

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**ÇOCUK HİKÂYE VE ROMANLARINDA ÇOCUK GERÇEKLİĞİ,
SORUNLARI VE TOPLUMSAL ELEŞTİRİ**

HANDAN ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMMUZ, 2017

MUĞLA

T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK HİKÂYE VE ROMANLARINDA ÇOCUK GERÇEKLİĞİ
SORUNLARI VE TOPLUMSAL ELEŞTİRİ

HANDAN ÇELİK

Eğitim Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 17.07.2017

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice FIRAT

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mustafa Volkan ÇOŞKUN

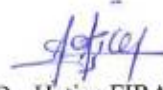
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kamil İŞERİ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 05/07/2017 tarih ve 197/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Handan ÇELİK'in "Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği, Sorunları ve Toplumsal Eleştiri" başlıklı tezini incelemiş ve aday 17/07/2017 tarihinde saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine aybırlığı... ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Hatice FIRAT

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mustafa Volkan ÇOŞKUN

Üye

Doç. Dr. Kamil İŞERİ

Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği, Sorunları ve Toplumsal Eleştiri” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu,

bildirim, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 17 / 07 / 2017

HANDAN ÇELİK

Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ÇOCUK HİKÂYE VE ROMANLARINDA ÇOCUK GERÇEKLİĞİ, SORUNLARI VE TOPLUMSAL ELEŞTİRİ

HANDAN ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice FIRAT

Temmuz 2017, 279 sayfa

Bu çalışmanın amacı, çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğine yer verilip verilmediğinin, veriliyorsa hangi konulara değinildiğinin belirlenmesi ve çocuk kitaplarındaki çocuk sorunlarının ve toplumun aydın kişileri olan yazarların toplum hakkındaki görüşleriyle birlikte toplumun aksayan yönlerinin tespit edilmesidir. Çalışmanın evrenini bütün çocuk hikâye ve romanları, örneklemine ise Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın 1991-2016 yılları arasında çocuklar için yazmış olduğu toplam 16 roman ve 71 hikâye kitabı oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Araştırmada kitaplardan elde edilen veriler ise içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Çalışmaya esas olan hikâye ve romanlar, çocuk gerçekliği, çocuk sorunları ve toplumsal eleştiri bağlamında ayrı ayrı incelenmiştir. Çocuk gerçekliği konusundaki örnekler, “Konuları Bakımından Çocuk Gerçekliği” ve “Kaynakları Bakımından Çocuk Gerçekliği” olmak üzere iki ana temada tespit edilmiş ve bulgular her temada ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Çocuk gerçekliğine dair tespit edilen örneklerin konularını doğa ve evren, nesnelere, insan ve insana özgü özellikler, soyut kavramlar, meslekler, olağanüstü/hayalî varlıklardan aldığı; kaynaklarını ise kavramlardan, batıl inançlardan ve deyimlerden aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eserlerde ele alınan çocuk sorunları, ilgili literatür taramasıyla ulaşılan on beş başlığa ek olarak literatürde yer almayan ancak çalışma sonucunda elde edilen üç başlık olmak üzere toplam on sekiz ana başlıkta incelenmiştir. Toplumsal eleştiri ise yazarların eserlerinde yer verdikleri toplumsal meseleler ve bu meselelere getirilen eleştiriler doğrultusunda on başlık altında incelemeye tabi tutulmuştur.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre, Nezihe Meriç'in eserlerinde çocuk gerçekliğine ilişkin herhangi bir örneğe yer verilmediği görülmüş; Fatih Erdoğan ve Sevim Ak'ın eserlerinde ise toplam kırk iki örneğe yer verildiği tespit edilmiştir. Bu örneklerin büyük çoğunluğu Sevim Ak'ın eserlerinde yer almaktadır. Çocuk gerçekliğinin, konuları ve kaynakları bakımından farklılaştığı görülmüş; örnekler bu iki kategoride ayrı ayrı ele alınmıştır. Çocuk sorunlarının ise her üç yazar tarafından da işlendiği; en yoğun şekilde işlenen sorunların, kitle iletişim araçlarının yarattığı sorunlar, otorite sorunu ve şiddet olduğu görülmüştür. Benzer şekilde toplumsal sorunlara karşı getirilen eleştiriler, üç yazarın eserlerinde de yer alınmıştır. Kitaplarda eleştirilen en önemli toplumsal sorunların kültürün ve dilin yozlaşmasını içine alan toplumsal yozlaşma ve çevreye karşı duyarsızlık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: çocuk edebiyatı, hikâye, roman, çocuk gerçekliği, çocuk sorunları, toplumsal eleştiri

ABSTRACT

CHILDREN'S REALITY, ISSUES AND SOCIAL CRITICISM IN CHILD STORIES AND NOVELS

HANDAN ÇELİK

Master Thesis, Department of Turkish Language Education

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Hatice FIRAT

July 2017, 279 pages

The purpose of this study was to determine whether children's books contain child reality if so, which topics were included and to identify the child issues given in children's books and opinions of the authors who are the intellectuals of society about deficient aspects of society. The population of current study was all the child stories and novels, the sample of this study consisted of 16 novels and 71 stories written by Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç and Sevim Ak between 1991 and 2016. This study, which was designed in a survey model analysed by document analysis method. The data obtained from the books in the study were analyzed by content analysis.

In this study, stories and novels were studied separately in the context of child reality, child issues and social criticism. Examples of child reality were identified in two main themes as "Child Reality in Terms of Subjects" and "Child Reality in terms of Resources", and the findings were classified separately in each theme. The subjects of the examples of child reality were taken from nature and the universe, objects, human and human characteristics, abstract concepts, professions, extraordinary / imaginary entities; And its resources were from the concepts, from the superstitions and from the idioms. In addition to the 15 chapters reached in the literature, the 18 main chapters of the child issues, which were not included in the literature but were obtained as a result of this study, were examined. Social criticism was examined under 10 headings in the direction of the social issues and the criticisms that these writers included in their works and the criticisms brought about these issues.

According to the results obtained from the research, it has been seen that Nezihe Meriç's works do not include any examples of child reality; In the works of Fatih Erdoğan and Sevim Ak a total of 42 examples were found. The vast majority of these examples are in the works of Sevim Ak. It has been seen that the child reality was different in terms

of themes and resources; The samples were handled separately in these two categories. Child problems were also handled by all three authors; The issues that were most intensively dealt with, the problems created by mass media, the problem of authority and violence. Similar criticisms against social problems were also found in the works of all three authors. The most important social problems that have been criticized in books were the result of social corruption involving the degeneration of culture and language and the insensitivity to the environment.

Keywords: children's literature, stories, novels, child reality, children's issues, social criticism

ÖN SÖZ

Çocuk kitaplarının çocuğun dil ve kişilik gelişimi ile zihinsel ve sosyal gelişim süreçlerine önemli katkıları vardır. Çocuk, okuduğu eserlerdeki kahramanlarla özdeşim kurar, onların duygularına ortak olur, yaşadığı sorunlara şahit olur ve böylece hayata karşı deneyim kazanır. Bu nedenle çocuk edebiyatı eserleri oluşturulurken çocuğun gelişim özelliklerinin, ilgilerinin, beğenilerinin, duygu ve düşüncelerinin, sevinç ve üzüntülerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Çocuk hikâye ve romanlarının bu bağlamda, çocuklara yeni deneyimler kazandırması, özdeşim kurduğu kahramanlarla ve karşılaştığı hayata dair konularla ilgili kendini bulabileceği ortamlar sunması nedeniyle en önemli edebiyat ürünlerinden olduğunu söylemek mümkündür. Çocuk hikâye ve romanları çocukların yaşamına ayna tutan, yaşama özgü bakış açısı geliştirmesini sağlayan, kendilerine sunulan yaşantılar aracılığıyla olayları yorumlayabilmesine, dil ve anlatım özellikleriyle estetik duygularının gelişmesine katkı sağlayan eserlerdir. Hiç şüphesiz, bu kadar önemli işlevleri olan çocuk edebiyatı eseri oluşturan yazarların, çeşitli donanımlara sahip olması gerekir. Yazarın, çocuğa yönelik ilkesini benimsemesi, çocuk bakışını ve gerçekliğini yakalamış olması bu donanımlardan en önemlileridir. Bunun yanı sıra çocuğun okuduğu eserlerde, kendi sorunlarını ve sosyal yaşamıyla ilgili konuları bulması, onu hayata hazırlayarak daha sağlıklı bir kişilik gelişimi ve sosyal gelişim süreci yaşamasını sağlar. Dolayısıyla çocuk edebiyatı eserlerinde çocuk sorunlarına ve toplumsal konulara yer verilmesi de çocuk bakışının ve gerçekliğinin yakalanmış olması kadar önemlidir.

Çalışmada, Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın çocuklar için kaleme aldığı hikâye ve romanlarda çocuk gerçekliğine dair örnekler, bu eserlerde yer verilen çocuk sorunları ve toplumsal sorunlara getirilen eleştirilerin tespit edilmesi; böylelikle çocuk hikâye ve romanlarının çocuğa sağladığı katkı, yazarların çocuk gerçekliğini yansıtırma durumları ortaya koyulması; elde edilen bulgular doğrultusunda çocuk edebiyatı alanına katkıda bulunulabilmesi hedeflenmektedir.

Çalışma, beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan girişte, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları ile çalışmada ele alınan çocuk gerçekliği, sorunları ve toplumsal eleştiri hakkında genel bilgiler verilmiş; bu konuların çocuk edebiyatındaki yeri ve önemine değinilmiştir.

İkinci bölüm olan kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalarda, çocuk ve çocuk edebiyatının tanımı, dünyada ve Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimi ve çocuk edebiyatında edebî türler açıklanmıştır. Ayrıca çocuk gerçekliğinin tanımı ve işlevi açıklanmış; çalışmada elde edilen sorunlar ilgili literatürün taranmasıyla tanımlanmış ve çocuk edebiyatında toplumsal eleştiri hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmada kullanılan yöntem, model, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizi süreçleri hakkında açıklamalar yer almaktadır.

Bulguların yer aldığı dördüncü bölüm ise kendi içerisinde üç ayrı başlığı içermektedir. Bu üç başlığın ilkinde, çocuk hikâye ve romanlarındaki çocuk gerçekliğine dair örnekler açıklanmış, bu örneklerin çıkış noktaları ve inşa süreci anlatılmıştır. İkincisinde eserlerde yer verilen çocuk sorunları, bu sorunlara yol açan nedenler ve sorunların çocuk üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Üçüncü başlıkta ise, incelenen çocuk hikâye ve

romanlarındaki toplumsal sorunlar ve bu sorunlara getirilen eleştiriler yansıtılmaya çalışılmıştır.

Son bölüm olan beşinci bölümde ise incelememiz sonucunda elde edilen sonuçlar, yararlanılan kaynaklar ve incelenen eserlerin kaynakçası verilmiştir. Bunun yanı sıra araştırma kapsamında incelenen bütün hikâye ve romanların, genel çerçevesini açıklayan kısa özetlere de ekler bölümünde yer verilmiştir.

Tez çalışmamın her aşamasında bana sabırla yol gösteren, derin bilgi donanımı ve deneyimleriyle yoluma ışık tutan danışman hocam, sayın Doç. Dr. Hatice FIRAT'a, öğrencilik dönemimde akademik hayata adım atmakta beni cesaretlendiren, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen hocalarım sayın Doç. Dr. Ahmet AKKAYA'ya, Doç. Dr. Ruhan KARADAĞ'a ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Said KIYMAZ'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemde önemli yere sahip, fikirlerini ve hayata bakış açılarını örnek aldığım değerli ilkokul öğretmenlerim Ayşe ve Mustafa FETTAHOĞLU'na, değerli Türkçe öğretmenlerim Neslihan YILMAZ'a ve Ahmet YILMAZ'a teşekkürlerimi ve minnetimi sunarım.

Bana huzurlu bir çalışma ortamı sunan ve fikir alışverişinde bulunabildiğim arkadaşlarım Ceyda NAZA'ya, Gülşen Öztürk YURTSEVEN'e, Gülbahar TEPE'ye ve Sercan HALAT'a teşekkür ederim.

Sabır ve desteklerinden dolayı sevgili babam Davut GÜRLER'e, canım annem Yeter GÜRLER'e, biricik kardeşim Selçuk GÜRLER'e ve eşi Hilal GÜRLER'e teşekkür ederim.

Son olarak, kıymetli eşim Ercan ÇELİK'e ve dünyamı aydınlatarak bana beşerî yaşamdaki sevgilerin en güzelini tattıran kızlarım Azranur ve Dilruba ÇELİK'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca TUBİTAK'a bu süreçteki desteği ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri birimine 16/069 proje numarasıyla sağladığı katkı için teşekkür ederim.

Handan ÇELİK

Temmuz 2017

Muğla

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	6
1.5. Araştırmanın Alt Problemleri.....	7
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.7. Tanımlar	7

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı	9
2.2. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı	11
2.2.1. Dünyada Çocuk Edebiyatı	14
2.2.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı.....	15
2.3. Çocuk Edebiyatında Türler	20
2.3.1. Roman.....	21
2.3.2. Hikâye.....	23
2.4. Çocuk Gerçekliği	27
2.5. Çocuk Sorunları	32
2.5.1. Literatürde Doğrudan Ele Alınan Çocuk Sorunları.....	34
2.5.1.1. Anne – Baba Tutumları.....	34
2.5.1.2. Çocuk İstismarı.....	35

2.5.1.3. Çocuk İşçiler	36
2.5.1.4. Davranış Bozuklukları	38
2.5.1.5. Engellilik.....	41
2.5.1.6. Hastalıklar	42
2.5.1.7. İletişimsizlik	43
2.5.1.8. Kardeş Kıskançlığı.....	44
2.5.1.9. Kaygılar ve Korkular/Fobiler.....	45
2.5.1.10. Kimsesiz Çocuklar	46
2.5.1.11. Otorite Sorunu	47
2.5.1.12. Parçalanmış Aileler	48
2.5.1.13. Şiddet	48
2.5.1.14. Takıntılı Alışkanlıklar	50
2.5.1.15. Eğitimle İlgili Sorunlar.....	51
2.5.2. Literatürde Doğrudan İşlenmeyen Çocuk Sorunları.....	52
2.5.2.1. Asosyallik/Yalnızlık.....	52
2.5.2.2. Çalışan Anne Babalar.....	53
2.5.2.3. Kitle İletişim Araçlarının Yarattığı Sorunlar.....	53
2.6. Toplumsal Eleştiri	57
2.6.1. Çocuk Kitaplarında Toplumsal Eleştiri	60
2.7. İlgili Araştırmalar	62

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Yöntem.....	69
3.2. Araştırmanın Modeli	70
3.3. Evren ve Örneklem	70
3.4. Verilerin Toplanması	70
3.5. Verilerin Analizi.....	71

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği	72
4.1.1. Konuları Bakımından Çocuk Gerçekliği	73
4.1.1.1. Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri	73
4.1.1.2. Nesnelere İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri	94
4.1.1.3. İnsan ve İnsana Özgü Özelliklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekler..	100
4.1.1.4. Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri	102
4.1.1.5. Mesleklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri	104
4.1.1.6. Olağanüstü/Hayali Varlıklarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri.....	105
4.1.2. Kaynakları Bakımından Çocuk Gerçekliği	105
4.1.2.1. Kaynağını Kavramlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri	106
4.1.2.2. Kaynağını Batıl İnançlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri	111
4.1.2.3. Kaynağını Deyimlerden Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri	113
4.2. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Sorunları	114
4.2.1. Literatürde Doğrudan Ele Alınan Çocuk Sorunları	114
4.2.1.1. Anne –Baba Tutumları	114
4.2.1.2. Çocuk İstismarı	120
4.2.1.3. Çocuk İşçiler	121
4.2.1.4. Davranış Bozuklukları	122
4.2.1.5. Engellilik	126
4.2.1.6. Hastalıklar	131
4.2.1.7. İletişimsizlik	133
4.2.1.8. Kardeş Kıskançlığı	136
4.2.1.9. Kaygılar ve Korkular (Fobiler)	143
4.2.1.10. Kimsesiz Çocuklar	153
4.2.1.11. Otorite Sorunu	158
4.2.1.12. Parçalanmış Aileler	167
4.2.1.13. Şiddet	171
4.2.1.14. Takıntılı Alışkanlıklar	179
4.2.1.15. Eğitimle İlgili Sorunlar	181
4.2.1. Literatürde Doğrudan Ele Alınmayan Çocuk Sorunları	184
4.2.1.1. Asosyallik/Yalnızlık	184

4.2.1.2. Çalışan Anne Babalar.....	185
4.2.1.3. Kitle İletişim Araçlarının Yarattığı Sorunlar.....	187
4.3. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Toplumsal Eleştiri.....	194
4.3.1. Batıl İnançlar	194
4.3.2. Çevreye Karşı Duyarsızlık	195
4.3.3. Çıkarıcı Kişiler	202
4.3.4. Eğitim Sistemindeki Aksaklıklar / Baskıcı Öğretmenler	203
4.3.5. Gösteriş/Şekle Önem Verme	205
4.3.6. Kadın Erkek Eşitsizliği / Toplumun Kadına Bakışı	209
4.3.7. Kültürel Yozlaşma.....	210
<i>Toplumsal değerlerin yozlaşması:</i>	210
<i>Dilin yozlaşması:</i>	218
4.3.8. Şiddet.....	221
4.3.9. Yazarlara Yönelik Eleştiriler.....	223
4.3.10. Yöneticiler/ Politikacılar	225

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	229
5.2. Öneriler	236
KAYNAKÇA.....	238
EKLER.....	260
ÖZGEÇMİŞ	260

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 2.1 Türkiye’de Çocuk İşçiliği	37
Tablo 4.1 Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	73
Tablo 4.2 Nesnelere İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları.....	95
Tablo 4.3 İnsan ve İnsana Özgü Özelliklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	100
Tablo 4.4 Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	102
Tablo 4.5 Mesleklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	104
Tablo 4.6 Olağanüstü/Hayalî Varlıklarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	105
Tablo 4.7 Kaynağını Kavramlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	106
Tablo 4.8 Kaynağını Batıl İnançlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	111
Tablo 4.9 Kaynağını Deyimlerden Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları	113

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Ağaç korkutma inancı.....	76
Şekil 4.2. Kuşun göç etmesi	81
Şekil 4.3. Kışın kuşu kışkırlaması	81
Şekil 4.4. Yağmurun oluşumu	84
Şekil 4.5. Güneş resmi	91
Şekil 4.6. Yıldızı alçak olmak	94
Şekil 4.7. Oyuncakların dans etmesi	98
Şekil 4.8. Uçan balon ile uçabilme	99
Şekil 4.9. Lösemi hastalarının hassasiyeti	132
Şekil 4.10. Kardeş kıskançlığı 1	140
Şekil 4.11. Kardeş kıskançlığı 2	140
Şekil 4.12. Kardeş kıskançlığı 3	141
Şekil 4.13. Kardeş kıskançlığı 4	141
Şekil 4.14. Kardeş kıskançlığı 5	142
Şekil 4.15. Kardeş kıskançlığı 6	142
Şekil 4.16. Canavar korkusu 1	147
Şekil 4.17. Canavar korkusu 2	147
Şekil 4.18. Çocuk korkuları 1	148
Şekil 4.19. Çocuk korkuları 2	149
Şekil 4.20. Çocuk korkuları 3	149
Şekil 4.21. Çocuk korkuları 4	150
Şekil 4.22. Çocuk korkuları 5	151
Şekil 4.23. Çocuk korkuları 6	151
Şekil 4.24. Çocuk korkuları 7	152
Şekil 4.25.	162
Şekil 4.26.	162
Şekil 4.27.	162
Şekil 4.28.	176
Şekil 4.29.	177
Şekil 4.30.	179
Şekil 4.31.	200

KISALTMALAR DİZİNİ

BAAK: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu

ÇHGM: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)

TDK: Türk Dil Kurumu

TPD: Türk Psikologlar Derneği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (Nations International Children's Emergency Fund)

WHO: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation)

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın “problem durumu”, “araştırmanın amacı”, “araştırmanın önemi”, “araştırmanın problem cümlesi”, “araştırmanın alt problemleri”, “araştırmanın sınırlılıkları” ve” tanımlar” bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Çocuk, “Bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 444). Genellikle 2-14 yaş arası çocukluk çağı olarak kabul edilir. Ancak bu yaş aralığı çeşitli kaynaklarda farklılık göstermektedir. Yaygın bir anlayışa göre bebekliğin bittiği 18. aydan başlayarak 12–14 yaşlarına yani ergenlik dönemine kadar süren bir evredir (Güler, 2009). Ayrıca Güleryüz (2002), çocukluğu 2–16 yaş aralığındaki dönemle sınırlarken; Yalçın ve Aytaş (2011) 0-16 yaş arasını, Oğuzkan (2001) ise 2-13 veya 14 yaşlarını çocukluk çağı olarak tanımlamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesine göre ise 0-18 yaş arasındaki her birey çocuk sayılmaktadır (UNICEF, 2005). Eğitim- öğretim hayatı açısından ele alındığında çocukluk çağı, okul öncesi dönem ile temel eğitim dönemini kapsayan bir zaman dilimini ifade eder.

Edebiyat, düşünce, duygu ve hayallerin, söz ve yazı hâlinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı olarak tanımlanır (TDK, 2005). Kaplan’a (2004) göre edebiyat, “bir duygunun, bir düşüncenin, bireysel ya da evrensel bir olgunun, kısaca insanın kendisi ve çevresiyle ilgili olabilecek her şeyin, insanda heyecan ve güzellik duygusu uyandıracak

nitelikteki bir dil yardımıyla, sözlü ve yazılı olarak ortaya konulmasıdır” (s. 5). Edebiyat, hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir. Ruha canlılık verir. Duygu ve düşüncelerin aktarılması noktasında bir araç niteliğindedir (Oğuzkan, 2001).

Yapılan bu tanımlardan hareketle çocuk ve edebiyat ilişkisi kurulduğunda, edebiyatın; çocukların hayatı keşfetmesinde ve yaşama yollarını öğrenmesinde yol gösterici bir işlevinin olduğunu söylemek mümkündür. Edebiyat, çocuğu birtakım etkinliklere teşvik eder, ana dilinin gelişmesine katkıda bulunur (Oğuzkan, 2001).

19. yüzyıldan önce çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına göre değil de doğrudan doğruya eğitici-öğretici bir üslupla oluşturulan çocuk kitapları, bu yüzyıldan sonra yerini çocuğa ait gerçeklerin, çocuk bakışının yer aldığı eserlere bırakmaya başlamıştır. Artık, edebî değeri olan eserlerden çocuğun severek okuduğu, ilgisini çeken ve dünyasına girebilen, çocuğa görelilik ilkesine uygun olarak yazılmış olan metinler, çocuk edebiyatı içerisindeki nitelikli eserler olarak değerlendirilmektedir. Çocuğa görelilik ilkesi; çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun duyarlılığı kapsayan bir kavramdır (Şirin, 1998). Çocuğun çeşitli evrelerdeki tüm gelişim özellikleri, yaş özellikleri, toplumsal ve sosyal etmenler, çocuğun yaşamında etki eden sorunlar, çocuğun yaşadığı coğrafyanın özellikleri, çocuğun beğeni düzeyi ve seviyesine uygunluk gibi farklılıklar bu ilkenin temel aldığı özelliklerdir.

Çocuk edebiyatı eserleri oluşturulurken, çocuğun gelişim özelliklerine, psikolojik durumuna, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlılık gösterilmelidir. (Şirin 1998). Çocuğa göre olan bir eserde; metnin konusunun inandırıcı ve çocuğun kavrama düzeyine uygun olması, metinlerin çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte olması, onların yaş, cinsiyet, gelişim özellikleri dikkate alınarak seçilmesi, ele alınan konunun çocuğun kendisi ve çevresi ile bağ kurabileceği özellikte olması eserin, çocuk tarafından severek ve ilgiyle okunmasını sağlar (Gönen, 2015).

Çocuk edebiyatı ürünlerini meydana getirmek için çocuğun dünyasına dair gözlemlerin iyi bir şekilde yapılması, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının çeşitli açılardan tahlil edilmesi gerekir (Temizyürek: 2003). Yani, çocuk kitabı yazarlarının, çocuk bakışını yakalaması oldukça önemlidir. Ancak yetişkin bir yazarın kendini çocuk dünyasına indirgeyip çocuğun gözüyle dünyaya bakabilmesi oldukça zordur (Dilidüzgün, 1996). Bu bakış açısını yakalamak isteyen yazarın çocuk gerçekliğini yakalaması ve bunu eserlerine

yansıtabilmesi gerekir. Sever (2008), sanatçının çocuğa göre eser oluşturabilmesi için çocuk gerçekliğine inanması ve bunu bir sorumluluk olarak hissetmesi gerektiğini; çocuk gerçekliğine uygun eserler oluşturabilmesinin ise yazarın çocukların meraklarına, ilgilerine, olayları yorumlama biçimlerine, dünyaya ve nesnelere yükledikleri anlamlara hâkim olmasıyla mümkün olduğunu vurgular. Ülkemizde çocuk gerçekliğine önem vererek yazan yazarların sayısı giderek artmaktadır. Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç, Sevim Ak, Behiç Ak, Elvan Pektaş Deniz, Mavisel Yener, Miyase Sertbarut, Zeynep Cemali, Aslı Der vb.'nin çocuk kitaplarında bu yeni anlayışı görmek mümkündür (Dilidüzgün, 1996; Şirin, 2015).

Çocuk kitaplarında çocuk bakışını ve gerçekliğini yansıtırken; gerçek dünyadan tamamen uzaklaşıp yapay bir anlatıma düşmekten kaçınılması gerekir. Bu nedenle çocuk kitaplarında çocukların karşılaşılabilecekleri sorunlara ve toplumsal meselelere, çocuğun anlayabileceği şekilde ve karamsarlığa düşmeyeceği bir üslupla yer verilmelidir. Aslında çocuk kitaplarında yer alan çocuğa ait sorunlar, onun yaşamından kesitleri kitapta bulmasına imkân sunduğundan çocuğa görelilik ilkesini de sağlar.

Özellikle çocuklar tarafından en çok okunan edebî türler olan hikâye ve romanlarda çocuk sorunlarına yer verilmesi, onları hayata hazırladığı gibi kendi sorunlarını çözmelerine de imkân tanır. Böylece kendi problemlerini çözebilme yetisi kazanan çocuk, içinde bulunduğu toplumda daha mutlu olacak; o topluma daha kolay uyum sağlayacaktır. Çünkü çocuğun yaşadığı ve çözemediği her sorun, doğrudan veya dolaylı olarak toplumu etkilemektedir. Bu durumun farkında olan çocuk edebiyatı yazarları, çocuk sorunlarını işledikleri eserlerinde, bazı sosyal meselelere ve bunlara yönelik toplumsal eleştirilere de yer vermektedir. Çünkü ister çocuklar için isterse yetişkinler için kim için yapılmış olursa olsun edebiyat, toplumu anlatır. Fırat'ın (2007) da belirttiği gibi edebiyat, “insandan beslenen, kaynağı insan olan bir bilimdir. Dolayısıyla edebiyat, hangi toplumun içinde oluşmuşsa o toplumu yansıtan bir aynadır” (s. 1). Bu nedenle yalnızca yetişkinler için değil çocuklar için hazırlanan edebî eserlerde de çocuğun yaşadığı toplumun sorunlarına yer verilmesi doğaldır. Toplumun birer üyesi olan çocukların bu tür eserler okumaları, kendi sorunlarını fark etmelerine yardımcı olduğu gibi toplumda yaşanan sorunlar ve toplum yapılanması konusunda da deneyim sahibi olmalarına katkı sağlar. Dolayısıyla çocuk edebiyatı eserleri çocukların toplumsallaşmasını sağlayan eserler olma özelliğini de taşımaktadır.

Toplumun bir parçası olan çocuğun kendine has sorunları olduğu gibi yetişkinlerin sorunlarını algılama biçimleri çocuk gerçekliğiyle yeniden şekillenerek eserlerde vücut bulmaktadır. Bu bağlamda sorun odaklı çocuk kitaplarını, çocukların toplumsallaşmasını sağlamasının yanı sıra toplumsal eleştiri içeren yapıtlar olarak da görmek mümkündür. Sorun odaklı çocuk kitaplarında okurun okuma gereksinimleri de dikkate alınarak aile çatışmaları, iletişimsizlik, kent yaşamı, toplumsal gruplaşmalar, okul yaşamına ilişkin sorunlar ele alınmaktadır (Dilidüzgün. 1996). Bu konuları işleyen kitaplar çocukların bireysel ve toplumsal gelişiminde yol göstericidir.

Bu çalışmada, incelenen çocuk edebiyatı eserlerindeki çocuk gerçekliğine örnek olabilecek anlatımlar bulunarak açıklanmış; yazarların eserlerinde işledikleri çocuk sorunları belirlenerek bu sorunların çocuk üzerindeki etkilerine dair örnekler irdelenmiş; eserlerdeki çocuk karakterlerin topluma sunduğu eleştiriler ve yazarların toplumun çocuklara karşı takındıkları birtakım olumsuz ve yanlış tutumlar karşısındaki eleştirileri tespit edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğine yer verilip verilmediğinin, veriliyorsa bunların hangi konularla ilgili olduğunun; çocuk kitaplarında yer verilen çocuk sorunlarının ve toplumun aydın kişileri olan yazarların toplum hakkındaki görüşlerinin dolayısıyla toplumun aksayan yönlerinin tespit edilmesinin hedeflendiği bir çalışmadır. Böylece çağdaş çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğun yaşamıyla ne kadar ilişkilendirilebilir olduğu ve bu eserlerle çocuğun yaşantısının ne kadar örtüştüğü belirlenmeye çalışılmıştır. Çocuk gerçekliği ile çocuk sorunları konularında yapılan araştırmaların azlığı ve özellikle de çocuk kitaplarında toplumsal eleştiri konusunda doğrudan bir çalışmanın yapılmamış olması Türk çocuk edebiyatı açısından önemli bir eksikliktir. Bu çalışmayla alandaki söz konusu eksikliğin giderilmesine katkı sağlanması, elde edilen veriler doğrultusunda yazarlara ve araştırmacılara öneriler sunulması amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk edebiyatı alanında yapılan çalışmalarda oldukça önemli bir konu olduğu belirtilen çocuk gerçekliği genellikle 'çocuğa görelilik' ilkesi içerisinde ve de kısaca ele alınmaktadır. Oysa çocuk gerçekliği, önemi bakımından çağdaş çocuk edebiyatı eserlerinde başlı başına ele alınması gereken bir konudur. Literatürde çocuk gerçekliği kavramının tanımı, kapsamı, çocuğa ne şekilde sunulacağına dair çeşitli ve yeterli sayılabilecek bilgilere ulaşmanın oldukça zor olduğu görülmektedir. Alanda çocuk gerçekliğiyle ilgili yapılan çalışmaların eksikliği, çocuk kitaplarında yer verilen, öğretici gayelerle oluşturulmuş gerçeklerle çocuklara ait gerçeklerin örtüşmemesi sorununun çocuk kitabı eleştirmenlerince bir ölçüt olarak alınmasıyla daha fazla hissedilmeye başlamıştır. Bu çalışmada çocuk gerçekliğine çocuk edebiyatı eserlerinde ne kadar ve ne şekilde yer verildiğine dair bulgular elde edilerek günümüz Türk çocuk edebiyatının bu konudaki gelişimine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Çocuk ve gençler için kendi dünyasına, kendi sorunlarına benzer bir dünyayı yazınsal ürünlerde bulmak, sorunların çözümünde hazır bir reçete sunma anlamına gelmemektedir. Önemli olan okurun belli konularda bilinçlendirilmesi, benzer gerçeklerin farklı ve çok açılı bir dille öne sürülmesidir. Çocuğun gerçekliği dikkate alınarak yazılmış bir eserde çocuğun kendi çevresinden, bildiği sorunlardan bahsedilmesi onun bu eseri okumasını kolaylaştırır. Çocuğun kendi gerçeklerini, bakışını ve içinde bulunduğu koşulları yansıtan bir kitabın vereceği dersler, ders özelliği taşımaktan çok bazı gerçekleri yazarla birlikte oluşturma ya da keşfetme etkisi uyandıracaktır (Dilidüzgün, 1996). Böylece çocuklar kendi yaşamlarıyla daha çok örtüşen eserleri okuduklarında daha aktif bir konuma gelecek, kendi duygu ve düşünceleriyle okuduklarını karşılaştırabilme ve sentezleyebilme imkânı bulacaklardır. Dolayısıyla günümüzde çocukluk kavramı da çocuk edebiyatı kavramı da eskiye nazaran büyük değişim göstermiş; çocuk nesne konumundan özne konumuna gelmiştir.

Şirin'e (2006) göre çocuk edebiyatı araştırma ve incelemeleri, çocuğun ve çocukluğun edebiyatının yanında, değişen çocuk anlayışının farkına varılması, teori uygulamaları, çözümleme ve önerilerin geliştirildiği temel kaynaktır. Bu bağlamda çocuk edebiyatı eserlerinde çocuk sorunlarının yeri ve işlenişi de önem kazanmaktadır. Bu çalışmada günümüz çocuk edebiyatı eserlerinde çocukların kendi çevrelerinde sıklıkla rastladıkları sorunlar ve bu sorunların çocuklar üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çocukların yaşadıkları sorunlara yer verilen eserlerde toplumsal eleştiriye de rastlamak mümkündür. Geniş anlamıyla ele alındığında, yazınsal ürünlerdeki “toplumsal eleştiri”, toplumsal sorunları dile getiren kitaplar olarak gösterilebilir. Sorun odaklı çocuk kitaplarının bütünü toplumsal eleştiri içeren eserler olarak görmek mümkündür. Toplumun parçası olan çocukların bu tür eserler okumaları onları toplumsal yapılanma konusunda deneyim sahibi yapacaktır (Dilidüzgün, 1996). Çocuk edebiyatı eserlerinde toplumsal eleştiri konusunda ise mevcut bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmada toplumun bir parçası olan çocukların topluma ne tür eleştiriler getirdikleri belirlenmiştir. Böylece çağdaş çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğun yaşamıyla ne kadar ilişkilendirilebilir olduğu ve kendi yaşamından kesitlerin bu eserlerde ne derece yer aldığı belirlenerek alana katkı sağlanması ve yazarlara ve araştırmacılara öneriler getirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada tespit edilen çocuk gerçekliği örnekleri ile yazarların çocuğun dünyasına ne kadar yakın olduğu, çocuk bakışını nasıl ve ne kadar yakaladığına dair yargılara varılmıştır. Çocuk sorunlarına dair bulgular ile bu sorunların çocuk üzerindeki fiziksel, psikolojik ve sosyolojik etkileri irdelenmiştir. Toplumsal eleştiri başlığında ise toplumdaki aksaklıklar çocukların ve yazarların gözünden değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmanın, Fatih Erdoğan, Sevim Ak ve Nezihe Meriç’in toplam 87 roman ve hikâye kitabında yer alan çocuk gerçekliğine, sorunlarına ve toplumsal eleştiriye dair bulguların ve varılan sonuçların, günümüz çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklara katacağı muhtemel beceri, farkındalık ve değerlerin neler olduğuna ışık tutacağı; bu çalışmayla alanda bu konularla ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olması nedeniyle alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Problem Cümlesi

Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak’ın eserlerinde çocuk gerçekliğine, sorunlarına ve buna bağlı olarak toplumsal eleştiriye yer verilmiş midir?

1.5. Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmanın temel problemi doğrultusunda aşağıda verilen problemlere yanıt aranmaktadır:

1. Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın hikâye ve romanlarında; hangi konularda çocuk gerçekliği örneklerine yer verilmektedir?
2. Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın hikâye ve romanlarında; çocuk gerçekliğine ne kadar yer verilmektedir?
3. Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın hikâye ve romanlarında; çocuk gerçekliğine ne şekilde yer verilmektedir?
4. Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın hikâye ve romanlarındaki çocuk kahramanlarının sorunları nelerdir?
5. Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın hikâye ve romanlarında çocuklar ve yazarlar, toplumu hangi konularda eleştirmişlerdir?

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak isimli yazarlar, bu yazarların hikâye ve roman türünde yazmış oldukları eserler ve bu eserlerde yer alan çocuk gerçekliği, çocuk sorunları ve toplumsal eleştiri konularıyla sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Çocuk: Bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan (TDK, 2005), 2-16 yaş arasındaki kız ve erkeklere verilen ortak ad (Güleryüz, 2002).

Edebiyat: Düşüncelerimizi, duygularımızı, iç dünyamızı bir güzellik ve heyecan meydana getirecek biçimde söz ya da yazıyla aktarılması şeklinde tanımlanabilir (Elbir, 2006).

Çocuk Edebiyatı: Çocuk edebiyatı (yazını) erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2008).

Çocuk Gerçekliği: Çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır (Dilidüzgün, 1996).

Çocuğa Görelilik: Çocuklar için yapılacak edebiyatın, çocuğun büyümesine, gelişmesine, psikolojisine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama biçimine uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır (Şirin, 2000b: 29).

Toplumsal Eleştiri: Toplumun aksayan, kusurlu yönlerini, insanların çeşitli sorunlara ve durumlara karşı verdiği abartılı veya yanlış tepkileri, kaygılarını, değişen ve gelişen dünyaya rağmen artık geçerliliği kalmamış kalıp inanışlardan vazgeçmemesini, olaylara bakış açısını, sosyal hayatta takındığı tutumları değerlendiren ve tüm bu durumların yol açtığı sonuçları gözler önüne seren eleştiri türüdür.

Hikâye: Belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan kısa yazılara hikâye denir (Oğuzkan, 2001).

Roman: İnsanların başından geçebilecek, tasarlanmış olayları anlatan kurmaca metinlere roman adı verilir (Aktaş ve Gündüz, 2007).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, “Çocuk ve Çocukluk Kavramı”, “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı”, “Çocuk Edebiyatında Türler”, “Çocuk Gerçekliği”, “Çocuk Sorunları”, “Toplumsal Eleştiri” ve “İlgili Çalışmalar” başlıkları yer almaktadır.

2.1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Yüzyıllar boyunca çocuk ve çocukluk kavramlarıyla ilgili çeşitli tartışmalar ve nitelendirmeler yapılmış, birçok farklı görüş ortaya atılmıştır. Çocuk ve çocukluk kavramlarının Batı’da Rönesans ile birlikte ortaya çıktığı görülür. Bu dönemde çocukluk, orta sınıf insanların bir icadı sayılır. Rönesans’ın yaşandığı 15. ve 16. yüzyılda çocuk olmanın ilk şartı okumayı öğrenmek olarak kabul edilmiş; yalnızca okumaya başlayan erkek öğrenciler ‘çocuk’ olarak nitelendirilmiştir (Postman, 1995). Dolayısıyla dönemin sosyal sorunlarından biri olan kadın erkek eşitsizliği çocuklar arasında da yaşanmaktadır. Yine bu zaman diliminde çocuğu yetişkinlerden ayıran özellikler dikkate alınmadığı için çocuklar, küçük yetişkinler; çocukluk ise çok çabuk biten, geçici bir çiraklık evresi olarak tanımlanmıştır (Franklin, 1993).

Çocukların yetişkinlerden farklı bir sosyal kategori olduğu düşüncesi ise ilk olarak 17. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu fikir, ilk olarak asiller arasında kabul görmüş, çocukların yetişkinlerin dünyasından uzaklaşması kamuya ait, ahlaki eğitim amaçlı okulların açılması ile başlamıştır (Onur, 2007).

Çocukluğun tarihi ile ilgili araştırmalar, 19. yüzyıldan önce günümüzdeki gibi bir çocukluk anlayışının olmadığını, modern çocukluk anlayışının bu yüzyılın ortalarına doğru kurumlaşarak toplumsal bir gerçeklik haline geldiğini göstermektedir. 20. yüzyıla

doğru da çocukluğun herkesin doğuştan kazanmış olduğu bir hak olarak dikkate alınmasıyla çocuk ve yetişkin dünyası keskin sınırlarla birbirinden ayrılmaya başlamıştır (Spring, 2014).

Çocuğun ve çocukluğun tarihteki bu gelişiminin ardından günümüzde modern bir çocukluk anlayışı oluşmuştur. Bu bağlamda çocuk sözcüğünün çeşitli kaynaklarda birçok tanımı yapılmaktadır.

Türkçe Sözlükte (2005) çocuk, “insan yavrusu, küçük yaştaki oğlan ya da kız” olarak ifade bulmaktadır (s. 444). İnsanın çocukluk devresi, doğumla başlamakla birlikte bu devrenin bitiş yaşıyla ilgili kesin bir yaş verilememektedir. Bazı kaynaklara göre çocukluk, ergenlik çağından önceki kız ya da erkek olarak yani gençlikten önce gelen ve buluş ile sona eren bir çağdır (Büyük Larousse, 1986; Enç, 1979). Yine yaygın bir anlayışa göre bebekliğin bittiği 18. aydan başlayarak 12–14 yaşlarına yani ergenlik dönemine kadar süren bir evredir. İnsan yaşamında çocukluğun yetişkinlikten ayrı özelliklere sahip ve diğer yaşam dönemlerinden kolaylıkla ayırt edilebilen bir aşama olduğu kabul edilmektedir (Güler, 2009). Bu dönemi yaşayan insanlar ise çocuk olarak nitelendirilmektedir.

Oğuzkan ve Alaylıoğlu (1976), ise çocuk kavramını, “1. Genel anlamda, olgunluğa erişinceye kadar her yaştaki kızlara ve erkeklere verilen ad. 2. İki yaşından ergenlik çağına kadarki hayat dönemi. 3. Doğumlarından 12 yaşına kadar kız ve erkeklerin ortak adı. 4. Erinlik dönemine erişmemiş kimse” olarak tanımlamaktadır (s. 52).

Bir hukuk terimi olarak ise çocuk; Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin birinci maddesinde “18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” ifadesiyle karşılık bulur. Bu tanım medeni hukukla ceza hukuku için geçerlidir. Çocuk, on sekiz yaşını doldurarak reşit olduğunda artık bir yetişkindir ve bütün hukuk kurallarının muhatabıdır (Şimşek, 2007).

Görüldüğü gibi, çocuk kavramı ile ilgili günümüzde de tarihte olduğu gibi birbirinden oldukça farklı birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımların ortak noktası ise çocukluk dönemini temel almaları ve çocukluk döneminin, başlangıç ve bitiş noktaları belirtilerek yetişkinlikten ayrılan bir dönem olduğunun vurgulanmasıdır.

Her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın çocuk, yetişkinlerden fiziksel yapısının yanında, zihin ve dil gelişimi, merak, algı, duyuş, sezış gibi özellikler yönünden de ayrılan, sürekli bir gelişim ve olgunlaşma içinde olan bir varlıktır.

Bütün bu tanımlar ve kabuller ışığında çocuk ve çocukluk kavramları, çocuklar için sanat eserlerinin oluşturulması, eğitim-öğretim programlarının düzenlenmesi, onların sosyalleşmelerinin sağlanması ve korunması gibi her türlü çalışma aracılığıyla ve çocukluğa yüklenen anlamların günden güne şekillenmesiyle yeni boyutlar kazanmaktadır. Bu araştırma ve çalışmalar sayesinde çocuk her geçen gün daha iyi tanınmaktadır. Bu durum, çocuk kavramıyla ilgili var olan kabuller ve çocukla ilgili psikoloji, sosyoloji, edebiyat gibi türlü birikimler üzerinde sürekli güncellemeler yapılması gerekliliğini de doğurmaktadır. Dolayısıyla zaman içinde çocuk ve çocuklukla ilgili tanımların zenginleşeceğini söylemek mümkündür.

2.2. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Oldukça zengin bir tarihe sahip olan edebiyat kavramının yüzyıllar boyunca birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlara genel olarak bakıldığında en yalın hâliyle edebiyatın, “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı” olarak açıklandığı görülür (TDK, 2005. s.600). İngilizce Sözlükte ise evrensel değerlerle bağlantılı olarak özgün nitelikte yazılmış şiir, roman, tarih, biyografi ve deneme gibi kalıcı ifade biçimleri olarak tanımlanır (Collin’s, 1990).

Edebiyatın içeriği ve kapsamı göz önünde bulundurularak tanımlanacak olursa temel malzeme olarak dilin kullandığı ve bu dil aracılığıyla kişilerin duygu, hayal ve isteklerini, estetik haz verme amacıyla ifade etmiş olduğu yazılı ve sözlü eserlerden müteşekkil bir sanattır (Demirel, 2010).

Dursunoğlu (2010) ise edebiyatı; düşünce duygu ve hayallerin söz ve yazı hâlinde etkili bir şekilde anlatılması sanatı olarak tanımlar. Diğer bir ifadeyle, insanın iç dünyasında, ruhunda, zihninde var olanların söz ve yazı vasıtasıyla dile getirilmesidir.

Bir başka tanımda edebiyat, insanın duygu, düşünce ve toplum yaşamını, doğayla ilişkilerini söz ve yazıyla, etkili bir dil ve güzel bir biçimle anlatmayı amaç edinen bir sanat dalı olarak açıklanır (Bezirci ve Göker, 1993).

Çocuk edebiyatı ise, edebiyata nispeten daha yeni bir kavramdır. Zira 16. yüzyıla gelinceye kadar çocuklar için yazılmış bir kitap yoktur. Çocuklar için kitaplar, çocuk eğitiminin nasıl daha iyi yapılacağı konusundaki arayışların sonucunda yazılmaya başlanmıştır. İlk çocuk kitaplarında çocuklara bazı bilgilerin, değerlerin ve kuralların

öğretilmesi amacıyla öğretici bir üslup kullanılmıştır. Otoriter bir anlayışla yazılan bu eserler, zamanla yerini çocuk edebiyatının güncel tanımlarını şekillendiren çocuğa görelilik, estetik değer, kendini değerli hissetme gibi özelliklerin dikkate alındığı bir anlayışa bırakmıştır. Böylece edebiyattan farklı bir ‘çocuk edebiyatı’ kavramı ortaya çıkmıştır (Dilidüzgün, 1996).

Bu kavramın en genel tanımlarından birini Sever (2013) yapar : “Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun bir biçimde duygu düşünce ve dünyalarını sanatsal niteliğe sahip olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (s. 17).

Başka bir tanımda, ilk çocukluk çağı olarak nitelendirilen 2-6 yaştan, çocukluk döneminin sonuna kadarki çocuk duyarlılıklarının, yalın bir anlatımla sunulduğu edebiyat olarak açıklanır (Şirin, 1998). Bu tanımda daha çok çocuk edebiyatı eserlerinin hitap ettiği döneme dikkat çekilir.

Şirin’in (2006), çocuk edebiyatının amaçlarına vurgu yaptığı bir tanımı ise “temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında, edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatı” şeklindedir (s. 16).

Her ne kadar çocuk edebiyatı kavramı edebiyattan farklı bir alan olarak görülüp, yukarıda belirtildiği gibi çeşitli tanımları yapılmış olsa da bu kavramın, ortaya çıktığı dönemden beri tartışılan bir konu olduğunu belirtmek gerekir. Tartışmanın ana konusu ise çocuğa yönelik oluşturulan eserlerin edebiyattan ayrı olarak “çocuk edebiyatı” adıyla yeni bir alan olarak değerlendirilmesinin gerekli olup olmadığıdır. Şirin’e (1998) göre çocuk edebiyatını edebiyattan farklı bir alan olarak görmeyenlerin bir kısmı, çocukluk dönemini, insan yaşamının kısa ve hızla geçilmesi gereken bir bölümü olarak değerlendirirken kimileri de yetişkinler için yazılan eserlerin basit bir dille düzenlenmiş veya kısaltılmış şekillerinin pekâlâ çocuk kitabı olarak sunulabileceğini savunmaktadır.

Örneğin Cemal Süreya, edebiyatın bir bütün olduğunu, çocuğun oradan kendisine göre koparabildiklerini alacağını savunur (Akt. Şirin 1998). Çocuk edebiyatı ayrımına açıkça

karşı koyanlardan biri de İnci Enginün'dür. Enginün (2009), "Çocuk edebiyatı, salon edebiyatı, kadın edebiyatı vb. gibi tasniflerle kastedilen edebiyat sadece o zümrenin belirli bir dönem için ihtiyacına cevap verir, yani o dönem geçildikten sonra bir kenara bırakılır." diyerek çocuklar için ayrı bir edebiyat yaratmanın gerekli olmadığını belirtir (s. 59).

Bağımsızlığı kabul edilsin ya da edilmesin, çocuklara yönelik, çocukları hedef alan kitapların birtakım özellikleri olduğu ve bunların göz ardı edilmeyeceği herkesin ortak kabulüdür. Çocuk edebiyatının öncelikli işlevi zevk ve haz vermektir. Çocuklukta okunan masal, hikâye, roman gibi edebî türler insanı en çok etkileyen ve üzerinden uzun zaman geçse dahi hatırlanan kitaplardır (Gönen, 2015). Bu nedenle kitaplar konusunda çocuklukta edinilen deneyimler, insanların hayat boyu edebî eserlerden zevk almasına temel teşkil etmektedir.

Bilkan'a (2010) göre "Çocuk edebiyatı eserleri, çocukların dil, kültür, duygu, düşünce ve ruhî gelişimlerini sağlamada önemli bir yere de sahiptir. Onların his ve fikir dünyasının yeşermesi itinalı bir bakıma ister" (s. 12). Bu nedenle çocukların okuduğu eserlerin niteliği oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Çocuk okuduğu kitapta merak, ilgi, beklenti ve hayallerine kavuştuğu oranda onu kendisine mal eder, onunla özdeşleşir. Aslında öncelikli okuyucu kitlesi olarak çocuklar hedef alınmadan kaleme alınmış olan bazı eserlerin (Gulliver'in Seyahatleri, Robinson Crusoe) çocuklar tarafından sevilerek okunması, çocuk kitaplarının onların ilgisini çeken olay örgüsüne, konuya ve anlatım biçimine dikkat edilerek yazılmasının önemini göstermektedir (Kıbrıs, 2006).

Çocuklar için kaleme alınan eserlerin amacı onları bilgilendirmenin yanı sıra eğlendirmekse bunu yapmanın en iyi yollarından biri bu eserlerin çocuğa görelilik ilkesinin ve çocuk gerçekliğinin dikkate alınarak oluşturulması olacaktır. Çünkü çocuğun kendi dünyasını yansıtan bu tür kitaplar, onların okudukları eserlerde kendilerini bulmalarına, eserde yer alan kahramanlarla aralarında bağ kurmalarına dolayısıyla da zevk alarak, eğlenerek okuma alışkanlığı edinmelerine yardımcı olur. Bunun aksine sadece öğretici amaçlar güdülen, sığ bir anlatım ve didaktik bir üslupla yazılan eserlerin okuma alışkanlığını olumsuz yönde etkileyeceği açıktır.

2.2.1. Dünyada Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatının yetişkin insanlar için oluşturulan edebiyat gibi uzun ve köklü bir geçmişi yoktur. Edebiyat tarihi incelendiğinde dünyada 16. yüzyıla kadar çocukların okuyucu kitlesi olarak hedef alındığı ürünlere rastlanmaz. Bu yüzyılda çocuklara okutulan kitaplar, kilisenin etkisi ve izniyle belirli ahlak kurallarını öğretmek amacıyla yazılan kitaplardır (Baş, 2015). Otoriter anlayışla yazılan bu eserler, çocuklar tarafından sıkıcı bulunan ve dolayısıyla okuma zevki vermeyen, estetikten uzak eserlerdir.

Çocuk edebiyatıyla ilgili ilk bilinçli çabalar ise İngiltere, Fransa, Almanya, İskandinav Ülkeleri ve ABD’de görülür. Bu ülkelerdeki yapıtlar masalımsı öykülerden oluşmaktadır. Ezop’un fabllarından oluşan ve çocuklara sunulan kitabı ilk eserler arasında yer almaktadır (Kıbrıs, 2006).

İngiltere’de genellikle Bin Bir Gece Masallarından esinlenilerek eski çağlara ilişkin efsaneler ve peri masalları yazılmıştır. Çocuklar bu masallara ilgi göstermiştir ancak bu eserler dil ve anlatım bakımından sıkıcıdır. Bazı ahlak kurallarının topluma benimsetilmesi amaçlanarak yazıldığı için didaktik bir anlatıma sahiptir. Bu sebeple eserler çocukların dünyasına seslenememektedir (Uludağ, 2009). Daha sonra çocuk kitabı yazarları ve yayımcıları çocuğa özgü bir edebiyat yapmanın önemine işaret ederek eserlerin, Ortaçağ’ın eskimiş dogmatik düşüncelerinden arındırılmış, çocukların tercihlerinin ön planda tutulduğu anti otoriter bir yaklaşımla oluşturulması gerektiği sonucuna varmışlardır. Newberry, bu yüzyılda çocukların yaşına ve ilgi düzeylerine göre şarkı ve tekerlemelerden oluşan ‘Ana Kaz’ adlı bir dizi kitap yazmıştır. 18. ve 19. yüzyılda İngiltere’de pek çok yazar bu alanla ilgili ürün vermiştir. Lewis Carroll, “Alice Harikalar Ülkesinde”yi; Charles Dickens, “David Copperfield”i; Tom Brown, “Okul Günleri” adlı yapıtları yazmıştır. Aynı dönemde kaleme alınan, Daniel Defoe’nun “Robinson Crusoe” ve Jonathan Swift’in “Güliver’in Gezileri” isimli eserleri de önemlidir (Baş, 2015). Bu eserler her ne kadar yetişkinler için kaleme alınmış olsa da günümüzde dahi çocuklar tarafından ilgiyle okunmaktadır.

Fransa’da 17. ve 18. yüzyılda La Fontaine, Charles Perrault’un eserlerinde dürüstlük, erdem, özveri gibi değerleri ön plana çıkarmışlardır. 19. yüzyılda ise didaktik ürünlerin yanında duygusalığa yer veren eserler oluşturulmuştur. Hector Malot’un “Kimsesizler” isimli kitabı buna bir örnektir. Jules Verne de aynı dönemde bilim kurgu türünde

“Seksen Günde Devri Âlem”, “Denizler Altında Yirmi Bin Fersah” gibi eserler vermiştir (Yalçın ve Aytaş, 2011).

Almanya’da çocuklara yönelik ilk yapıtlar 18. yüzyılda verilmiştir. İlk çocuk edebiyatı ürünleri kilisenin etkisiyle, belli ahlak kurallarını öğretmek amacıyla yazılmıştır (Uludağ, 2009). Alman çocuk edebiyatının önemli isimlerinden Grimm Kardeşler, bütün Almanya’yı dolaşarak halk masallarını kendi anlatımlarıyla yazıya geçirmiştir.

Amerika’da çocuklar için yazılan ilk ürünler de öğretici niteliktedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Mark Twain, “Tom Sawyer” ve “Huckleberry” adlı kitapları yazmıştır. İtalyan yazar Carlo Collodi de “Pinokyo” adlı yapıtıyla çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunan isimlerdendir (Kıbrıs, 2006). Bütün bu gelişmelerden sonra çocuk edebiyatı ancak 20. yüzyılda bütün dünyada bağımsız bir edebiyat hâline gelmiştir.

2.2.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Türkiye’de çocuk edebiyatı çeşitli aşamalardan geçerek bugünlere gelmiştir. Çocuklara hitap edecek nitelikli eserlerin ortaya konulması uzun zaman almıştır; Erbay’a (2014) göre 17. yüzyılda Şair Nabi ve Sümbülzade Vehbi’nin oğullarına nasihat etmek maksadıyla yazdıkları “Hayriyye” ve “Lütfiyye” adlı eserler, Türk edebiyatının çocuklar için yazılmış ilk eserleri olarak kabul edilir. Ancak bu eserlerin çocuk edebiyatı başlığı altında incelenemeyeceğini savunan bir görüş de mevcuttur. Bilkan (2010), edebiyat tarihinde doğru olmayan bir anlayışla Hayriyye adlı eserin, bir çocuk edebiyatı örneği olarak kabul edildiğini, ancak aslında eserin nasihat verici bir üslupla kaleme alındığını ve bunun yanı sıra daha çok döneminin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarını eleştiren bir nitelikte olduğunu vurgular. Bu nedenle bahsi geçen eserlerin çocuklar için değil de çocuklar üzerine yazıldığını vurgulamak daha doğru olacaktır.

Gerçek anlamda Türkiye’de çocuk edebiyatının başlangıcının 1839 yılında Tanzimat’ın ilanından sonraki dönemde yavaş yavaş ortaya çıkar. Bu dönem, toplumu sadece sosyal ve siyasi açıdan etkilemekle kalmaz, Türk edebiyatının gelişimine de büyük katkı sağlar (Sınar, 2007). Türk edebiyatı açısından birçok ilkin yaşandığı bu dönemde, çocuk edebiyatı alanında da Şinasi’nin Batı’dan yaptığı şiir çevirileri, atılan önemli adımlardan biridir. La Fontaine, Fenelon, Gilbert, Racine gibi isimlerin manzum eserlerinden çevirdiği “Tercüme-i Manzume” adlı çeviri eserindeki fabllar çocuklar tarafından severek okunmuştur. Şinasi’nin dışında Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat

Efendi ve Muallim Naci Fransızcadan fabl türünde şiir olarak yaptıkları çevirilerle; Yusuf Kamil Paşa ise “Telemak”, “Robinson Crusoe”, “Monte Kristo Kontu”, “Merkez-i Arza Seyahat”, “Seksen Günde Devr-i Âlem”, “İki Sene Mektep Tatili”, “Güliiver Nam Müellifin Seyahatnamesi” gibi tercüme yapımlardır (Sınar, 2007). Bu çalışmalar, Türk çocuk edebiyatının gelişimine önemli katkıda bulunmuştur.

Çocuk edebiyatına hizmet eden çalışmalardan bir diğeri de dönemin aydınlarının kaleme aldığı makalelerdir. Münif Paşa, 1862’de kendi toplumundaki çocuk terbiyesi ile Avrupa’dakini karşılaştırdığı; çocuk eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususları anlattığı “Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyan” isimli makalesini yayımlar (Okay, 1998). Ayrıca Sadık Rıfat Paşa’nın yalan söylememe, tatlı dilli olma, israftan kaçınma ve çalışkan olma gibi erdemleri anlattığı “Terbiyetü’l Etfal Risalesi” isimli yazısı da dönemin önemli çalışmalarındandır.

1872 yılına gelindiğinde Ziya Paşa, Avrupa’daki eğitim sistemini değiştiren “Emile“(J.J. Rousseau) isimli eseri tercüme ederken, Namık Kemal de çocuk eğitiminde ailenin önemini ve evde çocuğun eğitimiyle ilgilenecek öncelikli kişinin anne olması nedeniyle annenin çok iyi eğitilmesi gerektiğini vurguladığı “Aile” isimli makalesini kaleme almıştır (Enginün, 2009).

Yukarıda sayılan eserlerin tümü Türk çocuk edebiyatına dolaylı yoldan katkı sağlayan eserlerdir. Doğrudan çocuklara okuma zevki kazandırmaya yönelik ilk eser ise 1859 yılında Kayserili Doktor Rüştü’nün kaleme aldığı “Nuhbetül Eftâl” adlı yapıtında yer alan kısa hikâyeler ve fabl tercümeleridir (Gökşen 1985; Oğuzkan, 2001).

1869 yılında ilk çocuk dergisi olan “Mümeyyiz” yayımlanmıştır. 49 sayısı bulunan bu dergide küçük hikâyeler, eğitici yazılar, çeşitli okullardan haberler ve okuyucu mektupları gibi bölümler yer alır. Dergi, daha sonra yayımlanan “Sadakat”, “Hazine-i Etfâl”, “Çocuklara Mahsus Gazete” gibi diğer çocuk dergilerine örnek olmuştur (Kür, 1991; Kıymaz, 2015). Bu nedenle süreli yayımlara öncülük etmesi nedeniyle Mümeyyiz dergisi, Türk çocuk edebiyatının tarihinde ayrı bir öneme sahiptir. Ancak Türkiye’de çocuk edebiyatı konusunda ilk ciddi tecrübe 1876’da yayımlanan “Arkadaş” dergisidir. Dergiyi yayımlayan yazar Mehmet Şemseddin, birinci sayıda nasihat verici, didaktik bir anlatımla değil arkadaşça, çocuğu sıkmayacak şekilde yaklaşılacağını belirtmiştir (Sınar, 2007). Bu yaklaşım, Türk çocuk edebiyatında “çocuğa göre”liğin dikkate alınmaya başlandığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından geleceğin yetişkinleri olan çocukların yetiştirilmesine daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bu döneme kadar Yahya Kemal Beyatlı, Fazıl Ahmet Aykaç, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç gibi şairler çocukların okuyabileceği şiirler yazmıştır. Ancak II. Meşrutiyet'in ilanının ardından konu, fikir, dil özellikleri bakımından çocukların keyif alabilecekleri nitelikte şiirler yazılmıştır. Türk edebiyatında çocuklar için eser vermeye ilk şuurlu yöneliş de bu dönemde olur ve ilk öğretmen okulunun kurulmasıyla başlar. Özellikle çocuk şiirlerine olan ihtiyaç, İbrahim Alaettin Gövsa'nın "Çocuk Şiirleri" (1911), Ali Ulvi Elöve'nin "Çocuklarımıza Neşideler" (1912), Tevfik Fikret'in "Şermin" (1914), Ali Ekrem Bolayır'ın "Çocuk Şiirleri" (1917), "Şiir Demeti" (1925), Mehmed Fuat Köprülü'nün "Mektep Şiirleri" (1918) adlı eserlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Güleryüz, 2003).

Bu dönemde çocuk edebiyatına önemli katkılar sağlayan Ziya Gökalp, çocuk meselesi üzerinde özellikle durmuş ve çocuk edebiyatıyla ilgili önemli çalışmalar yapmıştır (Sınar, 2007). "Kızıl Elma" (1915), "Altın Işık" (1918) ve "Yeni Hayat" (1918) adlı eserleri önemlidir. Sonuç olarak II. Meşrutiyet dönemi, çocuk şiirleri ve bunları aktaran kitaplar açısından verimli bir dönem olmuştur. (Baş, 2015; Güleryüz, 2003; Sarıyüce, 2012).

1900'lü yıllarda yayılan Türkçecilik ve dilde sadeleşme hareketi, çocuk edebiyatını da etkileyerek, dönemine göre oldukça sade bir dille hikâyeler yazılmasını sağlar. Bu hareketin önemli bir temsilcisi olan Ömer Seyfettin'in, "Forsa", "Diyet", "Kaşağı", "Pembe İncili Kaftan" gibi eserleri çocukların dikkatini çekmiştir (Şenalp ve Şan, 1981). Aslında çocuklar için yazılmamış olan bu hikâyeler okuyucuya dil zevki vermenin yanında tarih bilinci, devlete bağlılık, sorumluluk duygusu, dostluğun-arkadaşlığın önemi, hayvan sevgisi gibi birçok değer ve davranışı anlatır.

Cumhuriyet'in ilanının ardından yapılan harf devrimiyle birlikte Türk çocuk edebiyatı açısından yeni bir dönem başlar. Bu dönemde çocuk daha çok önemsenir. Ulusal egemenlik kavramının çocukların bilincine yerleşmesi ve dolayısıyla yeni toplum anlayışının gelişmesi için TBMM'nin açılış günü olan 23 Nisan, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla çocuğa verilen önem artmıştır. Bu dönemde Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa, Mahmut Yesari, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Rakım Çalapala, Kemalettin Tuğcu gibi isimler, çocukların okuyabileceği nitelikte eserler kaleme almışlardır (Yalçın ve Aytaş, 2011).

Cumhuriyet'in ilk döneminde işlenen ulus sevgisi, insanlık, din gibi temel konular giderek zenginleşmiştir (Kıbrıs, 2002). Bu konuların işlendiği birçok çocuk dergisi yayınlanmaya başlamıştır. Okay'a (2006) göre 1928'de yeni harflerin kabulüne kadar geçen zaman aralığında rejimin kendisini kabul ettirme ve meydana gelen yenilikleri benimsetme amacı çocuk dergilerinin ana temasını oluşturmaktadır. Bu durum, çocuklar için edebiyatın ikinci plana itilmesine sebep olmuştur. Ancak zamanla özellikle çocuk dergilerinde şöhretli isimlerin çocuk edebiyatının şiir, hikâye, masal gibi değişik alanlarında eser vermeleri çocuk edebiyatının yeniden gelişmesi için ayrı bir itici güç olmuştur. Yalçın ve Aytaş (2011), cumhuriyet kuşaklarını etkileyen önemli süreli çocuk yayınlarından bazılarını "Çocuk Sesi", "Afacan Arkadaş", "Mektepli", "Çocuk ve Rüya", "Çocuk Postası", "Çocuk Dünyası", "Arkadaş Çocuk", "Yavrutürk" olarak sıralamıştır. Elbette bu dönemde yayınlanan çocuk dergileri bu kadarla sınırlı değildir. Cumhuriyet dönemindeki çocuk dergilerin sayısı o kadar çoktur ki, Ungan ve Yiğit (2014) bunları bankaların, gazetelerin, kurum ve kuruluşların çıkardığı çocuk dergileri şeklinde sınıflandırmıştır.

Türkçülük akımının değerlerini işleyen Aka Gündüz "Beyaz Kahraman" (1932), "Köy Muallimi" (1932) gibi eserlerini Cumhuriyet'in ilanından sonra çocuklara vatan, millet sevgisini benimsetmek amacıyla yazmıştır (Sarıyüce, 2012).

Yine 1930'lu yıllarda önemli hikâye ve roman yazarları ile eserleri şunlardır: Mahmut Yesari: "Bağrı Yanık Ömer" (1930), Nimet Rakım Çalapala: "87 Oğuz" (1933), "Huriye Öniz: Köprü Altı Çocukları" (1936), İskender Fahrettin Sertelli: "Tahtları Deviren Çocuk" (1936) (Sarıyüce, 2012).

1940-1970 yılları arasında çocuk edebiyatı açısından büyük ilerlemeler olmuştur. Bu dönemlerdeki eserlerde öğreticilik ön plandadır. 1943 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu 100'e yakın çeviri kitap basarak dağıtmıştır. 1950'den sonra çocuklara yönelik etkinlikler, kitap fuarları ve konferanslar düzenlenmiştir. 1952'den itibaren de toplumsal meseleleri ele alan çocuk öykü ve romanları çoğunluktadır (Yalçın ve Aytaş, 2011).

Naki Tezel, Oğuz Tansel, Erdoğan Tokmakçioğlu, Yusuf Ziya Demircioğlu, Mehmet Tuğrul, Pertev Naili Boratav, Selma Ekrem, Ahmet Edip Uysal, Tahir Alangu, Eflatun Cem Güney masal üzerine çalışmalar yapmışlardır (Oğuzkan, 2001).

"Kırmızı Mantarlar" (1943), "Üç Masal" (1944), "Türk Çocuğuna Masallar" (1946), "Ateş Gözlü Dev" (1946) ve "Kurnaz Tilki" (1946) adlı eserlerin yazarı olan Cahit

Uçuk, “Türk İkizleri” adlı eseriyle Hans Christian Andersen Şeref Diplomasının sahibi olmuştur. Mümtaz Zeki Taşkın tiyatro eserlerinin yanı sıra şiir ve öykü türünde “Çocuklarımıza Resimli Şiirler”, “Çitlembik Kız”, “Çocuklarımıza Kahramanlık Öyküleri” gibi eserleri kaleme almıştır (Çıkla, 2005; Yalçın ve Aytaş, 2011).

Orhan Veli Kanık, La Fontaine’nin tercümelerini ve Nasreddin Hoca’nın fıkralarını akıcı bir dille yazar. Fazıl Hüsnu Dağlarca çocuk edebiyatına çok sayıda eser vermiştir. Şirin’e (2016) göre Dağlarca, çocuğa yönelişte Türkiye’de bir dönüm noktasıdır. Altmışlı yıllardan itibaren çocuk özneye yönelen ilk Türk şairidir. Çocuk bakışıyla çocuğa yazma cesaretini göstermesi açısından da ilktir. “Çocuk ve Allah”, “Açıl Sofram Açıl” önemli eserlerindedir. Ayrıca Aziz Nesin’in “Şimdiki Çocuklar Harika” (1967), “Üç Karagöz Oyunu” (1968) gibi eserleri dikkat çeker (Güleryüz, 2003; Yalçın ve Aytaş, 2011).

1960-1970’li yıllarda TDK ve Kültür Bakanlığının düzenlediği yarışmalar için Rıfat Ilgaz; “Bacaksız Kamyon Sürücüsü”, “Bacaksız Okulda”, “Bacaksız Paralı Atlet”, “Bacaksız Sigara Kaçakçısı”, “Bacaksız Tatil Köyünde”, “Hababam Sınıfı”, “Küçük Çekmece Okyanusu” ve “Cankurtaran” isimli eserlerini yazar. Ilgaz’ın hikâye ve romanları çocuklar tarafından severek okunan eserlerdir. Mehmet Seyda’nın hikâye ve roman türünde yazdığı “Bir Gün Büyüyeceksin”, “Şeytan Çiçekleri”, “Çikolata ve Düşleme Oyunu” önemli çocuk kitaplarıdır (Yalçın ve Aytaş, 2011).

1970’li yıllarda yayınlanmaya başlayan Milliyet Çocuk Dergisi’nin edebiyatımıza katkısı büyüktür. Yalvaç Ural, bu dergide yazdığı şiirlerle tanınmıştır. 1979 yılı dünyada ve ülkemizde “Çocuk Yılı” olarak kutlanmış ve çocuk edebiyatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu yıldan sonra Türkiye’de çocuk edebiyatı alanında önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Eğitimciler, yayınevleri, yazarlar, gazeteler, radyo ve televizyon kanalları çocuk edebiyatı konusuna önemli bir yer ve zaman ayırmışlar; çocuklara yönelik nitelikli eserlerin oluşturulabilmesi için birlikte çalışmanın gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bu gelişmelerin ardından çocuklar için yazılan hikâye ve romanların niteliği giderek artmıştır. 1970 sonrasında günümüze kadar çocuklar için en çok hikâye ve roman yazan yazar Gülten Dayıoğlu’dur. Dayıoğlu’nun; “Leylek Karda Kaldı” (1979), “Şenlik Günü” (1983), “Kır Gezisi” (1983), “Sıcak Ekmek” (1984) gibi eserleri yazarın hikâye kitaplarından bazılarıdır. “Fadiş” (1971), “Dört Kardeşiler” (1971), “Suna’nın Serçeleri” (1974), “Yurdumu Özledim” (1977), “Ben Büyüyünce” (1979), “Dünya Çocukların Olsa” (1981),

“Ölümsüz Ece” (1985), “Kafdağı’nın Ardına Yolculuk” (1987), “Parpat Dağının Esrarı” (1989), “Midas Kartalının Gözleri” (1991), “Tuna’dan Uçan Kuş” (1992), “Yeşil Kiraz” (1992) gibi eserlerse Dayıoğlu’nun çocuklar için kaleme aldığı romanlarıdır. Ayrıca Yalvaç Ural, Ayla Çınaroğlu, Mehmet Güler, İpek Ongun, Hasan Lâtif Sarıyüce, Sadık Yalsızuçanlar, Elvan Pektaş Deniz, Mustafa Ruhi Şirin, Niyazi Birinci, Aytül Akal, Muzaffer İzgü, Mevlüt Kaplan, Mümtaz Zeki Taşkın, Ahmet Efe, Üzeyir Gündüz, Ayla Kutlu, Nezihe Meriç, Mehmet Seyda, Cahit Zarifoğlu, Tarık Dursun K. Çocuklar için hikâye ve roman türünde eserleri olan önemli yazarlardan bazılarıdır (Şirin, 2000a).

1980’den günümüze değin, çocuk hikâye ve romanlarında genel olarak çocukları çalışmaya teşvik eden, arkadaşlığı, dayanışmayı, barışseverliği kazandırmaya yönelik evrensel konular işlenmektedir. Bunun yanında eserlerini çocukların toplumsal sorunlara karşı duyarlılık kazandırmak amacıyla kaleme alan yazarlar da vardır. Şirin’e (2000) göre, günümüzde çocuk yazarların çocuklar için yazmayı başka bir deyişle çocuk kitabı yazarlığını benimsemiş olmaları çocuk edebiyatımızdaki en önemli gelişmedir. Son yıllarda Türkiye’de çocuk edebiyatı alanında tanık olunan bir diğer önemli gelişme ise çocuk kitaplarının resimlendirilmesi konusudur. Bu önemli gelişmenin sonucunda değerli çocuk kitabı çizerleri yetişmiştir. Bu isimlerden bazıları, Feridun Oral, Ferit Avcı, Reha Yalnızcık, Nazan Erkmen, Fatih Erdoğan, Behiç Ak, Ali Fuat Saruhan olarak sıralanabilir (Şirin, 2000a).

2.3. Çocuk Edebiyatında Türler

Edebî türler, öyküleyici (hikâye edici) ve bilgilendirici metinler olmak üzere ikiye ayrılır. Öyküleyici metinler, birbiriyle ilişkili olayların belli bir zaman ve mekân içinde kurgulandığı, anlatılmak istenenin kurmaca bir düzen içerisinde sunulduğu metinlerdir. Bilgilendirici metinler ise okuyucuya bilgi vermeyi hedefleyen, onun düşünce ve kanaatlerini değiştirmek kastıyla kaleme alınan metinlerdir. Öyküleyici metinler, hikâye, roman, masal, fabl, destan, efsane ve tiyatro olarak sıralanırken; makale, fıkra, sohbet, eleştiri, mülakat, röportaj, biyografi, anı, gezi yazısı, deneme, vb. türler bilgilendirici metinler içinde değerlendirilmektedir (Akbayır, 2010; Cemiloğlu, 2001).

Edebî türler, çocuk edebiyatı açısından ele alındığında hemen hemen bütün türlerin çocuk edebiyatına kaynaklık edebileceğini söylemek mümkündür. Burada önemli olan

ölçüt eserlerin, çocuğa göreliğin dikkate alınarak yazılmış olmaları ve çocuğa sağladığı katkıdır. Çalışmada roman ve hikâye türünde eserler incelendiğinden bu türler hakkında genel bilgiler vermek; bu iki türün çocuk edebiyatı açısından önemini açıklamak yerinde olacaktır.

2.3.1. Roman

Abrams (akt. Korkmaz, 2010), hazırladığı edebiyat terimleri sözlüğünde romanı, nesir olarak yazılan ve çok çeşitli edebî türlerin genişletilerek olay örgüsü etrafında bir araya getirilmiş şekli olarak tanımlamıştır. İnsanlar arasında geçen serüvenlerde karakter, düşünce ve duyguların kendine özgü, gerçek ve hayâli olarak uzun ve ayrıntılı anlatımı (Civaroğlu, 1999) romanın bir diğer tanımıdır. Romanın tarihsel süreç içinde kendine özgü bir gelişimi vardır. Bu gelişimi Meriç (1987), *“Yunan’da bütün bilgiler felsefe ummanına dökülen birer ırmak. Sonra olgunlaştılar, bağımsızlaştılar. Her bilim bir isme, belli bir kimliğe kavuştu: Çağımızın felsefesi de roman. Taşkın, bulanık, hudutları meçhul”* şeklinde açıklamıştır (s.49). Bütün bu tanımlardan ve açıklamalardan yola çıkılacak olursa en genel ifadesiyle roman, yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olay ve olguları yer ve zaman bildirerek anlatan bir sanat türü olarak tanımlamak mümkündür. Roman yazarı, seçtiği olayların bir kısmını gerçek yaşamdan alabileceği gibi bir kısmını da bu yaşama uygun olarak kendisi yaratabilir.

Çocuk edebiyatı türü olarak ise roman; çocuğun, somut işlemler dönemini bitirdikten sonra olaylar hakkında daha etraflı düşünmeye başladığı, durumları çok boyutlu bir şekilde değerlendirdiği yaşlardan sonra zevkle okuyabileceği sanat ürünüdür. Çocuk romanı, konusu sadece çocuk ve çocukluk olan romanlar demek değildir. Çocuk bakışı ve “çocuğa görelik” dikkate alınarak oluşturulmuş, çocuklara olayların sebep ve sonuçları üzerinde geniş düşünme, olaylar arası bağ kurma, olayları bütün içerisinde ayrıntılara inerek görme fırsatı veren romanlar, çocuk romanı olarak adlandırılır. Bunun yanı sıra çocuklar kendi yaşlılarının serüvenlerini dinlemekten ya da okumaktan zevk alırlar ancak konularını yetişkinlerin hayatından alan romanlar da çocukları ilgilendirmektedir. Toplumun bir parçası olan çocuk, etrafında görüp izlediği her konuya ilgi duyar. Romanlar, çocuğun olayları, kendini anlaması, insan-insan, insan-toplum ilişkilerini sosyoloji ve psikoloji boyutunda kavramasına destek olur (Güleryüz,

2002). Çocuklar için kaleme alınan romanlarda dikkat edilmesi gereken en önemli ayrıntı, onların gelişimlerine uygun olması, psikolojik dengelerin dikkate alınmasıdır.

Romanlar çocuklar tarafından en çok ilgi gören türlerdendir. Çocuk, olay örgüsü içinde yer alan karakterler sayesinde iyi-kötü, suç-ceza, doğru-yanlış gibi kavramları daha kolay öğrenir. Sever (2008)'e göre, “Çocuk kitapları çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlardır”(s. 12). Zira çocuk romanları, bir yandan okuruna zevk vermekte, bir yandan da onun sorgulama, araştırma, yaratıcı düşünme ve sanatsal becerilerini geliştirmektedir.

Türk edebiyatında çocuk romanı Cumhuriyet dönemi ile birlikte yaygınlaşır. Bu dönemden önce edebiyatımızda doğrudan çocuklar için yazılmayan ancak onların duygularına hitap ederek ilgilerini çeken eserler yer alır. Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun tarihî romanları bu tür eserlerin öncülerindedir. Kozanoğlu, hedef kitle olarak çocukları almasa da, romanlarında yer alan serüvenler çocukların ilgisini çekmiş, Kızıltuğ, Atlı Han, Türk Korsanları, Gültekin gibi romanları çocuklar tarafından ilgiyle okunmuştur (Şimşek, 2007).

Cumhuriyetle birlikte modern anlamda çocuk romanları yazılmaya başlanmıştır. Mahmut Yesari, Rakım Çalapala, Cahit Uçuk, Fikret Arıt, Mümtaz Zeki Taşkın, Mehmet Seyda, Aziz Nesin, Muzaffer İzgü, Mehmet Güler gibi yazarlar bu türün önde gelen isimlerindedir. Zaman zaman sanat değeri ve eğiticiliği açısından tartışmalara neden olsa da Kemalettin Tuğcu'nun dört yüzden fazla romanı çocuk edebiyat alanında önemli bir yere sahiptir (Oğuzkan, 2001). Zira söz konusu romanlar, yazıldıkları dönemde, çocukların okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olan eserlerdir.

“Fadiş”, “Dört Kardeşiler”, “Ben Büyüyünce”, “Dünya Çocukların Olsa”, “Işın Çağı Çocukları” gibi romanlarıyla Gülten Dayıoğlu, alanın önemli yazarlarından. “Katıraslan”, “Yürek Dede ile Padişah”, “Motorlu Kuş” isimli romanlarıyla Cahit Zarifoğlu; “Can Dayım”, “Uzay Dolmuşu Kalkıyor”, “Ekmek Parası” gibi eserleriyle Muzaffer İzgü alanın önemli romancılarından. Bu isimler dışında Tarık Dursun K., Ayla Kutlu, Hasan Kallımcı, Üzeyir Gündüz Türk çocuk edebiyatında roman türünün temsilcileri arasındadır (Oğuzkan, 2001).

2.3.2. Hikâye

Hikâye, insan yaşamından seçilen veya tasarlanan bir olay ya da durumu sergileyen ve bir kurgu dâhilinde yazılan anlatı türüdür. Kavcar (2007), hikâyeyi, olmuş ya da olması muhtemel olayları insan yaşamından kesitleri belli bir mekâna ve zamana bağlı olarak anlatan; olay ve kişileri daha çok tek yönüyle ele alan yazılar olarak tanımlar. Hikâyede kimi zaman bir olay, bir karakter, psikolojik bir durum, bir düşünce, insanî bir gerçek, kimi zaman da insan dışında canlı ya da cansız varlıklar konu edilebilir (Büyük Ansiklopedi, 1997). Diğer edebî metin türleriyle ortak bir özelliğe sahiptir. Bu özellik ise hikâyenin kurmacaya dayalı bir olay örgüsüne sahip olmasıdır. Burada söz konusu olan kurmaca metinler, yazarın zihninde düş gücüyle kurarak, aktarmak istediklerini anlatabileceği nitelikte insan yaşamıyla örtüşen bir dünyayı uydurarak oluşturduğu metinleri ifade eder. Öykülerde uydurulan dünyanın anlatılabilmesi için tıpkı yaşamdaki gibi kişilere, olaylara ve durumlara, belirli bir mekâna ihtiyaç vardır. Kişi, olay ve durum, mekân; hikâyenin temel nitelikleridir (Dilidüzgün, 2009).

Hikâyeler oluşturulurken genel olarak belli bir plan izlenir. İlk olarak olayın geçtiği mekânın, kişilerin tanıtıldığı; okuyucunun asıl konuya hazırlandığı bölüm olan “serim” bölümü yer alır. Bu bölümü hikâyeyi oluşturan olayın ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı, okuyucuda ilgi ve merak uyandıracak düğümlerin kullanıldığı “düğüm” bölümü izler. Son bölüm olan “çözüm” bölümünde ise olay sonuçlanır, düğüm çözülür.

Çocuk edebiyatı açısından hikâye metinlerinin işlevi, estetik haz uyandırmak, bakış açısı kazandırmak, eğlendirmek ve bilgilendirmektir. Bir veya birden çok kahramanın yer aldığı ve hayattan bir kesitin anlatıldığı hikâyeler, özellikle masal çağının sonunda (8-10 yaşlarında) gerçeklik duygusu uyandıran metinlere yönelen çocuklar tarafından ilgiyle okunur. Ancak çocuklara bu yaşlardan oldukça önce erken çocukluk döneminden başlanmak suretiyle en yoğun olarak da okul öncesi birkaç yılda hikâyeler anlatılmalı/okunmalıdır. Çünkü hikâye, birkaç sayfalık anlatı içinde çocuk için bir dünya kurar, onun meraklarını giderir, duygu ve düşünce dünyasını besler ve çocuğun ruhsal gelişimine katkıda bulunur (Şimşek, 2007).

Çocuğun gelişimi açısından önemli role sahip olan eserlerin yazılması uzmanlık gerektiren bir iştir. Çünkü çocuğun biliş, duygu ve dil gelişim süreçlerini bilmeyen, dünyasını tanımayan, anlama ve kavrama biçimine, hayal gücüne yabancı kalan biri, çocuk öyküsü yazamaz. Yani çocuk öykücüsü, çocuk gerçekliğini bilen ve çocuğu her

yönüyle tanıyan kişidir (Gökçe ve Sis, 2011). Çocuk hikâyesinin işlevi çocuğu eğlendirmek, bilgilendirmek, onda estetik haz duygusu uyandırarak onlara yeni bakış açıları kazandırmaktır. Ancak söz konusu metinleri oluşturan yazarların doğrudan doğruya bilgi aktarımı yapmamaya dikkat etmesi, zihnini hep çocuğa ve onun dünyasına ayarlı tutması gerekmektedir (Tosun, 2005).

Çocuğun yaşı, ilgileri, dil gelişim evreleri gibi özellikleri dikkate alınarak oluşturulan eserler çocuğun edebî eserleri anlayarak, severek ve isteyerek okumasını sağlayacağı gibi ruh ve duygu dünyasının gelişimine de katkı sağlar. İyi bir öykü oluşturmak isteyen yazarın çocuğun hangi yaş döneminde hangi konulara ilgi duyduğunu bilmesi oldukça önemlidir.

4-6 yaşındaki çocuklar sürekli etkileşimde bulunduğu insanlarla, yaşlılarıyla, hayvanlarla, eşyalarla ve oyuncaklarla ilgili anlatıları severek dinlerler. Bu hikâyelerde resimlere yoğun olarak yer verilmesi henüz okuma yazma bilmeyen çocuğun ilgisini çeker ve olayı kavramasına yardımcı olur (Erkek, 2006).

6-8 yaşındakiler, masalları anımsatan fantastik anlatılara ilgi duyarlar. Bu dönemde çocuğun vicdan duygusu gelişmeye başladığından hikâyelerde merhamet, acıma, sevgi gibi konulara yer verilmesi uygundur (Alpöge, 1991). Bu yaş grubunda resimler ilgiyi çekmede ve kavramayı desteklemede önemli rol oynadığından kitapların resimlerle desteklenmesi önemlidir.

9-12 yaşlarında ise çocuklar, somut işlemler dönemindedirler. Bu dönemde şekil, boyut, zaman ve uzaklık kavramı gelişmeye başladığından, çocuklar artık birçok konuya ilgi duyarlar (Erkek, 2006). Serüvenler, tarihe dayalı anlatılar, yaşam hikâyeleri, kız-erkek ilişkilerini anlatan eserleri severek okurlar. Dolayısıyla bir hikâyenin çocuklar tarafından sevilerek okunması için en önemli koşullardan biri hitap ettiği yaş grubuna göre ilgi çekici bir konuya dayanmasıdır.

Türk edebiyatında modern anlamda öykü türü Tanzimat'tan sonra görülür ancak çocuklara yönelik öykülere Cumhuriyet döneminden sonra rastlanır. Doğrudan çocuklar için yazılmış olmasa da Reşat Nuri Güntekin'in "Gamsızın Ölümü"; Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar", "Karanfiller ve Domates Suyu"; Ömer Seyfettin'in "Kaşığı", "Ant", "Falaka" gibi hikâyeleri çocuk duyarlılığına belirgin bir şekilde yer verdiği için çocuk edebiyatının alanına girebilir (Şimşek, 2007).

Türk çocuk edebiyatında öykü türü 1980'li yıllardan sonra hızlı bir gelişme gösterir. Muzaffer İzgü, Tarık Dursun K., Niyazi Birinci 1980-1990 yılları arasında yayımladıkları öyküleriyle dönemin önemli çocuk yazarlarındandır. 1990'dan sonra ise Gülten Dayıoğlu, Necati Güngör, Ahmet Tezcan, Gökhan Özcan, Nezihe Meriç, Mustafa Ruhi Şirin gibi isimler hikâye türünde nitelikli eserler kaleme almışlardır (Oğuzkan, 2001; Şimşek, 2007).

Çocuk hikâye ve romanlarının birbirinden ayrıldığı noktaları kısaca şöyle açıklamak mümkündür (Dilidüzgün, 2009; Gönen, 2015):

- Romanlar, hikâyelerden daha uzun metinlerdir.
- Hikâyeler, çoğunlukla tek bir olayla sınırlıyken, romanlarda ana olayla birlikte bir ya da birden çok yan olay mevcuttur.
- Romanlardaki kişiler, hikâyelerdekinden daha fazladır. Başkahramanlar her iki türde de ayrıntılı bir şekilde tasvir edilirken romanlarda hikâyelerden farklı olarak yardımcı karakterler de ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir.
- Romanda anlatılan olayla, çoğunlukla hikâyeye göre daha uzun bir zaman diliminde gerçekleşir. Bu nedenle olaylar, bütün gerekçeleriyle birlikte verilmeye çalışılır.
- Hikâyelerde sınırlı bir mekânda geçerken, romanlar daha geniş ve çeşitli mekânlarda geçer.

Genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa, hikâye ve romanların temel özelliği anlatıma dayalı olması ve kurguyla oluşturulmasıdır. Çocuk hikâye ve romanlarında çocuk edebiyatı ürünlerinin hepsinde olması gerektiği gibi iki temel unsura çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğine dikkat edilmesi gerekir. Çünkü ancak bu iki temel ögenin gözetilmesi sonucunda hikâye ve roman, bir edebî tür olarak çocuğa hitap edebilir (Dilidüzgün, 2009).

2.3.3. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Bulunması Gereken Nitelikler

Çocuklara yönelik yazılmış olan hikâye ve romanların konu, tema, dil ve anlatım, boyut bakımından belli niteliklere sahip olması gerekir. Hikâye ve romanlar, içerik yönünden incelenirken; önce tema ele alınmalıdır. Her hikâyede bir ana fikir olması, bu ana fikrin de kuvvetli olması oldukça önemlidir. Çünkü ana fikir ne kadar kuvvetli olursa onun üzerine geliştirilen konu da o kadar kuvvetli olur (Zengin, A. ve Zengin, N., 2003). Ana

fikri olmayan hikâye veya romanın boşlukta kaldığını, çocuğa hiçbir şey vermediğini söylemek mümkündür. Bunun dışında bu tür eserlerde konu, hareket unsuru içermelidir. Özellikle çocuklar için yazılan eserlerde sonuç daima başarı ile bitmelidir. Yani çocuklar için yazılmış eserlerde belli başlı birtakım özelliklerin olması gerekmektedir. Çocuk edebiyatı araştırmacıları, çocuk hikâye ve romanı yazarlarının eserlerini oluştururken dikkat etmeleri gereken başlıca nitelikleri şöyle sıralamışlardır: (Gönen vd., 2015; Kıbrıs, 2006; Oğuzkan, 2001; Şimşek, 2007; Yalçın ve Aytas 2011; Zengin, Y. ve Zengin, N., 2003)

- Hikâye ve roman, çocukta gerçek hissini uyandırmalıdır.
- İşlenen tema çocukların ilgi, yaşam deneyimi ve kavrama düzeylerine uygun olmalıdır.
- Kurgulanan olay çocuğun izleyebilme gücüne uygun bir plan dâhilinde anlatılmalı; serim, düğüm ve çözüm bölümleri mantığa uygun olacak şekilde dizilmedir.
- Küçük çocuklar önceleri kalıp hâlindeki güzellikler ve iyilik simgelerini ararken bir süre sonra kendileri gibi canlı, doğal kahramanlar isterler. İyi çizilmiş karakterler yoluyla kendi sorunlarını çözebilir, çevrelerine yeni bir anlayış ve görüşle bakabilirler. Bu nedenlerle karakterler iyi kurgulanmalıdır.
- Anlatılan olaylar ve kişiler, çocuğun iç dünyasında çelişkiye düşmesine izin vermemeli, karamsarlığa, ümitsizliğe yol açmamalıdır.
- Olaylar ve durumlar çocuğun ilgisinin canlı tutulması için merak uyandırıcı biçimde sunulmalı, hareketli olmalı ve çevre iyi belirtilmelidir.
- Paragraflar kısa olmalı, sık sık konuşmalara yer verilerek hareket, canlılık ve çeşitlilik sağlanmalıdır.
- Dil sade ve açık; üslup sürükleyici olmalıdır. Çift anlamlı kelimelere ve hayâli tasvirlerle fazla yer verilmemelidir. Didaktik, kuru bir üslup ise çocuğun ilgisini çekmez. Bu nedenle eserler oluşturulurken üslup oldukça önemlidir.
- Çok uzun ve karmaşık betimlemeler yerine, çocuğun zihninde canlandırabileceği ve anlamlandırabileceği tasvirler yapılmalıdır.
- Hikâye ve romanların metinle bağlantılı güzel bir şekilde resimlendirilmiş olmaları çocuğun ilgisini daha çok arttırır.

2.4. Çocuk Gerçekliği

Çocuklar hayatı; fiziksel, zihinsel, duygusal ve psikolojik gelişimlerinin izin verdiği ölçüde anlamlandırabilirler. Bir çocuktan, bir yetişkinin sahip olduğu bilgiye, hâkim olduğu dünya görüşüne, karşılaştığı sorunlar karşısındaki problem çözme becerilerine sahip olması beklenemez. Çünkü henüz çocuğun bilgi dağarcığı, yaşam tecrübesi ve gelişim düzeyi, bir yetişkinin sahip olduğu üst düzey düşünme becerilerini gerçekleştirebilecek zenginlikte ve olgunlukta değildir. Bu nedenle günümüzde çocuklara yönelik çalışmalar hangi alanda yapılıyor olursa olsun, çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak yapılmaya başlanmıştır. Özellikle Jean Jack Rousseau'nun çocuk pedagojisiyle ilgili görüşleri, çocuğa bakışı değiştiren, modern anlamda çocukluk kavramının tanımlanmasını sağlayan önemli etkenlerden biridir (Şirin, 2016b). Çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak yapılan çalışmalar, çocuk edebiyatı alanında da yankı bulmuş; çocuğun doğasına uygun yani çocuk bakışını yansıtan, çocuğa göre ve yazarların çocuk gerçekliğini yakalamış olmalarını gerektiren bir edebiyat anlayışı gerekli görülmüştür. Başka bir ifadeyle modern çocuk edebiyatındaki en önemli üç temel kavramın 'çocuk bakışı', 'çocuğa görelik' ve 'çocuk gerçekliği' olduğunu söylemek mümkündür (Sever, 2016b). Her ne kadar çocuğa görelik ilkesi, çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini kapsayan daha genel bir çerçeveye sahip olsa da bu kavramlardan her biri diğerini tamamlayan ve çocuk edebiyatı eserlerinde olması gereken üç önemli unsurdur. Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu üç temel kavramı "çocuğun baktığı yerden bakmak" ve "gördüğünü görmek" biçiminde yorumlamaktadır (Şirin, 2016b).

Bu kavramlardan ilki olan çocuk bakışı, çocukların dünyayı nesnel bir şekilde algılayamamaları nedeniyle geliştirdikleri kendilerine özgü yani öznel bir bakış açısını ifade etmektedir (Dilidüzgün, 2013). Çocuk bakışının edebî ürünlere yansıtılması, çocukların kolaylıkla anlayabileceği ve içerisinde kendisini bulabileceği bir edebiyatın kapılarını aralar. Çocuk bakışının öneminin anlaşılmasının ardından çocuğa görelik ilkesinin, çocuk edebiyatını şekillendirmeye başladığı görülür. Çocuk bakışının kısıtlı da olsa yer almaya başladığı 19. yüzyıldan itibaren çocuk kitaplarındaki salt eğitsel amaç yerini çocuğa göre edebiyat anlayışına bırakmaya başlar (Dilidüzgün, 1996).

Çocuğa göre bir edebiyat, çocuğun rahat bir şekilde, zevk alarak okuyup anlayabileceği bir üslupla yazılan; hayal gücünü besleyen anlatımlara yer veren; kendi yaşamından

izler bulabildiği konularla, kendisiyle özdeşleştirdiği kahramanlarla zenginleştirilen; zorlanmadan çözebileceği nitelikte bir kurguya sahip olan ve ilgisini çekecek olay akışıyla bezenen eserlerle mümkündür. Kısaca çocuğa görelilik ilkesinin temelinde çocuk merkezli bir edebî anlayış vardır. Çocuğun herhangi bir edebî türdeki eseri okurken “benim öğretmenim de böyle yapıyor”, “ben de bunları hissediyorum”, “ben de bu sorunlarla karşılaşıyorum” diyebiliyorsa o eser, çocuğa göre yazılmıştır. Çünkü çocuğun bu gibi düşüncelerinden okuduklarını anladığı, okuduklarıyla özdeşim kurduğu, çevresindeki olaylarla eserdekiler arasında bir bağ kurduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eser, çocuğa göre bir eserdir.

Çocuğa görelilik, öznesi çocuk olan her alanda geçerli olan bir ilkedir. Bu ilkenin çocuk edebiyatı açısından önemini Akkaya (2008), “Bir metin, çocuğa görelilik ilkeleri doğrultusunda yazılmamışsa, o metnin çocuk edebiyatı ürünleri içerisinde değerlendirmek zordur.” diyerek açıklar (s. 19). Dolayısıyla çocuk yazarlarının, çizerlerinin ve şairlerinin çocuğa görelilik ilkesini benimsemesi, çocuk edebiyatı eserlerinde aranan temel niteliklerden biri olarak görülmektedir. Her yaş grubunun farklı ilgilere sahip olduğu, kitabın hedef kitesine uygun olan punto ve yazı karakterinin kullanılması gerektiği, çocuğun kolayca kavrayabileceği şekilde dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arınmış bir anlatıma sahip olması, kitaplar için resim seçilirken çocuğun düzeyine uygunluğu ve metin ile uyumunun göz önüne alınması, yaşamdaki her konuyu çocuk kitaplarının da konu edinebileceği gibi ölçütler çocuğa göreliği oluşturan unsurlar olarak sıralanabilir (Şirin, 2016b; Yılmaz, 2011). Daha açık bir ifadeyle bir eserin çocuğa göre olması eserin, fiziki özellikleri ve biçim bakımından çocuğa uygun; konusu ve temasıyla açık ve anlaşılır; tarz bakımından içten, yalın, akıcı ve açık; çocuğun fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimine uygun nitelikte yazılmış olmasıyla mümkündür. Bunların dışında, bir edebî metnin çocuğa göre olduğuna kanaat getirilebilmesi için, çocuğa özgü bir duyarlılığı başarıyla yansıtması ve çocuk kalbinin duyarlılıklarıyla özdeşleşmesi de önemli bir ölçüttür (Şirin, 1998).

“Çocuğa görelilik” ilkesinin benimsenmesiyle birlikte çocuk kitaplarında yazarların kural ya da kurallar koymaktan kaçındığı, yaptırımcı bir anlatımdan uzaklaştığı, çocukların gelişim özelliklerini dikkate alarak neden-sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunan bir anlayışı ortaya çıkmıştır (Sever, 2008). Antitotiter anlayış olarak nitelendirilen bu yaklaşımda yazarın, kendi görüşünü okuruna zorla benimsetmemesi, olayları sunarken tek yanlılıktan kaçınması, anlatımda tek bir sonuca

ulaşacak şekilde duygusal etkilemelere yer vermemesi temel alınmıştır (Dilidüzgün, 2007). Dolayısıyla antiotoriter kavramı, yazarın yaklaşımını yansıtan bir özelliktir. Yazarın kendisiyle ilgili bir tutum olan antiotoriter anlatımla birlikte çocuk gerçekliği kavramı ortaya çıkar. Çünkü didaktik bir üslubu değil de çocuğun anlam evrenine dokunan, çocuk bakışını ve çocuğa göreliği dikkate alan bir anlatımı yeğleyen yazarlar, çocuğun seviyesine inmeyi öğrenmeye; olayları, durumları, nesnelere ve hatta sözcükleri çocuğun gözünden yorumlamaya başlamışlardır. İşte tam olarak yazarın yakalamış olduğu bu tutum, çocuk gerçekliğini açıklar. Dilidüzgün (2003), çocuk gerçekliğini “çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları yalnız hiç de nesnel olmayan alımlama farklılıklarının yakalanması” olarak tanımlar. Bu tanımda yer alan ‘yakalanması’ sözcüğünden de çocuk gerçekliğinin yazarın olaylara, nesnelere ve durumlara çocuğun gözünden bakabilmesi ile ilgili bir durum olduğunu anlamak mümkündür. Burada yazarın, olayları bir yetişkinin bakış açısı ve değerlendirmesiyle mi yoksa çocuğa özgü bir yaklaşımla mı sunduğu önemlidir.

Çocuk gerçekliği, çocuğun dünyaya ve hayata bakışını, anlam evrenini, ilgi ve ihtiyaçlarını kapsayan; karşılaştığı olayları ve durumları belleğinin süzgecinden geçirerek, kendine özgü bir mantık örgüsü içerisinde oluşturduğu algı veya vardığı öznel sonuçtur. Çocuk gerçekliğinin tam olarak anlaşılabilmesi için çocuksu gerçeklikten bahsetmek yerinde olacaktır. Çocuksu gerçeklik; nesnelere, dünyayı ve çevreyi; duyularımızdan, bilincimizden ve benliğimizden dolayısıyla insandan bağımsız varlıklar olarak kabul etmekten ibarettir. Piaget’in (2013) belirttiği gibi çocuk gerçekçidir çünkü o, öznenin varlığından ve düşüncenin içselliklerinden habersizdir. Yani çocuk herkesin kendisi gibi düşündüğünü kabul eder. Bu nedenle kimseyi fikirlerine inandırmak, sözlerini kanıtlamak gibi bir amacı olmayan çocuğun gözüyle gerçeğe bakmak, onun dünyasını ve gerçekliğini yakalamak anlamına gelir (Dilidüzgün, 2003).

Sever (2008), çocuğa göre bir metin oluşturulmak isteniyorsa öncelikle yazarın çocuk gerçekliğine inanmayı bir sorumluluk olarak hissetmesi gerektiğini söyler. Sanatçının, hangi konuyu, nasıl ve ne kadar anlatacağını belirlemesi çocuk gerçekliğine bağlı olmalıdır. Çocuk gerçekliği, çocuğun metni alımlarken hissettikleriyle doğrudan ilgilidir. Günümüzde eğitim, sanat, siyaset, hukuk gibi birçok alanda meydana gelen gelişim ve değişimler çocuk yazını da etkileyerek “biçimsel gerçekçi” anlayışla yazılan ilk çocuk kitapları yerini “çocuk gerçekliği”ni benimseyerek oluşturulmuş eserlere bırakmaya başlamıştır. Bu durum çocuk yazını etkilediği gibi, çocuk kitabı

yazarlarının da kendini daha iyi yetiştirmesini ve geliştirmesini gerektirmiştir. Artık, çocuk kitabı yazan sanatçının duygu ve düşüncelerini çocuklarla paylaşabilmesi için çocuk gerçekliğini iyi bilmesi ön şartlardan biridir. Yazarın, çocukların düşünce tarzlarını; heyecanlandıkları, üzülp sevindikleri durumları; nelerden hoşlandıklarını; yeteneklerini ortaya çıkaran veya aksine körelten olayların neler olduğunu bilerek çocuğun dünyasına girmesi gerekir (Atatuğ, 1981). Ancak bu şekilde çocuğun dünyasını birebir yansıtabilen, otoriter anlatımdan kaçınarak adeta çocuğun ruhuna seslenen eserler oluşturulabilir. Atatuğ, 1981 yılında yayımladığı “Çocuklar için yazmak” isimli makalesinde yazarların çocuğu her yönden tanınması gerektiğine vurgu yaparak o tarihte henüz ismini çocuk gerçekliği olarak zikretmese de çocuğa görelige ve çocuk bakışına dikkat çekmiştir:

Çocuklar, kendileri için yazılan yayınlarda umutlarını, düş kırıklıklarını, gülüşlerini ve meraklarını bulmak isterler. Bu yüzden de toplumsal ve duygusal yönden kendilerini tanımayan, kısacası gelişim devreleri içinde yaşlarının özelliklerini veremeyen yazarların yazılarını okumazlar... İlacını yetişkin hastası ile çocuk hastasına verişindeki miktar ayarlamasını yapan bir doktor gibi, yazar da yazmanın tüm yollarını iyi bilecek, fakat bunları çocuğa göre kullanacaktır (Atatuğ, 1981, s.51).

Çocuk gerçekliği kavramı, çocuğa görelilik ilkesinin temel değişkenlerinden biridir. Bu bağlamda ele alındığında çocuk gerçekliği, çocukların doğalarının, bakış açılarının, ilgi ve gereksinmelerinin, dil ve anlatım evrenlerinin gelişimsel olarak farklılıklarını ortaya koyan yani çocuktan çocuğa farklılaşabilen bir değişkendir (Çer, 2016). Aynı yaş grubundaki çocuklar için tek bir model çerçevesinde sınırlandırılmayacağı gibi toplumdan topluma da değişebilir (Şirin, 2012). Çocuk gerçekliği, ortaya çıktığı andan sonra bir süre devam edebildiği gibi, ortaya çıkışının hemen ardından da yok olabilir. Bu da söz konusu kavramın değişkenliğinin bir başka boyutudur.

Değişkenliğin yanında bir şeyle ilk kez karşılaşma durumu, çocuk gerçekliğinin bir diğer özelliği olarak değerlendirilebilir. Çocuk, doğası gereği birçok şeyle yaşamında ilk kez karşılaşır. Çocuğun ‘ilk kez’ karşılaşması konusu çocuk gerçekliğinin kurucularından ve günümüzdeki en önemli sözcülerinden biri olan Peter Hartling tarafından şöyle açıklanmıştır:

Çocuklar her zaman bir şeylere yeni başlayan insanlardır. Onlar her şeye ilk kez başlarken aynı zamanda çevrelerindeki her şeyle de yeni tanışır. Örneğin ilk kez severler, ilk kez nefret ederler, ilk kez bir arkadaşları olur, ilk kez yolculuğa

çıklarlar vs. Bütün bunlar, onlar için ilk kez gerçekleşen şeylerdir. İşte bu ilk kezleri anlatmak bile başlı başına yazına ve sanata meydan okumadır. Böylesi ilk kezleri anlatmak ancak gerçeklik sınırları içinde olasıdır (Akt. Dilidüzgün, 2003, s. 83).

Çocuk, Hartling'in de açıklamış olduğu içinde yaşadığı dünyanın gerçekleriyle ilk defa karşılaştığında bu gerçekleri tanımaya ve öğrenmeye başlar. Ancak gerçeği öğrenmek her zaman o kadar kolay olmayabilir. Çünkü karşılaşılan olay, durum veya nesne çocukta mevcut olan bilgilerle ve muhakeme gücüyle anlaşılacak ölçüde karmaşık olabilmektedir. Tam da bu noktada çocuğun kendi yorumu, öznel yaklaşımı devreye girer ve karşılaştığı dünya gerçeğini kendi gerçekliğine dönüştürür. Bu konuya bir örnekle açıklık getirmek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Örneğin şimşek çakması ve gök gürültüsüyle ilk kez karşılaşan bir çocuk, şimşek olayını bulutların birbiriyle kavga etmesi sonucunda çıkan kavga; gök gürlemesini ise bu kavganın sonucunda duyulan ses şeklinde yorumlayabilir. Çocuk burada yanlış da olsa ilk kez karşılaştığı bu olaya öznel bir açıklama getirmiştir. İşte bu örnekte olduğu gibi bilimsel bir gerçeğin, çocuğun kendi bakış açısıyla, mevcut bilgileriyle ilişkiler kurularak yorumlanması çocuk gerçekliğine iyi bir örnektir.

Sonuç olarak çocuk edebiyatının başat özelliği, kaynağı da sınırı da çocuk ve çocukluk olan, çocuğu ve çocukluğu anlayan, çocuk bakışı, çocuğa görelilik ilkesi ve çocuk gerçekliğine uygun yazılmış bir edebiyat olmasıdır (Şirin, 2016b). Dünyada özellikle 1970 sonrasında yazılmaya başlanan çocuk gerçekliğine dayalı metinler, çocuk edebiyatına yeni boyutlar kazandırmıştır (Şirin, 2016b). Türkiye'de ise çocuk gerçekliği örneklerini yakalayabileceğimiz eserler dünyadakine nispeten daha geç verilmeye başlanmıştır. Özellikle son yirmi yılda çocuk gerçekliğine dayalı eserleri yazan isimler arasında Fatih Erdoğan, Sevim Ak, Behiç Ak, Elvan Pektaş Deniz, Nezihe Meriç, Mavisel Yener, Miyase Sertbarut, Zeynep Cemali, Aslı Der'i saymak mümkündür (Dilidüzgün, 2003; Şirin, 2015).

İsmi sayılan yazarların Türk çocuk edebiyatına şüphesiz önemli katkıları olmuştur. Ancak bu noktada çocuk gerçekliğini yansıtan çocuk çizerlerine de değinmek gerekir. Çünkü çocuk kitaplarında içinde yazılanlar kadar resimlerin de çocuğun ilgisini çekme, okuduklarını anlamlandırma, okumaya heveslendirme gibi önemli işlevleri vardır. Elbette çocuklar için yazılan eserlerdeki resimlerin, çocuğa görelilik ilkesini ve çocuk

gerçekliğini yansıtan nitelikte olması önemlidir. Çocuk gerçekliğini benimseyerek buna uygun çizimleriyle çocuk edebiyatına katkı sağlayan çocuk çizerlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Şirin (2013) çocuk kitapları çizerlerinin çocuk gerçekliğine daha uygun ve sanat değeri bakımından yazarlardan daha nitelikli örnekler verdiklerini belirtmektedir. Bu başarının resim sanatı disiplini içinde eğitim almış olmalarından kaynaklandığını vurgular. Mustafa Delioğlu, Osman Kehri, Ferit Avcı, Necdet Yılmaz, Saadet Ceylan, Betül Sayın, Şahin Erkoçak, F. Füsün İyicil, Gamze Baltaş, Sibel Demirtaş, Ayşe İnan Alican, Hatice Akbıçak Günel, Gökçe Birtan gibi isimler, çocuk gerçekliğine göre çizimler yapan önemli sanatçılardır (Şirin, 2013). Yazarlar içinde ismi zikredilen Behiç Ak ve Fatih Erdoğan aynı zamanda çocuk kitapları için çocuk gerçekliğini yansıtan çizimler yapmaktadırlar. Görüldüğü gibi çocuk gerçekliğini benimseyen çizerlerin sayısı yazarlardan daha fazladır.

2.5. Çocuk Sorunları

Sosyal bir varlık olan insanın bulunduğu yerde çeşitli sorunların yaşanması doğaldır. Toplumun önemli birer parçası olan çocuklar, bu sorunlardan çeşitli sebeplerle etkilenir. Zaman zaman bu etkilenmenin ötesinde, kendilerine özgü birtakım problemler yaşadıkları da görülür. Genetik miras, yanlış eğitim, çevrenin olumsuz etkisi, yanlış ebeveyn tutumları gibi faktörlerin olumsuz etkisiyle ortaya çıkan çocuğa ait sorunlar, günümüzde pedagojinin, çeşitli araştırma, inceleme ve deneylerle ayrıntılı bir şekilde ele aldığı konulardandır. Bu sorunların nedenleri ve sonuçları irdelenerek daha sağlıklı bir toplumun inşasının sağlanması, temel amaçlardan biridir. Zira huzurla, bir arada yaşamayı bilen, birbirinin haklarına saygılı, empati becerileri gelişmiş bir toplum için sorunlarla başa çıkmayı bilen, mutlu çocukların yetiştirilmesi gerekir.

Çocuklar, doğuştan gelen evrensel bir sosyallik duygusuna sahiptir. Onların karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilecek birer birey olarak yetişmelerinin ana şartlarından biri bu sosyallik duygusunu sürdürebilmeleridir (Adler, 1998). Dolayısıyla sosyal yaşamdan soyutlanan çocuğun rahat bir yaşam sürmesi mümkün değildir. Zaten çocuktaki sosyal duygu doğumla birlikte kendini gösterir. Onun büyüklerin korumasına ve sevgisine olan gereksinimi, doğumla beraber gelen sosyal duygunun ilk belirtileridir. Bu gereksinim, savunmasız ve korumasız dünyaya gelen çocuğu zorunlu bir işbirliğine

sürükler. Bu işbirliği sayesinde güçlenen sosyal duygu, yaşam boyunca devam eder. Böylece çocuk, kendi olma ve yaşadığı topluma ait olma bilincine erişir. Bu bilincin edinilmesinde en önemli aşama çocuğun ruhsal gelişim aşamasıdır. Ruhsal gelişim çocukta bağımlılıktan bağımsızlığa, bencil davranıştan işbirliğine doğru giden bir süreçle gelişir. Ölçüsü olmayan duygusal tepkiler yerine zamanla daha tutarlı ve dengeli tepkiler vermeye başlar. Somut düşünceden soyut ve mantık çerçevesinde düşünmeye başlar. Anne, baba, kardeş ilişkisinden toplumsal ilişkilere geçerek bir çevre edinir (Yörükoğlu, 2000). Bu süreçte karşı karşıya kalınan engeller, yapılan hatalar, yetersiz toplumsallaşma çocuğun ruhsal gelişimini etkileyerek çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olur (Özbey, 2004).

Çalışmada tespit edilen ve ilgili literatürde de doğrudan ele alınan çocuk sorunları şunlardır (Gander ve Gardiner, 1998; Onur, 2001; Özbey, 2004; Wolff, 1999):

1. Anne-baba tutumları,
2. Çocuk istismarı,
3. Çocuk işçiler,
4. Davranış bozuklukları,
5. Eğitimle ilgili sorunlar,
6. Engellilik,
7. Hastalıklar,
8. İletişimsizlik,
9. Kardeş kıskançlığı,
10. Kaygılar ve korkular,
11. Kimsesiz çocuklar,
12. Otorite sorunu,
13. Parçalanmış aileler,
14. Şiddet,
15. Takıntılı alışkanlıklar

Daha sonra yapılan incelemede “altını ıslatma”, “yalan söyleme” ve “hırsızlık” başlıklarının birer davranış bozukluğu olarak kabul edildiği görülmüştür. Bu nedenle altını ıslatma, hırsızlık ve yalan söyleme sorunları; “davranış bozuklukları” başlığında birleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda literatürde doğrudan ele alınmadığı görülen:

1. Asosyallik/Yalnızlık,

2. Çalışan anne-babalar,

3. Kitle iletişim araçlarının yol açtığı sorunlar, başlıkları da sınıflamaya dâhil edilmiştir. Çalışmada, çocuk sorunları yukarıda verilen 18 ana başlıkta değerlendirilmiştir. Dolayısıyla verilerin değerlendirilmesinde araç olarak bu on sekiz temadan yararlanılmıştır.

Tespit edilen bu sorunların, Özbey'in (2004) de belirttiği gibi dünyanın küreselleşmesiyle birlikte zamanla çeşitlenerek artış göstereceği düşünülmektedir. Hatta çağımızda henüz çocuklar için herhangi bir sorun teşkil etmeyen bazı konuların da zamanla çocuk sorunları arasında anılması olasıdır. Bu nedenle, çocukların sorunlarına evrensel boyutta çözüm bulmak, onları karşılaştıkları sorunların olumsuz etkilerinden ve çevrelerindeki tehlikelerden korumak gerekir. Ortaya çıkan bu gereklilikten hareketle 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, çocukların yaşadığı sorunların en aza indirilmesi ve onların her türlü tehlikeden korunmaları amacıyla Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) kabul edilmiştir. Bu sözleşme, çocukların sorunlarına dikkat çekmesi ve çocukların yaşadığı sorunlara karşı alınacak önlemleri içermesi açısından çok önemlidir. Sözleşmede, çocukların çalışmalarına yönelik ilkeler, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi, özürlü çocukların durumlarına özgü hakları, aile ortamından yoksun çocuğun korunma hakkı, cinsel sömürüden korunma hakkı, yaşam ve gelişme hakkı gibi konulara yer verilmiştir. Sözleşmenin ikinci maddesinde de belirtildiği üzere, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocuklar eşit haklara sahiptir ve sözleşme maddeleri, ayırım yapılmaksızın bütün dünyadaki çocuklar için geçerlidir.

2.5.1. Literatürde Doğrudan Ele Alınan Çocuk Sorunları

2.5.1.1. Anne – Baba Tutumları

Doğumdan sonra çocuğun en yakın çevresi ailedir ve ailenin temeli olan anne-baba, çocuğa beslenme, barınma, korunma gibi ihtiyaçlarını karşılaması için imkânlar sağlar. Çocuğa yeterli sevgiyi ve şefkati göstererek, ihtiyaçlarını zamanında ve yerinde

karşılıyarak, çocuktaki güven duygusunun temelini oluşturur (Çağdaş, 2003). Çocuğun kişiliğini geliştiren de öncelikli olarak onun anne-babasıyla etkileşimidir.

Çocuğun aile içindeki eğitimden gerektiği gibi yararlanabilmesi, anne-babaların çocuklarına karşı yönelttikleri sağlıklı tutuma bağlıdır. Ancak kimi ebeveynlerin kendi çocukluklarında yaşadığı; parçalanmış aileden gelme, baskıcı ya da aşırı serbest bir ailede büyüme, eşleriyle mutlu olamama, maddi ve manevi sıkıntılar, kendi hatalı davranışlarının farkında olmama gibi nedenler; çocuklarına karşı olumsuz tutumlar geliştirmelerine neden olmaktadır. Olumsuz ebeveyn tutumlarını, önemli çocuk sorunlarından biri olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü bu şekilde yetiştirilen çocuklar mutsuzluk, huzursuzluk ve uyumsuzluk gibi sorunlar yaşamaktadır.

Çocukların yaşadığı sorunlardan biri, anne-babanın çocuğu birtakım sebeplerle istememesi, düşmanca duygular beslemesi olarak nitelendirilen itici tutumdur. Bu tutum, çocuğun şefkat görmemesine, sevgisiz ve ilgisiz kalmasına neden olur. Ailesinden sevgi ve ilgi göremeyen bu çocuklarda, özgüven eksikliği, asilik, hırçınlık gibi olumsuz davranışlar görülmektedir. Bir başka sorun ise yetkinci tutum olarak adlandırılan çocuğunun başarılı, bir numara çocuk olması için aşırı beklenti içinde olan anne baba tutumlarıdır. Bu beklentiyle büyüyen çocuklar aşırı hırslı, başarısız, çekingen, yaşam sevincinden yoksun birer birey hâline gelebilmektedir (Tanaltay, 1990).

Olumsuz anne baba tutumlarından bir diğeri aşırı koruyucu aile tutumudur. Çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmesi anlamına gelen aşırı koruyuculuk, çocuğun kendi otokontrolünü yapamamasına, bağımlı olmasına, sosyal yönden sağlıksız gelişmesine neden olur (Yavuzer, 1995).

Aşırı hoşgörölü ve şımartıcı tutum ile baskıcı yani otoriter tutum da diğeri olumsuz anne baba tutumlarıdır. Aşırı hoşgörölü tutum, çocuklarda vurucu, kırıcı, saldırgan davranışlara; baskıcı tutum ise sosyal yönden uyumsuzluğa yol açar.

2.5.1.2. Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı, bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplum kurallarına aykırı olan, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan davranışlar olarak tanımlanır (Taner ve Gökler, 2004).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise çocuk istismarını, bir erişkinin isteyerek veya farkında olmadan yaptığı, çocuğun, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar olarak nitelendirir (2002).

Kara, Biçer ve Gökalp (2004) tarafından ihmal, fiziksel, cinsel, duygusal istismar olarak dört grupta sınıflandırılan çocuk istismarı, çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesine, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesine yol açan bir etmendir.

Çocuk istismarı; fiziksel, cinsel ya da duygusal istismar olarak, çocuk ihmali ise fiziksel ya da duygusal ihmal olarak ayrılmaktadır. İstismar ve ihmalin bu farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini ve iş alanlarını da etkileyen bir halk sağlığı sorunu oluşturmaktadır (Taner ve Gökler, 2004).

Çocuğun fiziksel istismarı, 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin ana babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. Bu hasar; elle ya da bir nesneyle vurularak, itilerek, sarsılarak, yakılarak ya da ısırılarak oluşabilmektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Bu nedenle konuya şiddet başlığının içinde yer verilmiştir.

İstismar mağduru çocuklarda kaygı, depresyon, düşük benlik kaygısı, yetişkin güvensizliği, öfke ve düşmanlık gibi uyum problemleri görülür. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu da istismar kurbanlarında sıklıkla ortaya çıkan sorunlardandır (Swith, 2013).

2.5.1.3. Çocuk İşçiler

Çocukların yaptıkları her iş çocuğun, dolayısıyla toplumun önemli sorunlarından biri olan çocuk işçiliği kapsamında değerlendirilmemektedir. ILO, çocukların psikolojik ve fiziksel sağlıklarına, kişisel gelişimlerine zarar vermeyecek ya da eğitimlerini aksatmayacak işler yapmalarına genellikle olumlu bakıldığını belirtir. Ev içinde ebeveynlere yardım etmek, aile içerisinde belirli işleri yapmak, eğitimini aksatmayacak biçimde okul saatleri dışında ve tatillerde cep harçlığı sağlayacak kimi işlerde yer almak gibi işler çocuk işçiliği kategorisinde değildir. Çünkü böyle etkinlikler çocukların sosyal gelişimine ve ailelerinin durumuna katkıda bulunur; onlara çeşitli beceriler ve deneyim kazandırır; üretken birer birey olmalarını sağlar. Bu tür işleri Karabulut (1996) çocuk çalışması başlığı altında değerlendirmiştir.

Bir de çocuğun çok küçük yaşlardan itibaren gelişimleri açısından sağlıklı olmayan, bir çocuk için elverişsiz koşullarda, her türlü ihmal ve istismara açık bir biçimde çalıştırılması olarak değerlendirilen çocuk işgücü kavramı vardır. Çocuk işçi başlığından kasıt Karabulut'un (1996) belirttiği çocuk işgücü kavramıdır.

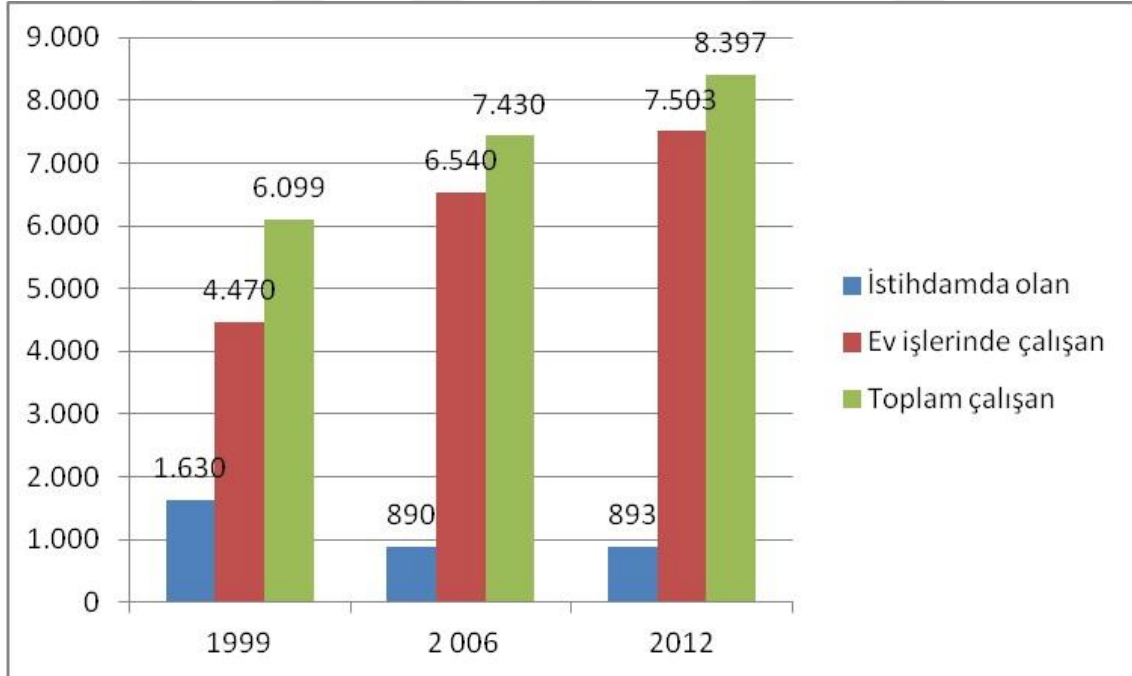
ILO'ya göre çocuk işçiliğinin kapsamı şöyle açıklanmıştır:

- Çocuklar için zihinsel, fiziksel, psikolojik, toplumsal ya da ahlakî açılarından tehlikeli ve zararlı işler
- Okula düzenli devam etmelerini engelleyerek eğitimlerini engelleyen işler
- Okullarından erken ayrılmalarına yol açacak işler
- Çocukları okullarıyla aşırı uzun süren ve ağır işleri beraber yürütmek zorunda bırakan işler.

Çocuk İşgücü Anketine (TUIK, 2012) göre Türkiye'deki çocuk işçilerle ilgili veriler tablo 2.1'de belirtilmiştir:

Tablo 2.1

Türkiye'de Çocuk İşçiliği

Tablo 2.1'de belirtilen ev işleri, hane halkı fertleri tarafından kendi evlerinde gerçekleştirilen ve ekonomik faaliyet tanımının dışında kalan faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, hane halkı fertleri tarafından (çocuklar da dâhil olmak üzere) ücretsiz olarak gerçekleştirilen evle ilgili işleri kapsamaktadır. Hane halkı için alışveriş yapma, yemek

pişirme, çamaşır yıkama, ütü yapma, küçük kardeşlere veya hanede bulunan hasta fertlere bakma, evi temizleme, hanede bulunan eşyaları onarma vb. faaliyetler bu kapsamda değerlendirilmektedir. İstihdamda olan çocuklar ise ev dışında çalışanları kapsamaktadır.

Çocuk istihdamı, çocuk işçiliği ve tehlikeli çocuk işçiliğiyle ilgili dünya ve Türkiye'deki sayısal veriler uzun dönemde bu konuda büyük yollar alındığını gösterse de bu sorun hâlen varlığını devam ettirmektedir.

Çocukların çalışmak zorunda olması nedeniyle ailelerinden uzaklaşmaları veya ayrılmaları oldukça önemli bir sorundur. Çünkü bu durum onları ciddi tehlikelerle, hastalıklarla karşı karşıya bırakır. Ayrıca çocuğun ilgisiz ve sevgisiz kalmasına; bedenen, zihnen ve ruhen yıpranmasına neden olur. Çocukların ağır işlerde çalışmak zorunda kalmaları, onları çok küçük yaşlarda büyük kentlerin sokaklarında kendi başlarının çaresine bakacak duruma düşürür.

2.5.1.4. Davranış Bozuklukları

Altını İslatma:

Altını ıslatma sorunu, ilgili literatürde genel olarak hastalık belirtisi olarak değerlendirilen ve bu bağlamda tanımlanan bir sorundur. Tıp dilinde enürezis olarak isimlendirilen altını ıslatma sorununun altında yatan iki temel sebep vardır. Bu sebeplerden ilki böbrek rahatsızlıkları, diyabet gibi tıbbi sorunlar; ikincisi ise baskı, tuvalet eğitimindeki yanlışlar, kardeş kıskançlığı, akademik başarısızlık, anne-baba çatışmaları veya kavgaları gibi çocuğu psikolojik yönden etkileyen sorunlardır (Ertan ve Karaboğa 2016; Gülsün vd. 2006). Bu sorun özellikle 5 yaşından sonra devam ediyorsa, çocuğun bu sorun karşısında utanç, kızgınlık ve öfke gibi birçok olumsuz duyguya kapıldığı görülmekte, bu da onu sosyal yaşamdan uzaklaştırmakta; özgüven eksikliği sorunu yaşamasına yol açmaktadır. Çocuktaki bu sorunu çözmek için öncelikle tıbbi yardım alınmalı daha sonra anne ve babanın çocukla kuracağı sağlıklı iletişim ve onu motive edici ödüllerle çocuğun bu sorunu aşması sağlanmalıdır (Ertan ve Karaboğa 2016).

Hırsızlık:

Hırsızlık, bir başkasına ait olan bir nesneyi onun izni olmadan almak, kendine mal etmektir. Çok küçük yaştaki çocuklarda mülkiyet kavramı gelişmediğinden izinsizce aldıkları bir eşya nedeniyle hırsız oldukları söylenemez. Çocukta var olan benmerkezcilik, her şeyin kendine ait olduğunu sanma fikri bu hareketi yapmasına neden olabilir. Kendi evinde her şeyi ailesiyle ortak kullanmaya alışkın olan çocuğun hoşuna giden her şeyi alabileceğini düşünmesi olağan bir durumdur. Ancak özellikle iki yaşından sonra mülkiyetin ne anlama geldiğini anlama yeterliliğine erişen çocuğa bu bilinç ailesi tarafından verilmelidir.

Araştırmacılar, çalma davranışı görülen çocukların % 40'ının çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması, %28'inin gördüğü şeylere sahip olma isteği, % 23'ünün çocuk yetiştirme konusunda yapılan yanlışlar, % 18'ininse çevresindekileri model alma gibi nedenlerle bu eylemi gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır (Hassoy ve Çakıcı, 2012).

Bu verilerin yanı sıra özellikle okul çağında gerçekleştirilen çalma eylemi üzerinde önemle durulması gerektiğini ifade eden Yörükoğlu (2000: 338, 339), yinelenen çalmaların nedeninin, çocuğun doyumsuzluğunda aranması gerektiğini ifade eder. Özellikle sevgi eksikliği bu huyun edinilmesine zemin hazırlayan en önemli etkidir.

İstanbul Adalet Sarayı Çocuk Suçları Soruşturma Bürosu'nun verilerine göre son bir yılda hakkında işlem yapılan 12-15 ve 16-18 yaş aralığındaki 3 bin 911 çocuğun, en çok yöneldiği suç 'hırsızlık' olmuştur (İHA, 2017). Bu da hırsızlığın eğer fark edildiğinde ortadan kaldırılmazsa adli suç teşkil edebilecek kadar ciddi sorunlara yol açacağını göstermektedir.

Yalan Söyleme:

Yalan, başkasını bilerek veya bilmeyerek yanıltmadır. Çocuklar 6-7 yaşından önce genellikle gerçekte gerçek olmayanı birbirinden ayırt edemez. Zaman zaman hayallerini ve rüyalarını gerçekmiş gibi anlatabilirler. Bu durum normaldir. Ancak bu yaşlardan sonra gerçek ile gerçek olmayanı ayırt ettiği ve yalan söyleme huyundan vazgeçtiği bir dönem vardır. Bazı çocuklar bu devreyi atlatırken bazıları yalan söylemeyi alışkanlık

hâline getirebilirler. Bu durumda çocuk çevresiyle çeşitli sorunlar yaşamaya başlar ve söylemeye devam ettiği yalanlar bütün yaşamını olumsuz yönde etkiler (Ekman, 1989).

Çocuğu yalan söylemeye iten etkenlerden biri, bunu başkalarından öğrenmesidir. Yaşadığı ortamda yalanlar söylenen çocuk, model aldığı kişinin hâl ve hareketlerini benimser ve bunları taklit eder. Çocuğun yaşadığı olumsuz duygular ve hayal kırıklıkları karşısında büyüklerin çocuğu rahatlatmak adına zararsız olduğunu düşündükleri küçük yalanlar söylemeleri de çocuğa yalancılığı öğretmektedir. Örneğin, çocuk yere düşüp ayağını incittiğinde veya kanattığında “ağlama bir şeycikler olmaz, şimdi geçer” diye avutulmaya çalışılan çocuk, acıyı hissettiği için söylenenlerin yalan olduğunu çok iyi bilir (Özbey, 2004). Çocuğun acısını azaltmak için masumca söylenen bu sözler onu yalancılığa iten nedenlerden olabilmektedir.

Yalan söyleyerek model olan anne babaların yanı sıra bir de çocuklarına sürekli kızan veya döven; çocuğun söylediklerinin yalan olup olmadığı konusunda gerekenden fazla şüpheli olan baskıcı ebeveynler de çocuklarını yalancılığa itmektedirler. Çünkü çocuk böyle bir durumda her söylediği cümlenin, her fikrinin yargılanacağını düşünerek yalan söyleyebilmektedir (Xu vd., 2010).

Mükemmeliyetçi ailelerin çocuklarında da işledikleri suçu veya yanlışını kapatmak amacıyla da yalan söyleme davranışı görülebilmektedir.

Yalan söylemenin nedenlerinden bir diğeri de çocuğun dikkat çekme isteğidir. Özellikle kıskançlık duygusunu yoğun bir şekilde yaşayan çocuklarda dikkati üzerine çekme eğilimi daha fazla görülmektedir. Kardeşini, arkadaşını veya herhangi birini kıskanan çocuk bu kıskançlığın bir dışavurumu olarak yalan söyleyip kıskandığı kişiyi zor duruma düşürmeye çalışabilir. Ya da kıskandığı kişiden üstün olduğunu kanıtlamak amacıyla yalana başvurabilir (Gervais vd., 2000).

Hassoy ve Çakıcı'nın (2012), çocukların yalan söylemelerinin altında yatan nedenleri belirlemeye yönelik yaptıkları bir çalışmada, çocukların % 43.85'inin dayak veya kızılacağı korkusundan; % 21.05'inin, işlediği suçu veya yanlışını kapatmak amacıyla; % 21.05'i dikkat çekmek için; % 21.05'inin ise büyüklerini örnek alması nedeniyle yalan söyledikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu maddelerin her biri doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yetişkinlerle, özellikle de anne-babalarla ilişkilidir. Dolayısıyla çocuğun yalan söylemesine neden olan temel etken çocuğun etrafındaki yetişkinlerin tutumlarıdır.

2.5.1.5. Engellilik

Engelli kavramı en yalın şekliyle “bedensel veya zihinsel bir eksiği veya kusuru olan kişi” olarak tanımlanır. (Girgin, 2016. s.131). Dünya Sağlık Örgütü’ne (2011) göre, gelişmiş ülkelerdeki nüfusun % 10’unun, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun % 12’sinin bir veya birden çok engele sahiptir. Dünya nüfusunun ise yaklaşık % 15’inin engelli bireyler olduğu belirtilmiştir. Bu % 15’lik nüfusun ise % 10’unu 0-14 yaş arasındaki çocuklar oluşturmaktadır. Rakamla ifade edilecek olursa dünyada 95 milyona yakın çocuğun bir tür engellik yaşadığını söylemek mümkündür. Engellik; zihinsel engel, ortopedik engel, görme engeli, işitme engeli, dil ve konuşma engeli ve süreğen hastalığı olanlar olmak üzere altı farklı işlev bozukluğu olarak sınıflandırılmıştır (Kosor, 2011).

Dünyada üzerindeki engellilerin; % 3,5’inin konuşma engelli, % 1,1’nün ortopedik engelli, % 0,6’sının işitme engelli, % 0,2’sinin görme engelli, % 2’sinin eğitilebilir; % 0,3’ünün ise öğretilbilir zihinsel engelli olduğu belirtilmektedir (Altuğ vd., 2006).

Çocuk sahibi olmak isteyen her ailenin isteği, sağlıklı bir çocuğa sahip olmaktır. Bunun aksine çocuğunun engelli olduğunu öğrenen ailenin bu durumu kabullenmeleri zaman almaktadır. Bu kabullenme sürecinin evreleri vardır. Bu evrelerden ilki şoktur. Aile bu aşamada sürekli ağlama, gereğinden çok konuşma veya hiç konuşmama gibi tepkiler verebilir. İkinci aşama olan çelişki ve inkâr, ailenin çocuğunun özrünü kabul etmemesi, çeşitli bahanelerle gerçeği inkâr etmesi söz konusudur. Bu aşamaları acı ve depresyon; çocuğun engeli nedeniyle ailenin kendini veya çevresini suçlaması yani suçluluk; böyle bir durumu neden kendilerinin yaşadığını sorguladıkları kızgınlık; çocuğunu çevreden saklama eğilimi gösterdikleri utanç ve sıkılma; ve son olarak kabul ve uyum evreleri izler (Dalyan, 2010).

Ailelerin, yukarıda açıklanan evreleri kolayca atlatabilmeleri için bu ailelere, çocuklarının engelli olduğunu öğrenmelerinin hemen ardından verilen sosyal destek oldukça önemli ve gereklidir. (Ersoy ve Çürük, 2009). Eğer aileye yeterli sosyal destek verilmezse, ailenin engelli çocuğu kabullenme süreci uzayabilir veya utanç, sıkılma gibi evreleri atlatabilmeyebilir. Bu durum, zaten engeli nedeniyle üzerinde ağır bir yük olan çocuğun, ailesinin kendinden utandığını anlamasıyla yaşama karşı umutlarını kıran bir benlik algısına sahip olurlar. Kendilerini ifade etmekte zorluk çekebilir, bir çocuğun gelişimi için önemli gereksinimler olan sevgi ve ilgiden mahrum kaldıkları için bu

çocuklarda içine kapanıklık, asosyallik ve hırçınlık gibi sorunlar görülmektedir (Bagenholm ve Gillberg, 1991; Özbey, 2004).

Çocukların bu tür sorunlar yaşamaması amacıyla, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 23. maddesinde, engelli çocukların daha iyi bir yaşam sürebilmeleri, kendilerini fiziken ve ruhen daha iyi hissetmelerinin sağlanması için yapılması gerekenler ve sahip oldukları haklar vurgulanmıştır (ÇHS, 2012):

1.Taraf devletler, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2.Taraf devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3.Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin ikinci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (malî) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4.Taraf devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve taraf devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

2.5.1.6. Hastalıklar

Çocukların hastalıkları doğuştan gelen ve sonradan ortaya çıkan hastalıklar olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ayrım, çocukların hastalıkları edinim şekillerine göre yapılmıştır.

Çünkü hastalığın ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı, çocuğu psikolojik ve sosyal bakımdan farklı şekillerde etkilemektedir. Doğuştan bir hastalığı olan çocuk ile sonradan bir hastalığa yakalanan çocuk, hastalığın tedavisine ve kendisine verilecek hizmetlere karşı farklı tepkiler vermektedir. Eğer çocuğun doğuştan gelen bir hastalığı varsa bu hastalık genellikle çok erken dönemlerde ortaya çıkar (Er, 2006). Bu çocuklar, hastalıklarının ne olduğuna ve derecesine bağlı olarak sağlıklı çocuklarıkinden farklı gelişim özellikleri gösterebilmektedir. Örneğin bazen hastalığın etkisiyle akranları gibi yürüyemeyebilirler, oturamayabilirler. Bu çocukların, sürekli ilaç kullanmak zorunda olması, hastanelerde geçirilen zamanlar, sürekli bir disiplin içinde korunması gibi etkenlerle arkadaşlarından uzak kalma veya arkadaş edinmede zorlanma, hastalık nedeniyle hassaslıklarının artması, aşmaları gereken sorunların yaşatlarından daha fazla olması nedeniyle hırçınlık, ilgi ve sevgi isteği gibi birçok sorun yaşadığı görülmektedir. Örneğin böbrek hastası olan çocuklarda önemli bir sözel ve görsel algı bozukluğunun görüldüğü saptanmıştır (Er, 2006). Bundan başka kanserli çocuklara yapılan yansıtıcı testlerde, çocukların daha çok yalnızlık, belirsizlik, ayrılık, öfke, kendini soyutlama, korku, engellenme, üzüntü gibi olumsuz duygulara kapıldığı görülmüştür (Mülhern vd. 1989).

Sonuç olarak, hastalıkların çocuklar üzerindeki etkileri hastalığın türüne ve derecesine göre değişiklik gösterir. Daha yıkıcı etkileri olan hastalıkların çocukların hem fiziki gelişimlerini hem de psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

2.5.1.7. İletişimsizlik

İletişim, Toplum Bilimleri Terimleri sözlüğünde, düşünce ve duyguların bireyler ve toplumlar arasında söz, el, kol hareketleri, yazı, görüntü vb. aracılığıyla değiş-tokuş edilmesini sağlayan toplumsal etkileşim süreci olarak tanımlanmıştır (Ozankaya, 1980). Bu etkileşim sürecinde meydana gelen aksamalar ise iletişimsizliği doğurur. İletişimsizlik iletişimin tamamen çökmesi anlamına gelmez, iletişim tarzının değişmesi ve bunun sonucunda tarafların birbiriyle etkileşiminde meydana gelen sorunlar iletişimsizliği oluşturan etmenlerdir.

Çocuğun yaşadığı önemli sorunlardan biri olan iletişimsizlik bazen aileler tarafından anlaşılammamaktadır. Çünkü iletişimde insanların birbirlerini anlamaları için

kullandıkları dillerin ve algılama düzeylerinin aynı olması zorunludur. Farklı algılamalara sahip insanlar, birbirlerini anlamada güçlük çeker. Anne babalar, çocukların seviyelerine, yani algılama düzeylerine inmedikleri sürece anlamlı bir iletişim kuramazlar. Dolayısıyla birbirlerini anlayamazlar. Çocuğun iletişim konusunda sorun yaşamasına neden olan etkenler; çocuğa emir verilmesi, tehdit edilmesi, ahlak dersi verilmesi, öğüt verilmesi, yargılanması, aşırı övülmesi, alay edilmesi, lakap takılması, konunun değiştirilmeye çalışılmasıdır.

Sağlıklı iletişim kuramayan çocuk ise kendini ifade edemez. Ciddiye alınmadığı kanısına varır, zamanla içine kapanabilir ve sosyalleşme yeteneğini yitirebilir (Cüceloğlu, 2002).

2.5.1.8. Kardeş Kıskançlığı

Kardeş kıskançlığı, çocuğun yaşadığı en doğal duygulardan biridir. Ebeveynlerin ve çevrenin yanlış tutumları sonucunda zarar verici boyutlara ulaşan bu duygunun yoğunlaşmasına neden olan birtakım etkenler vardır. Bu etkenleri şöyle sıralamak mümkündür:

Eğer çocuk ilk çocuk ise ikinci kardeşin gelmesiyle ailesi tarafından ilgi ve sevgiden mahrum bırakılabilmektedir. Sevgi ve ilginin büyük kardeşten alınıp küçük kardeşe verilmesi büyük çocukta kıskançlığın had safhaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle ailelerin ilgi ve sevginin dağılımında dengeyi koruması gerekir. Bunun yanında küçük kardeşin gelişimiyle büyük çocuğun bakımı için kreşe veya bir akrabasının yanına verilmesi kıskançlıkla birlikte terk edilme duygusunu da tetikleyeceğinden, kıskançlık duygusunu kamçılar. Bu duyguyu tırmandıran bir diğer etken ise kardeşler arasında kıyaslama yapılmasıdır. “Kardeşin küçük ama senden daha akıllı.”, “Ablanın dersleri seninkinden daha iyi.” “Abin senden daha akıllı, sen yaramazsın.” gibi cümlelerle yapılan kıyaslamaların çocuk üzerinde ailenin beklentisinin aksine olumlu değil olumsuz etkileri olmaktadır (Çankırılı, 2010).

Kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklarda yaygın olarak saldırganlık, huzursuzluk, hırçınlık, uyku bozuklukları, sebepsiz yere ağlamalar gibi sorunlar görülmektedir. Eğer kıskançlığı oluşturan faktörler çözülmezse kıskançlık duygusu daha artar ve uzun vadede çocukları ömür boyu etkileyecek olan kendini aldatılmış, değersiz ve geri planda

hissetme; özgüven eksikliği, insanlara karşı düşmanca ve öç almaya yönelik duygular besleme, öğrenilmiş çaresizlik gibi sorunlar görülebilmektedir (Adler, 1998). Dolayısıyla ailelerin kıskançlığa karşı, sorunun başladığını anladığı andan itibaren önlemler alınması gerekir. Bu önlemlerden bazıları, çocukların tek çocukken aşırı şımartılmamaları, kardeşi olacağı zaman bu fikre daha kardeş doğmadan hazırlanması, kesinlikle kıyaslama yapılmaması, kardeşler arasındaki etkileşimi arttırmak için işbirliğine dayalı sorumluluklar verilmesi olarak sıralanabilir (Özbey, 2004; Çankırlı, 2010).

2.5.1.9. Kaygılar ve Korkular/Fobiler

Kaygı, iç ve dış dünyadan kaynaklanan olası bir tehlike ya da tehlikeli olarak algılanan bir durum karşısında yaşanan duygudur (Işık, 1996). Kişi kendisini bir alarm durumunda ve sanki bir şey olacaktı gibi bir duygu içinde hisseder. Kaygı kavramı çocuklar açısından düşünüldüğünde ayrılma kaygısı, kardeş kaygısı, okul kaygısı, arkadaş edinememe kaygısı gibi duyguların çocuğu etkilediği görülür. Her ne kadar kaygılar, çocuğun gelişiminin bir parçası olarak kabul edilse de çocuğun sık sık kaygı yaşamaması bir sorun olarak değerlendirilir (Çifter, 1985). Birçok kaynaktan kaygının öğrenilen bir duygu olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle özellikle annenin ve babanın kaygılarının çocukta kaygı oluşumunu tetikleyen etkenler olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında çocuğun küçük düşürücü, reddedici tutumlara maruz kalmasının, aşırı koruyucu tutumların, anne-baba arasındaki tutarsızlıkların, çekişmelerin ve kavgaların çocukta kaygının doğal sınırlarının dışına çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir (Geçtan, 1995; Yavuzer, 1995).

Korku ise, organizmanın fizyolojik imkânlarını harekete geçiren kendini koruma işaretidir. Canlıyı uyaran ve kendini savunmasını sağlayan bir düzenek olan korku, aslında eylemlerin ve enerjilerin hareketi için gerekli olan motivasyonu sağlar. Zaten, korkuları tamamen ortadan kaldırmak da henüz mümkün görülmemektedir. Önemli olan, korkunun patoloji eşiğini aşmamasıdır. Psikologlar, korkunun bu eşiği aşmadığı ve doruk noktasına ulaşmadığı sürece bir büyücü gibi, bir ilham perisi gibi çalışabileceğini yani insanı motive edeceğini düşünmektedir (Topbaş, 2005). Çocuklar açısından ele alındığında çocukta korku uyandıran durumları genel olarak üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar, çocuğun yalnız kalması, karanlıkta bulunması, kendisine aşına kimsenin (annesinin) yerine bir yabancıyı çevresinde görmesidir (Zulliger, 1998).

Çocuk korkularının temelinde onların fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak zayıf olması vardır. Çünkü eğer kişi muhtemel tehlikeden daha güçlü bir konumdaysa korkmasına gerek kalmaz. Ancak çocuklar birçok tehlike unsuruna karşı bilinçsiz ve güçsüzdür. Korkularının altında yatan sebep tam olarak bu güçsüzlüktür. Ancak zamanla korkularını yenmeyi öğrenen çocuk için bu tür korkular sorun olmaktan çıkar. Çocukları, korktukları zaman tehlikelerin üstesinden gelmeye teşvik etmek, üstesinden gelebilecekleri tehlikeler karşısında ise düzenli bir şekilde cesaretlendirmek gerekir (Gander ve Gardiner, 1998). Aksi takdirde kalıcı olan korkular, kavrayışı ve sezgiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Çocuğun bir yetişkin olduğunda dahi yargılama yeteneğini ve kendini kontrol etme kapasitesini köreltir. Çok ciddi boyutlarda zararları olan duygusal ve psikolojik gerilemelere yol açabilir. Böyle bir durumda çocuklar, kişiliklerini geliştirmek için gerekli yapıları oluşturma imkânlarını kaybederler (Topbaş, 2005).

2.5.1.10. Kimsesiz Çocuklar

Anne- babasını kaybetmiş, terk veya ihmal edilmiş, korunmaya muhtaç çocuklar olarak nitelendirilen kimsesiz çocuk kavramı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda (MEB, 1997) "*beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilen çocuklar*" olarak tanımlanır (s. 2). Görüldüğü gibi yalnızca anne-babasını kaybeden değil onların kendilerini ihmal etmesiyle yalnız kalan çocuklar da kimsesiz çocuk kapsamında değerlendirilmektedir.

Kimsesiz çocukların genelde reşit oluncaya dek yetiştirme yurtlarında, bir akrabalarının yanında veya sokaklarda yaşadıkları bilinmektedir. Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olan çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, sevgi evleri gibi toplam 1270 kuruluşta kimsesiz çocukların bakımı için aktif hizmet verilmektedir (ÇHGM, 2016).

Aile ortamının dışındaki ortamlarda yaşayan çocukların sevgisizlik, ilgisizlik, ihmal ve istismar edilme gibi birçok konuda sorun yaşadığı görülür. Çünkü savunmasız ve sevgiye muhtaç olan çocukların bu ihtiyaçları anne-babasının yanındayken olduğu gibi

karşılanamaz; karşılansa dahi ebeveynlerinin yerini tutmaz. Bu nedenle çocuklar, kimsesizlik duygusunun kendilerinde oluşturduğu etkileri kolay atlatamamaktadır.

2.5.1.11. Otorite Sorunu

Disiplin, geniş anlamda çocuğun gelişiminde büyükler tarafından örgütlenen bir yaşam düzenini ifade eder. Çocuğun ilk yaşlarında kendi gereksinimlerini karşılamak ve kendi kendini denetlemek bakımından yeterliliği yoktur. Bu sebeple onun biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimleri yetişkinler tarafından belli bir düzen içinde karşılanır. Böylece çocuğun birtakım disiplin kurallarına uyması kaçınılmaz olmaktadır. Disiplin, sadece emir verme, cezalandırma veya ödüllendirme yoluyla davranışları yönlendirmek veya itaat ettirmek anlamlarına gelmez. Furter (Akt. Onur, 1979) otoritenin birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan iki işlevi olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi çocuğun kendini düzene sokmayı, ahlaki yükümlülük duygusunu kazandırmayı öğretmek ikincisi ise onu özgürlüğünü kullanmaya sevk etmektir. Bu iki önemli basamak atlandığında veya aksadığında çocuğun disiplinle ilgili sorunlar yaşaması kaçınılmaz olmaktadır.

Çocuğun disiplinle ilgili sorunlarını iki boyutta ele almak doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu sorunların ilk boyutu yaşça kendinden büyüklerle ilgilidir. Bunu çocuğun ailesinin, öğretmenlerinin ya da hayatında yer edinen diğer yetişkinlerin verdikleri cezalar, disiplinin uygulanma şeklindeki tutarsızlıklar, olumsuz pekiştirmeler olarak açıklamak mümkündür (Gander ve Gardiner, 2001).

İkincisi ise çocuğun kendisine yakın yaşlardaki çocuklarla ilişkili olarak ortaya çıkan akran baskısı sorunudur. Akran baskısı, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşla gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan dışlayarak yalnızlığa terk etme, eşyalarını zorla alma, tehdit etme gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilmektedir (Pamuk Elem, 2013). Araştırmalar, akran baskısı altındaki çocuklarda en sık görülen tepkinin saldırganlık olduğunu; bu çocukların yüksek seviyede depresyon yaşadıkları, aile yaşamlarında karmaşanın hâkim olduğu, akranları tarafından sevilmedikleri ve endişeli hissetme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Beran ve Violato, 2004). Akran baskısını kabullenemeyen çocukların şiddete başvurması da sık karşılaşılan problemlerdendir. Diğer yandan, akran baskısına maruz kalındığında, çocukların arkadaşları tarafından soyutlanma korkusunun önemli

bir faktör olduğunu, bu baskının okula karşı olumsuz tutum geliştirmede rol oynadığını ve otoriter anne-baba tutumuna maruz kalan çocukların akran baskısına daha duyarlı olduklarını göstermektedir (Curtner, Smith ve Mac Kinnon- Lewis, 1994; Gartner, 1996; Lashbrook, 2000).

2.5.1.12. Parçalanmış Aileler

Ölüm veya boşanma gibi nedenlerle ebeveynlerden birinin veya her ikisinin aileden ayrılmasıyla parçalanmış aile ortaya çıkmaktadır (Yusufoglu ve Kızmaz, 2016). Özellikle boşanmalar, günümüzde sıkça yaşanan toplumsal bir olaydır. Çocuk sahibi olan eşlerin evlilik birliğini sona erdirmeleri, ailede en fazla çocukları etkilemektedir. Onlar anne-babalarının boşanmasına sorumlunun kendileri olduğu duygusundan yani suçluluktan, kızgınlığa ve yadsımaya kadar değişen şekillerde tepki gösterirler. Ölüm, çeşitli sebeplerle ayrı kalma (göç, savaş, şehir veya yurt dışında çalışma vb.) gibi nedenler parçalanmış ailenin bir parçası olan çocuğun da benzer tepkiler vermektedir (Öngider, 2013). Bu tepkiler çeşitli önlem ve davranışlarla desteklenerek aşılamadığında çocukların çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Yaşanan sorunlar arasında öne çıkanlar yoksulluk, suç ve psikolojik sorunlardır. Parçalanmış aile yapısı zorunlu göç, okulu yarıda bırakma, intihar gibi diğer sosyal sorunlara da yol açmaktadır.

2.5.1.13. Şiddet

Şiddet; zorlamak, bedensel ya da psikolojik acı çektirmek, vurmak, dövmek, yaralamak, işkence yapmak gibi davranışlardan oluşur (Vatandaş, 2003). WHO (2002) tarafından fiziksel güç veya zorlamanın kasıtlı bir tehdit olarak veya gözle görülür bir şekilde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide fiziksel, psikolojik zarara veya ölüme yol açması ya da açma olasılığının bulunması şeklinde tanımlanan şiddet, toplumun olduğu her yerde uygulanma şekli ve içeriğiyle kendini gösterebilmektedir. Başka bir canlı varlığa uygulanan şiddetin fiziksel, psikolojik (duygusal) ve sözel olmak üzere üç boyutu vardır. Burada söz konusu olan fiziksel şiddet, dayak, tokat atma, yaralama, işkence yapma, cinayet gibi doğrudan çocuğun bedenine yönelik uygulanan şiddettir. Psikolojik şiddet, çocuğun ruh sağlığını hedef alan şiddet çeşididir. Korkutmak, baskı yapmak, temel ihtiyaçlardan yoksun bırakmak, hareket özgürlüğünü

kısıtlamak gibi eylemler psikolojik şiddeti oluşturur. Sözel şiddet ise dil ile yapılan şiddettir. Aşağılayıcı ifadeler kullanmak, küfür etmek, bağırıp çağırmak, lakap takmak sözel şiddete girer (Güler, Tel ve Tuncay, 2005).

Çocuğa yönelik şiddet ise günümüzde en yaygın olan ve meşru olarak görülen şiddet biçimidir. Çocuğa uygulanan şiddet fiziksel, bilişsel ve duygusal bozukluğa ve hatta ölüme kadar varabilir. Şiddete maruz kalan çocukların çevrelerine karşı güven problemleri yaşadıkları, kendine zarar verici davranış eğiliminde oldukları ve bu çocuklarda kaygı bozukluklarının, depresyonun ve sosyal uyumsuzluğun daha sık geliştiği görülmüştür (BAAK, 1998; Şahin ve Beyazova, 2001). Ayrıca çocuğun maruz kaldığı şiddetin bir de doğrudan çocuğa uygulanmayan ancak çocuğu psikolojik olarak derinden etkileyen diğer aile bireyleri arasındaki şiddet boyutu da vardır. Özellikle anne-baba arasında yaşanan kavgaların ve şiddetin çocuk üzerinde kendine uygulanan şiddetle benzer etkileri vardır. Çeşitli araştırmalarda çocuğa uygulanan fiziksel, psikolojik veya sözel şiddetin yetersiz bir iç denetim oluşmasına yol açtığı, çocuğun başka birine ihtiyaç duyduğu, kendi kararlarını almada, problem çözme becerilerinde başarısız oldukları görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 1990).

Ayrıca şiddetten korunma, çocuğun yasal haklarından biri olarak kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan 19. madde çocuğun bu hakkıyla ilgilidir. Bu maddede, çocuğun şiddetten korunması amacıyla alınacak yasal, toplumsal, eğitsel ve idarî bütün önlemler belirtilmiştir (ÇHDS, 1989):

Bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanındayken bedensel ya da zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idarî, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adli makamların işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere gereken desteği sağlama amacıyla sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

2.5.1.14. Takıntılı Alışkanlıklar

Takıntı, Öğretmen Sözlüğünde (Girgin, 2016) “insanın davranışlarını etkileyecek kadar meşgul eden fikir veya sorunlar” şeklinde tanımlanır (s. 296). Çocukların edindiği, parmak emme, tırnak kemirme, saç çekme, saç emme, burun karıştırma, diş gıcırdatma, parmaklarını çıtlatma, vücut sallama, dudak kenarı çekme gibi birçok takıntılı alışkanlık vardır. Bu alışkanlıkların kökeninde çocukları psikolojik olarak etkileyen birtakım sorunlar yatmaktadır. Dirim (2003) ve Kapıcı (2005)’ya göre bu sorunlar, stres-sıkıntı, endişe, ailenin çocuğa karşı ilgisizliği, yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi, ani korku, kardeşler arasında kıyaslama yapılması, ebeveyn çatışmaları ve kavgaları, aşırı baskıcı eğitimidir. Neredeyse her çocuk, hayatının bir döneminde geçici veya kalıcı nitelikte takıntılı davranış sergilemektedir. Kimi takıntılı alışkanlıklar, anne-baba için kaygı verici; çocuk için utanç kaynağı bir sorun hâline dönüşebilmektedir (Yörükoğlu, 2000).

Çocuklarda en sık görülen takıntı parmak emme ve tırnak kemirmedir. Çocukluğun erken dönemlerinde ortaya çıkan parmak emme genellikle dört yaş civarında yok olmaktadır. Tırnak yeme ise bu yaştan sonra ortaya çıkan, ergenlikte hafifleyen bir alışkanlıktır. Ancak bazı çocuklarda bu tür takıntılı alışkanlıklar, yetişkinlikte de devam etmekte; bu durum bireyin sosyal yaşamında bazı problemler yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle sorunu çocukken çözmek yerinde bir davranış olacaktır. Sorunun çözülebilmesi için ilk olarak, takıntının ortaya çıktığı durumları saptamak ve böylece istenmeyen davranışı kontrol altında tutmak gerekir. Daha sonra çocuğun, takıntısının farkında olması sağlanmalıdır. Çünkü çocuk bazen takıntılı davranışı sergilediğinin farkında olamayabilir. En önemli aşama ise alternatif bulma aşamasıdır. Bu aşamada, çocuğun takıntılı davranışından vazgeçirip yumruk sıkma, saçını tarama, eşyaları tutma gibi çocuğun alışkanlığını aşamalı olarak söndürmeye yönelik başka bir hareketi yapması sağlanmalıdır.

Hassoy ve Çakıcı'nın (2012), takıntılı alışkanlıkların sebeplerini saptamaya yönelik yaptıkları bir araştırmada, tırnak yeme alışkanlığının en çok %26.31 psikolojik sorunlardan; %21.05 stresten ve % 17.54 kendini ifade edememekten; parmak emmenin ise %21.15 alışkanlıktan, %17.44 emme ihtiyacını giderme isteğinden, %8.71 yalnızlıktan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Çocuktaki bu tür takıntılı alışkanlıkların ortadan kaldırılması için çocuğa daha fazla sevgi ve ilgi gösterilmeli;

aileler konu hakkında daha fazla bilinçlenmelidir. Çünkü bazı aileler, çocuklarında görülen takıntılı alışkanlıklar için etkili tedavi yöntemlerinin olmadığına inanmakta; bazılarıysa ellerine acı oje sürmek, korkutmak, uyarı yapmak gibi yöntemlerin yeterli olacağını düşünmektedir. Oysa durum gerçekte böyle değildir. Takıntılı alışkanlık sorununun çözülmesinde en etkili yöntemler; ailelerin yaptıkları hataların farkında olmaları, çocuklarını iyi tanımaları ve tıbbî yardım almalarıdır (Hassoy ve Çakıcı, 2012).

2.5.1.15. Eğitimle İlgili Sorunlar

Eğitim, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 29. maddesine göre çocuğun kişiliğini ve yeteneklerini mümkün olduğunca geliştirmeyi, çocuğun doğal çevreye, temel insan haklarına, ana babaya, kültürel ve ulusal değerlere ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygılı olmasını sağlamayı hedeflemelidir. Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de eğitimin içeriği, yapıldığı ortam, eğitimcilerin özellikleri, okul saatleri gibi konular sürekli bir tartışma konusudur (Demirtaş, 1988). Bunun yanında eğitimin öğretme merkezli değil, öğrenci merkezli olması da bu tartışmalar sonucunda gündeme gelmiş; birçok ülkede gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Okul ortamında çocukların katılım haklarının gerçekleşmesi, demokratik eğitim ilkesinin yaşama geçirilmesi ve eğitim ve öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrenci merkezli olması ile sağlanabilir. Demokratik eğitim, Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 11. maddesinde Türk Millî Eğitiminin temel ilkeleri arasında düzenlenmiştir. Ancak eğitimin demokratik olması, öğretmenlerin demokratik tutumu ve davranışları kazanmış olmaları yanında, öğretim etkinliklerinde kullanılan yöntem ve tekniklerin de, çocukların katılım haklarını kullanmalarına fırsat verecek içerikte olmasına bağlıdır. Okullar, öğrencilerin demokrasiyi yaşayarak öğrendikleri yerler olmalıdır. Okullarda demokrasinin kuralları işlemediği sürece orada demokrasi öğretilmez (Akyüz, 2001). Bu da ancak, öğrencinin kendi eğitimi ile ilgili konularda alınan kararlara katılmasıyla yani modern eğitim anlayışının benimsenmesiyle mümkündür.

Modern eğitim anlayışının geleneksel anlayıştan farklılaştığı noktalar; bireyi merkeze alması, toplumsal yararı gözetmesi, bireyin doğasını ve özgürlüğünü daha ön planda tutması olarak sıralanmaktadır. Ayrıca modern eğitim kurumlarında birer profesyonel

meslek elamanı olarak görev yapan öğretmenler veya öğretim yapan uzmanlar, öğretim etkinliklerini pedagojik bir yaklaşım içinde yürütürken, bu yaklaşım çerçevesinde öğretim sürecinde başvuracakları öğretim yöntem/teknikleri, öğrencilere karşı doğru tutumları, yararlanacakları diğer ders araç-gereçlerini belirleyerek eğitim verirler. Bu öğrenci merkezli yaklaşıma rağmen, öğrencilerin eğitim konusunda çeşitli sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Bu sorunlar, eğitim ortamından, eğitimcilerden, akran çevresinden, okul yöneticilerinden veya diğer dışsal kaynaklar nedeniyle ortaya çıkabilmektedir.

2.5.2. Literatürde Doğrudan İşlenmeyen Çocuk Sorunları

2.5.2.1. Asosyallik/Yalnızlık

İnsan sosyal bir varlıktır. Adler (1996), insanda doğuştan gelen evrensel bir sosyal duygunun varlığından söz eder. Çocuğun büyüklerin korumasına ve sevgisine olan ihtiyacı, doğumla birlikte gelen sosyal duygunun ilk belirtileri olarak değerlendirilebilir. Çocuk, daha doğar doğmaz kendini sosyal bir ortam olan ailenin içinde bulur. Bu ortama sınıksız bağlanır. Çocuktaki bu sosyal duygu hayatı boyunca devam eder, bazı durumlarda değişir, sınırlandırılır ve bazı durumlarda ise genişleyerek evrensel bir boyut kazanır.

Sosyalleşmenin ilk yapılandığı yer olan ailenin çocuğa yaklaşım biçimi, çocuğun sosyallik derecesini ve sosyalleşme becerisini belirler. Sosyalliği ailesinden yeterince öğrenen çocuk, yaşama iyi hazırlanmıştır ve yaşamın kendisine verdiği sorumluluğu altında ezilmez. Belirlediği hedeflere ulaşmada kendi yolunu sağlıklı bir şekilde çizebilir. Eğer sosyalliği tam olarak öğrenememişse, kendini yalnız hisseder, asosyal bir kişilik geliştirir. Yetersiz toplumsallık duygusu çocuğun ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkiler. Böyle bir çocuk hem çocukluk döneminde hırçın, içine kapanık, mutsuz tavırlar sergiler hem de yetişkinlik döneminde önüne çıkan engelleri aşmakta zorlanır. Sonuç olarak asosyal ve yalnızlık duygusuna kapılan çocukların sorumluluk duygusundan uzaklaşmakta; akranlarıyla ilişkilerinde başarısız olmakta, genel bir mutsuzluk ve umutsuzluk içinde olmaktadır (Özbey, 2004).

Bu nedenle çocukları, yeterli sosyalleşmesinin önündeki engellere maruz bırakmamak önemlidir. Çocuğu yalnızlaştıran, sosyal yaşamdan uzaklaştıran üç temel etken vardır.

Bunlar; şımartılmış olmak, ihmal edilmiş olmak ve bedensel engelli olmaktır. Her üç durumda da ailenin tutumu sosyalleşmesini etkileyen en önemli etkidir (Adler, 1996).

2.5.2.2. Çalışan Anne Babalar

Ekonomik, teknolojik ve toplumsal birtakım değişimlerin başladığı sanayi devrimiyle birlikte erkekler tarım işlerinden fabrika ve büro işlerine geçmiş, kadınlar ise ev işlerinden büro işlerine, kamu hizmetlerinde çalışmaya başlamıştır (Demir, 1997).

Kadının çalışma hayatına girmesi aile hayatında bazı düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle çocukların çalışma saatlerinde anneden ayrı kalması nedeniyle çocuğun bazı sorunlar yaşadığı görülür. 0-2 yaş döneminde çocuğun kaybetme korkusu yaşaması, ilk çocukluk dönemi olarak adlandırılan 2-6 yaş arasında çocuğa yeterince zaman ayıramaması, okul çağında eğitiminin ihmal edilmesi gibi konular çocuğun psikolojik ve kişilik gelişimi bakımından çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Annenin çalışma saatleri, iş koşullarından etkilenme düzeyi, onun evde olmadığı saatlerde çocuğun bakımı gibi meseleler de çocukları etkileyen faktörlerdendir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmaların bir kısmı annesi çalışan çocukların çalışmayanlara göre daha fazla sorun yaşadığını gösterirken bazılarında ise bu durumun aksine çalışmayan annelerin çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin daha yavaş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalar sonucunda annesi çalışan çocuklarla ilgili varılan olumlu sonuçlara rağmen çocukların bu konuda birtakım sorunlar yaşadığını da söylemek mümkündür (Yeşilyaprak, 2004).

2.5.2.3. Kitle İletişim Araçlarının Yarattığı Sorunlar

İnsanların iletişimini sağlayan kitle iletişim araçları; televizyon, telefon, bilgisayar, internet, gazete, posta gibi teknolojinin etkisiyle ortaya çıkan icatlardır. Söz konusu iletişim araçları, çocukların bilişsel, sosyal-duygusal, görsel algılama ve toplumsal değerler açısından gelişimlerine katkıda bulunmaktadır (Oktay 1999, Erdoğan, 2010). Ancak söz konusu araçların zararları da azımsanamayacak kadar çoktur. Özbey'e (2004) göre çocuklar kendilerini bu araçların zararlı etkilerinden koruyacak zihinsel olgunluğa erişmemiş olduklarından, bağımlılık geliştirebilmektedirler. Bu bağımlılıkla

birlikte çocukları bekleyen birçok tehlike vardır. Bu tehlikelerden en önemlileri “şiddete yöneltme, akademik başarıda düşüşe yol açma, dikkat süresini kısaltma, odaklanmayı zorlaştırma, kötü huylar edinme” şeklinde sıralanabilir (Schmidt ve Vandewater, 2008. s. 64).

Kitle iletişim araçlarının yol açtığı en büyük tehlike şiddete yönelmedir. Günümüzde çeşitli çalışmalarla iletişim araçlarının, bilhassa da televizyonun çocuğu şiddete yönelttiği gözler önüne serilmiştir (Büyükbaykal, 2007; İnanlı, 2009; Ünal ve Durualp, 2012). Çünkü televizyon ve diğer kitle iletişim araçları çocuklar için bir öğrenme aracıdır ve çocukların saldırgan davranışları bu araçlar vasıtasıyla öğrenmeleri olasıdır.

Televizyonun dışında bilgisayar, akıllı telefon, internet gibi ortamlardan ulaşılan içeriklerin; şiddeti aşıl原因an bilgisayar oyunlarının da çocuk üzerinde benzer etkileri vardır. Ayrıca okul çağındaki çocuklarda kitle iletişim araçlarının başında geçirilen zamanın fazla olması ve odaklanma güçlüklerine neden olması, çocukların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Alfred Üniversitesi’nde yapılan bir araştırmada akademik başarısızlık nedeniyle okuldan atılan öğrencilerin % 50’sinin başarısızlıklarının nedenini internet kullanımına bağlı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Kubey, Lawin ve Barrows, 2001).

Yine televizyon, bilgisayar, internet gibi ortamlarda şahit olunan hileler, aldatmalar, yalanlar çocuklar tarafından öğrenilip benimsenebilir. Bunun sonucunda içki ve sigara içmek, hırsızlık yapmak, insanları kandırmak gibi olumsuz davranışlar gösterebilmektedirler. Yani, kitle iletişim araçlarının çocuğun karakterini etkileyecek kadar olumsuz yanları vardır (Dewey ve Başman, 2008).

Çocukların, söz konusu araçların olumsuz etkilerinden korunmasında gerek anne babaya gerek yayıncılara gerekse devletin iletişimden sorumlu birimlerine önemli görevler düşmektedir. Anne-babaların, çocuklarını doğru yönlendirmesi, zararlı içeriklerden koruması, çocuğu bağımlılığa itebilecek kadar fazla zaman ayırmalarının önüne geçmesi; yayıncı kuruluşların ve devletin denetleme mekanizmalarının gerekli önlemleri alması gerekir.

Dikkatli ve bilinçli aileler çocuklarının karşılaştığı bu sorunları fark ederek çözüm yolları aramaktadır. Ancak bazı aileler sorunu ya hiç fark edememekte, ya da fark ettiği halde sorunu olduğu gibi bırakıp görmezden gelmektedir. Çocuğun sorunlarını çözmede en önemli görev elbette ailelere düşmektedir. Ancak ailelerin yanı sıra öğretmenlerin

tutumları, çocuğun yaşadığı çevre, izlediği televizyon programları ve okuduğu kitaplar sorunlarına çözüm bulma konusunda çocuğa yardımcı olabilecek kaynaklardır.

Çocuk sorunlarının kitaplarla çözümü konusunda çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. “Bibliyoterapi” ismi verilen bu yöntem ile çocuklara kitaplar vasıtasıyla rahatlatıcı unsurlar sunularak terapi yapılmaktadır. Yine çocukların sorunlarının çözülmesinde uzmanların kullandığı bir başka yöntem ise “I Can Problem Solve/ICPS” programıdır. Bu programda amaç çocuklara ne düşüneceklerini değil nasıl düşüneceklerini öğretmek kendi problemlerini çözebilen bireyler olarak yetişmeleri amaçlanır (Öğülmüş, 2001). Programda kritik öneme sahip olan unsurlardan biri çocuğun sözcük dağarcığının geliştirilmesidir ve sorun çözme becerileri çocuklara oyunlar, öyküler ve kuklalar kullanılarak öğretilir. Her iki yöntemde de görüldüğü gibi çocukların okuyacağı kitapların önemi ortadadır. Bu nedenle çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğun hayatındaki yeri ve önemi sadece kitaplarda kendi yaşamından izler bulması, estetik zevk duyması, akademik başarısına olan katkısından ibaret değildir. Artık psikoloji alanında bu eserlerden ciddi anlamda faydalanılması çocuk kitaplarının içeriğinin ve niteliğinin önemini bir kez daha ortaya koymakta, çocuk yazınına daha geniş perspektiften bakılması gerekliliğini doğurmaktadır.

Çocuk yazını incelendiğinde çocukların hayatındaki sorunlar, özellikle 1968 öğrenci hareketiyle birlikte çocuk kitaplarının ana konusu olmaya başlayan sorun odaklı çocuk kitaplarını ortaya çıkarmıştır. Bu tür kitaplar aynı zamanda çocuğun kendi yaşamında izler taşıdığı için onların okuma isteklerini arttırıcı özelliğe sahiptir. Dilidüzgün’ün (1996) sorun odaklı çocuk kitapları hakkındaki “kendi dünyasına, kendi sorunlarına benzer bir dünyayı yazınsal ürünlerde bulmak çocuk ve gençler için sorunların çözümünde hazır bir reçete anlamı taşımaz. Önemli olan okurun belli konularda bilinçlendirilmesi, benzer gerçeklerin farklı ve çok açılı bir dille ona sunulmasıdır” şeklindeki sözleri bu kitapların da didaktik ve doğrudan mesajlar içeren nitelikte olmaması gerektiğini vurgular (s. 97).

Yörükoğlu da “Çocuk Ruh Sağlığı” isimli kitabında günümüz çocuklarının sorunlarından kitle iletişim araçları konusunu ele alırken bu araçlardan biri olan çocuk kitapları hakkında bazı tespitlerde bulunur. Bu bölümde, iyi bir çocuk kitabının özelliklerini anlatırken, yazarın yaratıcılığına ket vurmamak için kitapta nelerin olması gerektiğinin değil de nelerin sakıncalı olduğunu belirtmenin daha uygun bir yaklaşım olduğunu vurgular ve bu sakıncalardan kısaca şöyle bahseder: Çocuk kitapları her türlü

kör inanç ve önyargıdan arınmış olmalıdır. Irk üstünlüğü, din farklılığı, bağnazlık aşılmalıdır. Yurt sevgisi, ulusal değerler ve Türklük bilinci işlenirken evrensel değerler bir kenara itilmemeli, ülkeler arasında düşmanlık ve öç duyguları körüklenmemelidir. Her kitabın bir dizi ahlak yargısıyla sonuçlandırılması ve çocuğun acıma duygusunu sömüren, onu küçük düşürücü nitelikte cümlelere yer verilmesi de doğru değildir (Yörüköğlu, 2000). Kitaplarda yer verilen bu tür anlatımlar, okuduğundan çabucak etkilenen ve bu mesajları içselleştiren çocuğu etkileyerek onun çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle çocuk edebiyatı yazarlarının çocuk sorunlarını çocuğa görelilik ilkesini gözeterik, çocuğun gelişim seviyesine uygun bir şekilde aktarması önem arz etmektedir.

Eğer kitaplarda çocuk sorunları uygun bir anlatımla işlenirse, çocuk okurların, eserlerde kendilerinininkine benzer sorunları görmeleri, bu sorunlara çözüm yolları bulmaları, dolayısıyla da başka çocukların da benzer durumlarla karşılaşabildiklerini görerek sorunlarına daha olumlu yaklaşımları sağlanır. Sınar'ın (2007) çocuk sorunlarının kitaplarda yer almasıyla ilgili tespitleri de bunu destekler niteliktedir:

Dış görünüşlerinden memnun olmayan çocuklar, çekingen, utangaç, sıklılgan çocuklar, ailelerinden sürekli yaramaz olduklarını işiten çocuklar, kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklar benzer sorunlarla okudukları eserin kahramanlarının da karşı karşıya kaldığını görünce rahatlar ve değişik çözüm yollarını tanıma fırsatı bulurlar. Bunun yanında çocuğun sınırlı olan hayat tecrübelerine zenginlik katar. Yeni maceralar yaşatarak çocuğun ufkunu genişletir. Farklı insan tiplerini, farklı yaşayışları, başka ülkeleri ve kültürleri tanır. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını anlamasına yardımcı ve topluma uyum göstermesini kolaylaştırır. Çocuğun mensup olduğu kültürü tanımasını sağladığı gibi milletinin mazisini de öğretir. (Sınar, 2007. s. 131)

Sonuç olarak, çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkesi dikkate alındığı müddetçe çocuk kitaplarında çocuk sorunlarına yer verilmesi çocuğun sosyal hayata uyum sağlama sürecini kolaylaştırarak, onu yaşama hazırlar.

2.6. Toplumsal Eleştiri

Toplumsal eleştiri, toplumun aksayan, kusurlu yönlerini, insanların çeşitli sorunlara ve durumlara karşı verdiği abartılı veya yanlış tepkileri, kaygılarını, değişen ve gelişen dünyaya rağmen artık geçerliliği kalmamış kalıp inanışlardan vazgeçmemesini, olaylara bakış açısını, sosyal hayatta takındığı tutumları değerlendiren ve tüm bu durumların yol açtığı sonuçları gözler önüne seren eleştiri türüdür.

Toplumsal eleştiriye, Türk edebiyatında ilk olarak hicivler yoluyla yer verildiği görülmektedir. Hiciv; bir kimseyi, bir nesneyi ya da yeri, bir inancı ya da düşünüş biçimini yermek, toplumun ya da düzenin aksayan, kusurlu yanlarını iğneleyici, alaycı bir dille eleştirmek amacını taşıyan manzum ve mensur ürünler olarak tanımlanır (Şahin, 2012).

Sosyal bir olayı veya durumu eleştiren hicivlerin Türk edebiyatında yer alan ilk önemli örneği 15. yüzyılda yaşayan Şeyhî'nin, "Harnâme" adlı eseridir. Bu eser, eleştiri türünün bu dönemdeki en güzel örneklerinden biridir (Yılmaz, 2016). Türk edebiyatında önemli hiciv şairlerinden biri de Nefî'dir. 17. yüzyılda yaşayan şair, hicivlerini dönemin padişahına sunmuş, hicivleri padişah tarafından takdir toplamıştır. Ancak onun padişah IV. Murat'ın veziri Bayram Paşa için yazdığı hiciv kendisinin ölüm nedeni olmuştur. Sonuç olarak divan şiirinde hiciv, sosyal düzene ve ideal insana aykırı olan kurum ve kuruluşlara yöneltmiş eleştirileri içerir. Bu eleştirilerin yanı sıra kişiler arası anlaşmazlıklar, husumetler hatta sanatını kanıtlama çabaları hicive başvurma sebeplerindedir (Apaydın, 1993).

Toplumsal eleştirinin Türk edebiyatında Batılı anlamdaki ilk örnekleri ise birçok ilkin yaşandığı Tanzimat dönemiyle birlikte görülür. Tanzimat edebiyatındaki eleştiri örnekleri mizahi unsurlarla iç içe verilmiştir. Bu dönemde Batılı anlamda ilk mizah örneğini Edhem Pertev Paşa, Av'ava-nâme adlı eseriyle verir. Eser, bir köpekle bir filozofun mizahi bir dille konuşturulduğu diyaloglardan oluşur (Akyüz, 2015).

Mizah aracılığıyla yergi tarzının ilk örneğini veren ise Ziya Paşa'dır. Ziya Paşa özellikle dönemin sosyal olaylarını doğrudan eleştirdiği Terkîb-i Bend ve Zafer Nâme isimli eserleriyle Tanzimat döneminin önemli toplum eleştirisi yapan ismi olmuştur (Apaydın, 1993). Tanzimat dönemi edebiyatında sosyal eleştirinin bir diğer temsilcisi Namık

Kemal'dir. Osmanlı Devleti'nin geleceğiyle ilgili kaygılarını eserleriyle dile getirir. Yazarın Hirrenâme, Hürriyet Kasîdesi, Tahrib-i Harabât ve Takîb-i Harabât isimli eserlerinde devletin ileri gelenlerine ve hürriyetleri kısıtlayanlara karşı yergi yer almaktadır (Şahin, 2012).

Bu dönemde yazılan eleştirel içerikli romanlar da vardır. Bu romanlarda genellikle yanlış batılılaşma konu alınmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin Felâun Bey'le Râkım Efendi, Recaizâde Ekrem'in Araba Sevdası, Mehmet Müncî'nin Diyana ve Merâret-i Hayât adlı romanları da sosyal tespit ve eleştirilere yer verilen eserlerdir (Şahin, 2012).

1876-1908 istibdat döneminde edebiyatta sosyal konulara pek yer verilmemiş, 1908 sonrasında özgürlük ortamının oluşmasıyla tekrar sosyal konular işlenmeye başlanmıştır. Tevfik Fikret ve Süleyman Nazif tarafından dönemin yöneticilerine karşı eleştiri içeren şiirler yazılmıştır (Türkiye Ansiklopedisi, 1985).

Cumhuriyet öncesi Türk Edebiyatında sosyal konuların en sık işlendiği dönem Millî Edebiyat dönemidir. Bu dönemin yazarları eserlerinde sosyal olaylara sıkça yer verir. Eserlerinde doğrudan olmasa da dönemin sosyal ortamına yönelik eleştiriler vardır. Reşat Nuri Güntekin, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay öykü ve romanlarında sosyal olaylara yer vererek birtakım aksaklıkları bazen mizahi bir dile de yer vererek eleştiren yazarlardır (Şahin, 2012).

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının 1923-1945 yıllarını kapsayan döneminde köy sorununu işleyen öykü ve romanlarda da sosyal eleştirinin etkileri vardır. Toplumsal gerçekçi anlayışla eserler veren Sabahattin Ali'nin, Kuyucaklı Yusuf romanında ve Değirmen, Kağrı, Ses, Yeni Dünya ve Sırça Köşk isimli öykü kitaplarında toplum eleştirisi vardır. Toplumcu gerçekçi akımın temelini oluşturan “toplumsal düzenle çatışma” ve “toplumu daha iyiye ulaştırma” düşünceleri, Sabahattin Ali'nin de eserlerinin doğal bir çıkış noktasıdır. Yazar bu yüzden, hikâyelerinde oluşturduğu “ezilen halk”ın karsısına “ezen güç”leri daima yerleştirmiştir (Hasdedeoğlu, 2008). Dolayısıyla topluma ve toplumu meydana getiren unsur olan bireye yönelik tespitler, değerlendirmeler ve eleştiriler yer alır.

1945 yılından sonra yaşanan siyasi gelişmelerin, toplumun yapısında da değişimlere yol açtığı görülür. Bu dönemde doğrudan yapılan eleştirilerin yanı sıra öykü ve romanlarda ele alınan toplumsal sorunlar aracılığıyla dolaylı olarak sosyal eleştiriler yapılır (Enginün, 2009). Bu dönemde Türkiye’de çok partili rejime geçilmiş bunun sonucunda toplumsal ve siyasal yapıda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası kapsayan bu dönemde yazarlar halkın içinden geldikleri için, toplumun siyasi, ekonomik ve manevi yapısını çok iyi tanırlar. Orhan Kemal,’in *Ekmek Kavgası*, *Çamaşırçı’nın Kızı*, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, *Gurbet Kuşları*, *İşsiz*, *Önce Ekmek* gibi isimleriyle dahi toplumun sorunlarını yansıtan hikâye ve romanları vardır. Yazar bu eserlerinde özellikle köylülerin sorunlarını, köyden kente göçü ve bunun etkisiyle oluşan sınıf farklılıklarını eleştirel bir dille ele alır. Samim Kocagöz’ün eserlerinde köy ve köylü sorunları geniş yer tutar. “İkinci Dünya”, “Bir Şehrin İki Kapısı”, “Yılan Hikâyesi”, “Bir Karış Toprak”, “Bir Çift Öküz” ve “Eski Toprak” adlı romanları, köylünün sorunlarına yer verdiği eserleridir. Yaşar Kemal, “İnce Memed” romanında sosyal yaşamda ezen ve ezilenleri konu edinir. Fakir Baykurt ve Talip Apaydın’ın da toplumsal eleştiri içeren eserleri vardır (Şahin, 2012).

1970’ten sonra ise hikâye ve romanlarda siyasileşmenin arttığı görülür. Özellikle 1970 sonrasında siyasi konulu eserlerin sayısı artmıştır. Bu dönemde toplumsal içerikli eserler yazan yazarlardan biri olan Adalet Ağaoğlu, eserlerinde toplumsal eleştiriye güç ilişkileri bağlamında ele alır. Toplumda var olan bütün bu yapı ve ideolojileri tartışan yazarın kadınların sorunlarına değindiği görülür (Enginün, 2009). Leyla Erbil de kadına ve kadın sorunlarına ağırlık veren yazarlardan biridir.

Bunların dışında 1980 siyasi darbesiyle ortaya çıkan sosyal sorunlar üzerine yazılmış pek çok öykü ve roman vardır. Bu dönemden sonra toplumun yaşadığı buhranları yansıtan Adalet Ağaoğlu’nun “Hayır”, Kaan Arslanoğlu’nun “Devrimciler”, Mehmet Eroğlu’nun “Yüz: 1981”, Latife Tekin’nin “Gece Dersleri” vb. eserlerinde toplumsal eleştiriye yer verilmiştir.

Günümüze gelindiğinde edebiyatta sosyal eleştirinin varlığını sürdürdüğü, toplumun yaşadığı birçok sorunun, doğrudan veya dolaylı bir şekilde edebî eserlere yansıdığı görülür. Kaplan (1998), “edebiyat eserleri, içinde doğdukları toplumun duyuş ve düşünüşünü, hayatı algılayış biçimlerini, büyük tarihî dönemlerde ortaya çıkan sosyal psikolojinin bütün ve en ince ayrıntılarını kendilerinde yaşatırlar” derken, edebî

eserlerin toplumu yansıtan bir ayna gibi olduğunu vurgulamıştır (s. 24). Dolayısıyla edebî eserlerde, toplumsal konulara ve bunlara yönelik eleştirilere her zaman yer verilecektir.

2.6.1. Çocuk Kitaplarında Toplumsal Eleştiri

Toplum, ortak bir kültürü paylaşan bireylerin beraberce benimseyerek doğru kabul ettikleri ortak değerlere sahip insanların bir araya gelmesiyle oluşur (Türkkahraman, 2009). Birden çok insanın bir arada belli bir düzen içinde yaşamayı sürdürmeye çalışırken birtakım aksaklıkların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu aksaklıklar; bireylerin hataları, hukukî kuralların aksaması, toplumu yöneten birimlerdeki aksaklıklar, batıl inançlar, diğer insanların birey üzerindeki baskıları gibi nedenlerle zaman zaman toplumsal birer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Artık toplumda kronikleşmeye başlayan bazı sorunların çeşitli platformlarda tartışılarak çözümlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Basın–yayın organlarında çeşitli araştırma ve incelemelerle, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler işbirliğiyle düzenlenen çeşitli kongrelerle toplumun yaşadığı sorunlar tespit edilerek çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Toplumsal sorunların ayrıntılı bir şekilde ele alındığı, bunların sebeplerinin ve sonuçlarının ele alındığı alanlardan biri de edebiyattır. Edebî eserler, birçok insana aynı anda ulaşabilen, olaylara ve durumlara farklı bakış açılarıyla bakılmasına katkıda bulunan, onlara kalıcı bir şekilde kaynaklık eden önemli yapıtlardır. Dolayısıyla toplumda yaşanan aksaklıkların, ortaya çıkan sorunların ve bunlardan etkilenen insanların anlatıldığı edebî eserler, bireylerin bilinçlenmesini, hataların ve aksaklıkların farkında olmasını sağlar. Bunun yanında, toplumun özelliklerinin ve toplumda yaşanan tecrübelerin gelecek nesillere aktarılması bakımından da ayrı bir değere sahiptir. Bu tecrübeleri, gelecek nesillere en rahat ve kalıcı bir şekilde aktarılabilecek olan araç, çocuk edebiyatı eserleridir. Bu nedenle çocuk edebiyat eserlerinde toplumsal sorunlara ve toplumsal eleştirilere yer verilmesi oldukça önemlidir.

Çocuk edebiyatının, çocuk gerçekliğine daha duyarlı bir hâle gelip, çocuğu nesne durumundan özne konumuna getirirken, bu edebiyatın içine toplumsal eleştirilerin de rahatlıkla girmeye başlaması, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1950'li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu tarihten önce çocuk edebiyatındaki genel anlayış çocuğun idealize edilmiş olan bir figürle özdeşleşmesi üzerinedir. Ancak özellikle savaş sonrasında

sorgulanmaya başlayan eğitim sistemi ve edebiyat anlayışı, çocuk edebiyatının da sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda da çocuk edebiyatında didaktizmden vazgeçilmeye başlanmış, sosyal konulardaki eleştiriler, rahatlıkla çocuk kitaplarına girebilmiştir. Astrid Lindgren, Christine Nöstlinger, Erich Kästner, Michael Ende, Peter Haertling ve Roald Dahl bu sürecin öncüleridir (Neydim, 2009).

Çocuk kitaplarında, toplumun tecrübeleri aktarılırken bir yandan da toplumsal sorunlara yer verilmesi oldukça önemlidir. Son yıllarda çocukların tanıklık ettikleri önemli toplumsal sorunlardan olan bilinçsiz tüketim, kentleşme, çevre sorunları, kültürel yozlaşma gibi meselelerin çocuk edebiyatı eserlerinde sıkça yer aldığı görülmektedir. Çocukların toplumsal sorunlara tanıklık etmesi, çocuk edebiyatının bu sorunları konu edinmesini gerekli kılmıştır (Dilidüzgün, 1996). Buradan da anlaşılacağı gibi toplumsal eleştirinin yer aldığı kitaplarda, toplumsal sorunlar yansıtılmaktadır. Toplumun bir parçası olan çocuğunda bu sorunların bilincinde olması, yeri geldiğinde bu sorunlara eleştirel bir gözle bakabilmeyi öğrenmesi gerekir. Ancak bu sorunların ele alınmasında ve toplum eleştirisinin yapılmasında dikkat edilmesi gereken bazı önemli hususlar vardır. Bunlardan biri toplumsal sorunların ve eleştirinin çocuk bakışı, çocuğa yönelik ve çocuk gerçekliği ölçütlerinden kopmadan ele alınmış olmasıdır. Örneğin bu üç önemli ölçütün dikkate alınmadığı; sosyal sorunların, politik eğilimlerle birlikte ele alındığı çocuk kitaplarında genellikle okuyucuya yazarın politik görüşü benimsetilmeye çalışılmaktadır. Bu tutum, çocuk kitaplarının okuruna kazandırmak istediği eleştirel bakışı kazandırmadığı gibi aynı zamanda çocuk edebiyatının amaçlarıyla ters düşen bir yaklaşımdır (Dilidüzgün, 1996).

Çocuk kitaplarında, toplumsal meselelerin ve bunlara yönelik eleştirilerin yer alması, çocuğun okuduğu eserde yapay bir dünyayla karşılaşmasını engeller. Çünkü bu tür eserler, çocukların toplumda yaşanan olayların farkında olmasına, toplumdaki insanların değerlerini, tutumlarını, olumlu özelliklerini ve kusurlu yönlerini görmesine yardımcı olur. Özdem (2014), çocuk kitaplarında toplumsal konuların ve eleştirinin yer almasının bir gereklilik olduğunu “*yetişkinler için yapılan edebiyat nasıl bize insana, ruhuna, yaşayışına ve varoluşuna dair bir pencere açıyorsa; düşündüğümüz, düşünmediğimiz, yaşadığımız-yaşamadığımız ya da baş etmeye çalıştığımız duygu, olgu ve durumlarla ilgili bir derinleşme, özdeşleşme, anlama ve anlamlandırma kapısı aralıyorsa, psikolojik, felsefi ve estetik bir dünya sunuyorsa... Benim gözümde çocuklar için yapılan edebiyatın da bundan bir farkı yok, olamaz*” sözleriyle açıklar (s. 260).

Dolayısıyla çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklara idealize edilmiş, bütün olumsuzluklardan arındırılmış bir dünyayı değil, toplumun gerçeklerini yansıtan bir dünyayı sunması gerekir. Çünkü çocuğun bu dünyaya ait olan umutları, sevgiyi, şefkati, güzelliği bilmeye ihtiyacı olduğu kadar; öfkeyi, kötülüğü, haksızlığı, yanlışlığı, korkuyu, yalnızlığı vs. bilmeye de ihtiyacı vardır. Ancak bunları bilen bir çocuk bütün bu sorunlarla başa çıkabilir (Özdem, 2014).

Çalışmada eserleri incelenen çocuk yazarlarından biri olan Nezihe Meriç, toplumsal konuları eserlerinde işlemesinin gerekçelerini Küçük Bir Kız Tanıyorum 10 Yaşında kitabında okuyucuya bir çocuk kitabı yazarı olarak doğrudan kendi dilinden aktarır. Eserde, hikâyenin başkahramanı olan Ayşe'nin aslında kurgu bir çocuk olduğunu, bu kurgu çocuğu tasarlayan kişinin kitabın yazarı yani kendisi olduğunu, çocuk kitaplarında toplumsal konulara neden ve nasıl yer verdiğini şöyle açıklar:

Bir de biliyorsunuz, her zaman konuşuyoruz sizlerle, bu Ayşe bir kurgu çocuk. Ama her kurgu kişiyi yaratan yazar, elbette belli bir coğrafyada, belli bir toplumun içinde, belli bir dili konuşarak, yazarak yaşıyor. Böylece yarattığı kişi de genellikle yaşadığı toplumun kişisi gibi oluyor. Şunu demek istiyorum: yani yazarın gözlemleri, yaşadığı toplumun yapısı, geleneği, göreneği, toplum yapısındaki değişiklikler vb. olduğu gibi yansıtıyor yarattığı kişiye ve yazdıklarına. Elbette yaşanan gerçeklikten, yaratılan gerçekliğe dönüşerek (Meriç, 2011d. s. 10).

Meriç, çocuklara bir yazarın eserlerinde toplumu nasıl anlattığını bunun ise eserdeki kahramanların toplumda yaşayan gerçek kişilerden biriymiş gibi algılanmasını sağladığını vurgulamıştır.

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, araştırma konusuyla ilgili olarak alan yazın taramaları sonucunda ulaşılan, çocuk edebiyatında çocuk gerçekliği, sorunları ve toplumsal eleştiri ile ilgili yapılan çalışmaların içerik ve yöntemleri özetlenmiştir.

Feridettin Atatuğ, 1981 yılında yapılan Çocuk Yayınları Sempozyumu'nda sunduğu "Çocuklar için Yazmak" isimli bildirisinde, çocuklar için yazılan eserlerde bulunması gereken özellikleri, çocuk yayınlarının fiziki yapısını, çocuğun yaşına ve gelişim

dönemlerine göre yazmanın gerekliliğine vurgu yapar. O tarihte henüz “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliğı” kavramlarını zikretmese de çalışmanın genelinde, bu iki önemli kavramın içeriğini yansıtmıştır. Örneğin, yazarların “kendini çocuğun yerine koyarak ortaya koyduğunuz olayı, kendi yapınızdaki olağan ve inandırıcı konularla anlatmayı” bilmesi gerektiğini, “kitabım (öyküm, masalım vb.) çocuğun psikolojik gelişimine uygun mu?”, “kitabım (öyküm, masalım vb.) çocuk dilinin özelliklerini taşıyor mu?”, “kitabım (öyküm, masalım vb.) çocuklara okuma zevki veriyor mu?” diye düşünerek yazmasının doğru bir yaklaşım olacağını belirtir. Böylece yazarın, çocuğa görelilik ilkesini dikkate alarak, çocuk gerçekliğine uygun eserler oluşturmasının önemine dikkat çekmektedir.

Selahattin Dilidüzgün (1996), “Çağdaş Çocuk Yazını” isimli kitabında çocuk edebiyatının durumuna dair bilgiler vermiştir. Eserde, çocuk gerçekliğinin tanımını yaparak, bu konuya dair Türk Çocuk Edebiyatı’nda yer alan örneklerden söz etmiştir. Bunun dışında sorun odaklı çocuk kitaplarını, çocuk yazınında eleştiri konusunu ve çocuk kitapları için önemli birçok noktayı ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

Sever’in (2008), “Çocuk ve Edebiyat” isimli kitabında çocuk gerçekliği ve yazınsal metinler başlıklı bölümünde çocuk gerçekliğinin önemini ve bir yazarın neden çocuk gerçekliğine inanması gerektiğini açıklar. Çocuklar için yazılmış olan edebî metinlerde bulunması gereken özelliklere vurgu yaparken bu özellikleri, Oktay Rifat, Orhan Veli, Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi ünlü yazarların şiirlerinden örnekler vererek açıklar.

Esra Lüle Mert (2007), “Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi” isimli makalesinde, bir şiir, üç öykü, üç de bilmece türünde eseri çocuk yazını ilkelerine uygunluk bakımından incelemiştir. Araştırma sonucunda eserlerin çocuk yazını ilkelerine uygun olduğunu, çocuğu okumaya yönlendirecek nitelikte olduğunu, çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıttığını, eserlerdeki resimlerin de çocuklara uygun olarak çizildiğini saptamıştır.

Nilay Yılmaz (2012), “Türk Çocuk Edebiyatı Kitaplarındaki Çocuk Gerçekliğine Eleştirel Bir Bakış” isimli doktora tezinde 1980 yılları arasında çocuklara önerilen çocuk kitaplarındaki çocuk özelliklerini incelemiş, yapıtlarda sunulan çocuk gerçekliğini yorumlamıştır. Çalışmada 171 adet öykü ve romandaki çocuğa bakışı ve çocuk gerçekliği kavramını incelenmesi amaçlanan çalışmada, çocukluğun toplumsal ve

kültürel bir kurgu olduğu varsayımına dayanarak, çocuk kitaplarının çocuk gerçekliğini yeniden kurduğu ve ürettiği savı temel alınmıştır.

Erkan Çer (2014), “Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelilik İlkelerinin İncelenmesi” isimli doktora tezinde 0-6 yaş dönemine yönelik edebiyat yapıtlarında çocuk gerçekliği ve çocuğa göreliğin temel değişkenlerini belirlemeyi amaçlamıştır. 2016 yılında kitaplaştırılarak yayımlanan çalışmada, daha çok çocuk gerçekliğinin temel şartlarından biri olan çocuğa görelik ilkesi ışığında çocuk kitaplarının yaş gruplarına göre dil ve anlatım, resimlemeler, sayfa sayısı gibi ölçütler açısından çocuk gerçekliğine uygun olup olmadığı incelenmiştir.

Gürbüz Çalışkan (2014), “Nasreddin Hoca Fıkralarında Çocuk Gerçekliği” isimli yüksek lisans tezinde, fıkraları çocuğa görelik ilkesi çerçevesinde değerlendirerek, bunların çocuklara uygun birer metin olup olmadıklarını tespit etmiştir.

“Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelilik İlkesi” isimli makalesinde Suna Canlı (2015), çocuğa görelik ilkesini çocuk gerçekliğini de bir başlık olarak ele aldığı üç boyutta incelemiştir. Kitaplara seçilen metinlerin genel olarak çocuğun yaş düzeyine ilişkin gelişimsel alanlarına ve özelliklerine uygun olmadığını tespit etmiştir (Canlı, 2015).

Mustafa Ruhi Şirin’in 2015 yılında yayımlanan “Kim Çocuk Edebiyatı Yazarıdır? Hangi Dil, Pedagojik mi Estetik mi?” başlıklı makalesinde çocuk gerçekliğini benimseyerek çocuk edebiyatı ürünleri veren şairleri, yazarları ve çizerleri isim isim belirtmiştir. Çocuk gerçekliğini yakalamış olan bazı eserleri hatırlatarak bu eserlerin çocuklar tarafından severek okunmasının nedenini ‘yazarın kitap boyunca çocuk gerçekliğine uygun estetik bir dil kullanması ve çocuk bakışını yansıtmaya başarısı’ olarak açıklar.

Mustafa Ruhi Şirin, 2016 yılında yaptığı “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi” isimli çalışmasında çocuklar için olan edebiyatın, çocuk bakışı, ‘çocuğa göre’lik ilkesi ve çocuk gerçekliğine uygun olması zorunluluğunu dile getirir. Çocuk edebiyatında yazar-sanatçı ile çocuk arasındaki kopukluğun giderilmesi için de bu üç temel ölçüte uygun olması gerektiğini vurgular.

Erkan Çer (2016), “Türkçe Öğretiminde Çocuğa Görelilik İlkesine Uygun Edebiyat Yapıtlarının Önemi” isimli çalışmasında çocuk edebiyatı eserlerini Türkçe öğretimi bağlamında değerlendirmiştir. Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarını, yüz temel

eseri, öğretmenin rolünü, metinlerin çocuğa görelilik ilkesine ve çocuk gerçekliğine uygun olmasının önemini belirttiği bu çalışma, bir derlem çalışmasıdır.

“Televizyon Yayınlarında Çocuk ve Çocuk Sorunlarının İşlenişi: TRT’de Çocuk Temalı Yayınların Analizi” isimli yüksek lisans tezinde Birgül Güler (2009), bir medya aracı olan televizyon yayınlarında ele alınan çocuk sorunlarını çalışan çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, suçlu çocuklar, köle çocuklar, fahişe çocuklar başlıkları altında incelemiştir.

Dağlıoğlu ve Çakmak (2009) “Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Yayınlanan Hikâye Kitaplarının Şiddet ve Korku Ögeleri Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocuklar için yazılan 174 hikâye kitabında yer alan ve çocukların önemli sorunlarından olan şiddet ve korku öğelerini incelemişlerdir.

Esra Yardımcı ve Gülşen Bağcı Kılıç (2010) “Çocukların Gözünden Çevre ve Çevre Sorunları” makalesinde çocuklara çevre konusunda soruların bulunduğu bir anket uygulayarak çocukların çevre algılarını tespit etmiştir. Çocukların, hava kirliliği, çevre kirliliği, su kullanımı, atık gazlar ve maddeler konularında az çok bilgi sahibi olduklarını; ancak çevre sorunlarını çözebilecek kadar bilgili olmadıklarını tespit etmiştir.

Çocuklarda görülen davranış bozukluklarıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak davranış bozukluğuna neden olan ailesel faktörler ele alınmış; sorunların çözümünde ailelerin rolleri belirlenmeye çalışılmıştır. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu’nun (2010) “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”; Hassoy ve Çakıcı’nın (2012) “Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları ile İlgili Ailelerin Bilgi Düzeyleri ve Tutumları”; Derman ve Başal’ın (2013) “Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki” isimli makaleleri, çocuklarda en sık görülen davranış problemlerini tanımlamaya ve bu problemlere neden olan etkenleri belirlemeye yönelik çalışmalardır.

Özşenol, Işıkhani, Ünay, Aydın ve Akın’ın 2003 yılında kaleme aldığı “Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı makalede, engelli çocukların ailelerinin yaşadığı sorunlar; bir anket aracılığıyla tespit edilmiş; elde edilen veriler doğrultusunda bu sorunların çözümüne yönelik öneriler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, engelli çocuğa sahip olmanın aileleri duygusal yönden sarsan

bir durum olduğu, ailelerin geçirdiği bu sarsıntının çocukları da etkilediği sonucuna ulaşmışlar, ailelerin engelli çocuğun eğitimi ve tedavisi ile günlük bakımının meydana getirdiği ekonomik güçlüklerle baş edemediklerini saptamışlardır.

“16. ve 17. Yüzyıl Türk Halk Şiirinde Toplumsal Yergi” isimli yüksek lisans tezinde Ömer Saraç (2006), o dönemdeki halk şairlerinin toplumsal konulara bakışını ele alır. Âşık konumunda olan kişinin, içinde bulunduğu toplumun sözcüsü olduğu için toplumda gördüğü bir aksaklığı şiirinde işlemesi ve konuya ilişkin eleştirilerde bulunmasının doğal olduğunu; halk şiirinin ancak bu şekilde, topluma karşı olan sorumluluğunu yerine getireceğini belirtir. Bu nedenle ilgili dönemlerde yaşayan halk şairlerinin topluma ve toplumun sorunlarına karşı tutumunu değerlendirmiştir.

Volkan Darmaz (2009), “George Orwell’in ‘Animal Farm’ ve ‘1984’ adlı eserlerinin William Golding’in ‘Lord of the Flies’ ve Joseph Conrad’ın ‘Heart of Darkness’ ile toplumsal yergi açısından karşılaştırılması” isimli yüksek lisans tezinde söz konusu eserlerdeki aile, ahlak, ekonomi, siyaset, savaş, emek ve eğitim konularına getirilen eleştirileri irdelenmiştir. Ayrıca eserlerde değinilen eleştirilerin konularla, günümüz ülke ve toplumlarında eleştirilen konuları karşılaştırarak geçmişten günümüze toplumda meydana gelen değişimi tespit etmiştir.

Literatürde toplumsal eleştiri konusu edebî anlamda daha çok yetişkinlere yönelik eserler üzerinden irdelenmiştir. Bu çalışmalardan en kapsamlılarından biri Seval Şahin’in 2012 yılında yaptığı “Aziz Nesin Öykülerinde Sosyal Eleştiri” başlıklı yüksek lisans tezidir. Çalışmada incelenen öykülerde, zengin-fakir, ezen-ezilen, şehirli-köylü gibi zıtlıklara değinilerek toplumsal eleştiri yapılmıştır.

“Marek Hlasko Ve Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Siyasal-Toplumsal Eleştiri” isimli yüksek lisans tezinde Svitlana Maleyeva Erkoç (2012), Sabahattin Ali ve Marek Hlasko’nun toplam 84 hikâyesinde yer verilen toplumsal sorunlar ve bu sorunlara yönelik eleştirileri tespit etmiştir. Çalışmanın sonucunda, Sabahattin Ali’nin yaşadığı dönemin toplumsal durumunu eleştirirken bir yandan da öykülerine, bağlı olduğu toplumcu bakış açısını yansıttığını; Marek Hlasko’nun ise herhangi bir ideolojiyi ya da düşünceyi yüceltmeksizin içinde bulunduğu dönemde değerlerin insanların elinde yozlaştırıldığını vurguladığını tespit etmiştir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde toplumsal eleştiri konusuyla ilgili yapılmış çalışmalar oldukça sınırlıdır. Gonca Güven (2007), çocuk kitaplarındaki toplumsal eleştiriyi

karşılaştırmalı edebiyat bağlamında ele aldığı “Charles Dickens ve Kemalettin Tuğcu’nun Eserlerinde Toplum Eleştirisi” isimli yüksek lisans tezinde toplumu ve çocuğu “yetim çocuklar”, “aile içinde ve toplumsal alanda şiddet”, “ekonomik zorluklar ve yoksulluk”, “eğitim sistemi”, “çalışan çocuklar ve emeğin sömürüsü” başlıkları altında irdelemiştir.

Ayşe Balkan (2010)’ın “Refik Halid Karay’ın Eserlerinde Sosyal Tenkit” isimli doktora tezinde, toplumsal değerlerin yozlaşması, toplumun yabancılara bakışı, savaş karşısında toplum, toplumun din ve din adamlarına bakışı gibi Refik Halit’in eserlerinde yer verilen toplumsal eleştiriler, eserlerden alınan örneklerle tespit edilmiştir.

“Tanzimat Döneminde Sosyal Tenkit” isimli doktora tezinde Taner Namlı (2010), Tanzimat Devri Türk romanında topluma yönelik eleştirilerin hangi konular üzerinde yoğunlaştığını ve nasıl sunulduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Şemsettin Sami, Fatma Aliye Hanım vb. dönemin roman türünde eserleriyle tanınan birçok yazarının eserini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda incelenen eserlerdeki ekonomik, kültürel ve politik yönden yapılan eleştiriler tespit edilmiş; Tanzimat romancılarının, toplumsal hayatın pek çok meselesi ile yakından ilgili olduklarını, ideolojik kimliklerinden kaynaklanan tutumlarını gösterebilmek ve bununla birlikte okuyucularına kendi fikirlerini telkin edebilmek amacıyla, romanı sosyal bir paylaşım alanı olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır.

Bu konuda yapılan bir diğer çalışma, Ahmet Yıldırım’ın (2011) “Necati Cumalı’nın Şiirlerinde Toplumsal Eleştiri” isimli yüksek lisans tezidir. Çalışmada toplumcu-gerçekçi bir yazar olan Cumalı’nın şiirlerinde ele aldığı toplum problemlerin ve bunların oluşturduğu psikolojik kırılgılığın değerlendirmesi yapılır.

Turgut Karaçoban (2012) “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Panorama Adlı Eserinde Siyasi ve Sosyal Eleştiriler” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında Yakup Kadri’nin, Panorama isimli eserinde siyasete ve topluma yönelttiği eleştiriler ve bu eleştirilerin metinde nasıl ve hangi vasıtayla yansıtıldığı incelenmiştir. Panorama’nın yazıldığı döneme ait siyasi ve sosyal ortamın, yazarın eleştirel dünyasından nasıl algılandığını da gösterme amacı taşır. Bu amaçla Panorama’daki toplum, siyaset ve parti ile ilgili temel eleştiriler incelenmiş, söz konusu konuların kavram düzeyinde ve döneme ait tarihi bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

Türk Dili Dergisinin 2014 yılında çıkarmış olduğu “Çocuk Edebiyatı Özel Sayısında Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Eleştiri” isimli bölümünde, çocuk edebiyatında eleştiri konusu ele alınmış, alanda bir eleştiri kültürünün oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, alanda çocuk gerçeğliği, sorunları ve toplumsal eleştiri konularında çalışmaların yetersiz olduğu görölmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde “Yöntem”, “Araştırmanın Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Verilerin Toplanması” ve “Verilerin Analizi” başlıkları yer almaktadır.

3.1. Yöntem

Araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma, bir çeşit veri toplamam yöntemi ya da yaklaşımı şeklinde tanımlanabilir. Bu yöntem içerisinde insanların algılamalarının, deneyimlerinin ve tutumlarının derin bir şekilde incelenmesi yatmaktadır. Nitel bir araştırmanın sonunda araştırmacı, bireylerin davranışları ve motivasyonlaqrını anlama yolunda çok değerli verilere ulaşılabilir (Güler vd., 2015).

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı maetryallerin analizini kapsar. Bu yöntemde başvurulmasındaki amaç, dokümanların nitel araştırmalarda kullanılan önemli bilgi kaynakları olmasıdır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşmeye yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışmada veriler analiz edilirken içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, birbirine benzeyen verilerin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi ve anlaşılabilir biçimde düzenlenerek yorumlamaya yardımcı olmasını sağlayan bir yöntemdir. Nitel araştırma verileri, verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ile bulguların tanımlanması olmak üzere dört aşamada analiz edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yneteminin benimsendiği bu çalışmada, doküman incelemesi ve içerik analizinden yararlanılmıştır.

3.3. Evren ve rneklem

Araştırmanın evrenini, tüm ocuk hikâye ve romanları, örneklemine ise Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın 1991-2016 yılları arasında çocuklar için yazmış olduğu hikâye ve romanların tamamı oluşturmaktadır. Araştırmada bu roman ve hikyelerin tamamına ulaşılmış, Fatih Erdoğan'ın 1 romanı ve 43 hikâye kitabı, Sevim Ak'ın 14 romanı ve 19 hikâye kitabı, Nezihe Meriç'in 1 roman ve 9 hikâye kitabı olmak üzere toplam 16 roman ve 71 hikâye kitabı incelenmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, ocuk edebiyatı, ocuk gerçekliği, ocuk sorunları ve toplumsal eleştiri konularında literatür taraması yapılmıştır. Bu konularla ilgili yayımlanmış kitap, tez, makale, sözlük, süreli yayınlar gibi kaynaklar taranarak elde edilen bilimsel veriler, çalışmaya dayanak olmuş ve ayrıntılı bir kaynakça oluşturulmuştur. Çalışmada incelenecek olan hikâye ve romanlar ise MEB'e bağlı ilk ve orta dereceli okulların kütüphanelerinden dn alma ve kitabevlerinden satın alma yoluyla temin edilmiştir.

Elde edilen bu veriler doğrultusunda, ocuk gerçekliğine, ocuk sorunlarına ve toplumsal eleştiriye dair bulgular tek tek belirlenerek, bu bulgular neticesinde çalışmaya konu olan ocuk kitaplarının nitelikleri, kitapların çocuğa grelikleri, çocukların ve çocukların karşılaştıkları ve karşılaşabilecekleri sorunlar ve yazarların gözünden toplumun aksayan yönleri tespit edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kitaplardan elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde organize ederek yorumlamaktır. İçerik analizi, yazılı ve sözlü materyallerin sistemli bir analizidir. Temel amacı, sözel olmayan dokümanı nicel verilere dönüştürmektir (Kuş, 2009; Yıldırım ve şimşek, 2005).

Çocuk edebiyatı eserlerinde çocuk gerçekliği, sorunları ve toplumsal eleştirinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada hikâye ve romanlar; “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği”, “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Sorunları” ve “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Toplumsal Eleştiri” olmak üzere 3 başlık altında analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği”, “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Sorunları” ve “Çocuk Hikâye ve Romanlarında Toplumsal Eleştiri” başlıkları yer almaktadır.

4.1. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Gerçekliği

Bu başlık altında, Fatih Erdoğan’ın 1 roman ve 43 hikâye kitabı; Nezihe Meriç’in 1 roman ve 9 hikâye kitabı ve Sevim Ak’ın 14 roman ve 19 hikâye kitabı çocuk gerçekliği bakımından incelenmiştir.

Nezihe Meriç’in “Küçük Bir Kız Tanıyorum” serisinin 7 kitabında, “Ahmet Adında Bir Çocuk” ve “Dur Dünya Çocukları Bekle” isimli hikâye kitaplarında ve “Alagün Çocukları” romanında çocuk gerçekliğine örnek olabilecek bir anlatıma yer verilmediği tespit edilmiştir. Nezihe Meriç’in eserlerinde, zaman zaman çocuğa görelilik ilkesini yansıttığı ve çocuk bakışını yakaladığı görülse de, yazarın hikâye ve romanlarının hiçbirinde çocuk gerçekliğine dair herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

Sevim Ak ve Fatih Erdoğan’ın çalışmaya esas olan eserlerinde, dünyanın çocuğun gözüyle yorumlandığı anlatımlara ve çocuğun nesnelere ve dünyayı algılama şekillerine yer verildiği görülür. Çocuk bakışını yakalayarak çocuğun seviyesine inmeyi başaran bu iki yazarın eserlerinde, çocuk gerçekliğine dair örnekler, “Konuları Bakımından Çocuk Gerçekliği” ve “Kaynakları Bakımından Çocuk Gerçekliği” olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

4.1.1. Konuları Bakımından Çocuk Gerçekliği

Bu tema ile ilgili elde edilen bulgular, “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Nesnelerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “İnsan ve İnsana Özgü Özelliklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Mesleklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” ve “Olağanüstü/Hayâli Varlıklarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” olmak üzere 6 alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.1.1. Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Bu tema ile ilgili elde edilen bulgular, “Doğa” ve “Evren” olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir. Tespit edilen çocuk gerçekliği örnekleri, örneklerin yer aldığı eserler ve eserlerin yazarları Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1

Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

	Doğa ve Evrenle İlgili Unsurlar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
DOĞA	Ağaçlar	Uçurtmam Bulut Şimdi	1
	Bulut	Uçurtmam Bulut Şimdi	1
	Çiy ve kırağı	Penguenler Flüt Çalmaz	1
	Deniz Dalgası	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	1
	Gök Gürültüsü	Şarkını Denizlere Söyle	1
	Gökkuşağı	Pembe Kuşa Ne Oldu Toto ve Şemsiyesi	2
	Kar	Puldan Taştan Lahanadan Toto’nun Sınıfı	3
	Kuşlar	Kuşumu Kim Kışkışladı	1
	Pisi Pisi Otları	Uçurtmam Bulut Şimdi	1
	Yağmur	Pembe Kuşa Ne Oldu Toto ve Şemsiyesi Uçurtmam Bulut Şimdi	3

	Doğa ve Evrenle İlgili Unsurlar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
EVREN	Ay	Babamın Gözleri Kedi Gözleri Küçük Sırlar	2
	Gezegenler	Küçük Sırlar	1
	Gündüzün kısılması/gecenin uzaması	Vanilya Kokulu Mektuplar	1
	Güneş	Uçurtmam Bulut Şimdi Vanilya Kokulu Mektuplar Pembe Kuşa Ne Oldu Penguenler Flüt Çalmaz Toto ve Şemsiyesi	7
	Yıldız	Pembe Kuşa Ne Oldu Uçurtmam Bulut Şimdi	2

Doğa:

Uçurtmam Bulut Şimdi isimli eserdeki “Dut Ağacının Korkusu” başlıklı hikâyede, meyve vermeyen **ağaçların** korkutulması inanişinin açıklandığı bir çocuk gerçekliği örneği yer almaktadır.

Meltem, bahçelerindeki dut ağacının neden meyve vermediğini merak ederek babasına bunun sebebini sorar. Bu sorunun ardından babayla çocuk arasında geçen konuşmalar şöyledir:

“O ağacı deden dikmiş. Önceleri birkaç kez meyve vermiş, ama son on yıldır bir tek dut vermedi. Deden ikide bir, ‘bunu korkutmak gerek,’ der dururdu.

Korkutmak mı nasıl şey o?”

Sana garip gelecek ama benim çocukluğumda meyve vermeyen ağaçları korkutmak çok denenen bir yoldu. Yararlı olduğu bile söylenirdi.

Yaa, kim yapardı bu işi?

Kim olursa. Baltalı kişiler başına dikilir, ‘Önümüzdeki yıl meyve vermezsen seni keseceğiz’ derlerdi. Dallarına, gövdesine baltayla hafifçe vurup yaralarlardı. Ağaç bu konuşmaları işitir, gelecek yıl meyve vermezse kesileceğini anlardı. Bazısı korkusundan ertesi yıl çiçek açar, meyve verirdi” (Ak, 2016o. s.61-62).

İlk kez duyduğu bu bilgiler karşısında çocuk, ağaç korkutma ile ilgili olarak aklında bir şema oluşturur. İnanıldığı bu gerçeklikten yola çıkarak ağacın ‘yüreğini ağzına getirecek’ bir korkutma töreni hazırlamaya karar verir. Bunun için öncelikle havanın kararmasını bekler, çünkü geceleri cisimlerin daha korkunç bir görünüme büründüğünü düşünmektedir. Herkes uyuduktan sonra babasının alet dolabından balta, bıçak, çekiç, çakı gibi kesici aletleri alır, kafasına da beyaz bir çarşaf geçirerek dut ağacının yanına gider. Daha ağacın yanına yaklaşır yaklaşmaz dut ağacının korktuğunu anlamıştır:

“Yaprakları hafif hafif titremeye başladı. Tabansızın tekiymiş, hemencecik korktu” (Ak, 2016o. s. 63).

Daha sonra yanındaki kesici aletleri ağacın gövdesine doğru fırlatır ve ağacın kesik kesik ağladığını, ardından aldığı yaralar yüzünden hırıltılar çıkararak can çekiştiğini, yapraklarının hışırdamaya başladığını duyar. Duyduğu bu seslerden sonra ağacın korktuğuna ikna olan Meltem, ağaca seslenir:

“Heheheeyt! Dut ağacı bana bak! Önümüzdeki yıl meyve vermezsen seni katur kutur keserim. Anladın mı? Anladıysan yapraklarını hışırdatma!” (Ak, 2016o. s.64).

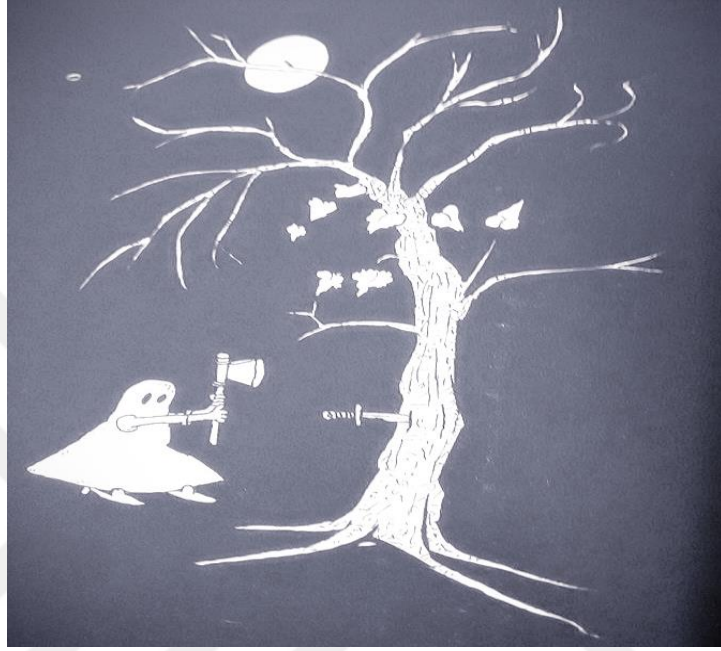
Çocuğun ağaca yönelttiği tehdidin ardından, ağaç yapraklarının hışırtısı birden kesilir. Artık Meltem, ağacı korkuttuğundan iyice emindir.

Çocuğun yaşadığı bu olayda ağacı korkuttuğunu sandığı tüm göstergelerin aslında bir sebebi vardır. Bunlara öykünün akışı içinde yer verilmiştir ancak çocuğun ağacı korkutma ile ilgili inancı o kadar güçlüdür ki bu doğal olayları ağacın korkmasının emareleri olarak yorumlar. Örneğin dut ağacının hafif hafif titremesi, aslında ağacın yapraklarının hafif bir rüzgârla sallanmasından dolayıdır. Ağaçtan geldiğini sandığı kesik ağlama sesi; komşunun köpeğinin sesidir. Hırıltılar çıkarması; komşu Hacer Teyze’nin pencerede geçirdiği astım krizi nedeniyle, yaprakların şiddetle hışırdaması ise ağaçtaki kedi yüzünden duyduğu seslerdir. Yaprakların hışırtıları ise kedinin ağaçtan atlaması nedeniyle kesilmiştir.

Öykünün sonunda pencereden ağaca bakmaya giden çocuğun: *“Dut ağacının gövdesi dikleşmiş, yaprakları irileşmişti. Önümüzdeki yıl değil, birkaç güne kadar dut vereceğe*

benziyordu”(Ak, 2016o. s.69) şeklindeki düşüncesi onun ağaç korkutma inancıyla ilgili gerçekliğini göstermektedir.

Eserde, ağaç korkutma inancına ilişkin çocuğun gerçekliğini gösteren bir de resim yer alır. Şekil 4.1’de görülen bu resim, çocuğun gerçekliğini aynen yansıtmaktadır:

Şekil 4.1 Ağaç korkutma inancı (Ak, 2016o. s. 60)

Sevim Ak’ın *Uçurtmam Bulut Şimdi* adlı hikâye kitabında, çocuk gerçekliği ile açıklanabilecek örneklere yer verdiği tespit edilmiştir. Kitapta genel olarak çocuk bakışıyla günlük yaşam dile getirilirken çocuk henüz açıklayamadığı, meydana geliş hakkında bilgisinin olmadığı birtakım olayları kendi bilgi birikimiyle açıklar. Kitabın ismiyle aynı adı taşıyan “Uçurtmam Bulut Şimdi” öyküsünde, ilk uçurtmasını elinden kaçıran çocuk (Meltem) bu duruma çok üzülür. Uçurtmanın gökyüzüne doğru uçup gitmesi, onun başını yukarı kaldırdığında gördüğü bulutlarla uçurtma arasında bir benzerlik kurmasına neden olur:

“Gökyüzüne hiç dikkatli bakmadın mı? Bir yığın bulut vardır gökte. Hepsi başka başka, hepsi bir şeylere benzer. Eskimiş mendiller, kaybolan çamaşırlar, uçan balonlar, uçurtmalardır bulutlar” (Ak, 2016o. s. 9).

Görüldüğü gibi çocuk, benzerliği sadece *bulut - uçurtma* arasında değil *kaybolan çamaşırlar, uçan balonlar, eskimiş mendiller* ile *bulutlar* arasında da kurar. Benzerlik

kurduğu bütün bu nesnelere gökyüzünde birer buluta dönüştüğüne inanır. Gökyüzüne bir kez daha baktığında bulutlardan birini ölmüş olan dedesine benzetir:

“Pencereye koştum. Gökyüzüne baktım bir kez daha. İşte şimdi de bembeyaz kıvrıcık sakallı, başında kukuletası, elinde bastonuyla dedem geçiyordu evimizin üstünden” (Ak, 2016o. s.9).

Sonuç olarak çocuğun, **bulutların oluşumu** ile ilgili gerçekliği; bulutların aslında kaybolan eşyalar veya yitirilen kimseler olduğudur. Ancak babasının bulutların su buharı kümeleri olduğunu söylemesiyle birlikte çocuk bulutların oluşum şeklini öğrenir. Bulutların oluşumuyla ilgili bilimsel gerçeği öğrenmesine rağmen *“Bulutlar su buharıysa, dedem gökyüzünde ne arıyordu?”*(Ak, 2016o. s.9) diye düşünmesinden yola çıkarak onun inandığı, hayal dünyasında anlamlandırıldığı bu gerçekliğin öyle hemen yok olup gitmediğini, kendine özgü bu inanışının değişmesinin zaman alacağını söylemek mümkündür.

Penguenler Flüt Çalmaz isimli hikâye kitabında yer alan “Açelya’nın Upuzun Bir Günü” isimli öyküdeki çocuk kahramanlardan biri, hava olaylarından olan **çiy ve kırağı oluşumu** şöyle açıklar:

“Gece, yerini sabaha bırakmayı pek istemez. Bazen bu yüzden sulu gözlülük edip ağlar. Hava ılıksa gözyaşları çiy olur, soğuksa kırağı” (Ak, 2014c. s.59).

Çiğ, havadaki su buharının daha soğuk nesnelere üzerinde yoğunlaşmasıdır. Kırağı ise su buharının yerde, bitkiler, ağaçlar ve diğer nesnelere üzerinde donmasıyla oluşan ince buz tabakasıdır (Erol, 1993). Çocuk bu hava olaylarının oluşum şekillerini bilmediği için her iki hava olayı için de gerekli olan su buharının, yerini sabaha bırakmak istemeyen gecenin gözyaşları olduğuna ve bu gözyaşlarının hava ılıksa çiy olarak; soğuksa kırağı olarak yeryüzüne düştüğüne inanır. Dolayısıyla bu durum, çocuğun çiy ve kırağı oluşumuyla ilgili gerçekliğidir.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri isimli hikâye kitabındaki çocuk kahraman, **deniz dalgalarının** hareketlenmesini şöyle açıklar:

“... Dalgalarla deniz kavga halindedir. Dalgalar bir an önce karaya koşup uzaklaşmak istiyorlar. Köpükleri kıyıya hafifçe ıslatıyor sadece. Denize geri dönüyorlar. Denizle dalgalar arasında güçlü bir bağ var. Tıpkı sevgi bağı gibi. Ne deniz dalgalarından, ne de dalgalar denizden kopabiliyor” (Ak, 2016b. s.100).

Bilimsel olarak, denizdeki dalgaların oluşumunun temel nedeni rüzgârlardır. Deniz yüzeyini yalayarak esen rüzgârlar, sürtünmenin etkisiyle durgun sulara hareket kazandırır. Deniz yüzeyi pürüzlenir ve sürekli biçim değiştirir. Deniz yüzeyinin salınım hareketine dalgalanma deniz yüzeyinde beliren pürüze dalga denir. (Press & Siever, 2003 akt. Yürür, 2005). Dalgaların oluşumunun bilimsel dayanağını bilmeyen çocuk, bu olayı denizde çıkan şiddetli bir kavga nedeniyle denizin kabararak kıyıya vuran kısımlarının dalgaları oluşturduğu şeklinde açıklar. Ona göre, dalgalar bir an önce kıyıya ulaşıp bu kavgadan uzaklaşmak istemektedir. Fakat o sinirle oluşan köpükleri kıyıya ulaştığında, denizle dalgalar arasındaki güçlü sevgi bağı nedeniyle denizden kopmamakta, tekrar denize karışmaktadır.

Şarkını Denizlere Söyle isimli romanda **gök gürültüsü**, romanın çocuk kahramanının dilinden şöyle tasvir edilir:

“*Gri bulutlar, kara bulutlarla kavgalanmışlar, silahlarını ateşlemişler, olan aşağıda kalan bize olmuştur. Beş-on dakika içinde sel götürmüştü ortalığı*” (Ak, 2013b. s.93).

Burada çocuğa bulutların kavga ettiğini ve silahların ateşlendiğini düşündüren şey, aslında gök gürültüsüdür. Zira kavga olan yerde ve silah ateşlendiği zaman, gök gürültüsünü andıran şiddetli sesler duyulur. Buna bağlı olarak çocuk, gök gürültüsünün aslında gökyüzünde yaşanan kavganın ve ateşlenen silahların sesi olduğuna inanmaktadır.

Çocuk gerçekliği, çocuğun kendi deneyimleri, yaşantıları, değerleri, ilgi duyduğu konular vb.’ne göre çocuktan çocuğa değişebilmektedir. Kavramların çocuktan çocuğa farklı algılandığını gösteren bir örneğe *Pembe Kuşa Ne Oldu* adlı hikâye kitabında yer verilmiştir. Eserle aynı ismi taşıyan öyküde çocuk, arkadaşlarına **gökkuşağının** tanımını sorar. Çocuklardan biri, bütün diğer çocukların ilgisini çeken bir tanım yapar:

“‘*Nedir gökkuşağı?*’

Mufo’nun sorusu üzerine çocuklar birbirine baktılar. En uzun boyluları, ‘Ne olacak?’ diye atıldı. ‘Renkli çamaşırların suları... Buharlaştınca gökyüzünde gökkuşağı olarak gözükürler’” (Ak, 2014b. s.8).

Uzun boylu çocuk, gökkuşağının ortaya çıkmasının nedeninin ykanıp kuruması için asılan renkli çamaşırların buharlaşan suları olduğuna inanmaktadır. Hikâyenin başkahramanı Mufo da uzun boylu çocuğun tanımından yola çıkarak kendi gerçekliğini oluşturur:

“Mufo cebinden çıkardığı bilyeye baktı. Camın içinde gördüğü renkler gökkuşağında da vardı. “Belki de bir bilye o,” dedi içinden” (Ak, 2014b. s.8).

Mufo'nun gökkuşağına ilişkin gerçekliği, bilyesinin içindeki renklerle gökyüzündeki gökkuşağının renklerinin aynı olmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır.

Gökkuşağı ile ilgili başka bir örnek, *Toto ve Şemsiyesi* hikâye kitabında tespit edilmiştir. Halk arasında ***gökkuşağının altından geçenlerin cinsiyet değiştireceğine*** dair bir inanış vardır. Eserdeki “Gökkuşağı” isimli hikâyede Toto isimli çocuk, annesinden böyle bir inanışın var olduğunu duyar. Hemen ardından çocuk, konuyu kendi yaşamıyla özdeşleştirir:

“Sözde gökkuşağının altından geçen her şey tersine dönüşürmüş... Erkekler kız, kızlar erkek olurmuş,” dedi annesi.

“Peki, tembeller çalışkan, çalışkanlar da tembel olur muymuş?” diye sordu bir nefeste.” “Sanırım,” dedi annesi. İçinden kıs kıs güliyordu.

Toto koşarak odasına gitti. Az sonra ağzına kadar doldurduğu bir torbayla çıktı.

“Ne var o torbada Toto”, diye sordu, gözlerini iri iri açarak.

“Kırık bilyelerim, zayıf aldığım matematik ödevim, akortsuz mandolinim, delik spor ayakkabılarım, Mimi'nin asık yüzlü bir fotoğrafı, dişleri kırık tarağım, oyuncak trenimin kırık vagonu, camları çatlak güneş gözlüğüm, çalmayan saatim, oyuncak köpeğim Po... Köpeğim Po erkek olsun istiyorum, ötekiler de tamir olsun.” Böyle deyip Toto fırladı sokağa”(Ak, 2016n. s.70, 71).

Örnekte görüldüğü gibi Toto, eğer gökkuşağının altından geçen birinin cinsiyeti tam tersine dönüyorsa, onun altından geçecek başka her şeyin de tersine döneceğine inanmıştır.

Karın yağmasıyla ilgili bir çocuk gerçekliğine *Puldan Taştan Lahanadan* isimli romanda yer verilmiştir. Romana göre sabah olduğunda her yeri kar örtüsü kaplar. Köstebek takma adlı çocuk, karın yağmasını ve nedeni kendi bakışıyla açıklar:

“Güneş battığından beri dağlardan yankılanan kurt ulumaları kesilmeyince, aç kurtlara yiyecek olsun diye, gökten beyaz top top lokumlar inmiş. Sabaha sokaklar, çatılar, ağaçlar, park etmiş arabalar bir karış kalınlığında kar örtüsüyle uyanmıştı” (Ak, 2015e. s.7).

Çocuğa göre, gökyüzünden düşen kar taneleri birer lokumdur. Karlar, yani lokumlar ise aç kurtların karnı doysun diye yağmıştır. Çocuk, kar tanelerini renk ve şekil olarak lokumlara benzetmiştir. Ayrıca genellikle yeryüzü kar örtüsüyle kaplandığında kurtlar yiyecek bulamazlar. Açlığın etkisiyle de ulurlar. Bu ulumalara şahit olan çocuk, durup dururken gökten inen lokumların aç kurtların karnının doyması için yağdığına inanmıştır.

Toto'nun Sınıfı isimli eserdeki “Yeni Arkadaş” isimli hikâyede Toto, **karın yağmasını ve karın yerde birbirini tutmasını** şöyle açıklar:

“*Kar beyaz bukleli saçlı kadın, bulutları soğuk ponponlara çeviren değneğiyle sisli gökyüzünde tur atıyordu. Yüzlerce, binlerce, milyonlarca ponpon yere düşünce su olmaktan korkuyor, el ele tutuşup soğuk beyaz örtüler dokuyordu*” (Ak, 2016m. s.7).

Bu örnekte, çocuğun dinlediği masalların, izlediği çizgi filmlerin etkisinde kalarak kar beyaz bukleli bir kadının sihirli değneğiyle gökyüzünde tur atarak bulutları soğuk ponponlara çevirdiğini düşünmektedir. Çünkü çocuk, kar tanelerini şekil ve renk olarak ponponlara benzetmiştir. Bu benzetimden yola çıkan çocuk, karın yağmasını gökyüzünden milyonlarca ponponun düşmesi olarak açıklamıştır.

Kuşumu Kim Kışkışladı isimli hikâye kitabında **kuşlar**la ilgili bir çocuk gerçekliği tespit edilmiştir. Sıcak iklimlerin yaşandığı yerlere bazı kuşların göç etmesi gerektiğini bilmeyen bir çocuğun bununla ilgili olarak inandığı gerçeklik söz konusudur:

“*Kuşum gitmiş, kuşum yok... Kuşumu kim kışkışladı?*”

Kuşum dedi: Çok üzgünüm! Ama galiba gitmeliyim. Yaza görüşmek üzere şimdi güneye inmeliyim” (Erdoğan, 2016o. 16, 26).

“*Kuşum uçtu, kuşum gitti. Kuşumu kış kışkışladı*” (Erdoğan, 2016o. s. 30).

Bu örnekte çocuk, bir süredir evinin balkonunda kafeste baktığı göçmen kuşunun kaçtığını görür. Onu her yerde arar, ailesine sorar soruşturur ancak bir türlü bulamaz. Sonunda rüyasında kuşuyla karşılaşır ve gidiş sebebini ondan öğrenmeye çalışır. Kuşun ona gösterdiği resimden kışın göç ettiklerini, bu nedenle de gitmek zorunda olduğunu anlatmaya çalıştığı görülür. Eserde, konuyla ilgili bir de resme yer verilmiştir:

Şekil 4.2 Kuşun göç etmesi (Erdoğan, 2016o: 24)

Resimde görüldüğü gibi kuş kışlık bir kazak giymiş, gitmek zorunda kaldığı için de ağlamıştır. Kuşunu kış mevsiminin kovaladığını düşünen çocuğa göre kuş, bu duruma çok üzülmesi için ağlamıştır.

Ayrıca çocuk bu örnekte kuşun göç etmesi hadisesi, kış mevsimine doğru gerçekleştiği için “kuşumu kış kışladı” şeklinde bir sonuca varmıştır. Dolayısıyla çocuğun kuşların göç etmesiyle ilgili gerçekliği kuşların kış tarafından kışkışlandığı için gittiği şeklindedir. Bahsi geçen çocuk gerçekliğini açıklayıcı özellikte olan Şekil 4.3’te kuşun, kışın çıkan rüzgâr tarafından kışkışlandığı resmedilmiştir:

Şekil 4.3 Kışın kuşu kışkışlaması (Erdoğan, 2016o. s.31)

Uçurtmam Bulut Şimdi isimli eserdeki “Pisipisi Otları” isimli öyküde ***pisipisi otlarının bir şeyleri çoğaltması*** şeklindeki batıl inancı duyan çocuklar, bu inanıştan çok etkilenmişlerdir. Korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle ortaya çıkan, geleceği bilme isteği ile tesadüfî benzerlikleri iyilik ya da kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendiren, bilimin ve dinin reddettiği birtakım doğa üstü kuvvetlere inanan, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalar şeklinde tanımlanan batıl inançların, bilimsel bir dayanağı yoktur (Örnek, 1966). Ancak çocuklar batıl inançların yanlış inanışlar olduğunu bilmedikleri için pisipisi otuyla ilgili duyduklarına hemen inanmışlardır. Meltem, düşüp gözlüğünün bir camını kırınca, Gökhan isimli arkadaşıyla, duydukları bu batıl inancın çoğaltıcı etkisinden hareketle eğer gözlükle pisipisi otlarını aynı yerde bekletirlerse bir tane olan camın ikiye çıkacağına, dolayısıyla da kırık olan camın kendiliğinden yerine geleceğine inanırlar:

“Şu pisipisi otlarını görüyor musun?”

“Eee, ne olmuş?”

“Akşama kadar sabret, gözlüğü kimseye gösterme. Gece yatarken bu ottan bir tane al, yastığının altına koy, gözlüğü yanına bırak. Üç kere, ‘Sağlam camlar iki olsun,’ de. Tam tamına üç kez söyleyeceksin ama. Unutma bu çok önemli. Sonra uyuyabilirsin. Sabah kalktığında iki sağlam camla karşılaşacaksın” (Ak, 2016o. s.25).

Yağmurun oluşumu da çocukların dikkatini çeken, üzerinde çeşitli gözlemler yaparak nasıl oluştuğuna dair fikir yürüttükleri ancak bilimsel olarak açıklamakta zorlandıkları doğa olaylarından biridir. *Pembe Kuşa Ne Oldu* isimli eserin kitapla aynı adı taşıyan hikâyesinde, gökyüzünün siyah yağmur bulutlarıyla kaplanmasından başlayarak yağmurun yağmasına kadar gerçekleşen olaylar şöyle açıklanır:

“Nasıl olduysa birden hava değişti, gökyüzü karardı. Gri, siyah bulutlar mavileri kovdu. Güneş, ışıklarını yavaş yavaş çekip koyu renkli bulutların gerisine saklandı. Rüzgâr ortalığı karıştırdı. Çalılıkların arasında, çöp bidonlarında tıkalı kalmış çöpleri, kâğıtları, naylon torbaları sürükleyip peşine kattı. Sonra iri damlalarıyla yağmur yağdı” (Ak, 2014b. s.7).

Siyaha yakın renkteki yağmur bulutlarının, diğer bulutların önüne geçmesi, bu siyah renkli bulutların güneşin görünmesini engellemesi, yağmurdan önce basınç alanlarının değişimi nedeniyle rüzgârın çıkması gibi yağmurun oluşumuna zemin hazırlayan doğa

olayları; gri-siyah renkteki bulutların mavi bulutları kovduğu, güneşin bulutların arkasına saklandığı ve rüzgârın ortalığı karıştırdığı şeklinde açıklanmıştır. Çünkü çocuğun mevcut bilgileri, bütün bu doğa olaylarının bilimsel açıklamasını yapmaya müsait değildir. Bu tasvirler, çocuğun bakış açısını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu örnekte yazarın çocuk gerçekliğini yakaladığını söylemek mümkündür.

Benzer şekilde **yağmurun oluşumuna** zemin hazırlayan doğa olayları ve akabinde yağmurun yağması, *Toto ve Şemsiyesi* hikâye kitabındaki “Gökkuşağı” isimli öyküde çocuğun bakış açısıyla aktarılır:

“Rüzgâr gelirken kara bulutları da birlikte getirmişti. Kara bulutlar çok edepsizdiler, sevimli pembe bulutları bir güzel tepelediler, gökyüzünü siyaha boyadılar. Güneş bile korkmuştu. Sessizce ışıklarını kısıtı, beklemeye başladı. Kara bulutlar sırtlarında taşıdıkları damlacıkları yeryüzüne boca edince istedikleri oldu. Şimdi herkes koşarak sığınacak bir yer arıyordu. Kahkahalarla gülebiliyorlardı artık” (Ak, 2016n. s.68).

Yağmur yağmadan hemen önce gerçekleşen hava olaylarından biri olan rüzgârın çıkması ve bulutların hızla yer değiştirmesi; rüzgâr gelirken kara bulutları kendisiyle beraber getirdiği ve pembe bulutları tepeleyerek gökyüzünün siyah bir renge boyadığı şeklinde açıklanmıştır. Toto, bulutların etkisiyle güneşin görünmemesi olayını; güneşin ışıklarını kısıtması için görünmediği biçiminde açıklarken; yağmurun yeryüzüne düşmesi hadisesini, kara bulutların sırtlarında taşıdıkları yağmur damlalarını, insanları şaşırtmak amacıyla onların üzerlerine döktüğü şeklinde yorumlamıştır. Dolayısıyla yağmurun oluşumundan önce gerçekleşen birtakım karmaşık doğa olaylarını, çocukların ön bilgileri doğrultusunda, onların anlam evrenlerine uygun bir anlatımla açıklayan yazarın, çocuk gerçekliğini yakaladığını söylemek mümkündür.

Uçurtmam Bulut Şimdi hikâye kitabındaki “Yağmur Bulutu” isimli öyküde de, doğa olaylarından biri olan **yağmurun oluşumu** ile ilgili bir çocuk gerçekliği örneğine yer verildiği görülür. Çocuğa göre yağmurlar, aslında çocukların gözyaşlarıdır:

“Ne? Ağlasam yağmur mu yağar?... Yağmur, çocukların gözyaşları mı yoksa?” (Ak, 2016o. s.21).

Çocuğun bu gerçekliği oluşturmasına neden olan olaylar öykünün çocuk karakteri Meltem’in, babasının okuduğu gazetede gördüğü yağmurla ilgili bir haberle başlar. Çocuğun merak duyguları hemen devreye girmiştir. Babasına yağmurun nasıl oluştuğunu sorar. Ancak babası Meltem’in bu sorusunu cevaplamaz. Üstüne üstlük

kendisini çok fazla rahatsız ettiğini söyleyerek bağırıp çağırmaya başlar. Çocuk, babasının kendisine kızmasına çok içerler ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Bu olayın hemen ardından Meltem'in yağmurun oluşumuyla ilgili gerçekliğini oluşturduğu görülür:

“Babaanneme koştum, burumu çekerek. Sımsıkı sarıldım gövdesine. Saçlarımdan öptü o da. İçimden daha çok ağlamak geldi şimdi. Sicim gibi boşalttım gözyaşlarımı.

“Ne çok ağladın,” dedi babaannem. “Sus artık. Yağmur yağar yoksa.”

Gözlerimi koltuğunun altından çıkarıp ıslak ıslak baktım gözlerine.

‘Ne? Ağlasam yağmur mu yağar? Yağmur, çocukların gözyaşları mı yoksa?’”(Ak, 2016o. s. 21-22)

Burada çocuğun gerçekliğinin çıkış noktası, çocuğun çok ağlaması üzerine babaannesinin sözleridir. Duymuş olduğu bu yeni bilgi, yağmurun nasıl oluştuğunu merak eden çocuğun mantığına yatmıştır. Babaannesinden duyduğu inanişe ek olarak, gözyaşlarının şekil olarak yağmur damlalarıyla olan benzerliği de çocuğun kendi gerçekliğini oluşturmasını sağlayan başka bir nedendir. Bahsi geçen şekil benzerliğinin eserde bir resimle anlatıldığı görülür:

Şekil 4.4. Yağmurun Oluşumu (Ak, 2016o. s.22)

Şekil 4.4'te çocuğun gözyaşıyla yağmur damlaları arasındaki şekil benzerliği vurgulanarak, çocuğun yağmurun oluşumu ile ilgili gerçekliğinin bu benzerlik sayesinde daha da güçlendiği mesajı verilmiştir.

Evren:

Babamın Gözleri Kedi Gözleri isimli romanda **dolunayın enerjisinin dünyaya olan etkileri**yle ilgili halk inanışlarına ilişkin bir çocuk gerçekliği örneğine yer verilmiştir. Genel olarak eserde, etrafındaki olaylar üzerine derin derin düşünen, meraklı ve öğrenme isteğiyle dolu bir çocuk anlatılmaktadır. Bu meraklı çocuğun duyduğu yeni bilgileri kendi yaşamına aktararak yorumlamasıyla oluşan gerçeklik şöyle anlatılmıştır:

“Bu gece dolunayın ışığında uyuyacağım. Herkes yattıktan sora battaniyemi alıp balkondaki şezlonga geçeceğim. Bakalım, her şeyi büyüten dolunay benim kısacık boyumu da uzatacak mı?”(Ak, 2016b. s.29)

Çocuk, dolunayın ışığını görerek uyursa boyunun uzayacağına inanmaktadır. Onu bu gerçekliği oluşturmasının altında yatan neden dolunaylı bir gecede anneannesinin dolunay hakkında verdiği bilgilerdir:

“Anneannem dolunayla ilgili ilginç şeyler söyledi. Tırnaklar, ay dolunay halinde iken kesilmezmiş. Çünkü çok çabuk uzarlar, kesmek bir işe yaramazmış. Dolunayda ağaçlar, tohumlar, çiçekler, her şey büyük bir hızla büyümüş” (Ak, 2016b. s.29).

Çocuğun duyduğu bu yeni bilgiler, aslında bilimsel olarak kanıtlanmamış birtakım inanışlardır. Halk arasında ay, dolunay halindeyken dünyayı enerjisiyle daha fazla etkilediği için dolunayın dünya üzerinde olumlu etkilerinin olduğuna inanılmaktadır. Çocuk bu inanışı kendi dünyasında anlamlandırır. Ona göre dolunayda bitkiler, çiçekler, tohumlar hızla büyüdüğüne göre kendisinin boyu da uzayacaktır. Çocuk, büyüklerinden duyduğu yeni bilgileri, karşılaştığı ilginç olayları kendinde var olan bilgi birikimiyle yorumlayarak kendi gerçekliğini oluşturmuştur.

Küçük Sırlar isimli hikâye kitabında **gezegenlerin parlaklığı** ile ilgili bir çocuk gerçekliği örneğinin yer aldığı görülmektedir. Sıla isimli çocuk, gezegenlerin Güneş gibi parlak olduğunu düşünmektedir. Ancak bir gün aslında Venüs gezegeninin ışıklarının olmadığını, karanlık olduğunu parlak görünmesinin sebebinin güneşten aldığı ışınları yansıtması olduğunu öğrenir ve bu durumu sorgulamaya başlar:

“Sen nasıl yıldızısın? Yıldızlar göz kırpar. Sen kırpmıyorsun?.... Sen parlak gözüküyorsun ama değilmişsin... Aynanla Güneş’in ışığını çalıp bize mi yansıtıyorsun?”

“Ay’ın ışığı var mı sorsana. O da güneşten çalar ışığını” (Ak, 2015c. s.8).

Gezegeenin “Güneş çevresinde dolanan, ondan aldıkları ışığı yansıtan gök cisimlerinin ortak adı” (TDK, 2005. s. 757) tanımından da anlaşılacağı gibi parlaklığının sebebi Güneş’ten yansıyan ışınlardır. Bu doğa olayını çocuk, gezegenlerin kendilerine ait olmayan bir şeyi, güneşin ışıklarını, çaldıkları şeklinde açıklamıştır.

Aynı eserde, **ayın parlaklığı** ile ilgili bir çocuk gerçekliğinin yer aldığı tespit edilmiştir. Ayın parlaklığının nedeni de tıpkı gezegenlerde olduğu gibi güneşten aldığı ışınlardır. Çocuğa göre Ay da tıpkı gezegenler gibi hırsızlık yapmakta; güneşten çaldığı ışıklar sayesinde parlakmış gibi görünmektedir. Dolayısıyla çocuğun gezegenlerin ve ayın parlaklığı ile ilgili gerçekliği, bu gök cisimlerinin Güneş’in ışıklarını çalarak parlak göründükleri şeklindedir.

Çocuklar, sebebini ve oluşum şekillerini bilmedikleri birtakım olayları, kendi mantıklarına uygun olacak şekilde açıklarlar. Çoğu zaman bu açıklamalarının doğruluğundan şüphesizdirler. *Vanilya Kokulu Mektuplar* isimli romanda Kıymık isimli başkahramanın **gündüzün kısalması/gecenin uzaması** olayıyla ilgili böyle bir açıklamasına yer verilmiştir:

“Her akşam konserve kutularından yaptığı teleskopuyla gökyüzündeki suçlu terziyi aramaya çıkıyor. Sözde bu terzi, görünmeyen makasıyla her yirmi dört saatte günün bir dakikasını kesiyor ve görünmeyen makinesiyle geceye dikiyormuş”(Ak, 2015g. s. 10).

Çocuk, gündüzün ve gecenin uzunluklarını değiştirenin gökyüzünde oturan bir terzi olduğuna inanmaktadır. Aslında gece ve gündüz süreleri Dünya’nın 23° 27’lik eksen eğikliği nedeniyle uzayıp kısalmaktadır (Atalay, 2005: 30; Akdemir ve diğerleri, 2015). Ancak çocuk bu bilgiyi henüz edinmemiştir. Gündüz ve gece sürelerinde her gün belli bir değişim olduğunu öğrenmiştir ancak Dünya’nın eksen eğikliğiyle ilgili bilimsel gerçeği açıklayabilecek bilgi birikimine sahip değildir. Bu nedenle kendi bilgilerini, düşüncelerini ve yorumunu bir araya getirdiğinde günlerin kısalmasını bir terzinin, makası yardımıyla gündüzleri keserek; gecelerin uzamasını ise gündüzden kestiği parçaları makinesi vasıtasıyla geceye dikerek gerçekleştirdiği şeklinde açıklar. Bu terzinin gökyüzünde oturmasına inanması ise gündüz ve gece ile gökyüzünü

ilişkilendirmesinden kaynaklanır. Çünkü gündüzlerin ışık kaynağı olan güneş gökyüzündedir. Benzer şekilde gece olduğunda da yine gökyüzü kararmaktadır.

Kıymık'ın benimsediği bu gerçeklik eserin ilerleyen sayfalarında da devam eder. Örneğin terzinin geceleri uzatmasından rahatsız olur ve ona dilekçeler yazarak engel olmaya çalışır. Dilekçelerden birinde şu ifadeler yer alır:

“Gündüzden kırptığın dakikaları ya bir çuvala koy ya da denize at. Geceye ekleme”
(Ak, 2015g. s.12.)

Buradan da anlaşılacağı gibi çocuk hayatına kendi gerçekliğine uygun olacak şekilde devam etmektedir. Onun için aslında karmaşık olan bir olayı kendi mantık süzgecinden geçirerek açıklamış, başka bir deyişle somutlaştırmıştır. Eserin sonuna doğru da çocuğun bu gerçekliğinin devam ettiği görülür:

“O sabah Kıymık'ın gözüne her şey çok güzel gözüktü... Bulutlardaki terzi de ilgilendirmiyordu artık onu. İsterse her geceye, gündüzden iki dakika bile ekleyebilirdi. Vız gelirdi artık. Dilekçeler zincirini çöpe atabilirdi”(Ak, 2015g. s.64).

Uçurtmam Bulut Şimdi isimli eserin “Büyüme İstiyorum” adlı öyküsünde eserin çocuk kahramanı Meltem, **güneş**in geceleri görünmemesinin nedenini merak eder. Abisinden bu konuda bilgi almak ister ve ona konuyla ilgili çeşitli sorular sorar:

“Güneş nereye saklanır gece olunca?”

“Başka bir kente gider.”

“Orada gece olmaz mı?”

“O zaman bizim kente gelir.”

“Nasıl gider gelir? Yorulmaz mı?”

“Yorulursa dinlenir.”

“Bulutların arkasına girerek uyur değil mi?”

“Evet. Güneş dinlenirken bize görünmez. Hava bulutlanır.”

“Kapalı havalarda güneş uykudadır! Ne güzel!” (Ak, 2016o. s.31).

Çocukların karşılıklı konuşmalarından, güneşle ilgili oluşturdukları farklı gerçeklikleri görmek mümkündür. Meltem, güneşin geceleri saklandığına inanırken; abisi başka bir şehre gittiğini düşünmektedir. Meltem, güneşin başka bir kente giderken yorulacağını

söyleyince, abisi yorulduğu zaman dinlenir diyerek kendine özgü çocuk bakışını yansıtır. Meltem, abisinin söylediklerinden yola çıkarak güneşin bulutların yorulduğu zaman bulutların arkasına gizlenerek uyuduğu sonucuna varır. Son olarak da çocuk gerçekliğini yansıtan genellemesini yapar. Artık çocuk için, kapalı havalarda güneş uyumaktadır.

Çocuğun inandığı bir gerçeğin, zaman zaman birbiriyle bağlantılı olarak ortaya çıkan yeni gerçeklikler oluşabilmektedir. *Vanilya Kokulu Mektuplar* isimli eserde, böyle bir gerçeğin, daha önce açıklanan günlerin uzaması ve kısalmasıyla ilgili gerçekliğiyle bağlantılı olarak ortaya çıktığı görülür. Bu gerçeklik, çocuğun gökyüzünde makası ve makinasıyla günleri kesip gecelere diktiğini düşündüğü terzinin, bu işi neden ve ne amaçla yaptığını ilgilidir:

“Güneş, kış geceleri daha çok tembellik etsin diye tutmuş bu terziyi.” (Ak, 2015g. s.10)

Eserin çocuk kahramanı Kıymık’a göre, gökyüzündeki terzinin gündüzleri kesip gecelere eklemesini isteyen, güneşin kendisidir. Tıpkı insanların kış gecelerinde daha fazla rehavete kapılıp tembelleşmesi gibi güneşin de kış geceleri daha çok tembellik edip dinlenmek istediği için bu terziyi tuttuğuna inanmaktadır. Burada aynı zamanda günlerin kısalmasını ve kısalan bu zamanın geceye eklenmesinin, güneşin tembelliği yüzünden gerçekleştiği gibi bir sonuç da ortaya çıkmaktadır. Yani çocuğun gün ve gecenin kısalmış uzamasıyla ilgili bir diğer gerçekliği ***güneşin tembellik etme isteği***dir.

Deniz üzerinde ***güneşin batması***, çocuk bakışıyla yorumlanan doğa olaylarından bir başkasıdır. Bu konuyla ilgili başka bir örnek, *Pembe Kuşa Ne Oldu* isimli hikâye kitabında yer alan “Şakacı Güneş” isimli öyküde yer almaktadır:

“Büloo... Güneşe ne oldu dersin? Dün akşam denize dalarken görmüştüm. Öyle korkuyorum ki! Boğulmuş olmasın?”

“Ne komiksin! Güneş akşamları denizde ışıklarını yıkar. Neden mi? Ertesi gün daha parlak görünsün diye.”

“Bülooo... Deniz çok soğuksa, güneşi söndürmüş olamaz mı?” (Ak, 2014b. s.67).

Bu örnekte, güneşin denizin ufkunda batması, eserdeki çocuk kahramanlardan birisi tarafından, ‘güneşin denizde yıkandığı’ şeklinde algılanırken; bir süre bekleyip güneşin tekrar çıkmadığını gören diğer kahraman çocuk tarafından ‘güneşin denizde boğulduğu’ ve denizin ‘güneşi söndürdüğü’ şeklinde açıklanmıştır.

Penguenler Flüt Çalmaz isimli eserdeki, “Açıkgöz ile Süs” isimli öyküde yazarın **güneşin doğmasıyla** ilgili olarak verdiği örnekler de çocuk gerçekliğini yansıtan bir içeriğe sahiptir.

“Neden sonra güneş, mor dağların gerisinde yattığı uykudan gerinerek uyandı. Üstünü örten bulutları isteksizce bir kenara itti.

Balıkçı kendi kendine gülmeye başladı. Kısık, ufak gözleri ıpslak olmuştu gülmekten.

“Anlaşıldı,” dedi. “Bugün tembellik edeceksin. Bulutların arkasına gizlenip gizlenip uyuyacaksın. Neyse ben işime bakayım” (Ak, 2014c. s.44).

Aynı eserde, **güneş ışınlarının yansımasıyla** ilgili bir gerçekliğe yer verilmiştir. Havanın sürekli kapalı olduğu kış mevsiminde bir gün Melo dışarı baktığında her günkünden farklı bir şeyler görür..

“Bahçede her günkünden farklı bir şeyler vardı. Ama ne olduğunu ilk bakışta o da anlayamadı. Gözlerini ovuşturup tekrar tekrar dışarı bakınca, bahçenin kuytu bir köşesinde, su birikintisinde yüzen güneşi gördü” (Ak, 2014c. s. 53).

Aslında kış olmasına rağmen güneş çıkmış, güneş ışınları havayı berraklaştırmıştır. Ancak Melo, bahçedeki güzelliğin sebebini aramaya çıkar ve bahçedeki bir su birikintisine yansıyan güneşi görür. Yansıma olayının nasıl gerçekleştiğini bilmediği için gördüğü bu olaya bilimsel anlamda bir açıklama getiremez. Çocuğun güneş ışınlarının suda yansıması olayına getirdiği yorum, güneşin suya yıkanmak için indiği şeklinde olmuştur.

Çocuk gerçekliği, çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları, nesnel olmayan, alımlama farklılıklarından ortaya çıkmaktadır. *Toto ve Şemsiyesi* hikâye kitabındaki “Toto ve Güneş” isimli öyküde çocuğun, algılama biçimindeki farklılıktan ortaya çıkan bir gerçeklik söz konusudur. Esere göre bir sabah Toto isimli çocuğun annesi ve arkadaşları, çocuğun odasında her zamankinden farklı bir aydınlık olduğunu fark ederler:

“Annesi Toto ’yu uyandırmak için odaya girdiğinde şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı.

“Ooo... Amma aydınlanmış odan! Camın önündeki ağaçları budamışlar, güneş dolmuş içeri.”

Çok geçmedi, Selo soluk soluğa geldi.

“Hadi, Toto, dedi. “Dışarı çıkalım. Hava çok güzel!”

Güçlü ışık onun da gözünü almıştı.

“Aa! Ne aydınlık burası! Gözlerim kamaştı. Sahi neden bu kadar aydınlık odan? Camın önündeki oyuncaklarını mı kaldırdın?” (Ak, 2016n. s.58).

Ancak Toto için odadaki aydınlığın sebebi annesinin de arkadaşlarının da düşündüğü gibi güneşin kendisi değildir. O, bu aydınlığın odada yaptığı bir değişiklik olduğuna inanmaktadır:

“Heeey! İyi bak! Bu odada önemli bir değişiklik var. Aydınlığın nedeni ne oyuncaklar, ne de budanan ağaçlar. Başka bir şey....

Odam artık hep aydınlık olacak. Geceleri bile kararmayacak....

Güneş! Güneş’in resmini yaptım, astım duvara. Bundan böyle odam hep aydınlık olacak” (Ak, 2016n. s.59).

Ona göre herkesin dikkatini çeken bu aydınlığın sebebi, yapıp duvara astığı **güneş resmi**dir. Çünkü çocuğa göre güneşin olduğu yer, her zaman aydınlıktır. Öyleyse güneş duvarda olduğu müddetçe oda her zaman aydınlık kalacaktır.

Toto’nun annesi aydınlığın gerçek sebebini *“Camın önündeki ağaçları budamışlar, güneş dolmuş içeri”* (Ak, 2016n. s.58) şeklinde açıklasa da Toto, ‘güneş resminin odasını aydınlattığı’ düşüncesinden vazgeçmez. Bu örnekte yazar, yetişkinlerle çocuk dünyasını karşı karşıya getirerek onların birbirinden farklı algılama biçimlerinin olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Ayrıca hikâyenin içinde yer verilen bir resim de çocuk gerçekliğini yansıtmaktadır:

Şekil 4.5. Güneş resmi (Ak, 2016n. s. 59)

Şekil 4.5'te çocuğun gözlerini parmaklarıyla kapattığı görülmektedir. Çocuk, yaptığı güneş resminin odayı aydınlattığına o kadar inanmıştır ki, resme bakarken gözleri kamaştığı için gözlerini kapatma ihtiyacı duymuştur. Eserde yazılı olarak yer verilmeyen bu bilgi, kitaptaki görsel aracılığıyla verilmiştir. Bu durum, resimlerin düşündürücü ve hikâyeyi tamamlayıcı işleviyle, çocuk gerçekliğinin anlaşılmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Yine aynı eserin, “Toto ve Müzik” isimli öyküsünde **güneş**le ilgili bir çocuk gerçekliğine yer verildiği görülür. Toto, çok sıkıldığı bir anda gitarıyla ritimli bir şarkı çalmaya başlar. Toto'ya göre bu ritme, evdeki oyuncaklar, annesi, annesinin eve ziyarete gelen arkadaşlarının yanı sıra güneş de kendini kaptırmıştır. Çocuk, güneşin müziğin etkisiyle bulutların arkasından çıkıp gülmeye başladığına inanmaktadır:

“Oyuncaklar önce oldukları yerde kıpırdandılar, sonra kendilerini dolaptan aşağıya atıp dans etmeye başladılar.

Güneş, bulutları iyice geriye iteklemiş, kikir kikir gülüyordu.

İçerden annesi ve arkadaşları da Toto'nun müziğini duymuş, dans ede ede odaya dalmışlardı” (Ak, 2016n. s. 75).

Toto oyuncularını ve annesini bu halde görünce içinden kıs kıs gülerek müziğin ritmini daha da artırdı. Saçlarını dağıtarak, gitarını çalınca çalmaya başladı. Yer gök müzikle inliyordu şimdi.... Biri ona, “Müzik ne işe yarar?” diye sorarsa yanıtı hazırdu artık:

Müzik ister içimizde olsun ister gökyüzünde, keyfi kaçık güneşleri kikir kikir güldürmeye yarar”(Ak, 2016n. s. 74-75).

Çocuğun müzik ne işe yarar sorusuna verdiği “keyfi kaçık güneşleri kikir kikir güldürmeye yarar” cevabı da güneşin parlamasının nedeni müziğe bağladığını göstermektedir.

Pembe Kuşa Ne Oldu isimli eserin “Güneş Saçlı Kız” öyküsünde Titi isimli çocuk, sabah kalktığında gökyüzünde bir yıldız görür. Bu duruma çok şaşırılmıştır çünkü daha önce **yıldızların sabah görünmesine** hiç şahit olmamıştır.

“Sabah erkenden kalkıp gökyüzüne baktı. Gün ışımtı. Bir yıldız görüp heyecanlandı. Geceyi terk etmiş, gökyüzünden onu seyrediyordu.

“Bu benim yıldızım,” dedi, sevinçle el çırpı. “ Havanın bugün güzel olmayacağını söylemek için kalmış.”

Gerçekten de birkaç saat sonra hava karardı. Güldür güldür yağmur boşandı” (Ak, 2014b. s.92).

Havanın kapalı olması nedeniyle karanlık olduğu bazı günler, sabahın erken saatlerinde gökyüzünde yıldızların görünmesi mümkün olabilmektedir. Ancak çocuk, bu ayrıntıyı bilmediği için ilk kez karşılaştığı bu durumdan hareketle kendi gerçekliğini oluşturur. Ona göre sabah sabah gökte görünen yıldız, çocuğa havanın güzel olmayacağını haber vermek için beklemektedir. Çocuğun düşüncelerinin yazıldığı bölümlerden yıldızın sabah görünme sebepleriyle birlikte çocuğun gerçeğini öğrenmek mümkündür.

Uçurtmam Bulut Şimdi kitabındaki “Herkesin Bir Yıldızı mı Var?” isimli hikâyede, **yıldız**la ilgili bir çocuk gerçekliği örneğine rastlanmıştır. Hikâyede anlatıldığına göre çocuk kahraman Meltem, bir gün rüyasında kaybolan cetvelinin yerini görür. Uyandığında gerçekten de cetveli rüyasında gördüğü yerde bulur. Yaşadığı bu ilginç olayı annesi ve anneannesine anlatmasının ardından çocuğun kendi gerçekliğini oluşturmasını sağlayan konuşmalar gerçekleşir:

“Anne bu gece tuhaf bir şey oldu.... İki gün önce kaybolan cetvelimi hatırladın mı?... Düşümde gördüm bu gece. Türkçe kitabımın arasında duruyordu. Kalkar kalkmaz

aklıma geldi. Hemencecik Türkçe kitabının yaprakları arasına baktım. Oradaydı. Öyle şaşırdım ki!...” Anneannem gözlüklerinin altından gülerek anneme baktı.

“Ben sana dememiş miydin Melahat? Bu çocuk temiz kalpli, içinde hiç kötülük yok. Altıncı his var bunda.”

“Bana da bazen böyle şeyler olur. Yazılı olmayacağız derim, gerçekten olmayız. Tahtaya kalkacağım birkaç gün öncesinden içime doğar. Yüreğime sıkıntı basarsa, mutlaka başıma kötü bir iş gelir.”

Anneannem anneme döndü.

“Bu çocuk kolay nazara geliyor. Sık sık hastalanıyor, düşüp yüzünü gözünü paralıyor. Yıldızı alçak mı ne?”

“Aaa! Ne güzel! Her insanın gökyüzünde bir yıldızı mı var, anne?”

“Bilmem. Eskiler herkesin tepesinde onu koruyan bir yıldız olduğunu söylerler.”

“Anneannem benim için yıldızı alçak dedi ama.”

“Bu da eski bir deyim. Yıldızı alçak demek, her şeyden çabuk etkilenir demek. Kolay hastalanır, başına sık sık kaza gelir demek” (Ak, 2016o. s. 68-69).

Anneanne, Meltem’in altıncı hissi kuvvetli, yıldızı alçak bir çocuk olduğunu söylediğinde çocuk ilk defa duyduğu “yıldızı alçak olmak” deyimini, her insanın gökyüzünde bir yıldızı olduğu, kiminin yıldızının yere daha yakın kimininkinin ise daha yukarılarda bulunduğu şeklinde algıladığı görülmektedir. Her ne kadar annesi bu deyimini, her şeyden çabuk etkilenen, kolay hastalanan, kolayca nazara gelen kimseler için söylendiğini açıklasa da öykünün devamında çocuğun kendi gerçekliğini oluşturduğu ve buna inanmaya devam ettiği görülür:

“Kapıyı açtım. Merdivenlerden Sibel iniyordu. Soslendim:

“Heey! Dursana! Birlikte gidelim. Sana ilginç bir olay anlatacağım.... Bu gece bir düş gördüm, kaybolan cetvelimi buldum!”

Hiç şaşırmamıştı. Yüzünü ekşitip başını çevirdi.

“Ne o? İnanmadın değil mi?”

Döndü, gülerek:

“Neden inanmayacak mışım?” dedi. “İnandım ama bu yeni bir şey değil ki! Ben de bir keresinde saç tokalarımı kaybetmişim. Günlerce aramış, hiçbir yerde bulamamışım. Düşümde tokaları annemin ayakkabılarının içinde gördüm. Uyanınca hemen koşup baktım, oradaydı.”

Sibel konuşurken arkasına geçtim, tepesine dikkatlice bakındım. Onun da yıldızı buralarda bir yerde olmalıydı” (Ak, 2016o. s.70).

Burada çocuğun, arkadaşının arkasına geçip yıldızı alçak deyimindeki yıldızı araması, çocuk gerçekliğini göstermektedir. Eserde yıldızı alçak deyimine gönderme yapan resmin de çocuk gerçekliğini yansıttığı görülür. Şekil 4.6’da görülen resimde yıldızların, üzerine binilecek kadar alçaklara inebildiği anlatılmıştır:

Şekil 4.6. Yıldızı alçak olmak (Ak, 2016o. s.69)

4.1.1.2. Nesnelere İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Konusu bakımından çocuk gerçekliği başlığındaki bir diğer alt başlık “Nesnelere İlgili Çocuk Gerçekliği” örnekleridir. Çocuk gerçekliğinin, nesnelere ilgili olarak ortaya çıktığı bu örnekler, Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2
Nesnelerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Nesneler	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Dünya Küre	Ayşegül'e Ne Oldu	1
Müzik Aletleri	Vanilya Kokulu Mektuplar	1
Oyuncaklar	Toto ve Şemsiyesi	1
Uçan Balon	Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor	1

Fatih Erdoğan'ın *Ayşegül'e Ne Oldu* romanında **dünya küre** ile ilgili bir çocuk gerçekliği örneği tespit edilmiştir. “Ayşegül'e Ne Oldu” isimli romanda Aslı isimli çocuk, dünya küre üzerinde İstanbul ve Ankara'nın ismini görürken kendi memleketi olan Erzincan'ın ismini göremez ve bu durumun nedenini anlamak ister:

“Orhan ciddi bakışlarla küreyi incelemeye başladı... Türkiye nerede diye sordu. Mustafa alıp baktı. O da bulamadı.

Aslı 'Bana verin, işte şurada!' dedi. 'Babam göstermişti bana. Ben biliyorum.'

'Erzincan nerede?' diye sordum.

Orhan dikkatle inceledi. Sonra kürenin arkasını çevirdi. 'Burda da yok!' dedi...

Aynur abla liseye gidiyordu. 'Sizin küreniz çok küçük olduğu için Erzincan'ı almıyor. Yalnızca İstanbul ve Ankara'yı yazmışlar baksanıza.'

Aslı kızdı bu sözlere “Bizim küremiz her yeri alır. Televizyonumuz da bütün kanalları alıyor. Babam ayarladı.”

Aynur abla güldü. 'Bu televizyon gibi değil.' dedi.

Aslı 'Ne farkı var? İki de büfenin üzerinde duruyor' diye karşı çıktı.

'Babam televizyonun dünyayı evimize getirdiğini söylüyordu. İşte bu da dünya!..'

'Evet evet, ne farkı var?' diye hep bir ağızdan sorduk” (Erdoğan, 2014a. s. 31,32).

Bu örnekte bahsi geçen dünya küre, yeryüzünün ya da bir parçasının coğrafya, tarih, dil, nüfus, doğa vb. olgularının dağılımını, durumunu vb. göstermek üzere, belli bir orana, ölçeğe göre küçültülerek bir küre üzerine çizilmesiyle oluşturulmuş bir harita çeşididir. Bu çizim yapılırken belli bir küçültme yapıldığı için bazı şehir, ilçe ve köy isimleri gibi ayrıntılar haritaya yansıtılamaz. Ayrıntıların haritaya ne kadar yansıdığını belirleyen

etken kürenin büyüklüğüdür. Küçük boyutlu kürelerde daha az ayrıntıya yer verilirken, büyük ebatlardaki bir kürede daha çok ayrıntı yer alabilmektedir. Ancak Aslı, ilk kez karşılaştığı haritanın ayrıntıları göstermemesi bilgisini anlamlandırmaya çalışmıştır. Neticede, küreyle aynı büfenin üzerinde duran televizyonun, bütün yayınları almasıyla; haritanın şehir isimlerini almasının aynı şey olduğuna kanaat getirmiştir. Dolayısıyla çocuğun konuyu, kendi evrenindeki bilgiler ışığında değerlendirerek “Televizyon, bütün kanalları almaktadır. Televizyon ile küre aynı büfenin üzerinde durduğuna göre küre de Erzincan’ı almalıdır.” şeklinde bir genellemeye vardığı görülür.

Vanilya Kokulu Mektuplar isimli romanda **müzik aletlerinden çıkan sesler**le ilgili bir çocuk gerçekliği örneğine rastlanmıştır. Kıymık, anneannesinden Bolivya yerlilerinin kullandığı ‘Sicu’ isimli üflemeli bir çalgı alır. Çalgıların üzerindeki deliklerden önce birine, daha sonra diğerlerine üfler ve her delikten farklı bir sesin çıktığını keşfeder:

“Kıymık deliklerden sadece birini üfledi. Müzik aletinin deliklerine üflerken yeni bir şey öğrenmişti; Sicu’nun her bir kanalından farklı bir ses çıkıyordu”(Ak, 2015g. s. 59-60).

Çünkü eserde 11 yaşında (Ak, 2015g. s.18) olduğu belirtilen Kıymık’a göre aynı çalgıdan aynı sesin gelmesi gerekir. Çocuğun, telli çalgılarda tellerin titreşimlerinin, incelik ve kalınlıklarının; vurmali çalgılarda vuruş şiddeti ve yerinin; nefesli çalgılarda ise çalgının üzerindeki deliklerin büyüklük-küçüklük, üflenen yere yakınlık-uzaklık gibi etmenlerin sesleri çeşitlendirdiğini anlayabilmesi oldukça zordur. Kıymık, müzik aletlerinden çıkan *seslerin* nasıl bu kadar çeşitli olabildiğini bir türlü anlayamayınca bunu kendince bir sebebe bağlar ve sesleri çıkaranın büyücüler olduğuna inanır:

“Kıymık, müzik aletlerini büyücülerin yaptığını sanır. Büyücü işi olmasa sıradan bir borudan nasıl onca ses çıkar?” (Ak, 2015g. s.59).

Sicu’yu ilk eline aldığıda da bu gerçekliği tekrar dile getirir: *“Bolivyalı büyücüler mi yapmış bunu?”* (Ak, 2015g. s.59).

Görüldüğü gibi çocuk burada müzik aletlerinin ses çıkarmasını değil aynı müzik aletinden farklı seslerin nasıl çıktığını açıklayamamaktadır. Bu da çocuğun karmaşık ve bilimsel bazı konuları anlaması için yeterli alt yapıya sahip olmadığını gösterir. Dolayısıyla çocuk gerçekliğinin oluşmasında rol oynayan etkenlerden biri de çocuğun yeni bir öğrenme yaşantısının gereklerine uygun kişisel yeterlik ve özelliklerin tümü olarak tanımlanan hazırbulunuşluk düzeyine sahip olamamasıdır.

Toto ve Şemsiyesi isimli hikâye kitabında, **oyuncaklar**la ilgili bir çocuk gerçekliği örneği tespit edilmiştir. Eserin başkahramanı olan Toto, uçurtmasını bir türlü uçuramayınca dolaba tıktığı oyuncaklarından bu konuda yardım istemeye karar verir. Ancak dolabı açtığında oyuncaklardan beklediği yardımı alamaz. Oyuncaklar eskisi gibi üzerine de atlamazlar. Toto, oyuncakların annesinden yana taraf tutmaları nedeniyle eskisi gibi üzerine düşmediğine inanmaktadır:

“ Belki oyuncakların yardımı olur,” diye düşündü ve hemen oyuncak dolabının kapağını açtı.

Aaaa! Ne olmuştu bunlara? Ne zaman dolabın kapağını açsa kucığına atları oyuncaklar. Bugün nedense onların da neşesi yoktu. Hiç kıpırdamadan sus pus oturup Toto'ya bakıyorlardı.

Toto, “Taraf tutuyorlar,” diye düşündü. “Annemi tutuyorlar. Keşke maçlara giderken onları da yanımda götürmeseydim! Taraf tutmayı öğrenemezlerdi o zaman” (Ak, 2016n. s.73).

Toto'nun oyuncakların taraf tuttuğunu düşünmesine neden olan birtakım etkenler vardır. Aslında çok dağınık bir çocuk olan Toto, oyuncaklarını hiçbir zaman derli toplu bir şekilde dolabına kaldırmaz. Onları ortadan kaldırması gerektiğinde hepsini dolaba tıktırıp dolabın kapağını üzerlerine kapatır. Ancak olayın geçtiği gün misafirlerin gelecek olması nedeniyle dolaba oyuncakları Toto'nun değil de annesinin düzenli bir şekilde dizdiği bilgisi verilmiştir:

“Üstelik annesinin arkadaşları gelecekti. “Odanda oturursun,” demişti annesi. “Ortalıkta dolaşmanı istemiyorum” (Ak, 2016n. s.72).

Annesi Toto'yu ortalıkta fazla dolaşmaması konusunda uyarınca çocuğun canı sıkılır ve oyuncaklarıyla oynamaya karar verir. Dolabını her açtığında üzerine yıkılan oyuncaklarını dolapta kıpırtısız otururken gördüğünde annesinin, oyuncakları misafir geleceği için düzenlemiş olduğunu anlayamamıştır. Bu nedenle oyuncakların, annesinin tarafını tuttıkları için dolabı açar açmaz üzerine atlamadıklarını düşünür. En sonunda da oyuncakların taraf tutmayı, Toto'yla birlikte gittikleri maçlarda öğrendiklerine kanaat getirir. Çünkü maçlarda genellikle taraf tutan seyirciler bulunmaktadır. Toto'ya göre, bunu gören oyuncaklar da taraf tutmayı öğrenmişlerdir.

Oyuncaklarının sessizliğine ve hareketsizliğine katlanamayan Toto, gitarını alarak bir şarkı çalmaya başlar. Çaldıkça kendisi de ortam da hatta güneş bile neşelenmektedir:

“Bir kez, bir kez daha çaldı. Çaldıkça içinin sıkıntısı dağılıyor, keyifleniyordu. Yan gözle güneşe baktı. Aaaa! Yaşasın! Gri bulutun ardından gülümseyen yüzünü uzatmış, parlamaya başlamıştı.

Toto'nun morali düzelmişti. Tellere daha güçlü vurarak aynı şarkıyı daha hızlı çalmaya başladı.

Toto çalarken oyuncaklar da hareketlendiler. Eee, böylesine canlı bir müziğin yerinden kaldıramayacağı ne olabilir ki!”(Ak, 2016n. s.75).

Toto, müziğin ritmine uyarak dans ederken o kadar büyük bir gürültü ve sarsıntı yapar ki bunun etkisiyle oyuncaklar, buldukları yerden tek tek düşerler. Ancak Toto, bu hareketliliği **oyuncakların dans etmesi** şeklinde yorumlamıştır. Çocuk, oyuncakların müziğin ritmine dayanamayarak kendilerini dolabın gözünden aşağıya attıklarına ve dans etmeye başladıklarına inanmıştır. Çocuğun oluşturduğu bu gerçeklik, şekil 4.7'de de görülmektedir.

“Oyuncaklar önce oldukları yerde kıpırdandılar, sonra kendilerini dolaptan aşağıya atıp dans etmeye başladılar.” (Ak, 2016n. s.75)

Şekil 4.7. Oyuncakların dans etmesi (Ak, 2016n. s.74)

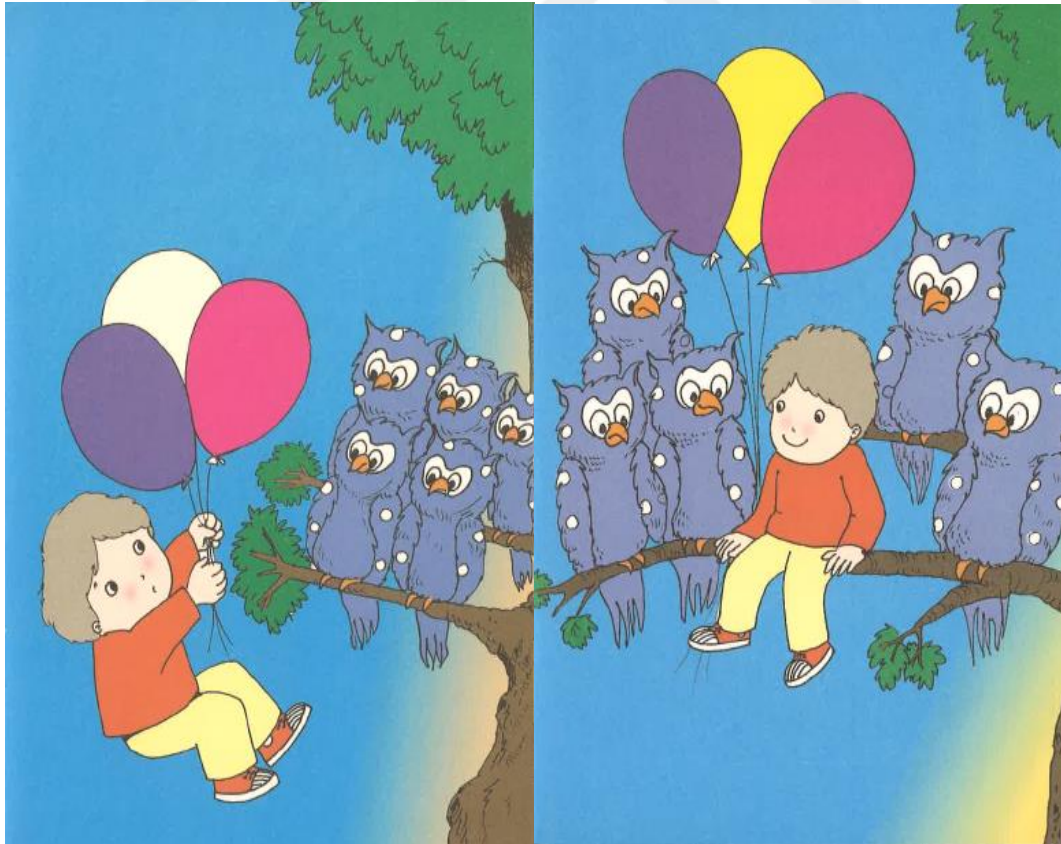
İlk okuma yazma öğrenen çocuklar için kaleme alınmış olan *Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor* isimli hikâye kitabındaki çocuk kahraman, **uçan balon**lara tutunduğunda kendisinin de onlarla birlikte uçacağına inanmaktadır:

“Baloncuya sordum: Balonların beni uçurur mu, Baloncu amca, n’olur?” (Erdoğan, 2016c. s.24)

Çocuğun inancının çıkış noktası, uçan balonlar aracılığıyla yükseklerde, ulaşamayacağı yerlerdeki nesnelere kolayca ulaşabileceğini düşünmesidir. Bu düşünceden hareketle, bir ağacın yüksek dallarından birinde bekleyen baykuşlara ulaşabilmek için baloncudan yardım istemiştir. Oysa bu pek mümkün değildir. Çünkü uçan balonun içindeki gaz (hidrojen, helyum vb.) ile birlikte taşıdığı yükün ağırlığı havadan daha hafif olduğunda balon uçmaktadır (Gündüz, 2015).

Ancak balona belli bir ağırlık bağlandığında balonun ağırlığı havadan daha fazla olacağı için çocuğun kastettiği oyuncak uçan balonlarla uçuş eylemini gerçekleştirme imkânsızdır. İlkokul birinci sınıfa giden bir çocuğun bu bilgiye sahip olması, anlatılsa bile anlayabilmesi pek mümkün değildir.

Daha sonra yaşadıkları ise tamamen hayal gücünün etkisiyle gerçekleşmiş, baloncudan aldığı birkaç balon ile baykuşların yanına uçmuştur. Ayrıca eserde, çocuğun uçan balonla uçuş ile ilgili gerçekliğini yansıtan resimlere de yer verilmiştir:

Şekil 4.8. Uçan balon ile uçabilme (Erdoğan, 2016c. 27, 29)

4.1.1.3. İnsan ve İnsana Özgü Özelliklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekler

Çocuğun sosyal ortamda gördüğü insanlar ve bu insanların özellikleri hakkında kendine özgü inanışları vardır. Özellikle ilk kez karşılaştığı bazı insanî özellikler, çocuğun kendi gerçekliğini oluşturmasını sağlar. Bu başlıkta tespit edilen örnekler ve sayıları tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3

İnsan ve İnsana Özgü Özelliklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

İnsan ve İnsana Özgü Özellikler	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Altın Kaplama Diş	Dünyanın En Şişmanı	1
Gevezelik	Toto'nun Sınıfı	1
Gözyaşı	Dalgalar Dedikoduyu Sever	1
Yavrulama	Annem Neden Şişmanladı	1

Çocuğun anlam evreninde yer almayan *altın kaplama diş* ile ilgili bir gerçekliğe *Dünyanın En Şişmanı* isimli hikâye kitabında yer verilmiştir. Hikâyenin ana kahramanı olan Berk, normal şartlarda bir insanın dişlerinin beyaz olması nedeniyle, babaannesinin altın kaplamalı dişini yadırgar ve dişin yeşil salgılı kurtçuklar nedeniyle bu renkte olduğuna inanır:

“Dişindeki altın kaplamadan minnacık ama yeşil salgılı kurtçuklar döküldüğünü bir Berk gördü”(Ak, 2016f. s.21).

Bu düşüncenin altında dişin beyaz dışındaki bir renkte olmasının bir çürüme nedeniyle olduğu, bu çürümeye de kurtların neden olduğu düşüncesi yatar. Altının uzun yıllar kullanılıp aşınmasıyla yeşil-sarı renge büründüğü için ve babaannenin konuşurken ilerleyen yaşı nedeniyle ağzından tükürük saçması nedeniyle onun dişinden yeşil salgılı kurtçuklar döküldüğüne inanmaktadır.

Toto'nun Sınıfı'nda Teo isimli çocuk, sınıflarındaki iki arkadaşın günler süren sessizliğini birden bire bozarak *gevezelik* olarak adlandırılabilir kadar fazla konuşmaya başlamasını kendi bakışıyla açıklar:

“İkisinin de ağzında küçük kuşlar varmış da özgürlüğe kavuşmuş. Hiç susmayacakmış artık”(Ak, 2016m. s.28).

Çocuk, özgürlüğe kavuşan kuşların neşeyle ötüşmesiyle, günlerce susan iki arkadaşın birden bire gevezelik etmeye başlamalarındaki neşeyi birbirine benzetmiştir. Bu benzetimden yola çıkan çocuk, küsken iki arkadaşın ağzında da birer kuş olduğuna inanır. Çocuğa göre, bu kuşların, arkadaşlar barışıp konuşmak için ağızlarını açtıkları zaman uçmalarıyla sessizlik bitecek ve arkadaşlar sonsuza kadar gevezelik edebilecektir.

Dalgalar Dedikoduyu Sever isimli romanda **gözyaşı** ile ilgili bir gerçeklik örneğini görmek mümkündür:

“ *Bir sabah babası,*

“*Deniz kurudu,*” demiş.

Çocuk, gözyaşından bir damlayı parmağına almış. Diline sürmüştü.

“*Bak,*” demiş. “*Tuzlu... Deniz gibi... Gözlerimde deniz var. O kurumadı*” (Ak, 2016c. s.10).

Burada denizin suyunun tuzlu olması ile gözyaşının tuzluluğu arasında bir bağ kuran çocuk, gözyaşlarının aslında denizdeki damlalar olduğunu düşünmektedir. ‘Gözlerimde deniz var’ şeklindeki sözlerinin kaynağı da budur.

Çocuk gerçekliğini, çocuğun mevcut bilgi birikimi ve yaşantısıyla açıklayamadığı olayları kendi gözlemlerinin ve anlam evreninin süzgecinden geçirerek açıklaması olarak tanımlamak mümkündür. Böyle bir örnek, ilk okuma yazma öğrenen çocuklar için yazılmış hikâye kitaplarından biri olan *Annem Neden Şişmanladı*’da görülür. Hikâyede, çocuğun **yavrulama** ile ilgili gerçekliğini anlatan cümleler şu şekildedir:

“ *Annem yumurtlayacak, bir sürü yavru kedimiz olacak...*”(Erdoğan, 2016b. s.30)

Çocuğun annesinin doğumuyla ilgili böyle bir sonuca varmasına neden olan olaylar, annesinin karnının büyüdüğünü ve kilo aldığını görmesiyle başlar. Bu kilo alımının sebebini çok merak ederek etrafındaki insanlara ve hayvanlara annesinin neden şişmanladığını sorar. Hayvanlarla konuştuğu sırada, kargaların yavrularının yumurtalardan; kedinin yavrularının ise kedinin karnından çıktıklarını görür:

“*Yumurtalar çıt pıt etti kırıldı. Yavru kuşlar cik cik diye bağırdı. Tam altı yavru çıktı bizim kedinin karnından.*” (Erdoğan, 2016b. s. 25-26)

Bu sırada kedinin karnının kocaman olduğunu gören çocuk bununla annesinin durumu arasından benzerlik kurmuştur. Ancak aynı zamanda, yavru kuşların da yumurtadan çıktığını gördüğü için, yavrulama konusuyla ilgili olarak aklı biraz karışmıştır. Bilindiği gibi kuşlar yumurtlayarak, memeliler ise doğurarak çoğalırlar (MEB, 2013). Ancak çocuk, bu bilimsel gerçeği bilmemektedir. Annesinin doğum yapacağını anladığında etrafında gördüğü hayvanların yavrulama şekillerinden yola çıkarak annesinin nasıl doğum yapacağıyla ilgili bir sonuca varır: Annesi kuşlar gibi yumurtlayacak, kediler gibi bir sürü yavru kedi doğuracaktır. Çocuğun insanların yavrulamasıyla ilgili gerçekliği budur.

4.1.1.4. Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Soyut kavram, çocukların genellikle tam olarak açıklayamadıkları bir olgudur. Çünkü soyut kavramların, duyuyla algılanması mümkün değildir. Özellikle 0-12 yaş arasındaki çocuklar, henüz soyut işlemler dönemine erişmemiş olmaları nedeniyle soyut kelimeleri somutlaştırma çabası içindedirler. Tablo 4.4'te soyut kavramlarla ilgili çocuk gerçekliği örnekleri ve sayıları verilmiştir.

Tablo 4.4

Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Soyut Kavramlar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Ölüm	Şarkını Denizlere Söyle	1
Sevgi	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	1
Yaş	Dalgalar Dedikoduyu Sever	1

Şarkını Denizlere Söyle isimli romanda, Tan isimli çocuğun soyut bir kavram olan **ölüm**e ilişkin inancı; onun konuyla ilgili gerçekliğini göstermektedir:

“Atmacanın ruhuna girdi, uçtu gitti kasabamızdan” demişti komşu dedem” (Ak, 2013b. s.96).

Bu örnekte çocuk, öldükten sonra insanın ruhunun göğe yükselmesinin, atmaca gibi yükseklerde uçan bir kuşun ruhuna girmek suretiyle gerçekleştiğine inanmaktadır. Çünkü yaradılışı gereği insanların uçuş yetenekleri yoktur. Zaten uçmak için kanatlara da ihtiyaç vardır. O hâlde, ruhun bedenden ayrılıp göğe uçuşması olsa olsa çok

yükseklerde uçabilen atmaca gibi bir kuş aracılığıyla gerçekleştirilebilir. İşte bu, çocuğun ölümle ilgili gerçekliğidir.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri isimli romanda, soyut bir kelime olan *sevginin* ne olduğunu anlamaya çalışan bir çocuktan bahsedilir:

“Birinin beni sevdiğini nasıl anlarım.? Diye sordum....

“Gözle görülmez sevgi” dedi. “Yüreğinde duyabilirsin ancak.”

Elimi yüreğime koydum. Sıcaktı...” (Ak, 2016c. s.21)

Daha sonra çocuk anneannesinin *“Bu kazağın her ilmeğinde sevgi var.”* (Ak, 2016c) Dediğini anımsar. Kazağındaki ilmeklere bakar, ilmekleri gördüğüne göre sevgiyi de gördüğüne inanır:

“Parmağımı kazağın ilmeklerinden birine taktım. Anneme de gösterdim. ‘İşte, bu sevgi. Bunu görüyorum,’ dedim” (Ak, 2016c. s.22)

Çocukların, günlük hayatta kullanılan bazı deyimleri, mecazlı sözleri, eş sesli kelimeleri kendi anlam evrenlerinde, kendilerine özgü bir mantık süzgecinden geçirerek açıkladıkları görülür. Çünkü çocuklar bu tür sözlerle sık karşılaşmadıkları için, ilk duyduklarında bunların gerçek anlamlarını algılamaları oldukça zordur. Böyle durumlarda onlar için sözcüklerin ilk anlamları veya kendi ön bilgilerinden hareketle ulaştıkları yargılar doğrudur.

Dalgalar Dedikoduyu Sever isimli kitaptaki eserle aynı adı taşıyan öyküde soyut anlamda kullanılan *yaş* sözcüğünün kullanımıyla ilgili bir çocuk gerçekliği örneği vardır:

“ Babası, ‘Daha yaşın küçük. Deniz tutar seni. Hele bir büyü... Denizle ilgili bildiğim her şeyi anlatacağım sana. Bu yörenin en kral balıkçısı yapacağım seni,’ dermiş.

Çocuk ağlarmış bu sözlere.

‘Yaşım az değil... Göl olur gözyaşlarımdan’ dermiş” (Ak, 2016c. s.9).

Bu örnekte baba, yaş sözcüğünün ‘doğuştan veya kuruluştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman’ (TDK, 2005) anlamını kasteder. Ancak çocuğun algıladığı ‘gözyaşı’ (TDK, 2005) anlamındaki yaştır. Eserdeki anlatımlardan, çocuğun yaş sözcüğünü gözyaşı olarak algılamasının sebebini ise onun, gözyaşının ne olduğunu yeni keşfetmiş

olması şeklinde yorumlamak mümkündür. Çünkü çocuğun kelime dağarcığında, ‘yaş’ sözcüğüyle ilgili en yakın çağrışım ‘gözyaşı’ ile kurulmuştur.

“ Çocuk gözyaşını yeni keşfetmiş o günlerde. Parmağına bir damla gözyaşı alıyor, dakikalarca seyrediyormuş ” (Ak, 2016c. s.10).

4.1.1.5. Mesleklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Çocuk gerçekliği, mesleklerle ilgili niteliklerin etkisiyle de ortaya çıkmaktadır. Çocukta var olan merak duygusu, meslekler konusunda da çocuğun kendi yorumunu ortaya çıkarmıştır. Eserlerde tespit edilen bu örnekler Tablo 4.5’te verilmiştir.

Tablo 4.5

Mesleklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Meslekler	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Doktorluk	<i>Toto ve Şemsiyesi</i>	1
Belediye başkanlığı	<i>Toto ve Şemsiyesi</i>	1

Toto ve Şemsiyesi’nde çocuk kahramanın **doktorlarla** ilgili vardığı genel bir kanı dile getirilir:

“İyi doktorları iyi kapı dinleyenlerden çıktığını bilmeyen var mıydı?” (Ak, 2016n. s.32).

Burada çocuk doktorların stetoskopla hastaların göğsünü dinleyen doktorların, dışarıdaki insanların duyamayacağı sesleri duyması ilgisini çeker. Buna bir açıklama getiremeyince iyi doktorların iyi kapı dinleyenlerden çıkmış olduğuna inanır.

Yine aynı eserde çocuk, doktor örneğine benzer şekilde **belediye başkanlarının**, başkanı olduğu şehrin ve orada yaşayan insanların sorunlarını çözebilmesi gerektiği için; en iyi bulmaca çözen ve düğümleri kolaylıkla açabilen kişiler olduğuna inanmaktadır:

“O günlerde Toto’nun kafasını meşgul eden bir sorun vardı. Bu sorunu olsa olsa belediye başkanı çözerdi. Toto, belediye başkanlarının en iyi bulmaca çözen, en kolay düğüm açanların arasından seçildiğini biliyordu” (Ak, 2016m. s. 36).

4.1.1.6. Olağanüstü/Hayalî Varlıklarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Thompson (1955)'e göre, hayaletler, olağanüstü varlıklar olarak nitelendirilen halk edebiyatı motiflerindedir. Bu varlıkların şekil, renk, uzunluk gibi herhangi bir niteliği yoktur. Çocuklar, tam olarak açıklayamadıkları ancak hayal güçlerinin zenginliği nedeniyle zihinlerinde canlandırdıkları hayalet, öcü, canavar vb. olağanüstü varlıklara inanmakta; zaman zaman olağanüstü varlıklarla ilgili kendi gerçekliklerini kurarlar. Tablo 4.6'da bu konuya ilişkin bir örnek yer almaktadır.

Tablo 4.6

Olağanüstü/Hayalî Varlıklarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Olağanüstü Varlıklar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Hayaletler	Böyle de Kitap mı Olur	1

Böyle de Kitap mı Olur isimli romanda, olağanüstü bir varlık olan **hayaletlerin** gerçekte var olduğuna inanan çocuğun bu varlıklarla ilgili yaptığı genellemeye yer verilir.

“Bulabildiğim şu ki, bütün hayaletler çarşaf giyiyor. Bunun nedenini bilmiyorum. Hayaletlerin dünyasında gömlek ceket filan olmayabilir. Ya da hep çıplak uyuyorlardır da geceleri bizi aniden korkutmak için yataktan çıkmaları gerektiğinde uzun uzun giyinmekle zaman kaybetmemek için aceleyle çarşafa sarınıveriyorlar” (Erdoğan, 2016d. s.54).

Çocuğun hayaletlerle ilgili yaptığı ‘bütün hayaletlerin çarşaf giymesi’ şeklindeki genelleme onun hayaletlerle ilgili olarak oluşturduğu gerçekliktir.

4.1.2. Kaynakları Bakımından Çocuk Gerçekliği

Bu ana başlık, “Kaynağını Kavramlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri”, “Kaynağını Batıl İnançlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri” ve “Kaynağını Deyimlerden Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri” olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.2.1. Kaynağını Kavramlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Kavram; düşüncelerin, nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad etrafında toplayan mefhum, zihindeki genel tasarım olarak tanımlanır (Girgin, 2016). Çocuklar, genellikle kavramları öğrenmeye başladıklarında kendi gerçekliklerini kurarlar. Bu nedenle, çocuk gerçekliğinin en önemli kaynağı kavramlardır. İncelenen eserlerde tespit edilen çocuk gerçekliği örneklerinden, kaynağını kavramlardan alanlar tablo 4.7’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7

Kaynağını Kavramlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Kavramlar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Altın Diş	Dünyanın En Şişmanı	1
Ay	Küçük Sırlar	1
Belediye Başkanlığı	Toto ve Şemsiyesi	1
Bulut	Uçurtmam Bulut Şimdi	1
Çiy ve kırağı	Penguenler Flüt Çalmaz	1
Deniz Dalgası	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	1
Doktorluk	Toto ve Şemsiyesi	1
Dünya Küre	Ayşegül’ Ne Oldu	1
Gevezelik	Toto’nun Sınıfı	1
Gezegen	Küçük Sırlar	1
Gök Gürültüsü	Şarkımı Denizlere Söyle	1
Gökkuşağı	Toto ve Şemsiyesi	1
Gözyaşı	Dalgalar Dedikoduyu Sever	1
Gündüz ve Gece	Vanilya Kokulu Mektuplar	1
Güneş	Uçurtmam Bulut Şimdi Pembe Kuşa Ne Oldu Penguenler Flüt Çalmaz Vanilya Kokulu Mektuplar Toto ve Şemsiyesi	7
Hayalet	Böyle de Kitap mı Olur	1
Kar	Puldan Taştan Lahanadan Toto’nun Sınıfı	3
Kuş	Kuşumu Kim Kışkışladı	1
Müzik aleti	Vanilya Kokulu Mektuplar	1
Oyuncak	Toto ve Şemsiyesi	1
Ölüm	Şarkımı Denizlere Söyle	1
Sevgi	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	1

Kavramlar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Uçan Balon	Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor	1
Yağmur	Pembe Kuşa Ne Oldu Toto ve Şemsiyesi	2
Yaş	Dalgalar Dedikoduyu Sever	1
Yavrulama	Annem Neden Şişmanladı	1
Yıldız	Pembe Kuşa Ne Oldu	1

Dünyanın En Şişmanı (Ak, 2016f) isimli hikâye kitabında, dişlerin doğal rengi olan beyazdan daha farklı bir renkte ve görüntüde olan **altın diş**lerin çocuk tarafından algılanma biçimiyle ilgili bir çocuk gerçekliği örneği yer almaktadır. “İnsan ve İnsana Özgü Özellikler” başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanan bu örnek, kaynağını altın diş kavramından almaktadır.

Küçük Sırlar (Ak, 2015c) isimli eserde, kaynağını **ay** kavramından alan bir çocuk gerçekliği yer almaktadır. Çocuğun gerçekliği, Ay’ın da tıpkı gezegenler gibi hırsızlık yaptığı ve güneşin ışınlarını çalarak gösteriş yapmak amacıyla insanlara gösterdiği şeklindedir.

Uçurtmam Bulut Şimdi (Ak, 2016o) hikâyesinde çocuğun **bulutlar** ve kaybolan eşyalar arasında kurduğu benzerlik; çocuğun kaybettiği bütün varlıkların gökyüzünde bulut olduğuna inanmasına neden olmuştur. Konusu bakımından “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanan bu çocuk gerçekliğinin kaynağı **bulut** kavramıdır. Çünkü çocuk, bulut kavramını açıklarken böyle bir gerçekliğe ulaşmıştır.

Penguenler Flüt Çalmaz (Ak, 2014c) hikâye kitabında tespit edilen gecenin yerini sabaha bırakmasını istememesi nedeniyle ağladığı; bu gözyaşlarının “hava ılıksa çiy olduğu, soğuksa kırağı olduğu” şeklindeki çocuk gerçekliğinin kaynağı, **çiy ve kırağı** kavramlarıdır. Bu örnek de daha önce “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri (Ak, 2016b) isimli hikâye kitabındaki çocuk kahraman, denizdeki dalgaların, dalgalar ve deniz kavga ettiği için ortaya çıktığına, kavganın şiddetine göre dalgaların da şiddetini attığına inanmaktadır. Bu örnekte çocuk gerçekliğinin kaynağı **deniz dalgası** kavramıdır.

Toto ve Şemsiyesi (Ak, 2016n) hikâye kitabında ise **doktorluk** ve **belediye başkanlığı** kavramlarına yüklediği anlamlar nedeniyle ortaya çıkan çocuk gerçeklikleri söz konusudur. Çocuk, stetoskopun, vücut içinde oluşan sesleri duymayı sağlayacak bir mekanizmaya sahip olduğunu bilmediğinden; bu aleti kullanan doktorların, kapı dinlemeyi iyi bildikleri için vücut içindeki sesleri duyabildiğine inanmaktadır. Benzer şekilde belediye başkanlarının da iyi bulmaca çözenler arasından seçildiklerini düşünmektedir. Çocuğun bu düşüncesinin altında yatan neden ise belediye başkanlarının birçok sorunu çözdüğünü gözlemlemesidir. Aynı eserdeki bu iki ayrı örnek kaynağını doktorluk ve belediye başkanlığı kavramlarından almıştır.

Fatih Erdoğan'ın *Ayşegül'e Ne Oldu* (Erdoğan, 2014a) romanında **dünya küre** nesnesine ilişkin bir çocuk gerçekliği örneği tespit edilmiştir. Küreyle aynı büfenin üzerinde duran televizyonun, bütün yayınları almasıyla; dünya kürenin şehir isimlerini almasının aynı şey olduğuna inanmıştır. “Nesnelerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanan bu örnek de kaynağını nesnelere almaktadır.

Toto'nun Sınıfı (Ak, 2016m) isimli eserde ise kaynağını, insana özgü bir özellik olan gevezelik kavramından alan bir örnek yer almaktadır. Bu örnek “İnsan ve İnsana Özgü Özelliklerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanmıştır.

Küçük Sırlar (Ak, 2015c) hikâye kitabında gezegenlerin ve ayın güneşten aldığı ışınları yansıtması olayını; gezegenlerin güneşin ışıklarını çalarak insanları kandırdığı şeklindeki gerçeklik, kaynağını **gezegen** ve **ay** kavramlarından almaktadır. Bu çocuk gerçekliği örneği “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanmıştır.

Benzer şekilde *Şarkını Denizlere Söyle* (Ak, 2013b) romanında da konusuna göre “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında ele alınan; gök gürültüsünün, “bulutların kavga etmesi ve hemen ardından silahların ateşlenmesiyle ortaya çıkan gürültü” olduğu şeklindeki çocuk gerçekliği örneğinin kaynağı da **gök gürültüsü** kavramıdır.

Kaynağını bir kavramdan alan bir başka çocuk gerçekliği örneği ise *Toto ve Şemsiyesi* (Ak, 2016n) isimli öyküde tespit edilmiştir. Eserdeki çocuk kahramanlardan biri gökkuşağının “renkli çamaşırların buharlaşan suları” olduğuna inanırken; bir diğeri gökkuşağı ve bilye arasındaki renk benzerliğinden yola çıkarak “gökkuşağının bir bilye olduğu” şeklinde açıklamıştır. Daha önce “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği

Örnekleri” başlığında incelenmiş ve ilgili bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanan bu gerçekliğin kaynağı **gökkuşağı** kavramıdır.

Dalgalar Dedikoduyu Sever (Ak, 2016c) romanında çocuk kahraman, sürekli akan gözyaşlarını gözlerimde deniz var bu nedenle gözlerimden böyle yaşlar akıyor diyerek açıklamıştır. Bu örneğin kaynağı **gözyaşı** kavramıdır. Çünkü çocuk, gözyaşının nasıl oluştuğuna dair bir bilgiye sahip değildir ve konuyla ilgili kendi gerçekliğini kurmuştur.

Vanilya Kokulu Mektuplar (Ak, 2015g) romanında kaynağını **gündüz** ve **gece** kavramlarından alan bir gerçeklik örneği yer almaktadır. Bu örnek “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği” başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Uçurtmam Bulut Şimdi (Ak, 2016o) hikâye kitabındaki “güneşin geceleri görünmemesi”; *Pembe Kuşa Ne Oldu* (Ak, 2014b) isimli hikâye kitabındaki “güneşin batması”; Penguenler Flüt Çalmaz’daki (Ak, 2014c) “güneşin doğması” ve “güneş ışınlarının yansması”; Toto ve Şemsiyesi’ndeki (Ak, 2016n) “güneş resmi” ve “müziğin güneşi güldürmesi”ne ilişkin çocuk gerçekliği örneklerinin kaynağı **güneş** kavramıdır. Söz konusu örnekler “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanmıştır.

Böyle de Kitap mı Olur (Erdoğan, 2016d) hikâyesinde, hayalet kavramından hareketle ortaya çıkmış olan bir çocuk gerçekliği söz konusudur. Çocuk, zihninde; hayaletlerin dünyasında gömlek, ceket gibi giysiler olmadığı için bütün hayaletlerin çarşaf giydiği şeklinde bir gerçeklik oluşturmuştur.

Daha önce “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanan *Puldan Taştan Lahanadan* (Ak, 2015c) romanıyla *Toto’nun Sınıfı* (Ak, 2016m) hikâye kitabında yer alan karın oluşumuyla ilgili çocuk gerçekliğinin kaynağı **kar** kavramıdır. Birinci eserdeki çocuk gerçekliği, “karların aç kurtlar için yağın top top lokumlar olduğu; ikinci eserdeki ise “karların gökten düşen soğuk ponponlar” olduğudur.

Kuşumu Kim Kışkırladı (Erdoğan, 2016l) isimli hikâye kitabında ise kaynağını **kuş** kavramından alan bir çocuk gerçekliği tespit edilmiştir. Sıcak iklimlerin yaşandığı yerlere bazı kuşların göç etmesi gerektiğini bilmeyen bir çocuğun bununla ilgili olarak inandığı gerçeklik söz konusudur. İlgili örnek “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanmıştır.

“Nesnelerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanan; *Vanilya Kokulu Mektuplar* (Ak, 2016l) isimli romanda **müzik aletlerinden çıkan sesler**le ilgili tespit edilen çocuk gerçekliği örneğinin kaynağı da müzik aletleridir. Bu örnekte, aynı müzik aletinden farklı seslerin nasıl çıktığını açıklayamayan çocuk, bu durumun büyücülerin marifeti olduğuna inanmıştır.

Toto ve Şemsiyesi (Ak, 2016n) hikâye kitabında yer alan, çocuğun oyuncaklarının düzgün durması ile üzerine yıkılmasının nedenlerini anlamlandırmaya çalıştığı çocuk gerçekliği örneğinin kaynağı **oyuncak** kavramıdır. Bu örnek, “Nesnelerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanmıştır.

Şarkını Denizlere Söyle (Ak, 2013b) romanında çocuk, insanın ruhunun öldükten sonra göğe yükselmesini; ruhların atmacanın ruhuna girerek yükseldiği şeklinde açıklamıştır. Bu gerçekliğin oluşmasına kaynaklık eden kavram **ölüm**dür.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri (Ak, 2016c) hikâye kitabında çocuk, soyut bir kelime olan sevgiyi anlamlandırmaya çalışır. Çocuk, anneannesinin “*Bu kazağın her ilmeğinde sevgi var,*” (Ak, 2016c) şeklindeki ifadelerinin ardından kazağın ilmeklerinde sevgiyi görme çabasıdadır. “Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında ayrıntılı bir şekilde açıklanan örnek, kaynağını **sevgi** kavramından almıştır. Ölüm ve sevgi kavramlarına ilişkin bu örnekler “Soyut Kavramlarla İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor (Erdoğan, 2016c) isimli hikâye kitabındaki çocuk kahraman, **uçan balon**lara tutunduğunda kendisinin de onlarla birlikte uçacağına inanmaktadır. Çocuk bu örnekte, bir hava aracı olan balonların uçmasıyla bağlantı kurmuştur. Dolayısıyla bu gerçekliğin kaynağı, uçan balon kavramıdır. Örnek, “Nesnelerle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanmıştır.

Pembe Kuşa Ne Oldu (Ak, 2014b) ve *Toto ve Şemsiyesi* (Ak, 2016n) hikâye kitaplarında yer verilen yağmurun oluşumuna ilişkin çocuk gerçekliği örneklerinin kaynağı ise **yağmur** kavramıdır. “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanan bu çocuk gerçekliği örnekleri; yağmurun oluşumuna zemin hazırlayan ve yağmurdan hemen önce meydana gelen havanın bulutlanması, güneşin bulutların arkasında kalması ve rüzgârın çıkması gibi doğa olaylarını açıklamaktadır.

Annem Neden Şişmanladı (Erdoğan, 2016b) hikâyesindeki gerçeklik örneği ise kaynağını **yavrulama** kavramından almaktadır. Eserde çocuğun, çeşitli hayvanların

yavrulama şekillerini gördüğü; şahit olduğu bu yeni bilgilerle, annesinin doğum yapacak olmasına dair bir gerçeklik oluşturduğu görülür.

Dalgalar Dedikoduyu Sever (Ak, 2016c) romanında, kaynağını ‘doğuştan veya kuruluştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman’ olarak tanımlanan **yaş** kavramından alan bir gerçeklik söz konusudur. “Soyut Kavramlar” başlığında etraflı bir biçimde açıklanan bu örnekte çocuk, bahsi geçen yaş kavramıyla, ıslaklık anlamındaki yaş sözcüğünü ayırt edememiştir.

“Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanan bir başka örnek *Pembe Kuşa Ne Oldu* (Ak, 2014b) hikâye kitabında tespit edilmiştir. Eserde, “yıldızların sabah görünebilmesi” ile ilgili çocuk gerçekliği; yıldızın çocuğa havanın güzel olmayacağını haber vermek için sabahı beklediği ve gökyüzünden ayrılmadığı şeklinde açıklanmıştır. Bu gerçeklik kaynağını bir kavram olan **yıldız**dan almıştır.

4.1.2.2. Kaynağını Batıl İnançlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri

“Bilimsel açıdan ispatlanmamış olsa bile doğada meydana gelen olayları doğüstü güçlere mal etme eğilimi” (Warren’den akt. Özgüven, 2012) olarak tanımlanan batıl inançlar, çocukların mevcut bilgileriyle açıklayamadıkları inanışlardır. Çocukların, herhangi bir batıl inancı duyduklarında hemen inandıkları bu inanışları kendi yaşantılarıyla özdeşleştirdikleri bunun sonucunda da kendi gerçekliklerini oluşturdukları görülmüştür. Yani batıl inançların çocuk gerçekliğine kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür. Tablo 4.8’de kaynağını batıl inançlardan alan çocuk gerçekliği örnekleri, sayıları ve örneklerin yer aldığı eserler verilmiştir.

Tablo 4.8

Kaynağını Batıl İnançlardan Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Batıl İnançlar	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Ağaç	Toto ve Şemsiyesi	1
Dolunay	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	1
Gökkuşuğu	Toto ve Şemsiyesi	1
Yağmur	Uçurtmam Bulut Şimdi	1
Pisipisi Otu	Uçurtmam Bulut Şimdi	1

Uçurtmam Bulut Şimdi isimli hikâye kitabında, meyve vermeyen **ağaçların korkutulması** inanişinin etkisiyle oluşan bir çocuk gerçekliği örneği tespit edilmiştir. Bu örnekte çocuk, babasından duyduğu, ağaçlar korkutulduğunda bir sonraki sene korkudan meyve vereceğine dair halk inanişini duymuş; duyduğu bu yeni bilgiyi kendi hayatında uygulamaya çalışmıştır. Bunu uygularken de ağacın ödünü koparacak bir korkutma töreni hazırlaması gerektiğini düşünmüş; kafasına beyaz bir çarşaf giyerek hayalet kılığına girmiştir.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri isimli romanda **dolunay** ile ilgili halk inanişlerine ilişkin bir çocuk gerçekliği örneğine yer verilmiştir. Eserde, dolunayda tırnakların çok çabuk uzayacağı için kesinlikle kesilmemesi gerektiği; ağaçların, tohumların, çiçeklerin çok hızlı büyüdüğü şeklindeki halk inanişini çocuğun, kendi yaşamına aktararak yorumladığı görülür. Çocuk, ağaç, tohum, tırnak vb. nesnelere hızla büyüyen dolunayın kendi boyunu da uzatacağına inanmış, böylece batıl inançlardan kaynaklanan bir gerçeklik oluşturmuştur.

Toto ve Şemsiyesi hikâye kitabında, halk arasında **gökkuşağının altından geçenlerin cinsiyet değiştireceğine** dair bir inaniş vardır. Bu bilgiyi annesinden öğrenen çocuk, inanişi kendi yaşantısına uygun olacak şekilde yorumlar ve değişmesini istediği kırık bilyeler, zayıf aldığı matematik ödevi, akortsuz mandolini, delik spor ayakkabıları vb. eşyalarını toplayarak gökkuşağının altından geçmek üzere koşmaya başlar.

Uçurtmam Bulut Şimdi hikâye kitabında, kaynağını batıl inançlardan alan çocuk gerçekliği örneklerine yer verdiği tespit edilmiştir. Daha önce “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığında açıklanan, **yağmur** ile ilgili gerçekliği yağmurun çocukların gözyaşlarından meydana geldiği şeklindeki inanişin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Babaannenin çocuğa “*Ne çok ağladın... Sus artık. Yağmur yağar yoksa.*” (Ak, 2016o. s.21) şeklindeki sözleri, aslında halk arasında inanılan batıl bir inançtır. Bu inanç, çocuk gerçekliğinin oluşmasına zemin hazırlamış; çocuğun yağmurların aslında çocukların gözyaşları olduğuna inanmasına neden olmuştur.

Aynı eserde yer alan, açıklanan **pisipisi otlarının bir şeyleri çoğaltmasıyla** ilgili gerçekliğin kaynağı da batıl inançlardır. Çocuklar pisipisi otunun çoğaltıcı etkisinin, camlarından biri kırılan gözlüğe de etki ederek, sağlam camın birden ikiye çıkacağına inanmışlardır. “Sağlam camlar iki olsun,” şeklindeki dilekleri çocukların bu inancı

içselleştirdiklerini ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda anlamlandırdıklarını göstermektedir.

Bütün bu örnekler, konusu bakımından “Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

4.1.2.3. Kaynağını Deyimlerden Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri

Deyimler, içerdikleri mecaz anlamlar, sestesh sözcükler ve soyut anlatımlar nedeniyle çocuklar tarafından hemen anlaşılamayan sözcük gruplarıdır. Özellikle ilk kez duydukları deyimleri çocuklar, kendi gerçekliklerini oluşturarak tanımlarlar. Bu nedenle deyimler, çocuk gerçekliğinin kaynaklarından biridir. Araştırma kapsamında incelenen eserlerde kaynağını deyimlerden almış olan bir örneğe rastlanmış olup bu örnek Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9

Kaynağını Deyimlerden Alan Çocuk Gerçekliği Örnekleri ve Sayıları

Deyimler	Örneklerin Yer Aldığı Eserler	Örnek Sayısı
Yıldızı Alçak Olmak	Uçurtmam Bulut Şimdi	1

Doğa ve Evren başlığında açıklanan yıldızla ilgili çocuk gerçekliğinin kaynağı “yıldızı alçak olmak” deyimidir. *Uçurtmam Bulut Şimdi* hikâye kitabının çocuk kahramanı Meltem’in anneannesi çocuğun altıncı hissi kuvvetli, yıldızı alçak bir çocuk olduğunu söyler. Böylelikle yıldızı alçak olmak deyimini ilk defa duyan çocuk, bu deyim her insanın gökyüzünde bir yıldızı olduğu, kiminin yıldızının yere daha yakın kimininkinin ise daha yukarılarda bulunduğu şeklinde algılamıştır. Dolayısıyla çocuğun yıldızlarla ilgili oluşturduğu gerçekliğin doğuşu, bir deyimden kaynaklanmaktadır.

4.2. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Çocuk Sorunları

Çalışmaya esas olan hikâye ve romanlarda ele alınan çocuk sorunları, ilgili literatürde ele alınan on beş başlığa ve ek olarak çalışmada belirlenen üç başlık dâhil olmak üzere toplam on sekiz başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar, altını ıslatma, anne-baba tutumları, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk işçiler, davranış bozuklukları, engellilik, hastalıklar, iletişimsizlik, kardeş kıskançlığı, kaygılar ve korkular, kimsesiz çocuklar, otorite sorunu, parçalanmış aileler, şiddet, takıntılı alışkanlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bazı başlıklar da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

4.2.1. Literatürde Doğrudan Ele Alınan Çocuk Sorunları

4.2.1.1. Anne –Baba Tutumları

Çocuğun kişiliğinin gelişmesinde en etkili olan sosyal unsur ailedir. Kişiliğin temellerinin ailede atıldığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda çocuğun rol modeli olan anne ve babanın çocuğa ve çevresine karşı tutumlarına dikkat etmesi gerekir. Çocuğun kişilik gelişimini, ruh sağlığını ve sosyalliğini etkileyen en önemli faktör ailenin kendi yaşamında sergilediği tutumlardır. Tutarlı, adil ve dürüst bir tutum içinde olmak, çocuğa gereken ilgiyi ve sevgiyi göstermek, aşırı baskıcı ya da serbest olmamak, çocukla doğru iletişim kurmak çocuğun ruh sağlığı ve sağlıklı psikolojik gelişimi için oldukça önemlidir.

Araştırmada yazarların eserlerinde anne baba tutumları içerisinde sıklıkla üzerinde durulan konular babanın ve/veya annenin, çocuğa karşı ilgisizlik, sevgisini göstermeme, çocukla sağlıklı bir iletişim kurmama vb. tutumlarıdır. Ancak babaların ve annelerin çocuğa karşı sergilediği tutumların çocuk üzerindeki etkilerinde bazı farklılıklar söz konusudur. Çünkü anne ve babanın çocuğun gözünde farklı rolleri vardır. Anne çocuk için sevgi ve güveni; baba ise daha çok dış dünyayı simgelemektedir. Dolayısıyla anne ve baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkilerinin birbirinden ayrıldığı noktalar olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle söz konusu başlıkta tespit edilen veriler, “anne tutumları” ve “baba tutumları” olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir.

Anne tutumları:

Çocuklar, ailelerinden sevgi görme ihtiyacı içindedirler. Ancak zaman zaman ailelerin çevre baskısı, geleneksel tutumlar, insanlardan çekinme vb. bazı nedenlerle çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimi için çok önemli olan bu sevgiyi göstermekten kaçındıkları görülür. *Şarkını Denizlere Söyle* isimli romanda, üvey babadan korktuğu için sevgisini göstermekten çekinen bir anneden bahsedilir. Eserin çocuk kahramanı olan Tan, bu durumun farkındadır ve annesinin bu tutumundan olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır:

“Annem... Ders çalışırken odaya girer, masamın üstüne süt bırakırdı, çıkmadan ense mi okşardı. Beni seviyor musun diye sorardım hemen. Her anne çocuğunu sever derdi. Seviyor görünmekten korkarlardı” (Ak, 2013b. s.40).

Sihirli Kaykay'da tutarsız ebeveyn davranışlarının çocuk üzerindeki psikolojik etkileri ele alınır. Kaykayı olmaması nedeniyle alay konusu olan Bülent, yaşadıklarını ve bir kaykaya sahip olmak istediğini belirtir. Annesi, eğer uslu durursa babası gelince ödül olarak ondan bir kaykay istemesine müsaade edeceğini söyler. Ancak çocuğa sunduğu ödüle rağmen anne, süreç içinde kendi sözüyle çelişen tavırlar sergiler. Olumlu davranışların artması için çocukta istek uyandırmak, öğrenme güdüsünü perçinleştirmek, her hangi bir amaca ulaşmaya yönlendirmek olarak tanımlanan ödül (olumlu pekiştirme) aslında ailelerin olumlu davranış kazandırmada kullanabileceği yöntemlerden biridir (Senemoğlu, 2011). Ancak bu yöntem uygulanırken aşırı baskıcı veya aşırı rahat bir tutum takınılması, uygulayıcının bu süreçte tutarlı olması gerekir. Annenin çocuğa “eğer uslu durursan baban sana bir kaykay alabilir” şeklinde belirlemiş olduğu ödül, daha sonra çocuğu teşvik etmek yerine, çocuğun baskıdan korktuğu için itaat etmesine neden olur.

“Bütün gün bana ne ettiğini kimse bilmiyor tabii. Eğer ben onaylamazsam baban asla sana kaykay almaz”(Erdoğan, 2015e. s.6).

Sonuç olarak annesinin bu kararsız tutumu nedeniyle kendisine söz verilen ödüle ulaşamayacağını anlayan çocuğun, büyük bir öfkeye kapıldığı ve şiddet göstergesi sayılabilecek davranışlarda bulunduğu görülür:

“Öfkeyle yerdeki meşrubat kutusuna bir tekme attı. Ayağı acıdı...” (Erdoğan, 2015e. s.8).

Görüldüğü gibi annenin davranışlarında tutarlı olmaması, çocuğu saldırganlığa ve şiddete başvurmaya yöneltmiştir.

Gökte Biri Var isimli hikâye kitabında, çocuğun kararlarına saygı göstermeyen annenin otoriter bir tutum sergileyerek çocuğun kararları yerine kendi kararlarını uygulatmaya çalışması ve çocuğun bu durumdan duyduğu rahatsızlık dile getirilmiştir.

“*Biliyor musun tatlım, senin de yakında bir dostun olacak. Arkadaşını ben gördüm.*”

“*Öf, anne! Bu kocaman kentte kendine doğru dürüst arkadaş edinememiş utangaç bir kız buldun yine, değil mi? Yufka yüreğin kabardı kızım her gün size gelir birlikte oynarsınız, dedin. Saklama.... Anne, artık öğrensen iyi olur. Kızın çocuk bakıcısı değil.*”
(Ak, 2016j. s.23,24).

Her ne kadar çocuk, annesinin bu otoritesinden rahatsız olduğunu dile getirirse de anne aynı tutumu devam ettirmektedir:

“*Amma uzattın. Değişik bir kız tanıyacaksın fena mı? ... Yarın bize gelecekler. Sokaklarda anormal insanlarla ilgileneceğine bu kızla ilgilen.*”

Ellerimle yüzümü kapadım, “Yooovv!” diye bağırarak içeri kaçtım.” (Ak, 2016j. s.24).

Dolayısıyla çocukla ilgili bir karar almadan önce ailenin çocuğun fikrine de başvurmaması, aşırı baskıcı ve otoriter tutum sergileyerek çocuğu baskı altına alması çocukların yaşadığı sorunlardan biridir.

Baba tutumları:

Gemici Dedem isimli romanda ana tema bir ebeveyn olarak babanın ilgisizliği ve bu ilgisizliğin çocuğa etkileridir. Eserin genelinde baba-çocuk ilişkileri irdelenir. Romanın çocuk kahramanı Ali, babasının kendisiyle yeterince vakit geçirmemesinden, onu anlamaya çalışmamasından, kendisiyle hiç oturup konuşmamasından rahatsız olduğunu dile getirir:

“*Babam az konuşuyor, sigara üstüne sigara içiyordu. Ufacık şeylere sinirleniyordu. Ne Çinli tıraşımı fark etmişti ne de annemin yeni aldığı kabanını...*” (Ak, 2016i. s.53).

Babası ona karşı o kadar ilgisiz ve tahammülsüzdür ki söylediği her sözü Ali'nin ağzına tıkar, onu baştan savma cevaplarla geçiştirir. Ali'nin baba kavramı konusunda “*Bana kalsa her çocuğun babasını test etme şansı olmalı.*” (Ak, 2016i) diye düşünecek kadar

olumsuz fikirlere sahip olduğu gör÷lmektedir. Babanın sergilediği ilgisiz tavırlardan muzdarip olan Ali, duyduğu rahatsızlığı babasına ifade eder ancak babası için değişen bir durum olmamıştır. “*Sen de iyi bir baba değilsin. Çok katısin, benimle hiç konuşmuyorsun*” (Ak, 2016ı. s.11).

Babasının sergilediği ilgisiz tavırlardan muzdarip olan Ali, duyduğu rahatsızlığı babasına: “*Sen de iyi bir baba değilsin. Çok katısin, benimle hiç konuşmuyorsun*”(Ak, 2016ı) diyerek ifade eder ancak babası için değişen bir durum olmaz. Babasının bir türlü değişmeyen bu ilgisiz, sinirli ve katı tutumlarından bunalan çocuğun ‘babalar’ hakkında genel bir kanıya vardığı görülür:

“Babam böyledir işte... Kırıp dökmeyi çok sever. Baba olacaklar en iyi odun kıranlardan mı seçiliyor? Nedense bana hiç sevgili oğluymuşum gibi davranmıyor. İşine gelmeyen bir şey söyledim mi, bağırıp çağırıyor. Ona hep yıldızlardan, bulutlardan, sokak kedilerinden bahsedemem ya.” (Ak, 2016ı. s.65).

Babanın çocuğunu ihmal etmesi ve onun duygu ve düşüncelerini dikkate almamasından kaynaklanan bu ifadelerden çocuğun baba figürüne karşı bir antipati geliştirdiğini anlamak mümkündür. Çocuğun kendi babasının etkisiyle bütün babalar hakkında vardığı “Babalar en iyi odunlardan mı seçiliyor?” şeklindeki yargı, çocuğun yaşadığı sorunun ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde *Gazete Fısıltıları* romanında da babalarının ilgisizliğinden rahatsız olan bir kız bir erkek olan ikiz kardeşlerden bahsedilir. Kendi aralarında konuşurlarken çocuklardan erkek olanı yaşadıkları sorunu ancak babalarının çözebileceğini ifade eder. Ancak kız kardeşin bundan pek umudu yoktur. Çünkü babaları, çocukların arkadaşlarını dahi tanımayan, ilgisiz bir babadır:

“ - Babam bu işi çözecek! Bir ses kulağıma fısıldıyor.

- Baban? Arkadaşlarını hiç tanımayan babamız?” (Ak, 2016h. s.39)

Uçurtmam Bulut Şimdi isimli hikâyenin çocuk kahramanı Meltem’in de ilgisiz bir babadan yakındığı görülür. Babası, gün boyu çalışan, akşam eve geldiğinde sessizlik isteyen, özellikle de tatil günü olan Pazar günlerinde ‘eve sessizliği çağıran’ biridir. Meltem ise hafta bir gün vakit geçirme imkânı bulduğu babasıyla iletişim kurmak, ondan ilgi görmek ister. Çocuğun ilgi isteği annenin ağızından şöyle anlatılır:

“Çocuk da haklı. Haftada bir kez görüyor babasını. Bir soru sormasını çok mu gördün?”(Ak, 2016o. s.20).

Ancak babası, çocuğa ilgi göstermediği gibi onun en ufak sözünden ve hareketinden rahatsız olur. Çocuğun kendisini rahatsız etmemesini ister. Bu isteğinde ısrarcı ve ciddi olduğunu ise çocuğa şiddet uygulayarak gösterir:

“Babam birden hışımla kalktı koltuğundan.

“Ne kıvırıp duruyorsun gözlüğümün kılıfını? İşin gücün dalga geçmek. Tatil sabahı keyfimizi kaçırdın işte! Sevin artık.”

Gözlüğümün kılıfını avuçlarımın arasında çekip aldı. Şaklatarak üç kez kafama vurdu. Çok acımamıştı ama kalbim kırılmıştı. Başımı masanın üstüne yasladım, hıçkırarak ağladım.” (Ak, 2016o).

Şarkını Denizlere Söyle isimli romanda da yine sinirli, saldırgan ve ilgisiz bir baba profili vardır. Romanın başkahramanı olan Tan isimli çocuk, babasını arkadaşlarına şöyle anlatır:

“Bizimle az konuşurdu. Beklerdin beklerdin, ağzından çıka çıka okkalı bir küfür çıkardı. İçinde bir başka adamı sakladığını düşünürdüm. Sürekli didişen, kavgacı, taban tabana zıt birini. Babam, konuşmak istediğinde bizimle değil o zıt adamla konuşurdu...”(Ak, 2013b)

“Babam on iki yıldır tanıyordu beni, ama anlayamamıştı. Bir bota ihtiyacım olduğunu, kış günleri yollarda kabansız titrediğimi bilmezdi...” (Ak, 2013b. s.31)

“O beni hiç kucağına almadı. Dükkâna gelen bir sarı kedi vardı. Bal! Başkasını kucağına aldığı görmedim!” (Ak, 2013b. s.39-40).

“Ağzından ak köpükler saçan, başı göğe değen, burnundan kıl aldırılmaz bir ejderdi gözümde. Dudaklarını yere değdirince gücüne güç katıyor, kara dağların doruklarına çıkıyor, köpüklerini saçtığı vadiler alev alev yanıyordu.” (Ak, 2013b. s. 70).

Babanın çocuğa karşı sergilediği ilgisiz ve sinirli tutumlar çocuk için önemli bir problemdir. Şefkatli ve ilgili bir babaya duyduğu özlemi dile getiren çocuk, onun bir gün mutlaka düzeleceğini umut etmektedir:

“Babamın içindeki zıt adama git diyeceği günü iple çekiyordum. O gün babam değişecek, yumuşacık bir adam olacak, ben de diğer çocuklar gibi babamın boynuna sarılacak, ‘sevgili babacığım’ diyecektim... (Ak, 2013b. s. 31).

Ömer Adında Bir Çocuk isimli hikâye kitabında ise çocuğuna ve evine karşı ilgisiz bir babadan bahsedilir. Öykünün başkahramanı olan Ömer’in babası, on bir gün boyunca eve hiç gelmemiş; evdekilere hiçbir haber yollamamıştır. On bir günün sonunda karşısında babasını gören Ömer’in yaşadığı coşku ve mutluluk, sözlerine yansır:

“ Sesi heyecanlı, sevinçli ve muştuludur: “Anneeee, babam geldi. Koş kız, geldi. Vallaha billaha” (Meriç, 1999. s.11).

Ancak baba çocuğunun bu sevincini anlamadığı gibi, günler sonra eve gelmesine rağmen Ömer’le hiçbir iletişim kurmaz:

“Baba bu sevinci hiç anlamaz... Ömer’e bir göz bile atmadan, hızla içeri dalar bağırır.” (Meriç, 1999. s. 11).

Babaların işleri nedeniyle yorulduklarını bahane ederek çocuklarına gereken ilgiyi göstermemeleri, Sevim Ak’ın eserlerinde işlenen konulardan biridir. *Gökte Biri Var* ve *Yıldızlar Nereye* isimli hikâye kitaplarında, babalarının ilgisizliğinin ve sinirliliğinin eserlerdeki kahramanların önemli sorunları arasında olduğu tespit edilmiştir:

“Sabahları erkenden kalkmam. Babamın gidişini beklerim. Babam sabahları jet motoru takmış gibi koşturur, ayakaltında kimseyi istemez. Tuvalet boş, kahvaltı masası çocuksuz olmalıymış” (Ak, 2016j. s.18).

“Teldeki adam taban tabana zıttı babamla. Günün her saatinde aşırı sabırlı ve güler yüzlüydü. Babam sabahları öfkeli kalkar. Her söze bozulur, küfür eder, söylenir. Öğlene doğru normalleşir, akşam bal gibi olur” (Ak, 2016j. s.41).

“Babamdan hiç yanıt alamıyorum. Hep yorgundur o” (Ak, 2015h. s.51).

Babaların ilgisizliğiyle ilgili bir gönderme de *Puldan Taştan Lahanadan* romanında rastlanır. Yazarın bu soruna değindiği birkaç cümle oldukça düşündürücüdür. Babanın çocuğunun duygusal ihtiyaçlarını değil de maddi ihtiyaçlarını karşılaması, ödül olarak verdiği maddi hediyeler çocuğun dilinden eleştirilir:

“Şansa bakın! Benim babam beni duymaz ki hiç... Yani hayallerimi hiç dinlemez. Sınavlarda üst üste iki kere sınıf üçüncüsü olursam harçlığıma üç lira zam yapar o kadar!” (Ak, 2015e. s.71).

4.2.1.2. Çocuk İstismarı

Çocuk istismarı konusunun Sevim Ak'ın *Şarkını Denizlere Söyle* isimli eserinde ele alındığı tespit edilmiştir. Eserde kimsesi olmayan ve küçük yaşta çalışmak zorunda olan bir çocuğun çalıştığı iş yerindeki yöneticilerden biri tarafından cinsel istismara uğradığı düşünülmektedir. Bu iddianın asılsız bir iddia olduğu anlaşılmasına karşın eserde hem toplumsal bir sorun olarak değerlendirebileceğimiz hem de çocukların yaşadığı telafisi zor sorunlardan biri olan çocuk istismarı konusuna yer verilmesi önemlidir. Zira çocuk kitaplarında nadiren rastlanan sorunlardan biri olan cinsel istismar konusu söz konusu eserde aslında çocukların farkında bile olmadıkları birtakım davranış ve eylemler çocuk okuyucuya onların anlayabileceği düzeyde uygun bir üslupla aktarılmaktadır.

İstismar konusunda şüpheleri üzerine çeken Sezer Bey'in; romanın çocuk kahramanı olan Tan'ı, çocuğun kalacak bir yeri olmaması sebebiyle bazı günler evinde misafir etmesi, Tan'dan başka çocuklarla da fazlaca ilgilenmesi, komşulardan birinin dikkatini çeker. Daha sonra, tüm mahalleye Sezer Bey hakkında taciz iddiaları yayılır. Bu iddiaların gerekçeleri şu şekilde verilmiştir:

“Evine içkili geldiği geceler merdivenlerde şarkı söylermiş... Çocuklara çikolata, minik arabalar, bebekler hediye edermiş... Sokak aralarında, bakkalda, merdivenlerde çocukların gıdısını, koltuk altlarını okşar, şarkı söyler, burnunu burnuna dayarmış...” (Ak, 2013b. s.23).

“ Ben evde yokken kapıyı çalmış, tornavida istemiş kızımından... Allah'tan bizimki nerde ne var bilmez de aramaya kalkışmamış.

“Benimki saftır... Çikolataya da dayanamaz... Adam cebi çikolatalarla dolu geziyor. Allah korudu valla...” (Ak, 2013b. s.24).

Bu iddiaların toplu bir şikâyetle mahkemeye gitmesi üzerine Tan, tanık olarak dinlenmek üzere mahkemeye çağrılır. Ancak Tan, kendisine yöneltilen sorulara cevap vermekten kaçınır, ilgisiz birkaç söz ile geçiştirir. Bu durum davayı gören hâkimin şüphelerini daha da arttırır. Tacize uğrayan çocukların içinde buldukları ruh hali ve verdikleri duygusal tepkiler bu tür davalar konusunda tecrübe sahibi olan hâkimin dilinden anlatılmıştır:

“Tacize uğrayan çocuk saçmalar, susar, konuşmaz,. Kendini suçun bir parçası olarak görür” (Ak, 2013b. s.24).

Çocuğun apartman kapıcısı tarafından çıplak bir şekilde Sezerle aynı yatakta görülmesi, iddiaların dayanağının iyice güçlenmesine neden olmuştur. Her ne kadar eserin sonunda Sezer Bey’in suçsuzluğu anlaşılmış olsa da aslında çocuk tacizinin boyutlarını çocuğun anlayabileceği bir dille göstermesi, tacizcinin çocuğa yaklaşım şekillerine dikkat çekilmesi açısından önemli bir eserdir.

4.2.1.3. Çocuk İşçiler

Çocuk işçiliği sorununun Sevim Ak’ın *Şarkını Denizlere Söyle* romanında işlendiği tespit edilmiştir. Roman, Tan isimli bir lise öğrencisinin çocukluğunda çok zor şartlar altında çalışmak zorunda oluşunu arkadaşına anlattığı bölümlerden oluşur.

Romanın giriş bölümünde Tan’ın bir tatil köyünde işçi olarak çalışması ve bu süreçte yaşadığı zorluklar anlatılır:

“Yorulduğum mu odaya girer, griye çalmış, buruşuk, ıslak çarşafı, boş yataklardan birine leş gibi serilirim. İlaç, ter, küf karışımı yakıcı bir koku yapışır kalır hep burnumda. Hamamböceği, karasinek, sivrisinek için her gün ilaçlanır odalar...” (Ak, 2013b. s.11).

Bu bölümde yazar, oldukça ağır olan çalışma şartlarının çocuğa etkisini “leş gibi serilip yatmak” deyimiyile açıklamaya çalışırken, aynı zamanda, onu fiziksel ve psikolojik yönden olumsuz etkileyen koşulları, ilaç, ter, küf kokusu; hamamböceği ve sineklerle dolu odalar gibi betimlemelerle gözler önüne serer.

Romanın birinci bölümünde ise Tan, bir arkadaşına buldukları yıldan üç yıl geriye giderek hayatını anlatır. Kimsesizlik, yoksulluk gibi sebepler çocuğun bahçe belleme, taş toplama, yer süpürme, odaların inşaat pisliklerini temizleme, pazarda ve dükkânlarda eşya satma gibi işler yapmak zorunda bırakmıştır. Çünkü çocuğun çalışmaktan başka çaresi yoktur. Son olarak Anadolu’dan İstanbul’a gelince bir tiyatrodan oyuncu olarak çalışmaya başlar. Yaptığı işin, iş gücü anlamında çocuğu zorlayacak bir ağırlığı olmasa da çalışılan ortamın onun sağlığını tehlikeye atacak derecedeki elverişsizliği büyük bir sorundur. Tan’ın oldukça pis bir ortamda çalışmak zorunda olduğu kıyafetlerinin halinden anlaşılmaktadır:

“Kömür izi, gazete karası, kulis tozu, toprak, yağ kokuyordu atlet.” (Ak, 2013b. s.16)

Çocuk işçilerin sorunlarından biri de sosyallikten uzaklaşma bir diğer ifadeyle yalnızlaşmadır. Eserde bu durum *“Pazarda ve dükkânda geçen zamanlar beni*

mahalledeki arkadaşlarımdan, oyunlardan, maçlardan koparmış, yalnızlaşmışım.” (Ak, 2013b. s.75) ifadeleriyle açıklanır.

Bütün bu zorluklar çocuğun yaşam kalitesini düşürürken bir yandan da ruhunu derinden etkilemektedir. Bir an için içinde bulunduğu mekândan sıyrılarak rahat bir hayat düşleyen çocuk, aslında omuzlarına yüklenen yükün fazlalığından oldukça bunalmıştır:

“Yaşamının bundan sonraki kısmını bir sokak kedisi olarak değil de bir evin çok sevilen tembel kedisi olarak geçirmek isterdi doğrusu. Pencerenin önündeki şişman minderde otursa, camın önünden akıp giden sanatçıları, çocukları, karga sürülerini, bakkal çıraklarını seyretse, evde kucaktan kucağa okşansa, yemek su derdi çekmese”(Ak, 2013b. s.20).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi çocuk işçilerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayamamaları yaşadıkları önemli sorunlardan biridir. Çocuk o kadar ilgisiz ve sevgisiz büyümüştür ki bu durumdan insanların sevip okşadığı, ilgi odağı olan bir ‘ev kedisi’nin yerinde olmayı isteyecek kadar etkilenmiştir.

4.2.1.4. Davranış Bozuklukları

Altını ıslatma:

Uluslararası Çocuk Kontinans Derneği’ne (Kefi ve Tekgül, 2006) göre, “5 yaşından sonra sosyal olarak uygunsuz yer ve zamanda normal işeme” olarak tanımlanan altını ıslatma (enürezis), çocuklarda sık karşılaşılan davranış bozukluklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Bu sorununun çocuklarda yaygın olarak görülen, çocukları derinden etkileyen bir sorun olduğu, Sevim Ak’ın *Şarkını Denizlere Söyle* romanında dile getirilmiştir:

“Yatağını ıslattım dedemin... O da geldi anlattı... Pes!

Çocuk bir an önce odayı ve geçmişini terk etmek istiyordu. Gerilmiş bedeni son bir hamle bekliyordu...

“Utanılacak bir durum yok ki ortada. Çocukların çoğunda rastlıyoruz. Birkaç seansta tedavi edilebilir. Koşullar, aile ilişkileri, ilgisizlik, kardeş kıskançlığı, pek çok etkeni var. Sokağa çıksan, çocuklu beş ailenin kapısını çalsan iki evde gece işeme sorunuyla

karşılaşırsın... Bu sorun yüzünden yatılı okuldan kaçan, askerden kaçanlar var...” (Ak, 2013b. s.216).

Bütün davranış problemlerinde olduğu gibi altını ıslatma sorununun da altında yatan birçok neden vardır. Eserde “aile ilişkileri, ilgisizlik, kardeş kıskançlığı” gibi nedenlerin bu soruna yol açtığı belirtilmiştir. Sorunun çocuk üzerindeki sosyal ve psikolojik etkileri de eserde anlatılan konulardandır. Çocuk, altını ıslatma sorununu, etrafındakilerden canı pahasına saklamak isteyecek kadar çok utanç duygusu yaşadığını, en büyük korkusunun ise yatağını ıslattığının başka biri tarafından öğrenilmesi olduğunu ifade etmektedir:

“Bir an önce odayı ve geçmişini terk etmek istiyordu... Bütün gazeteler altıma kaçırdığımı yazsın mı istiyorsunuz? Sokağa çıkamazdım... Dünya âlem duysa intihar edeceğimi bilir. Yaparım da... (Ak, 2013b. s. 216).

Hırsızlık:

Gazete Fısıltıları'ndaki çocuk kahramanlardan Sarp, alışveriş merkezinde meydana gelen bir kargaşadan yararlanarak saatçi tezgâhından iki tane kol saati çalar. Kol saatlerinden birini hiç düşünmeden kendi koluna diğerini ise romanın başkahramanı Afi'nin koluna takar:

“Sarp tuvaletin kapısını açtı. Kolundan tuttuğu gibi mor kayışlı bir saati bileğine geçirdi. Neye uğradığını şaşırması oğlan. Sarp kendi bileğine de aynı modelin beyaz kayışlısını takmıştı” (Ak, 2016h. s.27).

Çocuk, arkadaşının hırsızlık yapmasından çok rahatsız olduğunu belirtir ancak arkadaşının ısrarlarına dayanamayarak saati kolundan çıkarmaz. Birkaç gün sonra arkadaşının çaldığı saat yüzünden büyük bir vicdan azabı duyar. Çocuğun vicdan azabı nedeniyle saatleri çalan arkadaşı ile ve kendi kendisiyle yaptığı hesaplaşmalar aracılığıyla hırsızlığın bir çeşit fırsatçılık olduğuna da dikkat çekilir:

“Adamın saatlerinin hepsi mahvoldu. Baksana bunlar hiç hasarsız. Tak koluna, gerisine aldırma. Beğenmezsen iki gün sonra atarsın.

Beni çıldırtma, pis fırsatçı!... Midem bulanıyor.. İşte, dedi içinden, “içine düştüğüm bu kuyunun adı sessizlik. İçi dopdolu sessizlik...” (Ak, 2016h).

Yalan söyleme:

Çocuklarda yalan söyleme davranışının gelişmesinin altında cezadan ve kaygılandıkları durumdan kaçma, kendini ispatlama, kardeşiyle veya başka çocuklarla kıyaslanma, sık sık eleştirilme, mükemmelliğe zorlanma, güven kazanma gibi sebepler yatmaktadır (Ekman, 1989). *Dörtgöz*'deki çocuk kahramanın kendini ispatlamak için yalan söylediği görülür. Çocuk okulda düzenlenen bir yılsonu müsamesesinde görev almıştır. Ancak önemli rollerden birini almak istediği halde yaşadığı çeşitli aksilikler sonucunda kendisine oldukça küçük, bir dakikadan bile daha az sürecek bir görev verilir. *Dörtgöz*, çok sevdiği Serap ablasının oynadığı rolün ne olduğunu sorması üzerine gerçek rolünü anlatmaktan kaçınır ve ardı ardına birçok yalan söyler:

“Benim mi? Şey... Eeee... Biraz karışık... Nasıl anlatsam... Ha! Ben... Ben prensesi oynuyorum. En önemli rolü yani.” (Ak, 2016d. s.13)

Bir defa yalan söyleyen çocuk yalanına yalanlar katmaya devam eder:

“Açılıştaki kendi yazdığım bir şiiri okuyacağım. Müzik grubunda melodika çalacağım. Bale yapacağım. Ayrıca koroda şarkı söyleyeceğim” (Ak, 2016d. s.13).

Serap ablası yanından gittikten sonra aynaya bakan çocuk nasıl bu kadar çok yalanı aynı anda söylediğine kendisi de inanmaz ve yalanlarını mantıklı bir sebebe bağlamaya çalışır:

“Serap abla gittikten sonra göz ucuyla aynaya baktım. Ayna, al basmış yanaklarımı gösterip güliüyordu. Bunca yalanı bir çırpıda nasıl söyleyebilmişim! Ne yapayım? Aslında suç bende değildi ki! Söylediklerim pekâlâ gerçek olabilirdi. İlk terslik Burcu'nun yüzünden başıma geldi... Bu işte babamın da parmağı var. Nasıl mı? Bana doğru dürüst bir melodika alsaydı şimdi müzik grubunda olabilirdim...” (Ak, 2016d. s. 13-14).

Dur Dünya Çocukları Bekle'deki “Burcu İsimli Bir Çocuk” öyküsünde yalan söyleyen, dedikodu yapan bir çocuktan bahsedilir. Babaannesini Burcu'yu tanımlarken kullandığı *“Huyu pek fena. Anasına çekmiş. Laf getirip götürmek onda, büyüklerin ağzının içinde oturmak, her söze karışmak onda. Yılan gibi bir çocuk.”* (Meriç, 1999. s.43) ifadelerinden de anlaşıldığı gibi çocukta bazı davranış bozuklukları görülmektedir.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinden, Burcu ve çevresi için sorun hâline gelen, yukarıda bahsi geçen kötü davranışları, annesinden gördüğü şiddet nedeniyle ısrarla sürdürmeye

devam ettiğini söylemek mümkündür. “Üstüne üstlük annesinden iki üç yumruk yemiş. Tokatlar peş peşe, sayısı belli değil. Bir de saçları çok acımuş. Annesi sinirli ya kızınca yapıyor saçlarına... Öyle bir acıyor ki anlatılamaz. O da kaçmış evden...” (Meriç, 1999. s.48).

Burada özellikle çocuğun annesinin oldukça sinirli ve çocuğuna şiddet uygulayarak terbiye vermeye çalışan biri olması ve bu nedenle çocuğun hırçınlaşarak intikam alma duygusuyla hareket etmesi, yalanı doğuran etmendir. Çocuk, duyduğu hırs nedeniyle annesinin arkadaşlarına ve komşularına yalan söyleyip laf taşıyarak ondan intikam almak ister. Bu nedenle de ilk olarak teyzesiyle annesinin aralarını açma çabasına girer:

“Cavidan Teyze, sen onu koruyorsun, ama o senin için herkese neler anlatıyor... Sanki sizin çayınız yok mu? İşte var.... Annem herkese anlatıyor. Her sabah bize geliyormuşsunuz. Her sabah yeniden çay demliyormuş.... Ama annem herkese, Suzan Teyzeye, Nemika Teyzeye falan anlatıyor. Sizin paranız azmış. Hep annem yardım ediyormuş. Eniştem para kazanamıyormuş. Sonra...” (Meriç, 1999. s.51-52).

Yaşanan bu çatışmanın dozu giderek artar. Çocuğunun söylediği yalanları ve dedikoduları duyan annenin düşüp bayılması üzerine, Burcu, annesiyle olan mücadelesini sürdürür. Annesi için üzülen kuzenine “İnanma, inanma, numara yapıyor. Babama kızınca da böyle yalandan bayılır” şeklinde bir yalan daha söyler.

Söylediği bu yalanlar karşısında annenin sergilediği yanlış tutumu anlatan yazar, aynı zamanda konuyla ilgili eleştirisini de yapar:

“Burcu’nun annesi Cavidan Teyzeden yaşça büyük olduğu halde, akli kıt olduğundan, durumu kavrayamıyor. İdare edemiyor. Avazı çıktığı kadar bağırmaya, ağlamaya, hakaretler yağdırmaya başlıyor. Burcu’yu dövmek için üzerine saldırıyor” (Meriç, 1999. s. 51-52).

Sakız Kızın Günleri eserinde, söylediği yalanlar yüzünden Sakız’ın başına açılan işler anlatılır. İnsanların başından geçen gerçek bir olayı anlatacakları bir hikâye yarışması düzenlenir. Bu hikâye yarışmasına katılmak isteyen Sakız, etkileyici bir öykü oluşturmazsa birinci olamayacağını düşünerek, sokaklarda yaşadığını, kör olduğunu, kalacak bir yerinin olmadığını anlatan bir yalan üzerine kurulu bir yazı yazarak yarışmaya katılır ve birinci olur. Hikâyenin devamında bir kez yalan söylemeye başlayan çocuğun bunu alışkanlık hâline getirdiği, eski yalanlarını telafi edebilmek için yeni yalanlar söylemek zorunda kaldığı; söylediği bu yalanların istenmeyen sorunlara

yol açtığı örneklendirilerek, çocuk okuyucuya yalanın ne kadar kötü bir şey olduğu mesajı verilmektedir:

“ Bir yalan bin yalan doğurur derler ya, Sakız son yalanını o an doğurdu:

“Okul gazetesinde anket yapıyoruz da. Çocuklar benim adresimi yanlış vermiş. Mektuplar bana gelecek,” dedi gözünü kırpmadan” (Ak, 2016k. s.97).

Görüldüğü gibi çocuk, yalanı normalleştirerek yaptığı bu yanlış ‘gözünü kırpmadan’ yapmıştır. Yani söylediği yalandan rahatsızlık duymamıştır.

4.2.1.5. Engellilik

Fiziksel veya zihinsel bir rahatsızlık nedeniyle hareketlerin, duyuların veya bedensel işlevlerin kısıtlanması olarak tanımlanan engellilik, WHO’nun (2011) istatistiklerine göre dünya nüfusunun % 15’inde görülmektedir. Dünyadaki toplam engellilerin %10’u ise 0-14 yaş arasındaki çocuklardır. Rakamla ifade edilecek olursa dünyada 95 milyona yakın çocuğun bir tür engellik yaşamaktadır. Engelliğin; zihinsel engel, ortopedik engel, görme engeli, işitme engeli, dil ve konuşma engeli ve süreğen hastalık gibi farklı işlevlerdeki bozuklukları etkileyen çeşitleri vardır.

Sevim Ak’ın *Horoz Adam ve Korsan* eseri, işitme engelli bir çocuğun hayatı boyunca baş etmek zorunda kaldığı sorunların ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bir eserdir. Doğrudan işitme engelliğini konu alan eserde, engelli çocuğun ailesinin tutumları, çevredeki insanların çocuğa karşı takındığı olumsuz tavırlar, engeli nedeniyle dış tehlikelere açık olan çocuğun uyuşturucu kuryeliği gibi kanun dışı işlerde kullanılması gibi birçok soruna yer verilmiştir.

Eserde işitme engelli olduğu için konuşamayan, bu nedenle ‘dilsiz’ olarak adlandırılan Yağmur isimli çocuk aracılığıyla işitme engeli olan bireylerin özellikleri, hayal dünyaları, davranış biçimleri, yaşadığı zorluklar ve maruz kaldıkları tavırlar, ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Yazar, böylece çocuk okurların, engelli bireylerde gördükleri birtakım davranışların ve hareketlerin nedenlerinin ayırdaya varmalarına, engelli bir çocuğun diğer çocuklarla aynı hayal dünyasına sahip olduklarını anlamalarına olanak sağlar. Bu tür bilgilendirici anlatımlar eserde engelli çocuğun dilinden aktarılır:

“Ben güneşi görmemin, taze havayı solumanın coşkusuyla uçuşuyordum. Hırıltıya, bebek çığlığına, martı cıyıklamasına, kapı gıcirtısına benzetilen sesimle bağıra çağıra

dans ediyordum. Belimi kıvıra kıvıra sallıyor, yerlere eğiliyor, başımı bir kurtçuk gibi havaya diyor, tek ayağımın üzerinde dönüyordum. Çamdan zakkuma, oradan erik ağacına koşuyordum. Ağaca tırmanacakmış gibi sarılıyor, bacaklarımla gövdesini kavriyor, sonra ‘yere düştüm’ numarasına yatıyordum” (Ak, 2013a. s.40).

“Bu, senin, demişti. Delirmiştim, neşeyle zıpladım. Radyoyu okşadım, adamın yanağını okşadım, bakır levhamı, resimleri, boyları okşadım. İçimde sevgi ürüyordu” (Ak, 2013a. s.71).

“Radyolu günlerimde büyümem hızlanmıştı. Olur olmaz nedenlerle gelen ağlama krizlerim, başımı duvarlara çarpmalarım, içimden taşıp akan sızıntı azalmıştı. Sabırlı isyanları dinmiş, huzurlu küçük bir adam olma yoluna girmiştım” (Ak, 2013a. s.74).

Engelli çocukların engelleri nedeniyle yaşadıkları sorunlar, toplumun kendilerine karşı tutumları onları psikolojik olarak etkilemektedir. Söz konusu eserde de engelli çocuğun işitme engeliyle ilgili düşünceleri, onun psikolojik durumunu anlatan nitelendirmelerle doludur. Kendisinde var olan sadece işitmeyle ilgili var olan sorununun diğer insanlar tarafından, bütün vücudu ve yaşamıyla ilgili engelleri varmış gibi algılanmasına karşı çıkar. Bunun yanı sıra, insanların engellilere acıyarak bakmasından, onlardaki üstün yönleri görmek yerine eksiklerine odaklanmalarından da şikâyetçidir:

“Periyim ben... Periler kusursuzdur... Periler kusurlulara yardım ederler. Ben kusurlu değilim. Sesle işim yok yalnızca. Duyuların dünyasında bal gibi yaşıyorum işte.” (Ak, 2013a. s.58).

“Hayallerle büyüdüm ben. Çatılarda bulutlarda gezdim, bıçak sapından mikrofonumu kaptım, otomobillerin üstünde, gökdelenlerin tepelerinde şarkılar söyledim. Şimdi usulca insem yere... Okula gitsem, harfleri, sayıları yan yana getirsem, maket ev yapsam, kanat taksam, kelebek olsam, kitapların dilini çözsem... Eksikliğim vurulmasa yüzüme... Yok sayılmasam... Sen de bizim gibisin, dense... Kulağın zayıf, ama bizden iyi görüyorsun, iyi hissediyorsun, iyi kalpli bir çocuksun deseler...” (Ak, 2013a. s.69).

“Yakınlarımdan kimse benim için yapmazdı bu fedakârlığı. Bana acımadığını, içten içe sevmeye başladığını yüz çizgilerini izlerken sezebiliyordum.” (Ak, 2013a. s.76).

“Saç diplerinden beyazlar çıkmış, kızıl saçlı, çökük yüzlü bir kadın gözünü bana dikmiş, pis pis bakıyordu. Ne bu bakışlar bayan, çöplük müyüm ben?.. Sinir küpü yüzüne tüküresim geldi. Apartmanımızın giriş katında oturuyordu bu kadın. İlk tanıştığımız gün de donuk maske yüzü itmişti beni.” (Ak, 2013a. s.80).

Aralık balkon kapısını ittirdim, dışarı çıktım. Parkı tepeden kuşbakışı görüyordum, parkın gerisindeki sokakları, ağaçların tepelerini, ucu bucağı olmayan anayolu... Anayolun çok ötesinde bir Papatya.. Haykırmak geldi içimden... Gırtlığımı var gücümle zorladım. Bağurdım, bağurdım... Ne sesi çıkardığımı kestiremiyordum ama içimde titreşen sesin tek bildiği, “Papatya” idi. (Ak, 2013a. s.123).

Engelli çocuğa sahip olan aileler, çocuklarının engelli olduğunu fark etmesiyle birlikte şok, çelişki ve inkâr, kızgınlık, utanç ve sıkıntı gibi bazı süreçleri yaşarlar. İnkâr ve çelişki sürecinde, kimi zaman ailenin çocuklarının engelini reddetmesi, var olan durumun başka nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığını düşünmeleri sık karşılaşılan tepkilerdendir. *Horoz Adam ve Korsan*'da da Yağmur'un ailesinin yaşadığı inkâr, şok ve çelişki gibi aşamalar anlatılır:

“Evdekiler geç anladı duymazlığımı. En önce Nigar ablam anlamış... Konu komşudan, ‘Duymuyor bu oğlan,’ diyen çıkmış çıkmasına. Babam inanmamış.

‘Hayali geniş oğlumun. Kaptırdı mı kendini, dünyayla ilişiği kesilir,’ demiş geçiştirmiş.

‘Dili tutulmuş oğlanın’, demiş. Annemin aklı doğduğum yağmurlu günlere gitmiş.

‘Tutulduysa o belalı günlerde dili tutuldu oğlumun,’ demiş” (Ak, 2013a. s.19).

“Bir gün balon düşü kurarken komşu ninem yakaladı beni. Titremelerimi, aşırı mutlu hallerimi, havaya yükselişimi ‘korkunç’ buldu. ‘Bu çocuk gerçekten cinli,’ diye tutturdu, hocaya götürdü.” (Ak, 2013a. s.23).

Çocuğun engelinin kabullenilmesinin ardından aile, çocukla iletişimini yavaş yavaş keser. Bunun sonucunda ortaya çıkan ilgisizlik, görmezden gelme, ciddiye almama gibi tutumlar çocuğun içine kapanma, sinir ve öfke gibi sorunlar yaşamasına neden olur:

“Sese karşı zayıf tepkilerim zamanla yakınlarımla sesini kısıtı. Duymuyorum diye adımla seslenenler, yüzüme bakarak konuşanlar gitgide azaldı. Ben de ilk yıllarda her tepkiye verdiğim karşılıkları vermez oldum. Zamanla artık aralarında ben yokmuşum, olsam da bir şey anlamazmışım gibi davranmaya başlamışlardı. Sırlarını, başkalarının yanında söyleyemediklerini benim yanımda rahat rahat konuşuyorlardı; duymasam da çat pat anladığım oluyordu.

İçimin sessizliğine kapalı, ara sıra sinirli çıkışlar gösteren bir çocuktum. Öfkemden duvarın sıvalarını yemiştım. Yastıkları patlatmışım. Dedemin koltuğunu çişimle

sulamıştım. 'Dili olanı yok sayma' oyunundan aldığım keyif bambaşkaydı. Öç duygusu mu anlaşılma isteği mi bilmiyordum, iyi geliyordu ruhuma." (Ak, 2013a. s.21).

"Öteki insanların arasındayken ne demek istediklerini çözemediğim için gerginlikler yaşıyordum, ama Tufan dedenin yanında "şu dünyada benzerim yok" duygusundan kurtulurdum." (Ak, 2013a. s.21-22).

Bu süreçlerin atlatılmasında ailenin aldığı eğitimin, uzmanlar tarafından yapılacak doğru yönlendirmelerin, çevredeki insanların tutumlarının etkisi büyüktür. Diğer insanların engelli çocuğa ve ailesine karşı tutumu, ailenin davranışlarını önemli ölçüde etkileyen unsurlardandır. Çevredeki insanların engelli çocuğa bakışları ve bunun sonucunda ailesinin çocuğa karşı tutumlarının değişmesi de *Horoz Adam ve Korsan*'da ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır:

"İlk günler işe giderken eve hapsederdi beni. Dışarı çıkmadan perdeleri sımsıkı kapatır, el işaretleriyle,

"Seni görürlerse işimizden oluruz," derdi.

Konuşmayan çocuğun, tehlike, uğursuzluk getirdiğine inanan çokmuş buralarda. Annem köyündeki sevecenliğini, ilgisini esirgiyordu benden. Köydeki gibi uzun boylu konuşmazdı benimle. Yünden hayvanlar, çiçekler, güneş, ay örüp bu ayı, bu kuş, bu bulut da demezdi. Yorgundu, korkuyordu, gizliyordu beni" (Ak, 2013a. s.36).

"Söylediklerini kulağım olmadan da anlayabilmişim.

'Dilsiz çocuk hayra alamet değildir. Uğursuz, felaket habercisi derler, bereketi keser, derler. Bakın şuraya yazıyorum... Bu ev bundan böyle depremde de yıkılır, sele de kapılır, görürsünüz. Hırsızlıklar başladı işte. Yönetici sizi hangi akla hizmet koydu buraya?'" (Ak, 2013a. s.82).

" Babamı elinden çektim, kapıya götürdüm. Merdivenin ucundan gözüken kahverengi boyalı kapıyı gösterdim. 5 No'lu kapıyı. Babam hoyratça iteledi beni. Pis bir toz parçasıymışım gibi tekmeledi. "Belasin sen!" (Ak, 2013a. s.85).

"Ne sesi çıkardığımı kestiremiyordum ama içimde titreşen sesin tek bildiği, 'papatya' idi. Annem panikle koştu. "Çıldırın mı? Kendine gel," dercesine sarstı bedenimi. Baktı aldırmiyorum, boğazımı sıktı, ağzımı toz beziyle sıkıca bağladı. Balkonlarda beliren başlardan, kapıyı yumruklayan komşulardan korkuyordu annem... Aklımı kaçırmamdan, ele güne rezil olmaktan..." (Ak, 2013a. s.123).

Ailenin, çevreden olumsuz tepki aldığında çocuğu bir birey olarak kabul etmeyip insanlardan saklanması gereken bir varlık olarak görmesi dolayısıyla da çocuğun yalnızlığa mahkûm edilmesi, engelli çocuğu psikolojik açıdan etkileyen en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Korku beni de sindirmişti... Esir yaşamına kaç gün katlanabilir ki insan? Köyde günlerim dağlarda, kırlarda bulutları kovalamakla geçirdi. Komşuların evlerine özgürce girip çıkardım. Ne yemek istesem verirdi komşular. Yanaklarımı sevgiyle avuçlardı genç kızlar. Alışkın olmadığım bir yaşam şimdiki. Ateş basıyor, içime dolup taşan ne varsa dışarı püskürmek istiyordu” (Ak, 2013a. s.37).

Engelli çocukların istismarlara ve tehlikelere açık olmaları da Horoz Adam ve Korsan’da değinilen sorunlardandır. Eserde, işitme engeli olan ve dolayısıyla konuşma yetisini kazanamayan çocuk, madde bağımlısı gençler tarafından kurye olarak kullanılmıştır. Bali koklayan, uyuşturucu kullanıp satan bu gençler, hem duymamasından hem de konuşamıyor olmasından yararlanmak suretiyle çocuğu istismar etmişlerdir. Çocuk ise konuşulanları duyamadığı için gençlere yardım ettiğini zanneder. Bilmeden de olsa böyle tehlikeli işlere ortak olur:

“Mavi tişörtlü, seyrek bıyıklı, delik deşik yanaklı ağabeyle göz göze geldik. Kan çanağı, kara çerçevesi iri gözlerine düşecektim neredeyse. Oğlan akrabamış gibi bakıyordu bana. Yardım ister gibi. Sır verecek gibi. Ağabeyler arkalarında birer torba gizliyorlarmış, ancak gördüm. Hızlarına diyecek yok. Saniyeler içinde elden ele geçirerek en sondakine, sondaki mavili de bana uzattı torbaları.” (Ak, 2013a. s.48).

“Burunlarını dayayıp soludukları, torbadaki şey neydi acaba? Köyde bulunmaz böyle şeyler. Büyük şehirde oynanan bir oyun bu, bilmediğimiz... Torbaları kucakladığım gibi tişörtümün içine gizledim. Yılan oldum, pencereden evin içine süzüldüm... Torbalardan birini burnuma dayadım. Viiiy! Yapıştırıcı kokuyor bu, be! Dibinde sapsarı yapıştırıcı büzük büzük! (Ak, 2013a. s.49).

“Eliyle “Gel, gel,” dedi. “Çabuk gel!” Çabucak koştum. Kırk yıllık ahbabım gibi, sorgu sual etmedi. Yapabilir misin demedi... Yapış Ağabey’in derdi, elinde sıkıca gizlediği küçük paketi ona ulaştırmak. Basit işti; paketi aldım, kırmızılıının önünde durduğu duvara oturdum.. Paketi o hiç sorgulamadan aldı.” (Ak, 2013a. s.112).

“Polisten kaçırmak istedikleri bu çantanın içinde ne vardı acaba? Enayi mi yazıyordu alnımda? Bir işe bulaşmışsam bilmek en doğal hakkımdı. Ya kötü bir işe alet

olduysam... Pencereden içeri süzıldüm. Çantanın fermuarını çektim. Vaay! Küçük küçük paketler! İçlerinde beyaz torbalar. Neye benziyorlar? Toz işte. Annemin midesi ağrıdığına suya karıştırıp içtiği tozlardan” (Ak, 2013a. s.127-128).

“İki paket sıkıştırdı avucuma, oğlanlara doğru gitmemi söyledi. Avucumda paketleri sımsıkı tutacak, gizli gizli verecektim. Nasıl davranacağımı bir çırpıda gösterivermişti.” (Ak, 2013a. s.131).

4.2.1.6. Hastalıklar

Hastalıklar çocuğun sosyal yaşamını etkileyen, hastalığın derecesine göre çocuğu yalnızlaştırabilen, psikolojik olarak etkileyen önemli sorunlardan biridir. İnceleme kapsamındaki çocuk hikâye ve romanlarından, Sevim Ak’ın kaleme almış olduğu *Duvarlar Resim Olsa* isimli hikâye kitabında gerek hasta çocuğun kendisinin gerekse yakın çevresindekilerin, hastalık nedeniyle yaşadıkları sorunlara yer verildiği tespit edilmiştir.

Eserde, lösemi hastalığına yakalanmış olan Gülce isimli çocuğun ve onun yakın arkadaşı olan Fulya’nın, bu hastalıkla savaşırken karşılaştıkları sorunlar anlatılır. Lösemi hastalarının, bağışıklık sistemlerinde meydana gelen hassaslaşma sebebiyle steril bir ortamda yaşama zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk nedeniyle, hastalıkla mücadele eden çocuklar dışarı çıkamaz; arkadaşlarıyla bile görüşemezler. Çok zorunlu olup da arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde de onlarla yakın temastan kaçınmaları gerekir. Dolayısıyla çocuk, zorunlu bir yalnızlığa itilmektedir:

“Öğle üstü bereli kızı kucığında lahana bir bebekle yarı güneşli balkonda otururken yakaladı. ‘Benim kadar yalnız,’ diye geçirdi içinden” (Ak, 2016e. s.19).

“Kız yüzündeki maskeyi atmış ama örgü beresi hâlâ başında. Annesi iki parmağını dudağının üstünde makas yaptı. Öpüşmeleri yasak! El sıkışmak da. Aralarında fiskos masası, karşılıklı koltuklarda oturdular” (Ak, 2016e. s.45).

“Annesi habire uyarıyordu. İki karıştan fazla yaklaşmayacaklar birbirlerine!...” (Ak, 2016e. s.48).

“Bu hafta buluşabiliriz seninle. Sonra yine tedavi başlayacak. Steril ortamdan çıkarsam enfeksiyon riski artıyor. Arkadaşlarımdan uzak düşünüyorum” (Ak, 2016e. s.48).

Çocuğun arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde dahi belli bir mesafeyi koruması gerektiği eserde bir resimle de desteklenerek açıklanmıştır. Resimde başında bere olan çocuk lösemi hastası olan Gülce'dir. Resimde çocukların birbirinden uzak mesafelerde oturduğu dikkat çekmektedir ancak Gülce'nin, arkadaşıyla arasına koyulan mesafe kısıtlamasına rağmen onunla vakit geçirmekten ne kadar mutlu olduğu da resme yansıtılmıştır:

Şekil 4.9. Lösemi hastalarının hassasiyeti (Ak, 2016e. s.46-47)

Hastalıkla mücadele eden çocukların en büyük problemi olan yalnızlık, onları psikolojik yönden olumsuz etkiler. *Duvarlar Resim Olsa*'da da Gülce, içinde bulunduğu yalnızlıktan o kadar etkilenmiştir ki bu yalnızlık duygusundan kurtulabilmek için çareyi kendisine hayâli arkadaşlar edinmekte bulmuştur:

“Ben hastanede yatarken onu ne kılıklara soktum bir bilsen! Konuşacak kimsem yoktu, midem bulanıyordu, kemiklerim ağrıyordu. Yalnızdım. Üzülmeyi, ağlamayı onu izlerken unuttum.

“Nasıl seyrettin ki?”

“Sirkteki şans iplerini bilirsin... Sıkıntılı hastane gecelerinde el ayak çekilince Ali, iplerden birinin ucunu usulca çekiyordu. O, ipi sökeleye sökeleye gezintiye çıkınca bendeki sevinci görmeliydin. ! Soluklandığı bir köyde canı ister Kurtarıcı rolüne bürünürdü. Kar beyazı saçlı kadının düdüğü tıkanmış tenceresini tamir ederdi. Kömürlükte kapalı kalmış kedi yavrusunu kurtarırdı... Bir başka gece akli keser Oyunbaz kesilirdi. Kazlarla tavukların yumurtalarını karıştırırdı. Maça bodoslama dalar, yenik takıma son an golleri kazandırırđı. Başka bir gece turist olur, şehirleri çatıdan çatıya atlayarak gezerdi.” (Ak, 2016e. s.58-59).

“Ayrılırken tam kucaklaşacaklardı, annesinin eli, yakasından geri çekti kızı. Fulya masaya dayalı ince oklavayı şıppadak fark etti. Bir ucunu sıkıca tuttu, karşı ucu arkadaşına uzattı. Tokalaşmanın bu yolu okyanus gözlerdeki minik balınayı sıçratmaya yetti” (Ak, 2016e. s.48-49).

Lösemi hastası çocukların, sürekli gözetim altında olma; uyku saati, yemek zamanı gibi günlük işlerin düzen ve disiplin içinde yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Belli bir düzen içinde yapılması zorunlu olan bu işler, söz konusu hastalıkla savaşılan çocuklar için sıkıcı birer görev olarak algılanmaktadır.

“Okyanustaki balına cansız bile olsa bir küçük sıçrayış için çabaladı. İki dakika süremedi sevinci. Bir parmak tuttu ensesinden, içeri çekti. Kız, kapattığı iki elini yanağına yaslamış, karşı pencereye ‘Uyumaya gidiyorum,’ mesajı vermişti” (Ak, 2016e. s.25).

4.2.1.7. İletişimsizlik

Çocukların duygu ve düşüncelerini aktarabilmesi için önemli olan iletişim özellikle aile içinde sekteye uğradığında önemli bir çocuk sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Sevim Ak, *Dünyanın En Şişmanı* isimli hikâye kitabında, iletişimde yaşanan sorunların, çocuk üzerindeki yansımalarına yer verir. Eserde, aile içinde iletişim problemi yaşayan Berk, kendi fikir ve isteklerini sadece annesine aktarabilmektedir. Bunu da birebir bir iletişim ile değil de bir mektup aracılığıyla kısa ve özlü bir biçimde belirtir. Bu duruma anne de

alışmıştır, her akşam çekmeceyi kontrol ederek çocuğunun bir sıkıntısı olup olmadığını anlamaya çalışır:

“Annesiyle haberleşmek için kullandığı komodinin çekmesini açtı, karnesini bıraktı. Bir sorun varsa ve yüz yüze konuşmak istemiyorsa içini boşalttığı mektubu içine koyar. Annesi çekmeceyi her akşam kontrol eder. Öyle uzun uzadıya yazmayı sevmez, bir dosya kâğıdının ortasına kısa, öznlü bir söz oturtur yalnızca” (Ak, 2016f. s.12).

Çocuğuyla iletişim kurmakta zorlanan anne, önemli bir konu hakkında konuşacaksa Berk’i iş yaparken mutfağa çağırarak, direkt temas kurmadan iletişim kurmaya çalışmaktadır:

“Uzun konuşulacak, çetrefil konular içinse soğan-patates doğrarken mutfağa çağırır oğlunu” (Ak, 2016f. s.12).

Aile ve çocuk arasında yaşanan iletişimsizliğin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden biri de ebeveynlerin yoğun iş temposu nedeniyle çocuklarına zaman ayıramaması ve dolayısıyla da sağlıklı iletişim kurabilecekleri bir ortamın oluşmamasıdır. *Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında* isimli hikâye kitabında ele alınan çocuk ile anne-baba arasındaki iletişimsizliğin nedeni ebeveynlerin çalışması nedeniyle çocuğa yeterli ilgiyi gösterememesidir:

“Bu annenin tersliği tuttu mu tutar. Artık Ayşe ne dese fayda etmez... Çok işi var. Ayyy! Öyle çok işi var ki!” (Meriç, 2011d. s.18).

Ailesiyle doğru iletişim kuramayan çocukta isteklerini, duygu ve düşüncelerini ifade edemediği için zamanla farklı davranış problemleri görülmeye başlar. Küçükken ‘yumuşacık ve sessiz’ bir çocuk olan Ayşe’nin giderek ‘dik kafalı’ olmaya başlaması, aile içindeki sohbetlerin çatışmaya dönüşmesi bu iletişimsizliğin doğurduğu sonuçlardandır. Çocuk bu çatışmalardan birini babasıyla yaşar. Cetvelini arayıp bulamayan baba Ayşe’den onu bulması konusunda yardım ister. Ancak çocuk babasının bu isteği karşısında huysuzlanır ve babasıyla çatışır:

“- Ayşeeee! Ay-şe!

- Efendim?

- Bir saattir sesleniyorum neden gelmiyorsun?

- Allah Allah, duymadım ki!

- *Peki Allah Allah demek ne oluyor?*

- *Gel bakalım buraya.*

- *Amaang...*

- *Gel şu cetveli ara bana. Geç kalıyorum. Hah işte buradaymış gidebilirsin.*

- *Bulamasaydın gidemeyecek miydin?"* (Meriç, 2011d. s.18).

Benzer şekilde çocuğuyla doğru iletişim kuramayan bazı anne babalar çocuklarının duygu ve düşüncelerini öğrenebilmek için onların günlüklerini okumaya başvurmaktadırlar. Ancak bu davranış, çocukların hayal kırıklığı, öfke, güvensizlik gibi duygulara kapılmalarına; sevdiği biri tarafından cep telefonu, çantası, cüzdanı karıştırılan yetişkinlerin hissettiklerine benzer duygular hissetmelerine neden olur (Alantar, 2011). Bu konunun ele alındığı *Küçük Sırlar* isimli hikâye kitabının çocuk kahramanı Sıla, kendi dünyasındaki sıkıntılarını, heyecanlarını, kaçamaklarını günlüğüne yazan bir çocuktur. Fakat bir gün annesi onun günlüğünü okur, okuduklarını da etrafındaki birkaç kişiyle paylaşır. Bu olayın ardından yaşadığı hayal kırıklığı ve üzüntü çocuğu derinden etkiler:

"Neşesi uçup gitmişti. Sessizce odasına çekildi... Güneş geri döner de annesinin günlüğünü okuduğu anı silebilir mi?" (Ak, 2015c. s. 4).

"Benim çok ama çok büyük bir derdim var Venüs abla... Annem sırlarımı öğrendi. Akrabalara, komşulara, arkadaşlarına anlatıyor şimdi. Gizlim saklım kalmadı. Bittim, yok oldum" (Ak, 2015c. s.9).

Gazete Fısıltıları romanında ise, iletişimsizlik başka bir açıdan ele alınır. Eserde, anne ve baba arasında yaşanan iletişimsizlik ve bunun çocuk üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir. Anne-babanın yaşadığı sorunlar ve aralarındaki iletişimin kopma noktasına gelmesi çocukla olan iletişimlerine de yansır. Anne baba ve çocuğun birlikte geçirdiği zamanın azalması, birlikteyken yaşanan tartışmalar bu iletişimsizliğin en önemli nedenlerinden biridir:

"Afi'nin anne ve babasının son aylarda bir arada buldukları zamanlar azaldı. Akşam yemeklerine beraber oturduğu günler bile sayılı... Anne akşamüstü, "Bir iş yemeğine katılıyorum," diye telefon etmese bile baba sürpriz bir mesaj gönderir. " Acil bir iş için iki saat gecikmek zorunda kaldım.... Bu babanın standart mesajlarından biridir. Telefon

etse sorulara yalan yanlış yanıt vermek zorunda kalacak. En stressiz yol, mesaj yollamak” (Ak, 2016h. s.45).

“Baba, bifteği orta pişmiş istemişken tavada iki dakika fazla tutulmuşsa homurdandır. Biberlik tıkanmışsa ocakta suyu bitmiş çaydanlık sesi çıkarır. Anne bakışlarını babadan kaçıırır, sürekli oğluyula, yediği içtiğiyle, üstü başıyla, saçıyla ilgilenir.” (Ak, 2016h. s.46)

Anne baba arasında yaşanan sorunlar, çocuğu olumsuz etkilemektedir. Ailesiyle sağlıklı iletişim kuramayan çocuğun, birtakım olumsuz duygulara kapıldığı, huzursuzlandığı görülür:

“Afi, anne babalı yemeklerde kaynar kazanda oturur gibi hissediyor artık kendini. Onlarla iletişim kuramıyor. Kazanın suyu iki derece arttığında fırlayıp odasına koşuyor.” (Ak, 2016h. s.43)

Çocuklar, kendileriyle sağlıklı iletişim kurulmadığında meydana gelen birtakım davranış bozuklukları yaşayabilmektedir. *Gazete Fısıltıları*'nda iletişim konusunda ailesinden umudu kesen çocuğun teknoloji bağımlısı haline geldiği görülür. Eserde çocuğun sergilediği bağımlı davranışlar şöyle anlatılır:

“Afi'nin gözleri elindeki çizgi romandadır. Yemeğin tadını ancak dalıp gittiği serüvende çıkarabilir. Baba, ona iPad aldığına pişman gözükiyor. Evde iki üç çizgi romanı varken bu sayede sayısız çizgi romana erişebiliyor oğlu” (Ak, 2016h.s.46).

“Afi için bilgisayar dergisini karıştırabilmek için en iyi zaman budur. Sonra da yatağına uzanır, teknolojidaki yeni gelişmeleri gözden geçirir....Esnek ekranlı elektronik not defteri. Dergi gibi katlayabilir, avucuna sıkıştırabilir.... 2500 melodi depoladığı müzik çalarının 5000 kapasiteli olanına bir geçebilse...” (Ak, 2016h. s. 46-47).

4.2.1.8. Kardeş Kıskançlığı

Kardeşi olan çocukların hemen hemen hepsinin yaşadığı kardeş kıskançlığı, doğal bir süreç olmakla birlikte ailelerin yanlış tutumları, kardeşler arasında bilerek veya bilmeyerek ayırım yapmaları yani aile içinde demokratik bir ortamı inşa edememeleri sebebiyle bir sorun haline gelebilmektedir. Üstelik bu, sadece çocukluk sorunu olarak

değil yetişkinlikte de varlığını sürdüren bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır (Çankırlı, 2010).

Kardeş kıskançlığı sorunu, özellikle büyük çocuğun yeni kardeşin gelmesini kabullenememesi nedeniyle ortaya çıkabilmektedir. *Böyle de Ödev mi Olur* isimli hikâye kitabında, kardeşinin gelişini kabullenmeyen bir çocuğun yaşadığı kıskançlık çocuğun dilinden aktarılır:

“Bu da kardeşim. Çok gıcık. Azıcık bile kendini dövürtmez; hemen bağırır. Aslında beş yaşında ama emziğini hâlâ bırakmadı. İlk geldiğinde anneme “ Bu hep bizimle mi kalacak?” diye sormuştum. O da “ Yoo, bir ara çekip gider herhalde!” demişti. Ama koskoca beş yıl geçti, hâlâ gitmedi. Yine de umudum var” (Erdoğan, 2013a. s.18).

Nezihe Meriç’in kısa öykülerden oluşan *Ahmet Adında Bir Çocuk* isimli eserindeki, eserle aynı adı taşıyan öyküde, kardeş kıskançlığı konusu, ebeveynlerin sergilediği yanlış tutumlara da örnekler verilerek işlenmiştir. Öyküde, Ahmet’in beş yaşında Zeynep isminde bir ablası vardır. Hâkim bakış açısıyla yazılan eserde, Zeynep’in Ahmet’i kıskandığı bu kıskançlığın ise babanın sergilediği ayrımcı tutum nedeniyle oluştuğu anlatılmaktadır:

“Ahmet’in bir ablası var. Adı Zeynep. Ahmet’i çok kıskanıyor” (Meriç, 1998. s.11).

“Babası Ahmet’i kucağına aldı. Zeynep, babasına seslendi. Baba: “ Zeynep, kızım, ne haber?” dedi sadece. Zeynep babasının kendisini de kucağına almasını istiyordu ama öylece baktı, sesini çıkarmadı.... Çok kızıştı. Hırsından gözleri dolmuştu”(Meriç, 1998. s.12).

İki yaşındaki Ahmet’in yaşına uygun bir davranış olarak babasına anlattığı hayali olay, oyun ve oyuncaklara Zeynep karşı çıkar. Bütün bunların doğru olmadığını, Ahmet’in yalan söylediğini babasına ve annesine anlatarak ilgiyi Ahmet’ten kendi üzerine çekmeye çabalar:

“Yalan söylüyor işte. Orada Kızılderililer falan yok! Hem o at değil sopa! Di mi baba ama ha?” (Meriç, 1998. s.12).

“Anne bee! Ahmet hep yalan söylüyor. O at değil sopa işte!” (Meriç, 1998. s.13).

Ancak baba da anne de Zeynep’in bu çırpınışlarını görmezden gelince Zeynep başka bir yöntem kullanarak dikkat çekmeye çalışır: *“ Yaaaaa, benim karnım ağrıyor...”*(Meriç, 1998. s.13).

Görüldüğü gibi bu örnekte, anne-babanın çocuklarına demokratik bir tutumla yaklaşmaması nedeniyle ortaya çıkan kardeş kıskançlığı, çocuğun dikkat çekmek amacıyla hasta numarası yapmasına ve kardeşini suçlamasına neden olmuştur.

Benzer şekilde Meriç'in *Küçük Bir Kız Tanıyorum 11 Yaşında* isimli hikâye kitabında da kardeş kıskançlığı ve bu kıskançlığın çocuk üzerindeki etkilerine ilişkin örneklere yer verildiği görülmektedir. Öyküye göre, kitabın çocuk kahramanı Ayşe, birkaç ay içinde bir kardeşi olacağını öğrenir. On bir yaşına kadar tek çocuk olarak yaşamaya alışkın olan Ayşe'nin, bebek meselesi yüzünden 'dediği dedik, çaldığı düdüğü'(Meriç, 2011) bir çocuk haline geldiği anlatılırken aynı zamanda kardeş kıskançlığının çocuk üzerindeki etkileri örnek bir olay vasıtasıyla sunulur:

"Bebeğe bir şeyler alındıkça, bir dalgınlık, bir huysuzlanma... Gene de biraz huyu değişti. Çabuk küsen, çabuk alınan, ağlayıveren bir çocuk oldu. Bugünkü olay örneğin... Ayşe'de vay efendim bir çağlık, bir karşı koyma, bir ağlama; yer yerinden oynuyor... Ağlayışını bir görseniz, alt dudağını bükmüş, gözlerinden dizi dizi yaşlar dökerek..." (Meriç, 2011. s.72-73).

Zaman zaman kardeşi olan çocukların, kardeşlerinin kendilerine zarar vermek için dünyaya geldiklerini düşündükleri görülmektedir. Fatih Erdoğan'ın *Sihirli Kaykay* ve *Sihirli Kutu* isimli eserlerinde bu düşüncenin altında yatan sebeplere değinilmektedir.

"'Anneee! Şuna bak bana bızdık diyoo!'.... Bülent hırsla dışarı çıktı. Biliyordu annesi ne derse desin ablası ona bızdık demeyi sürdürecekti. Suratından düşen bin parça, sokağın sonuna kadar yürüdü..." (Erdoğan, 2001. s.5).

"Sınıftaki arkadaşlarının çoğunun kardeşi vardı ama hepsi de bundan o kadar hoşnut değildi. Kardeşler zararlıydı sanki. Örneğin Nurettin, öğretmene kaç kez 'ödevimi kardeşim yırttı' demişti" (Erdoğan, 2015. s.7).

"Bütün gün uslu durmayı başarmıştı. Daha doğrusu başarmak üzereydi. Ah o ablası! Öfkeyle yerdeki meşrubat kutusuna bir tekme attı" (Erdoğan, 2001. s.8).

Kardeş kıskançlığı yaşayan çocukların kardeşin kendisine veya eşyalarına zarar vermek amaçlı girişimlerde bulunması sıkça rastlanan tepkiler olarak karşımıza çıkar. Kardeş kıskançlığı, kendine acıma, üzüntü, öfke, can sıkıntısı, nefret ve intikam alma düşüncelerinin yanı sıra sevgi, koruma ve yakınlık hissetme isteği gibi karışık duyguların bir bileşiminden oluşmaktadır (İbrahimoglu, 2016).

Seni Seviyorum isimli hikâye kitabında, kardeşini kıskanan çocuk kahramanın içindeki kıskançlık çocuğun, intikam alma duygusuyla hareket etmesine neden olmuştur. Kendisini ‘kötü’ olarak nitelendirmek suretiyle kardeşinin eşyalarına zarar vererek intikam almaya çalışmıştır. Ancak daha sonra yaptıklarından pişman olup vicdan azabı çektiği ve kendisini “kötü” bir insan olarak nitelendirdiği görülür:

“Ama ben çok kötüyüm. Oyuncaklarını kırdım parçaladım kardeşimin!.... Bütün giysilerini kestim kardeşimin” (Erdoğan, 2016. s.14,16).

“Ama ben gerçekten kötüyüm. Çok ama çok kötüyüm!” (Erdoğan, 2016. s.26).

Görüldüğü gibi çocuk kardeşine olan kıskançlığı nedeniyle kardeşinin oyuncaklarını kırmış, elbiselerini kesmiştir. Yaptığı bu eylemleri annesine anlattıktan sonra aldığı *“Olsun... Ben yine de seni seviyorum”* (Erdoğan, 2016. s.14) şeklindeki cevabından ve bu sevginin kızgınlığa dönüşeceği sınırdan bir türlü emin olamamaktadır. Kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklarda anne babanın kendisine kızıp kızmadığından ve sevgisinden emin olamama nedeniyle sık sık kendisini sevip sevmediklerini sorma davranışı görülmektedir (İbrahimoglu, 2016). *Seni Seviyorum* öyküsünün çocuk kahramanı, annesinin sevgisini bir nevi test ederek yaptıklarına rağmen annesinin kendisini sevdiğini teyit etmek ister. Bu nedenle oyuncak kırmak, elbise kesmek gibi eylemlerin yanında, hayal gücünü de işin içine katarak, kardeşine yaptıklarıyla ilgili birtakım kurmaca olayları annesine anlattığı görülür. Ayrıca çocuğun anlattığı her olayın ardından verilen resimler de kardeş kıskançlığını gösteren bulgulardır:

“Ama ben çok kötüyüm. Oyuncaklarını kırdım parçaladım kardeşimin!’Olsun...’dedi annem. ‘Ben seni yine de seviyorum’” (Erdoğan, 2016. s.14).

Şekil 4.10. Kardeş Kıskançlığı 1 (Erdoğan, 2016o. s.15)

“Bütün giysilerini kestim kardeşimin!

‘Olsun...’ dedi annem. ‘Ben seni yine de seviyorum’” (Erdoğan, 2016. s.16).

Şekil 4.11. Kardeş Kıskançlığı 2 (Erdoğan, 2016o. s.17)

“Ama onu kutuplara götürdüm. Buzların içinde bıraktım kazaksız...”

‘Olsun...’ dedi annem. ‘Ben seni yine de seviyorum’”(Erdoğan, 2016. s.20).

Şekil 4.12. Kardeş Kıskançlığı 3 (Erdoğan, 2016o. s.21)

“Ama kızgın çöllere götürdüm. Güneşin altında bıraktım, şapkasız...

‘Olsun...’ dedi annem. ‘Ben seni yine de seviyorum’”(Erdoğan, 2016. s.22).

Şekil 4.13. Kardeş Kıskançlığı 4 (Erdoğan, 2016o. s.19)

Şekil 4.14. Kardeş Kıskançlığı 5 (Erdoğan, 2016o. s.23)

“Ama aya götürdüm onu. Kimsesiz ve yapayalnız bıraktım.

‘ Olsun...’ dedi annem. Ben seni yine de seviyorum’” (Erdoğan, 2016. s.24).

Şekil 4.15. Kardeş Kıskançlığı 6 (Erdoğan, 2016o. s.25)

“Ama ben gerçekten kötüyüm. Çok ama çok kötüyüm!”

‘Olsun...’ dedi annem. ‘Ne kadar kötü olursan ol, ben seni yine de seviyorum’” (Erdoğan, 2016. s.26).

Çocuğun, annesinin kardeşini de kendisini de aynı derecede sevdiğini, bu sevginin herhangi bir koşula bağlı olmaksızın süreceğini anlamasıyla içindeki kıskançlık duygusu yerini sevgiye bırakır. Dolayısıyla anne-babaların tutumları, kardeş kıskançlığı sorununun çözümündeki kilit noktadır demek mümkündür.

Kardeş kıskançlığının ortaya çıkmasındaki etkenlerden biri de ailelerin kardeşler arasında yaptıkları kıyaslamalardır. Nitekim bu konuya, *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar*’daki çocuk karakter aracılığıyla dikkat çekilir:

“Ama, baba... Biz de uysal sayılmayız ki! Bakma, görüntümüz uysal... Sen beni kardeşimle kıyaslayınca, ben onun oyuncağını kırmak istiyorum” (Ak, 2016l. s.25).

4.2.1.9. Kaygılar ve Korkular (Fobiler)

Çalışmada bu konu başlığı; yitirme duygusu/ayrılık kaygısı ve korkular olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir.

Yitirme duygusu/ ayrılık kaygısı:

Çocuklarda en sık görülen kaygı; ölüm, ayrılık, kaybetme gibi nedenlerle ortaya çıkan yitirme duygusudur. İnsanların sahip olduklarını kaybettikleri zaman yaşadığı bir duygudur. Yitirme duygusu çocuklar açısından ele alındığında, ilgili literatürde bu duygunun genellikle anneyi yitirme “loss of mother” ile ilişkilendirildiği görülür. Çünkü çocukluk döneminde kurulan en güçlü bağ anneye kurulan bağdır. Çocuğun “sevgi nesnesinden ayrılması” (Akman, 1988) ayrılık kaygısı adı verilen duygunun oluşmasına yol açmakta ve bu kaygı çocuğun sosyal hayatla uyumunun bozulmasına neden olmaktadır. Ayrılık kaygısının oluşmasındaki en önemli etken, çocuğun ayrılık, ölüm, hastalık gibi nedenlerle daimi veya kısa süreli olarak yitirme duygusunu yaşamış olmasıdır.

Yitirme duygusu yaşayan çocuklarda görülen yaygın tepkiler şunlardır (Bowlby,1973; TPD, 2013): Korku ve kaygı, öfke, yeme ve uyku bozuklukları, içine kapanma/ kendini

çevreden soyutlama, dikkat çekmek için sergilenen davranışlar, üzüntü ve özlem, ağlama, suçluluk, bağımlılık.

Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor isimli hikâye kitabında, ilkokul birinci sınıfa giden bir çocuğun, ayrılık duygusuyla tanışmasının ardından yaşadığı kaygı anlatılır. Çocuk, bahçelerindeki ağaçta gördüğü baykuşlarla bir bağ kurmuştur. Kendisini ağacın üzerindeyken duyamayacaklarını düşündüğü baykuşlarla anlaşmak için onlara mektup bile yazar. Daha sonra onlarla konuşmanın bir yolunu bulan çocuğun baykuşlarla olan bağı daha da güçlenmiştir. Ancak baykuşlardan ağaçtaki son gecelerini geçirmekte olduklarını olduğunu öğrenir:

“Hoşça kal, çünkü bu gece son gecemiz...” (Erdoğan, 2016c. s.28).

Eserde, yaptığı vedanın ardından yitirme duygusuyla tanışan çocuğun, bu ayrılık karşısında çok üzüldüğü, yoğun duygular yaşadığı görülür:

“O gece ağladım, ağladım... Beş beyaz benekli baykuşlar gitmeyin, bana bakın... Beş beyaz benekli baykuşlar ne olur biraz daha kalın!” (Erdoğan, 2016c. s.30).

Korkular/fobiler:

Korku, bir tehlike karşısında ya da bir tehlikeyi düşünürken duyulan kaygıdır (Büyük Sözlük, 2003). Korkular gelişimsel özelliklere bağlı olarak gelişebildiği gibi, travmalar, yanlış tutumlar, korkutma gibi nedenlerle bir duruma bağlı olarak da ortaya çıkabilmektedir. Pek çok durumda aileler ve diğer erişkinler, bu korkuların ortaya çıkmasına, pekişmesine bilerek veya bilmeyerek neden olurlar. Kimi zaman çocuğu kontrol edebilmek, istenmeyen davranışlarını engelleyebilmek için söylenen sözler, korkulara neden olmaktadır. Örneğin, “seni dilenciye veririm”, “oraya gidersen öcüler yer”, köpeğe yaklaşma, ısırır”, “yaramazlık yaparsan seni bırakır giderim”, “bak şimdi susmazsan doktor iğne yapacak” gibi ağızdan kolayca, sonuçlarını hiç düşünmeden çıkan ve yaşanan krize anlık çözümler getiren erişkin davranışları, sonrasında çocukların korkularla baş başa kalmasına neden olmaktadır. Çocuklarda en sık görülen korkular, anne-baba tarafından terk edilmek, yabancılar, hayalet, cin, peri gibi olağanüstü varlıklar, gök gürültüsü, karanlık, okul ve sınav korkularıdır.

Yapılan incelemede, çocuk hikâye ve romanlarında, çocukların yaşadıkları birçok korku türüne yer verildiği tespit edilmiştir. Fatih Erdoğan'ın *Korsan Kitap Çetesi* romanındaki çocuk karakter Bulut'un, köpeklerden, karanlıktan ve kavga etmekten korktuğu görülür:

“Aslında kendimi hiç de cesur hissetmiyordum. Korktuğum şeyler vardı. Örneğin köpekler. Hepsinden değil ama bazı köpeklerden korkuyordum. Ayrıca geceleyin bir mezarlıktan asla geçemezdim. Ha, bir de dövüşmekten pek hoşlandığım söylenemez” (Erdoğan, 2015ç. s.14).

İnsanların yüzyıllardır yaşadığı karanlık korkusu, köpek korkusu, şimşek korkusu, gibi korkuların yanında çağın getirdiği bazı teknolojiler ve olaylar yeni fobilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin, *Az Buçuk Teo* isimli eserin çocuk kahramanı Şeref: *“Sınav denince kırmızı boya kabı düşüyor başımdan aşağıya sanki.”* (Ak, 2016a. s.55) diyerek, kendisinde *sınav fobisi* olduğunu keşfetmiştir. Çocuklarda sınav fobisinin oluşmasında ailelerin yanlış tutumları önemli nedenlerden biridir. Bu konu eserde, sınava girip kötü sonuçlar alan çocuklarını sık sık başkalarıyla kıyaslayan aileler eleştirilerek işlenir.

Romandaki çocuk karakterlerden biri olan Buse, girdiği sınavı kazanamayınca annesi onu hem simitçinin oğluyla kıyaslar hem de diğer insanların önünde mahcup eder:

“Ben kızımı çalışkan bilirdim. Derdim günahım oydu. Simitçinin başıboş oğlu kadar eğitememişiz demek ki!” (Ak, 2016a. s.98).

Buse, bu durumdan çok etkilenir. Ele güne karşı çok mahcup olduğunu hisseder, sessizleşir. Bu tür durumların tekrar tekrar yaşanması sonucunda Buse'de bir sınav korkusunun oluşması kaçınılmaz olmuştur. Sonuç olarak, çocuklar arasında yapılan kıyaslamanın onların sınavlara ön yargıyla yaklaşmasına neden olduğunu, zamanla bu çocuklarda sınav korkusunun ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Çocuklarda görülen korkulardan bir diğeri canavar, hayalet, peri, cadı gibi gerçek üstü varlıklardan korkma olarak karşımıza çıkar. Seyrettikleri bir filmin veya anlatılan bir hikâyenin etkisinde kalarak hayallerinde yaşattıkları gerçeküstü bir yaratık olan canavarlardan korkmaları sıklıkla karşılaşılan korku türlerinden biridir (Akkoca, 2010). ‘Canavar korkusu’nun işlendiği *Gırrr* isimli öykü kitabında bu konu, çocukların bu tür varlıklara karşı olan korkularını yenmeleri için ele alınmıştır. Eserin çocuk kahramanının, eğlenceli bir kurguyla korkularıyla yüzleştirildiği öyküde temsili canavar

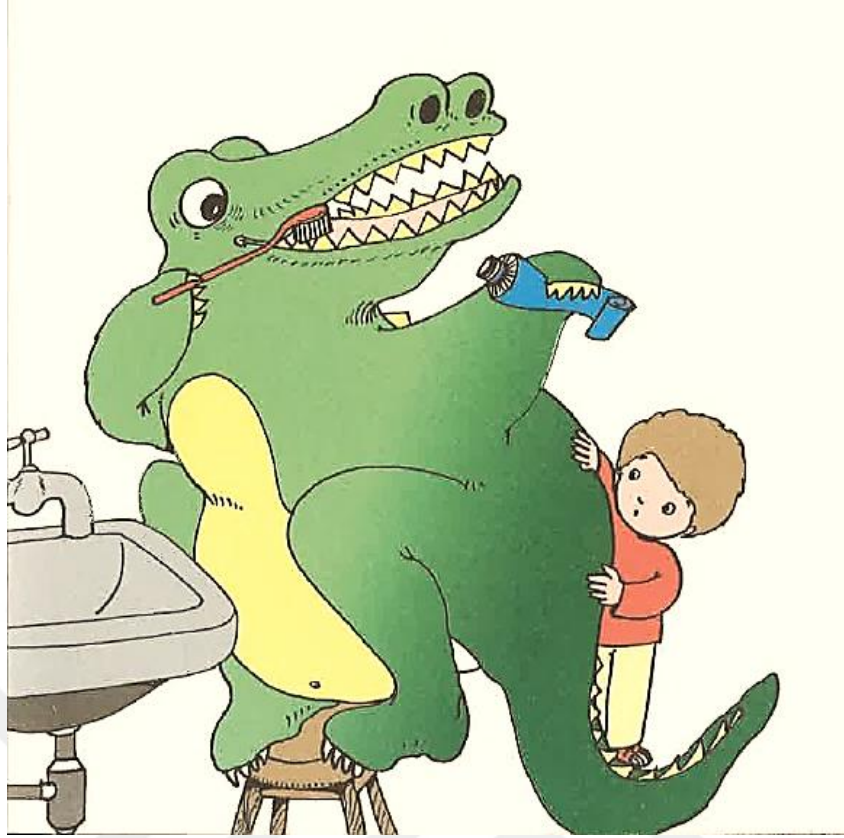
resimleriyle desteklenen, eğlenceli bir kurguya yer verilmiştir. Kurguya göre, çocuğun evine giren canavar önce aile bireylerini sonra çocuğu korkutmaya çalışır:

“Canavar dedeme ‘Gırrr!’ dedi. Dedem hiç korkmadı. Canavar babama da ‘Gırrr!’ dedi. Babam da hiç korkmadı. Canavar anneme de ‘Gırrr!’ dedi. Annem de hiç korkmadı. Canavar ablama da ‘Gırrr!’ dedi. Ablam da hiç korkmadı. Sonra canavar bana geldi. ‘Gırrr!’ dedi. Ben de hiç korkmadım” (Erdoğan, 2016i. s.8-16).

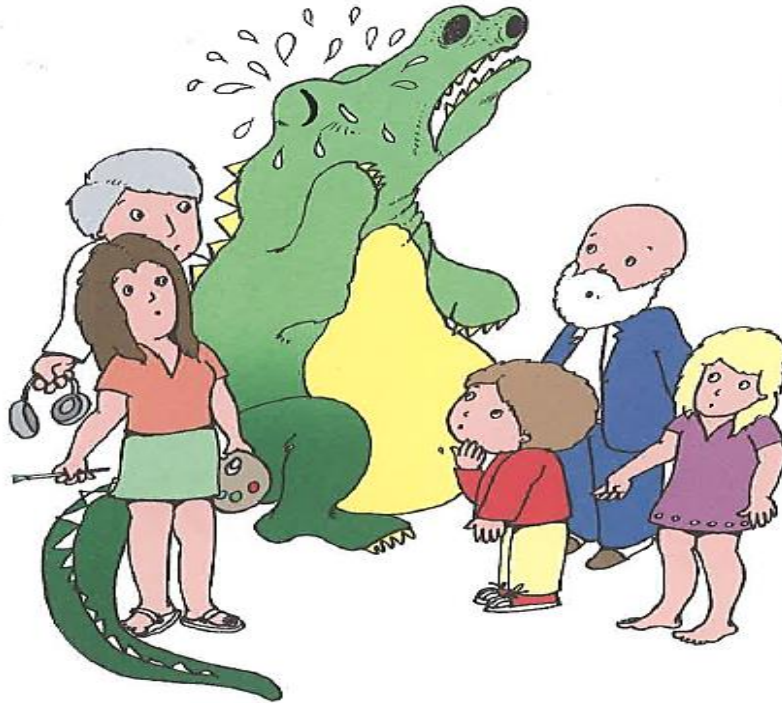
Çocuğun korktuğu nesnelerin, mizahî yönlerinin bulunup sıradanlaştırılması çocukta oluşan korkuyu yenmede izlenecek yollardan biri olarak karşımıza çıkar (Odağ, 2017). Kurgunun devamında yazar, mizahi bir anlatımla, diş fırçalama gibi bütün insanların günlük yaptığı bir eylemi canavara yaptırır. Yazarın amacı, çocukların hayalindeki canavar figürünü sıradanlaştırmaktır.

“Sonra canavar ağlamaya başladı. ‘Neden kimse benden korkmuyor ki? Ben canavar değil miyim sanki? Annem dedi ki: ‘Ayy bu ne pis ağız böyle! Tabii ki korkutamazsın kimseyi bu pis dişlerle. Korkunç olmak istiyorsa akıllı bir canavar, bence her gün sabah akşam dişlerini fırçalar... Canavar hemen gidip dişlerini fırçaladı. Alttan üstten sağdan soldan dişler tek tek parladı...’” (Erdoğan, 2016i. s.18-24).

Çocuk korkularıyla ilgili yapılan çalışmalarda uzmanlar, çocuğun korkularının ciddiye alınması gerektiğini; korku kaynağı olan gerçek üstü varlıkların resimlerinin çizilerek komik bir hale sokulması gerektiğini, böylece çocukların canavar, hayalet vb. varlıkların hiçbir şey yapamadıklarını anlamalarının sağlanacağını, bunun neticesinde korkunun ortadan kalkacağını belirtmektedir (Odağ, 2017). İlkokul birinci sınıf öğrencileri için yazılmış olan *Gırrr* isimli eserde yer verilen görsellerin, çocuğun korkularını yenmesine yardımcı olabilmek amacıyla, sevimli ve eğlenceli çizimler olarak verildiği görülür:

Şekil 4.16. Canavar korkusu 1 (Erdoğan, 2016i. s.25)

Şekil 4.17. Canavar korkusu 2 (Erdoğan, 2016i. s.19)

Çocukların yaşadığı korkuların altında yatan nedenlerden bazıları, birileri tarafından hayalet, canavar, öcü gibi olağanüstü varlıklarla; iğneci, doktor gibi ara sıra yanına gitmek zorunda kaldıkları yabancı insanlar aracılığıyla korkutulmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk okuma yazma öğrenen öğrenciler için yazılmış olan *Gece Gelen Konuklar* isimli hikâye kitabında, çocuk kahraman evde yalnız kaldığında bu tür korkulara kapılmaktadır. Bu korkuya neden olan etmen ise ablasının dolaylı olarak çocuğu korkutmasıdır:

“Annem, babam ve ablam gezmeye gittiler. Ablam dedi: Sakın ha, korkmayasın canavardan, hayaletten, öcüden...” (Erdoğan, 2016j. s.6).

Ablanın bu tembihi üzerine çocuk hiçbir şeyden korkmaması gerektiğini kendi kendine telkin eder. Ancak yine de içindeki korkular yalnız kaldığı süre içerisinde yavaş yavaş açığa çıkmaya başlar. Çocuk, rüyası aracılığıyla hayal ürünü olan olağanüstü varlıklarla kendi evinde karşılaşır:

Şekil 4.18. Çocuk korkuları 1 (Erdoğan, 2016j. s.13)

Şekil 4.19. Çocuk korkuları 2 (Erdoğan, 2016j. s.15)

Şekil 4.20. Çocuk korkuları 3 (Erdoğan, 2016j. s.17)

Şekil 4.21. Çocuk korkuları 4 (Erdoğan, 2016j. s.29)

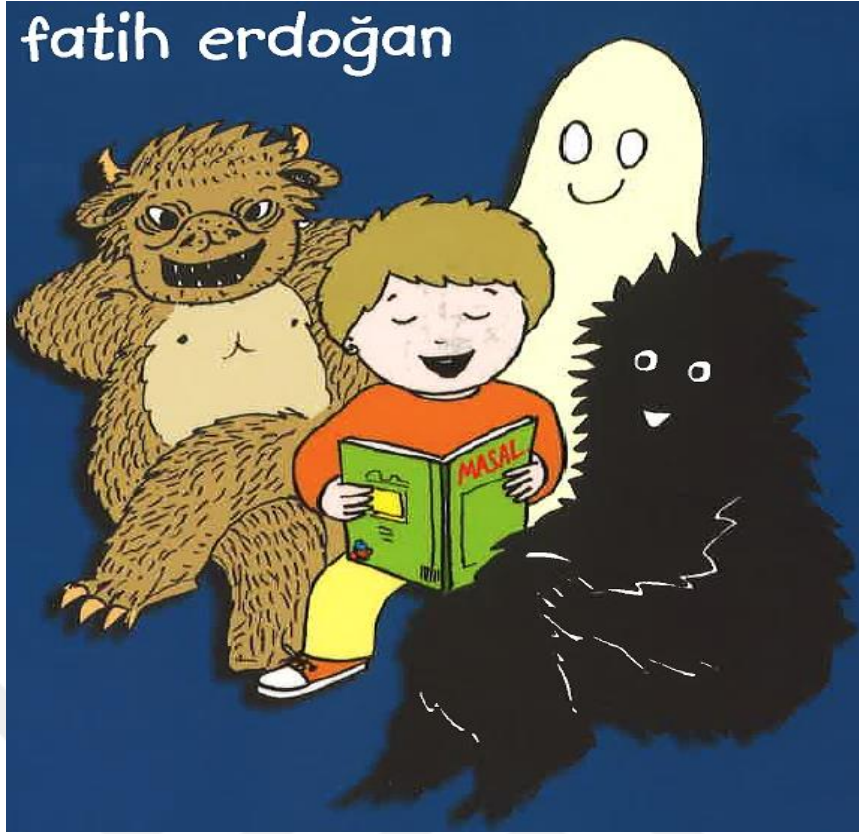
*“Merhaba, ben **canavar**, bilmem tanır mıydınız? Acaba gecenizi benimle paylaşır mıydınız?”* (Erdoğan, 2016j. s.12).

*“Geceaydın, benim adım **hayalet!** Size katılabilirsem, pek mutlu olurum elbet!”* (Erdoğan, 2016j. s.14).

*“(**Öcü**) Ben boynuma astım, sonunda kimliğimi... Aslında ben de bilmiyorum, neye benzediğimi...”*(Erdoğan, 2016j. s.16).

Bu karşılaşmanın ardından çocuk ve korktuğu varlıklar arkadaş olurlar. Aslında o kadar da korkunç olmadıklarını gören çocuğun, onlara masal okumasıyla korkularının uçup gittiği hem yazıyla hem de resimlerle anlatılmıştır:

“Geceler çok sıkıcı, artık korkmuyor çocuklar. Bize kitap oku ne olur! Kim bilir masallarda ne korkunç masallar var!” (Erdoğan, 2016j. s.26).

Şekil 4.22. Çocuk korkuları 5 (Erdoğan, 2016j. s.29)

Şekil 4.23. Çocuk korkuları 6 (Erdoğan, 2016j. s.19)

Hikâyede çocukların büyükler tarafında korkutuldukları bir diğer korku ögesi iğneci, doktor, polis gibi meslekleri yapanlardır. Çocuklarda bu korkunun ortaya çıkmasına neden olan yetişkinlerin, iğneci amca aracılığıyla eleştirildiği görülür.

“Bağışlayın efendim, rahatsız ediyorum. İğneciyim de ben, şuradan geçiyordum. Galiba dedim bana göre bir iş var. Buraya girdi gördüm, öcü, hayalet, canavar... Biliyorsunuz beni hep onlarla birlikte anarlar. İğnem hiç acıtmaz ama küçükleri hep benimle korkuturlar. Bu gidişle ya bu işi bırakacağım, ya da iğnenin büyüğünü, büyüklere yapacağım!” (Erdoğan, 2016j. s.20).

Şekil 4.24. Çocuk korkuları 7 (Erdoğan, 2016j. s.21)

4.2.1.10. Kimsesiz Çocuklar

Bu tema altında elde edilen bulgular, “Ebeveynlerinden Birini Kaybetmiş Çocuklar”, “Başka Bir Akrabasıyla Yaşamak Zorunda Kalan Çocuklar” ve “Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Çocuklar” olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir.

Ebeveynlerinden birini kaybetmiş çocuklar:

Anne veya babasından birini ölüm ya da ayrılık gibi sebeplerle kaybeden çocukların da kimsesizlik duygusu yaşadıklarını söylemek mümkündür. Çünkü hangisi olursa olsun ebeveynlerden birinin yoksunluğu, çocuğun bazı ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılanamamasına dolayısıyla bu ihtiyaçların karşılanması için başkalarına muhtaç olunmasına sebep olabilmektedir. Bu da çocukların sorunlarından biri olarak karşımıza çıkar.

Anne veya babasını kaybeden çocukların en sık karşılaştıkları sorun, maddî yönden çekilen sıkıntılardır. *Şarkını Denizlere Söyle* isimli romanda, Tan’ın babasının ölümüyle birlikte annesinin evinin ve çocuğunun maddî ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesine neden olur. Onların düştüğü durumu gören diğer insanlar, aileye yardımcı olabilmek için çocuklarının eski küçülmüş kıyafetlerini eve getirir. Bu durum, tam da ergenlik çağındaki Tan’ın gururunun incinmesine neden olmaktadır:

“Son günlerde öykümüzü duyan, halimize acıyan, bizi tanıyan tanımayan, çocuklarının küçülmüş giysilerini evimizin kapısına bırakıyorlardı. Bu iş canımı sıkıyaya başlamıştı. Uzunca bir süre yeni alınmış bir giysim olmayacaktı. Üstelik bir gün önce Sinan’ın, tişörtümdeki lekeye bakıp da, “Benim eski tişörtümü giymişsin, bu leke portakal lekesi,” demesine illet olmuşum.” (Ak, 2013b.s.32).

Başka bir akrabasıyla yaşamak zorunda kalan çocuklar:

Az Buçuk Teo’da da anne babası olmayan bu sebeple başka bir akrabası tarafından büyütülen ve sürekli azarlanan, kendini ifade etme şansı verilmeyen çocukların yaşadığı sorunlara değinilir. Romandaki ana karakter olan Teo, çok küçükken anne ve babasını trafik kazasında kaybeder. Onu dedesi büyütür. Dedesi o kadar sinirli bir adamdır ki Teo’ya hiç konuşma hakkı vermez, her hareketi her sözü dedesinin sinirlenmesine yol

açar. Bu soğuk ortamdan sıkılan Teo, bu sorunla başa çıkabilmek için kendince yollar bulur:

“Kendimi odama kapar, tavana, göğe, bahçeye bakar, düşünürdüm. Ayın hallerini, yıldızların hareketlerinin önceden nasıl bilinebildiğini anlamaya çalışırdım... Duvarlara yazılar yazardım” (Ak, 2016a. s.34).

Teo'nun çocukluğundaki en büyük sorunu olan kimsesizliği, bir yetişkin olduğunda da hayatını etkilemeye devam eder. Çocukluğunun en önemli sorunlarından biri olan kimsesizlik onun sevgiden mahrum kalmasına; evlilik, çocuk sahibi olmak gibi konular hakkında çeşitli endişelere kapılmasına neden olmaktadır:

“Ahh, ben de pek sıcaklık göremedim hanımefendi. Annem, babam küçük yaşımda trafik kazasında öldüler, beni dedem yetiştirdi. Aman ne sinirli adamdı! Ne yapsam, ne söylesem suç olurdu!

Beyim çocuğunuz yok mu sizin?

“Yok. Bir ailem olmadı. Evlilik zor, çocuk problem. Aileler o kadar emek veriyorlar, spastik görünümlü, depresyonlu gençler çıkıyor ortaya” (Ak, 2016a. s.52-53).

Vanilya Kokulu Mektuplar romanında, anne-babası ayrıldığı için anneannesiyle yaşamak zorunda kalan Kıymık'ın anneannesiyle yaşadığı sorunlara yer verilir. Anneannenin torunuyla arasındaki yaş ve kuşak farkı, çocuğun enerjisine yetişememesine, çocuğun düşünme biçimini anlayamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle Kıymık, yer yer anneannesiyle yaşamamanın zorluklarından yakınır:

“Öff gene mi anneannem... Anneannemle yaşamım dayanamayacağım kadar sönük ve renksiz.” (Ak, 2015g. s.12).

“Konuşur mu sanki? Upuzun geceler boyunca ağzını açtığı sayılıdır. O da konuşmak değil, esnemek için. Konuşması da hep aynı cümleyle başlar zaten: Beni bir on yıl önce görecektin...” (Ak, 2015g. s.15).

“Hava karardıktan sonra evde anneannesiyle oturmak yok mu, bu Kıymık'ın canını sıkıyor işte! Anneanne geceleri keyifsiz oluyor. Ya midesi gaz yapıyor, ya dizleri ağrıyor, ya da ayakları uyuşuyor. Ödevlerini yapmasına hiç yardımcı olmuyor.” (Ak, 2015g. s.13)

Anne babası dışındaki akrabalarından biriyle yaşamak zorunda olan çocukların yaşadığı sorunlardan biri de çocuğun aşırı kısıtlayıcı ve otoriter tutumlarla karşı karşıya

kalmasıdır. *Vanilya Kokulu Mektuplar*'da anneannesiyle yaşamak zorunda kalan Kıymık'ın gördüğü baskı nedeniyle bunaldığı görülür:

“Anneannem sınıfımızın kapısındaki eşiğe benziyor. Bana çelme takmadığı bir sabah bile yok” (Ak, 2015g. s.20).

“Kıymık hafta sonu oldu mu, kumbarasını boşaltır, paralarını sayar, ama bir türlü sinema bileti alacak parayı denkleştiremez. Anneannesinden istemek işine gelmez. Çünkü anneannesinin ne diyeceğini iyi bilir: “Sinemaya mı gideceksin Kıymık? Televizyonda bir sürü film gösteriyorlar. Bir kaç tanesini izlesene.” (Ak, 2015g. s.20).

“Anneanne Kıymık'ın hayatını tıpkı bir öğretmen gibi programa sokmuş: Kıymık her sabah okula gidecek... Öğleyin okuldan dönecek... Yemek yiyecek ve hemen derslerinin başına dönecek... En az iki saat ders çalışacak... Sonra sokağa çıkabilir... Hava kararır kararmaz eve dönecek...”(Ak, 2015g. s.12-13).

Anneannesiyle yaşarken karşılaştığı bütün bu sorunlar, Kıymık'ın kendini çaresiz ve mutsuz hissetmesine ve bunun sonucunda da sinirlenmesine neden olur:

“Kıymık, içinden çıkamadığı bir soruyla karşılaştığında başı öne eğik, elleri arkasında, yüzü alev alev yanarak odasında dört dönüyor. Öff... Anneannem nerde yanlış yaptığımı gösterse ya! Göstermez... Çünkü o zaman bir işe yarar. Anneannem bir işe yaramak istemiyor!” (Ak, 2015g. s.13).

“Ona sadece anneanne deyin, gülüyorsa bile asılır suratı. Bacası tıkanmış bir soba gibi burnundan, ağzından, kulaklarından pofur pofur dumanlar çıkararak homurdanır.” (Ak, 2015g. s.12).

Aşkım Çobanyıldızı romanında ise anne-babasını kaybettiği için yaşlı babaannesiyle yaşamak zorunda kalan Hasan'ın yaşadığı sorunlara değinilmektedir. Ayrıca babaanne çocuğun herhangi bir bakımını üstlenmediği için Hasan, gündüzleri yetiştirme yurdunda vakit geçirmekte, karnını burada doyurmaktadır. Akşam olduğunda, babaannesinden korktuğu için eve gitmeyi istemez. Çünkü evde şiddet görmektedir:

“Hasan dokuz yaşındaydı. Annesi ve babası çok küçükken ölmüş, yurdun çok yakınında babaannesiyle yaşıyordu. Enise hanım, onun yurttan kalan öteki çocuklarla birlikte oynamasına, yemek yemesine özellikle izin veriyordu. Ancak babaannenin sık sık Hasan'ı dövdiği biliniyordu.... Oğlunun ve gelininin ölümünden duyduğu acıyı çocuktan çıkarıyormuş.” (Erdoğan, 2003. s.54-55).

Babaanne, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamadığı gibi ona tehdit ve hakaret dolu sözler de söyler. Babaannenin tehditleri ve uyguladığı psikolojik şiddet; çocuğun eve gitmekten korkmasının nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkar:

“Yaşlı kadın başını kaldırıp gözlerini Hasan’a dikti. “Korkar,” dedi. “aha çok korkacak o benden... Onunla işimiz bitmedi...” Hasan Aylin’e sokuldu, titriyordu” (Erdoğan, 2003. s.68).

“‘Bu domuza söyledim kaç kere yurttan bana da yemek al diye.’ ‘İsteyemedim,’ dedi Hasan.. Ağlamaya başladı” (Erdoğan, 2003. s.72).

“Ancak babaannenin sık sık Hasan’ı dövdüğü biliniyordu...” (Erdoğan, 2003. s.54).

Yetiştirme yurdunda yaşayan ocuklar:

Sevim Ak’ın *Domates Saçlı Kız* isimli romanının konusu, yetiştirme yurdunda yaşayan Güneş isimli çocuğun yaşadıklarıdır. Güneş, yetiştirme yurdunda büyümüş bir kızdır. Henüz bebekken yurdun kapısına bırakılan Güneş, yurttaki görevlileri annesi yerine arkadaşlarını ise kardeşi yerine koymuştur. Arkadaşlarıyla birlikte harçlıklarını çıkarabilmek için bileklik örüp başka çocuklara satarlar. Bu ocukların yanında genellikle anneleri de olur. Annesiyle bileklik almaya gelen bir kız çocuğu oldukça nazlıdır. Annesinden istekleri bir türlü bitmez:

“Yaah, hani bana uğur taşı alacaktın?” (Ak, 2016. s.21).

“Anneee, bilekliği alalım, ne olur!” (Ak, 2016. s.21).

Buna karşın Güneş’in nazlanacağı, mız mızlanacağı, isteklerini yaptıracağı birisi yoktur. Onun baş etmesi gereken sorunları, sorumlulukları vardır. Örneğin tezgâhtaki bileklikleri satmak ve para kazanmak zorundadır.

Yazar, böylece ailesiyle yaşayan ve yurttan yaşayan çocukların hayatlarını karşılaştırarak, yetiştirme yurdunda yaşayan çocukların sevgi ve ilgiden mahrum olduklarına dikkat çekmiştir.

Yurttan yaşayan çocukların rahatsız oldukları konulardan biri, diğer insanların onlara karşı yaklaşımlarıdır. İnsanların yurttan yaşayan çocuklara acıyarak bakmasıdır:

“Sen farkında değilsin galiba. Yetiştirme yurdundan geldiğimizi söylediğimizde herkes bize acıyarak bakıyor.” (Ak, 2016. s.49).

Yetiştirme yurdunda kalan çocukların başka sorunları da vardır. Bu sorunlardan biri de kendilerini ait hissettikleri bir ailelerinin, bir evlerinin ve eşyalarının olmaması nedeniyle ortaya çıkan aidiyet duygusu eksikliğini yaşamalarıdır:

“Yurtta hiçbir eşya kendimize ait değildir. Bugün sana ait olan bir dolabı ertesi bir başkasına verirler...” (Ak, 2016ç. s.18).

Çocuğun yaşadığı bu sorunun, onun başka bir nesneye bağlanmasına neden olduğu görülür. Sırf kendisine ait bir eşyaya sahip olmanın hazzını yaşayabilmek için kendinden başkasının işine yaramayacak, sadece kendisinin ilgi duyduğu, özel anlamlar yüklediği ip örgülere bağlanır.

“İp örgüsü benim en sevdiğim şey. Okul çantamın sapında, sıramın demirinde, karyolamın başında... Örme saçaklar olmadı mı içim rahat etmez. Neredeyse her elimin dokunduğu şeyde, her geçtiğim yolda bir ipim vardır. Bunu ben kullandım, buradan ben geçtim demek gibi bir şey bu... İp örgülerim benimdir. Ben ip örgülerimle dokunurum eşyalar” (Ak, 2016ç. 18-19).

Yazar, romanda yurttta büyüyen çocukların önemli sorunlarından biri olan temizlik ve düzenle ilgili olarak, ailesiyle yaşayan çocukların farkında bile olmadıkları ayrıntıları işlemeye devam eder. Yurdun karşısındaki apartmanda dik saçlı bir erkek çocuğu yaşamaktadır. Güneş, onu yurdun penceresinden takip eder çocuğun eviyle ilgili bazı tespitlerde bulunur. Burada yazar, ev ortamıyla yurt yaşamını karşılaştırmak suretiyle yurttta yaşayan çocukların sorunlarına dikkat çekmektedir:

“Dik saçlı çocuğun evi kocamandı. Salonunda cilalı koltuklar ve camdan bir masa vardı. Masanın camı pırıl pırıldı, üstünde ufacık bir kırıntı bile yoktu.”(s. 32 *“ Bizim odanın masasından, kırıntı, el izi, yemek artıkları hiç eksik olmaz. Erik, meyve kabuklarını masada bırakır. Kabuklar kararır, buruşur, kokar.”* (Ak, 2016ç. s.32).

Güneş, dik saçlı çocuğun evinin aksine kendi yaşadığı yerde bir düzenin, temizliğin olmadığını farkındadır. Bu noktada yazar, romanın okuyucu kitlesi olan çocuklardan ev ortamında yaşayanların, kendilerinin sahip oldukları ancak değerli bulmadıkları birçok imkânın, bazı çocuklar için çok önemli, değerli ve hatta hayallerindeki imkânlar olduğunu fark etmelerine de olanak sağlar.

4.2.1.11. Otorite Sorunu

Otorite sorunu başlığı, “ebeveyn baskısı”, “akran baskısı” ve “okul baskısı” olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmıştır.

Ebeveyn baskısı:

Bazı ebeveynlerin çocuklarından, yaşlarının ve kapasitelerinin üzerinde bir beklenti içinde oldukları görülmektedir. Çocuklardan kusursuz olmasını, akademik başarılarının mükemmele yakın olmasını, arkadaşlarının dahi bu özellikleri taşımasını isteyen ailelerin bu tutumları çocuk üzerinde baskı unsuru olmaktadır. Anne-babaların bu mükemmeliyetçilikleri nedeniyle, çocuklarının arkadaş seçimine karışmaları da sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Kamhi (2013) çocuğun arkadaş seçimini onun adına ailesinin yapmasının onun birey olmasını engellediğini, sosyal hayata daha kolay uyum sağlayabilmesi için kendi kararlarını kendisinin vermesine fırsat verilmesi gerektiğini belirtir. *Gökte Biri Var* isimli eserde, çocuğunun arkadaşlarını onun yerine seçen ve bu konuda baskı yapan anneden bahsedilir. Çocuk, annesinin bu otoriter tutumundan oldukça rahatsızdır:

“Amma uzattın. Değişik bir kız tanıyacaksın, fena mı? ... Yarın bize gelecekler. Sokaklarda anormal insanlarla ilgileneceğine bu kızla ilgilen.”

“Bırak o cüce boyunla çam yarması adamları doyurmayı” (Ak, 2016j. s.24).

“Anneannem ısrarcı kaş-göz işaretlerini görmesem kızın deve inadını bilmesem, annemin akşam başımda boza pişireceğini hayal etmesem pes etmezdim.” “Ben öğretmenimle aramdaki sorunu anlatmaya, Sibel’in güvenimi sarsan gizli mesaj olayından söz etmeye kalksam sözlerim tıklırdı ağzıma.

“Sus, tartışma! Öğretmenin ne dediyse doğrudur. Arkadaşlıkta küslük olmaz, herkesle iyi geçin,” sözlerinden gına gelmişti” (Ak, 2016j. s.35).

Baskıcı ebeveynlerin, çocukların arkadaş seçiminde, iş, uğraş edinmelerinde otoriter bir tutum sergiledikleri görülür:

Annem sokaklarda başıboş dolaşmamdan, her gün teldeki adamın yanına gitmemden hiç hoşlanmıyordu. Ona kalsa ilgi alanım Susam’la sınırlı kalmalıydı.

“Öff... Anne, sıkılıyorum ondan... O kızdan ne oyun arkadaşı ne de temizlik bezi olur. Uyuşuk açığızün teki. Anneannemin kedisi sanki.”

Annem, düz, parlak, çene hizasındaki saçlarının uçlarını çekiştiriyordu sinirden.

“Sus! Bir daha böyle konuştuğunu duymayayım... Hele anneannenin yanında ağzından kaçırma, alınır valla!” (Ak, 2016j. s.55).

Sakız Kızın Günleri hikâye kitabında ise ebeveynlerin, çocukların meslek seçimleri konusunda otoriter bir tutum sergiledikleri görülür. Çocuğun istekleri, ilgileri aile tarafından ciddiye alınmaz:

“‘Bir oyuncu olsam keşke. O zaman istediğim her kılığa girebilirim. Kimse bana kızmaz. Hemşire, dedektif, astronot, Çingene kızı, çalışkan kız... ne istersem...’

‘Kim soktu bunu aklına? Oyuncuymuş! Doktor ya da mühendis olacaksın. Bunu iyi belle. Babanla çoktan karar verdik bile. Ama... boş zamanlarında, hafta sonları oyunculuk yapabilirsin bak... Buna karışmayız’” (Ak, 2016k. s.16).

Ebeveynlerin çocuklarının akademik başarılarını iyileştirmek amacıyla baskı yapmaları, bazı çocukların, ailelerinin aşırı başarı beklentileri nedeniyle sabırsızlık, en ufak bir engelde hemen vazgeçme gibi davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır:

“Annem, bir merhaba demeden döküldü:

‘Beşinci sınıfa geçtin sonunda. Tebrikler. Ne olur, açık söyle bana, sınıfın sondan birincisi sen misin?... Benim de arkadaşlarım gibi çocuğumun başarısıyla böbürlenmeye hakkım yok mu?’

‘Şimdilik Simgıyla yetinin. Benimki sonraya kalsın.’

‘Hep sonra de bakalım... İleride hangi mesleği seçeceğini merak ediyorum.’

‘O yıllar gelince düşünsek.’

‘Senin gibisine maymun iştahlı derler. Bir işi alır, bitirmeden başkasına heves ederler.’

‘Dünyanın en parlak çocuğu mu seçilmemi istiyorsunuz? Anlamıyorum ki... Rekorlar kitabına mı gireyim?’

“Kitaplara girmesen de seni çok iyi bir özelliğin yüzünden parmakla gösterebilirler. Kimsenin üstlenemediği işleri bu genç yapar, desinler.”

Anne salonda tur üstüne tur atıyordu. Tırnaklarını çatur çatur yemesinden kızgınlığının derecesini ölçebilirdiniz” (Ak, 2016j. s.28)

Ailelerin çocuklarının her istediklerini yapmaları da çocuk üzerinde baskı oluşturan davranışlardan biri haline gelebilir. Çünkü aileler bu davranışlarıyla çocuğa, ‘istediğin her şeyi aldık, her kursa gönderdik, artık başarmak zorundasın’ mesajı vermektedir. Bunu hisseden çocukta başarısız olma korkusu nedeniyle gelişen erteleme, vazgeçme, çabuk sıkılma gibi davranış bozuklukları görülebilmektedir:

“Anne, ansızın içeri yöneldi, çocuğun odasındaki dolabı bir hışımla açtı. Tepesinden aşağı paldır küldür bir sürü malzeme döküldü.

Keman, spor ayakkabıları, futbol topu, atlama ipi, raket, tenis topları, yüzücü mayosu, fotoğraf makinesi...

‘Bak... buraya tikiştirdiklerine... Neye ilgi duyduysan kırmadık, aldık. Sen ne yaptın? Birkaç hafta geçmeden dolabına atıp başkasının peşinden koştun.’

Berk kemanı kopuk telinden kendine doğru çekti. ‘Boynumu acıtıyordu. Bir melodiyi iki kere çalmam öğretmenime yetmiyor, yirmi kere çaldırıyordu.’

‘Ellerin ve beynin uyumu yakalaması kolay mı sandın?’

‘Benden bu kadar dedim, kemanı dolabın arkasına attım.’

‘Parmaklarım durmak için yanlış yerleri seçiyordu. Teller kızgınlıktan isyan bayrağını çekiyordu.’

‘Hadi keman seni sarmadı. Tenise ne demeli? Bak, şu rakete, topu topu kaç kere kullandın, kenarı bile çatlamış...’

“Bileğim incindi ama... Çok isterdim oysa” (Ak, 2016j. s.30-31).

Çocuğun aileden gördüğü baskı, çocukları psikolojik olarak etkileyen ve çocuğun kendisini değersiz hissetmesine neden olur. *Dörtgöz* isimli hikâye kitabında, ebeveyn baskısının, çocuk üzerindeki psikolojik etkileri anlatılır. Hikâyedeki yardımcı karakterlerden biri olan Ufuk, ebeveyn baskısı yaşamaktadır. Ailesi tarafından sevilmediğini düşünmektedir. Bu durumdan evlatlık olabileceği düşüncesine kapılacak kadar muzdariptir:

“Kimse beni sevmiyor... Sen sevgiden anlamaz mısın? Sevmiyorlar işte... İki kere iki dört kadar açık. Beni evlatlık almışlardır...” (Ak, 2016d. s.996).

Bu düşüncesini arkadaşı Dörtgöz'le paylaşırken anlattıklarından ailesi tarafından fazlaca yargılanması, duygularının anlaşılabilmesi, çocuğun ilgi ve isteklerine göre değil de ailesininkilere göre bir hayat sürmesinin istenmesi gibi nedenlerle sevilmediği fikrine kapıldığı görülür:

“Abur cubur yiyormuşum... televizyon kuşuymuşum... yemekte bilmece çözüyormüşüm... isteklerim bitmiyormuş... annemin yalanlarını ortaya döküyormüşüm... telefonda laklak etmeye bayılıyormuşum... geceleri org çalarak kafa şişiriyormüşüm. Elimden top kaçsa, cam kırılrsa, bir kızın saçını çeksem sorunlu damgası yiyorum. Nedenini uzun uzun açıklamam kurtuluş yok. Susarsam psikologa, pedagoga, oralarda tutuk kalırsam resim kursuna...” (Ak, 2016d. s.96).

“ Babama kalsa ressam olmalıyım... adam resim çizmeyi çok istemiş de engellemişler.. anneme kalsa balerin olmalıyım... onun içinde ukde kalmış.” (Ak, 2016d. s.96).

Akran baskısı:

TDK'ye göre akran sözcüğü yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri, boydaş, böğür, taydaş, öğür anlamına gelmektedir (TDK, 2005). Akran baskısı ise bireyin gönüllülüğüne bakılmaksızın bir şeyi yapmaya zorlanması ya da bir şeyi yapmaktan alıkoyması olarak tanımlanır (Kapıkıran ve Fiyakalı, 2003). Özellikle çocuklar ve gençler arasında kendi kabul ettirme, alay edilmekten kaçınma, arkadaşlarına uyum sağlama gibi kaygılarla akran baskısına maruz kalındığı belirtilmektedir (Esen, 2003).

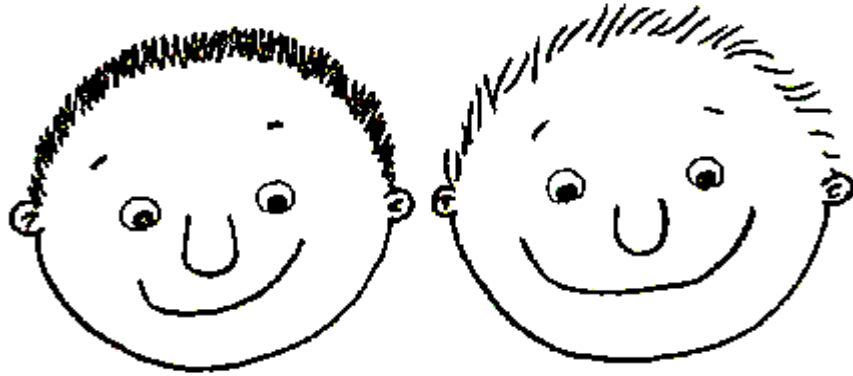
Akran baskısı her zaman olumsuz bir olgu olarak görülmemekte olup, olumlu etkileri de olduğu belirtilmiştir. Yine, akran baskısını bütün sorunların kaynağı olarak görmemek gerektiği vurgulanmıştır. Gençler izole olmamak için ve alay edilmemek için akran baskısına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu baskıyla karşılaşan çocuklar, kendi kişiliklerinden ödün verebilir, hatalı kararlar alarak zarar görebilirler, okul başarılarında düşüş, aile ilişkilerinde sorunlar yaşayabilirler veya daha da tehlikelisi risk alma davranışı geliştirebilirler. Riskli davranışlar, sağlığı tehlikeye atması hatta zaman zaman hayati tehlikelere yol açması nedeniyle çocuk ve ergenler için önemli bir sorundur (Kapıkıran ve Fiyakalı, 2003).

Fatih Erdoğan'ın *Böyle de Ödev mi Olur*, *Korsan Kitap Çetesi*, *Sihirli Kaykay* ve *Onu Seviyorum*; Sevim Ak'ın *Dörtgöz ve Horoz Adam* ve *Korsan* isimli eserlerinde, alay etme şeklinde ortaya çıkan akran baskısı ve baskıya maruz kalan çocuklar anlatılır.

Böyle de Ödev mi Olur'un başkışisi Memo, bir gün sınıfta öğretmenine ödevlerin gereksiz olduğunu söyler. Öğretmen çocuğun söylediklerine çok sinirlenir; ona alayla karışık cevaplar vererek susturur. Eserde, öğretmenin bu tavrından etkilenen diğer çocukların alay etmeyi devam ettirdikleri; akran baskısının bu çeşidinin ise çocukta öfkeye yol açtığı anlatılır:

“Ama işte bu kez ödev deyince bütün sınıf gülümseyerek bana bakıyordu. Hatta Serkan’la Erdal gülümsemekle yetinmiyor, birbirlerini dürte dürte düpedüz sırtıyorlardı. Sırtmalarını görmezden gelmeyi başarabilirdim ama onlar sadece sırtmakla yetinmediler. Sırtmaları büyüdü.

Şöyle oldu:

Şekil 4.25. (Erdoğan, 2013a: 27)

Bunu da üstüme alınmayabilirdim ama onunla da yetinmediler:

Şekil 4.26. (Erdoğan, 2013a. s. 27)

Öfkeyle sınıftan çıktım” (Erdoğan, 2013a. s.27).

Dörtgöz öyküsünde de alay etme davranışının akranlar arasında baskı oluşturduğu görülmektedir:

Muratların kapısından girerken bizim sınıfın en patavatsız kızı, Dörtgöz Candan yapıştı koluma. “ Sallapatiler gibi giyinmişsin...” Anlamamış gibi gözlerimi aşağıya, giysime doğru indirdim.... İğneleyici, sinir edici gülüşünü boşalttı üstüme, Öznur’un yanına geçti. Kim bilir şimdi ona ne iğneler batıracaktı? (Ak, 2016d. s.21).

“Partinin en komik üçlüsüydüler. Üçünün de hediye paketinden Üç Kutup Ayısı bilgisayar oyunu çıkınca ipler koptu bizde. Biz öteki oğlanların:

‘Mahallemizin kremalı pastaları bu kızlar...’

‘Bari derginizi değiştirin üçüzler!’

‘Top 10 listesinin birincisine mi takıldınız, biraz aşağı inseniz,’ sözlerini bekliyormuşuz, kendimizi bir saldı, altımıza kaçırana kadar güldük.

‘Ayşe gülüşümüze amma sinirlendi! Apar topar terk etti toplantıyı’ (Ak, 2016d. s.21-22).

Horoz Adam ve Korsan’da ise babasıyla pazar tezgâhında çalışan, engelli bir çocuğun akran baskısını hissettiği görülür:

“Babam benim boynumda bir kara kartona tebeşirle 10 yazmıştı. Kaça sattığını sormazdı kimse. Gülüşüm, sevincim, dansım tezgâhlara, pazar halkına yakıcı bir esinti gibi dokunurdu. Çocukların alaysı bakışları üstümde dolanırdı.” (Ak, 2013a. s.35).

Korsan Kitap Çetesi’nde aynı okulda okuyan farklı akran grupları arasında yaşanan çatışma ele alınmıştır. Kitapta Bulut, Mustafa, Ayşegül, Erol ve Necdet isimli çocukların lider olduğu birinci akran gurubundaki çocukların, Barlas önderliğinde toplanan ikinci gruptakilerden yaşça küçük olmaları nedeniyle baskı gördükleri belirtilmektedir. Barlas ve arkadaşları, birinci gruptaki çocuklara ara sıra şiddet uygulayarak, yapmak istedikleri etkinliklere, oynadıkları oyunlara karışarak onları baskı altına almaya çalışırlar. İki gruptaki çocukları karşı karşıya getiren nokta ise iki tarafın da kitap satarak harçlık kazanmaya çalışmalarıdır. Ancak yaş üstünlüğüne sahip olan taraf, diğerlerinin kitap satmasına izin vermemekte kararlıdır. Bu nedenle gruptaki

çocukları tehdit ederler. Bu baskı karşısında, yaşça küçük gruptaki çocukların büyük bir korku ve endişeye kapıldıkları görülür.

“Bir daha burada kitap sattığını görürsek elimizden kurtulamazsınız, sizi döveriz.”

Hepimiz aslında aşağı mahalledeki çocukların çok belalı olduklarını biliyorduk. Yani ‘Döveriz’ diyorlarsa döverlerdi. Mustafa’yı ilk kez bu kadar kaygılı görüyorduk.” (Erdoğan, 2015ç. s.12).

“Hiçbir şeyi dert etmeyen Mustafa bile, Erol’la Necdet’in aşağı mahallelilerden aldığı tehdit karşısında endişelenmişti” (Erdoğan, 2015ç. s.13).

Akran baskısının çocuklar üzerindeki etkilerinden en sık karşılaşılanı mağdur tarafın saldırganlaşmasıdır (Beran ve Violato, 2004). Bu saldırganlığın ardından çocuk, güçsüz konumda bile olsa risk alarak karşı tarafı sindirmeye çalışır. Bu risk alma davranışı anlık gelişen bir durumdur. Riskli davranışa yöneldikten hemen sonra çocukta pişmanlık veya korku benzeri duygular oluşabilmektedir. Bu pişmanlık ve korku neticesinde de çocuğun sessizleştiği, kaygılı tutumlar sergilediği ve hatta akademik başarısında düşüşler olduğu belirtilmiştir (Esen, 2003). *Korsan Kitap Çetesi*’nde bu verilerle örtüşen bulgular tespit edilmiştir. Maruz kaldıkları bu baskı ve dezavantajlı konumda olmaları eserin başkahramanı Bulut’u saldırganlaştırır:

Haksızlığı bu ve yapılacak bir şeyin olmaması beni hırçınlaştırıyordu. Elimdeki kitabı hırsıyla yatağa fırlattım...” (Erdoğan, 2015ç. s.15).

Çocukta aniden ortaya çıkan bu saldırganlık, ilerleyen günlerde diğer çocukların tehditlerini devam ettirmesi ve çocuğu kavgaya davet etmelerinin ardından risk alma davranışı olarak kendini gösterir:

“Tamam... Kavgaysa kavga!” (Erdoğan, 2015ç. s.23).

Risk alma davranışı gösteren çocuklarda görüldüğü belirtilen akademik başarıdaki düşüş burada da söz konusudur:

“Sınav boyu kalbimin çarpıntısı dinmedi. Kavgaysa kavga demiştim ama bir yandan da başka bir yol düşünmeye çalışıyordum. Bu yüzden sınavda soruları nasıl cevaplayacağımı düşünmeye zamanım olmadı.” (Erdoğan, 2015ç. s.24).

Korsan Kitap Çetesi’nde bir başka baskısı çeşidi olan alay etme ile ilgili bir örneğe de yer verilmiştir:

“ ...başına bir bere takmıştı ve herkes o gün onun beresiyle dalga geçmişti... Ben de aynı koroya katıldım... Benim dalga geçmemi kaldıramadı. Öğretmen geldiğinde yerde yuvarlanıyorduk.” (Erdoğan, 2015ç. s.18).

Çocuklar üzerindeki akran baskısının şiddetle sonuçlandığı örneklerle de rastlamak mümkündür. Bu baskının kabullenilemediği ve baskı sonucu ortaya çıkan öfkenin kontrol edemediği durumlarda çocuklar, şiddete başvurabilmektedir:

“ Suat bana, “Sen içemezsin,” diyor. “İçmem,” diyorum. “İç lan,” diyor Suat. Zafer Suat’ı itiyor, “Vurma lan çocuğa,” diye çıkışıyor. Suat öfkeyle bakıyor Zafer’e. Öğretmen yaklaşıyor. Suat, ıslık gibi bir sesle, “Dersten sonra görüşürüz,” diyor.... Zafer’i görüyor gözleri. Yumruklaşıyorlar... Yerlerde yuvarlanarak vuruyorlar birbirlerine” (Erdoğan, 2013b. s.44-45).

Akranlar, birbirine karşı üstünlük sağlama amacıyla hedef kişi üzerinde baskı kurabilmektedirler. Böylece hedefteki kişiyi hem diğer insanların yanında küçük düşürme imkânı sağlayabileceklerini, hem de kendilerinin daha başarılı olduklarını ispatlayabileceklerini düşünürler. *Sihirli Kaykay*’da kaykay kullanmayı tam olarak bilmeyen bir çocuğun, akranları tarafından maruz kaldığı baskı, akranların üstünlük kurma çabasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Bülent de ara sıra kaykayıyla kayıyordu. Burak’ın kaykayını kullanıyordu ama ne kullanmak! Daha iki metre bile kaymadan kendini yerde buluyordu. Nasıl da gülüyorlardı onun bu haline. ... Her seferinde yerden homurdanarak kalkıyor ve sanki kendileri doğuştan kaykaycıymişlar gibi davranan arkadaşlarına fena halde içerliyordu.” (Erdoğan, 2015e. s.7).

“‘Benim değil o!’ dedi. Gülmeye başladılar.... ‘Demek senin değil ha!’ dedi. ‘O halde bu ne?’ Ötekiler gülmelerini sürdürüyorlardı. ‘Tabii’ dedi Murat. ‘Düşüp duruyor ya, bu yüzden öyle söylüyor.’ ‘Hah hah haaa,’ diye güldü Necmi. ‘Binmesini istemeyelim diye’” (Erdoğan, 2015e. s.14).

Akran baskısına maruz kalan çocuğun bu baskı sonucunda içine kapandığı, cesaret, heves ve isteğinin kırıldığı görülür:

“Bu yüzden de, bahar şenlikleri sırasındaki kaykay yarışmasına katılmayı deliler gibi istese de, aklından geçirmeye bile cesaret edemiyordu” (Erdoğan, 2015e. s.8).

“Öfkeyle yerdeki meşrubat kutusuna bir tekme attı. Ayağı acıdı. Yüzünü buruşturup köşeyi kaplayan dev meşe ağacının altına oturdu. Gözleri dolmuştu hem acıdan hem de sıkıntısından. Dayanamayıp yüksek sesle bağırdı” (Erdoğan, 2015e. s.8).

Okul baskısı:

Okul baskısı, okulda öğretmenler ve yöneticiler; evde aileler tarafından çocuğun okulla ilgili yaşantılarını etkileyecek türde baskı uygulamasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu baskı çeşidi sözlü veya fiziksel şiddet şeklinde görülebildiği gibi, çocuktan kapasitesinin üzerinde başarı beklentisi, arkadaşlarıyla kıyaslama şeklinde görülebilmektedir.

Böyle de Ödev mi Olur öyküsünde, okulda öğretmen ve okul müdürü tarafından uygulanan sözlü ve psikolojik baskıya dikkat çekilir:

“Öğretmenimizin sihirli sözcükleri içinde en etkilisi “yeter” sözcüğüdür. Ama her zaman işe yaramaz. Eğer bu sözcüğü kullanırken aynı anda küçük dili de görünüyorsa o zaman işe yarar. Yani şöyle olursa: (Erdoğan, 2013a. s.22)

Şekil 4.27. (Erdoğan, 2013a. s.22)

Eserde öğrencilerin okul yöneticilerinden biri olan okul müdürü tarafından psikolojik bir baskıya maruz kaldıklarına dair bulgulara da rastlanmıştır:

“Galiba müdürümüz kendi konuşmasının bütün semt tarafından duyulmasından hoşlanıyor. Mikrofonun sesini çok açar da ordan tahmin ediyorum. Bizse bunda pek hoşlanmayız. Müdürümüzün bütün semte avaz avaz bağırarak hepimizin birer hayta olduğunu söylemesi bizi hep çok zor durumda bırakır. Okuldan mahalleye çıkmak hepimiz için azap olur. Simitçiler bile simit verirken tıpkı bir haytaya simit veriyormuş gibi bakarlar bize.” (Erdoğan, 2013a. s.67).

4.2.1.12. Parçalanmış Aileler

Bu temada, boşanma, evi terk etme ve geçici ayrılık durumları gibi sebeplerle, aile içinde meydana gelen durum ve düzen değişikliklerinin çocuk üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Boşanma:

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini genellemek zordur. Çünkü her boşanma olayı, kendine özgü, karmaşık ve çok yönlü bir olaydır. (Bulut: 1983) İncelenen eserlerde, boşanmayla karşılaşan çocukların bakım, arkadaş ilişkileri, geçim derdi gibi konularda sorun yaşadığı tespit edilmiştir.

Ailede, eşlerin ayrılma kararından sonraki süreçte yaşananlardan en çok etkilenen bireyler çocuklardır. Çocuklara boşanma kararının her iki ebeveyn tarafından tutarlı bir anlatımla, doğru zamanda yapılması oldukça önemlidir. Çünkü boşanma süreci köklü değişikliklerin, bazen de belirsizliklerin yoğun olarak yaşanabildiği bir dönemdir. Çocuk için çok güvendiği ve ayrılma ihtimalini aklına getiremediği anne ve babası artık beraber olmayacaktır. Bu nedenle çocuklar kendilerini güvende hissedemezler, belirsizlikler onların kaygı duymasına neden olur.

Boşanmalarda anne-babaların meseleyi doğru bir şekilde ve birbirini suçlamadan anlatması oldukça önemlidir. Boşanma kararı gibi aile kurumu açısından önemli bir kararın çocuğa açıklanmaması çocuğun yaşamında büyük bir belirsizliğe yol açmaktadır. *Babamın Gözleri Kedi Gözleri* romanında eserin çocuk kahramanının, anne babasının bir süredir ayrı yaşamaya başlamasının ardından, kendisine durumun tüm gerçekliği ile açıklanmaması nedeniyle zihninde oluşan belirsizlikten etkilendiği görülür:

“Boynuna sarıldım, yanaklarından defalarca öptüm. O da beni kucağından uzun süre indirmede. Çok özlemişim. İlk sorum bir daha gitmeyeceksin değil mi oldu” (Ak, 2016b. s.77).

“Babam ne yaptığından nerede yaşadığından hiç söz etmedi. Benim sorularımı ise gülümseyerek geçiştirdi.... Boynuna sarılıp ağlamaya başladım.... Babam bu gece burada kaldı. Ama korkarım, yarın gidecek. Neden hep bizimle kalmıyor? Neden kimse

bana bir şey anlatmıyor? Neler oluyor? Heey kimse yok mu bana doğruyu anlatacak” (Ak, 2016b. s.81).

Çocuğun yaşadığı bu belirsizliği fark eden ebeveynlerin, bir araya gelerek, ona boşandıklarını anlatmalarıyla çocuğun yaşadığı belirsizlikten kurtulduğu, durumu kabullenme sürecinin hızlandığı görülür.

“Artık kapı önlerinde babamdan bir haber beklemeye çalışmayacak, haftanın iki günü onun dizinin dibinde olacaktım” (Ak, 2016b. s.94).

“Annemle babam boşanıyor! Bu sözü duyduğum an gözlerimden sağanak halinde gözyaşlarının dökülmesini beklerdim. Ama öyle olmadı kafamdaki sıkıcı sorulara yanıt bulduğum için sevindim bile. Ne güzel artık iki evim olacak” (Ak, 2016b. s.95).

Her ne kadar çocuğa boşanma kararının açıklanması onun yeni düzenine uyum sağlamasına yardımcı olsa da, kimi zaman çocuğun, olanlardan dolayı anne, baba ya da kendisini suçlamasıyla da çok sık karşılaşmaktadır. (Türkarlan, 2007). *Babamın Gözleri Kedi Gözleri* isimli eserde, anne babasının boşandığını öğrenen çocuk, bununla ilgili olarak öncelikle kendini suçlamaktadır.

“‘Biz ayrılmaya karar verdik.’ dedi annem. ‘Bugün de boşandık...’

Şaşkın şaşkın bir anneme, bir babama baktım. İkisi de gülüyordu.

‘Benim yüzümden mi?’ diye sordum” (Ak, 2016b. s.94).

Boşanma ile birlikte çocuklarda depresyon, içe kapanma, kaygı, özlem gibi sorunlar gözlemlenebilir (Harland ve diğerleri, 2002). *Babamın Gözleri Kedi Gözleri* romanında ebeveynlerin boşanmasıyla babasından uzak kalan çocukta görülen sorunlar, yoğun bir özlem duygusu ve zaman zaman gördüğü halüsinasyonlardır.

“Yatıp babamı düşüneceğim. Battaniyem kolları olacak. Beni sıkı sıkı saracak. Gitmeseydin ne iyi olurdu, baba!” (Ak, 2016b. s.83).

“O sırada bir ses duydum... Hey yavrum! Ne diye çimenleri eziyorsun?” diyordu. “Bu yeşil alanın hepimizin olduğunu bilmiyor musun yoksa?” Yerimden korkuyla sışradım. Aaa! Yoldan kimse geçmiyordu. Baba! Senin dalga dalga yükselen sesini duydum o an. Şaşkınlığıma kahkahalarla gülüyordun.... İşte o zaman güldüm. Hem de ne gülmek! Çatlayana kadar derler ya! Tıpkı öyle!” (Ak, 2016b. s.73).

“Şimdi gene kitaplığımın arkasından çıkmış, aynı sözleri fısıldıyorsun kulağıma” (Ak, 2016b. s.85).

“Babam, camın ardından parmağıyla gel, dedi. Koştum. Bir yere yetişecekmiş gibi telaşlı telaşlı konuşuyordu. Bir solukta, ‘Bir canlıyı seviyorsun diye tutsak etmek aptalca gelmiyor mu sana?’ dedi ve kayboldu. Ona, ben de öyle düşünüyorum, diyemedim. Diyecektim. Birden kayboldu” (Ak, 2016b. s.87).

“Babam saksılığın arkasından çıktı şimdi de. Şakacı bir gülüşle ‘Oysa tarihte bir ufacık ben, ne skandallara yol açmıştır,’ dedi” (Ak, 2016b. 91-92).

Evi terk eden ebeveynler:

Ebeveynlerin iş, hastalık, başka biriyle beraber yaşama, psikolojik ve maddi sorunlar yüzünden evi terk etmesi, aile kurumunun parçalanmasına neden olan etkenlerdir.

Dur Dünya Çocukları Bekle hikâye kitabındaki, “Ömer Adında Bir Çocuk” öyküsünde, babanın başka bir kadınla ilişkisi yüzünden evi terk etmesiyle Ömer’in göğüslemek zorunda kaldığı sorunlar ve bu durumun çocuk üzerindeki psikolojik etkileri anlatılır. Ömer, babasının bir daha eve gelmeyeceğini, başka bir kadınla birlikte olduğunu anne ve babasının tartışma esnasındaki konuşmalarından duyar:

“Babası artık gelmeyecekmiş. “O” diye biri varmış. Hep, “O” diyor babası. O’nun işleri çokmuş. Babası O’nun işlerini yapacakmış. O’nunla beraber uçağa binip gideceklermiş...” (Meriç, 1999. s.15).

Bu konuşmadan sonra baba evi terk eder. Ailenin böyle parçalanmasının ardından anne ağır bir depresyona girer ve iyice hastalanır. Ömer’in bakımını yapacak gücü yoktur:

“Anne geldiklerinden beri hasta yattıyor. Eşyalarının çoğu odanın bir köşesinde yığılı. Artık kalkıp bir çorba bile pişiremiyor. Arada bir dayı uğruyor. Biraz para bırakıyor... Anne hep ağlıyor, hep yattıyor” (Meriç, 1999. s.17).

Artık Ömer babasızlığının yanı sıra bir de yoklukla, hasta ve üzgün annesiyle mücadele etmek zorundadır. Evin bütün sorumluluğunun üzerine kalmasıyla düşünceli ve dalgın bir çocuk olup çıkmıştır:

“Ne çare bulacak ki! Neyse ki kondunun altı aylık kirası verilmiş. Kimse Ömer’le annesini sokağa atamaz... Belki bir gün babası da gelir... Kapının eşiğine oturmuş,

aşağıdaki arsada top oynayan çocukları seyrederek bunları düşünüyor Ömer... Annesi hep çay içeriyor. Garibin yediği hep çay ekmek. Çay ekmek” (Meriç, 1999. s.19).

Ömer tam bunları düşünürken aklına bir fikir gelir ve babasının evi terk etmesiyle baş gösteren yoksulluklarına bir çözüm bulabilmek için kendisi için oldukça yorucu olmasına rağmen birkaç işte birden çalışmak zorunda kalır:

“Küçük tüp gazı Ömer yakıyor. Suyu Ömer kaynattıyor... Sonra her şeyi tepsiye koyuyor. Çaydanlık, demlik, bardaklar, kaşıklar, şekerlik... İşte böyle küçük bir çaycı.. Yaz boyu çaycılık yaptı Ömer... Domates sattı” (Meriç, 1999. s.19).

“Ömer, o ufak tefek çocuk, o sıcak yaz günlerinde nasıl erkenden kalkar, nasıl çay hazırlar, nasıl deniz kenarına indirip satardı... Bazı günler hem çay satmak, hem domateslere sahip çıkmak, hem balık tutmaya çalışmaktan, eve girer girmez uyuyakalırdı” (Meriç, 1999. s.21).

Dolayısıyla boşanmanın, ailelerin maddi olarak zorluk yaşamasına neden olmakta, bunun sonucunda da çocuklar aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kalmaktadır.

Ortada resmi bir boşanma söz konusu olmasa bile ebeveynlerden birinin evi terk etmesi de ailenin parçalanmasına neden olan etkenlerdendir. *Saçlarında Soru İşaretleri* romanında annesi evden kaçan bir çocuk anlatılırken, çocuğun bu süreçte yaşadığı sorunlar gözler önüne serilir:

“Annem üç kere evden kaçtı. İkisinde dört güne kalmadı döndü. Üçüncüsü geri dönüşsüzdü. Üç kardeşin en büyüğüyüm. Kışları okula gelip gitmekten başka işim gücüm yoktu. Babam, annem çekip gidince eve her gün geldi. Yalnız gelse iyi. Açlık, soğuk, hırgürü de takmıştı koluna. Huzur bacadan uçtu gitti.

Okuldan çıkınca koşa koşa eve giden ben , parkta, kahvehane köşelerinde ders çalıştım. Önce matematiğim bozuldu, sonra öteki dersler. Öğretmen defterime notlar yazıyordu... Akşamları eve herkes uyuyunca girmeye başladım... Pazar kurulduğu günler yaşlı kadınların yüklerini taşır, para kazanırdım” (Ak, 2015f. s.60-61).

4.2.1.13. Şiddet

Şiddet, fiziksel ve psikolojik olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Sözlü şiddet konusu aynı zamanda psikolojik şiddetin konusu olduğu için bu başlıkta değerlendirilmiştir.

Fiziksel Şiddet

Türk aile yapısı içerisinde, çocuğa uygulanan fiziksel şiddet, bir disiplin aracı olarak yer almakta ve dayağa yaygın olarak başvurulmaktadır. *Aşkım Çobanyıldızı* romanında, anne-babasını kaybettiği için yaşlı babaannesiyile yaşamak zorunda kalan Hasan'ın babaannesinden gördüğü şiddet anlatılır. Eserde, çocuğun gördüğü şiddetin nedeni babaannenin disiplin anlayışıdır. Çocuk, bu şiddetten kaçabilmek için evlerinin yakınındaki yetiştirme yurdunda zaman geçirir. Ancak akşam olup da eve gitmesi gerektiğinde babaannesinden korktuğu için gitmeyi istemez. Çünkü evde şiddet görmektedir:

“Hasan dokuz yaşındaydı. Annesi ve babası çok küçükken ölmüş, yurdun çok yakınında babaannesiyile yaşıyordu. Enise hanım, onun yurttan kalan öteki çocuklarla birlikte oynamasına, yemek yemesine özellikle izin veriyordu. Ancak babaannenin sık sık Hasan'ı dövdüğü biliniyordu.... Oğlunun ve gelininin ölümünden duyduğu acıyı çocuktan çıkarıyormuş” (Erdoğan, 2003. s.64).

“Yaşlı kadın başını kaldırıp gözlerini Hasan'a dikti. “Korkar,” dedi. “Daha çok korkacak o benden... Onunla işimiz bitmedi...” Hasan Aylin'e sokuldu, titriyordu.”(Erdoğan, 2003. s.65).

“Ancak babaannenin sık sık Hasan'ı dövdüğü biliniyordu....” (Erdoğan, 2003. s.63).

Görüldüğü gibi babaanne kendi emirlerine itaat etmesini istediği için çocuğa şiddet uygulamıştır.

Kaba kuvvetin korkutma aracı olarak kullanılmasını kapsayan fiziksel şiddet, itmek, ısırarak, tokat atmak, bir cisimle vurmak, tekme atmak, yumruk atmak, saçını çekmek vb. şeklinde kendini gösterebilir. Fatih Erdoğan'ın *Ayşegül'e Ne Oldu* romanında çocuğun ailesinden fiziksel şiddet gördüğüne değinilir. Eserde, Ayşegül'ün ortadan kaybolması üzerine arkadaşı Aslı ve ailesi, Ayşegül'ün anne-babasına geçmiş olsuna giderler. İki aile de Ayşegül'ü bulduklarında çok sevineceklerini konuşurken Aslı araya

girer ve annesine daha önce kendisinin kaybolup geri bulunduğunda kendisini dövdüklerini hatırlatır. Ev dışındaki bir ortamda yaptığı yanlış yüzüne vurulunca anne, konuyu geçiştirmek ister ancak Aslı daha önce gördüğü şiddetten o kadar etkilenmiştir ki Ayşegül'ün bulunduktan sonra mutlaka dövülmesi gerektiğini düşünmektedir.

“*Dövmeyecek misiniz? Bir kere beni uzun uzun arayıp da bulunca dövmüştün ya...*”

‘Hiç döver miyim kızım. Şimdi sus bakalım.’

Aslı Ayşegül'ün bulunduğu dövülmesinde ısrarlıydı. ‘Tamam, hele bir bulunsun da döveriz,’ dediler de rahatladı” (Erdoğan, 2014a. s.69).

Çocuğun bu tutumundan, kaybolan çocukların bulununca dövülmesinin normal olduğunu düşündüğü yani şiddeti içselleştirdiği anlaşılmaktadır. Şiddetin içselleştirilmesi konusunda yapılan bir araştırmada erkek çocukların öğrendikleri şiddeti ileride eş veya çocuklarına uygulayabildikleri; kız çocukların ise gördükleri ve içselleştirdikleri şiddeti eşleri ile yaşadıklarında yadırgamadıkları, olağan bir durum olarak karşıladıkları belirtilmektedir (Ünal, 2005). Dolayısıyla şiddetin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinden biri şiddetin içselleştirilmesidir.

Benzer şekilde, Sevim Ak'ın *Domates Saçlı Kız* romanında da ailesinden şiddet gören bir çocuktan bahsedilir. Romandaki Güneş isimli çocuk, annesinden ve üvey babasından fiziksel şiddet görmektedir. Üvey babası oldukça sinirli ve gergin bir adamdır. Evde olduğu zamanlarda Güneş'in gözüne görünmesinden bile rahatsız olur. Kimi zaman çocuğun ayaklarını sallamasına sinir olur, kimi zaman çocuğun masumane isteklerine tahammül edemez. Bu durumlarda anne ve üvey baba şiddete başvurur. Çocuğun maruz kaldığı fiziksel şiddet:

“Babam hırsıyla yerinden fırlıyor. Beni omuzlarımdan tuttuğu gibi ayağa kaldırıyor. İki tokat indiriyor enseme... Dizime bir şaplak indiriyor. Yanıyor dizim...” (Ak, 2016ç. s.98,99) ifadeleriyle anlatılır.

Dur Dünya Çocukları Bekle öykü kitabında ise Burcu'nun, çevresindeki insanlar için sorun haline gelen, dedikodu yapma, yalan söyleme, laf taşıma gibi birtakım kötü huyları nedeniyle annesi tarafından fiziksel bir şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir:

“Üstüne üstlük annesinden iki üç yumruk yemiş. Tokatlar peş peşe, sayısı belli değil. Bir de saçları çok acımuş. Annesi sinirli ya kızınca yapıyor saçlarına... Öyle bir acıyor ki anlatılamaz. O da kaçmış evden...” (Meriç, 1999. s.48).

Burada çocuğun annesinin, oldukça sinirli yapıda ve çocuğuna şiddet uygulayarak terbiye vermeye çalışan bir anne olduğu anlaşılmaktadır.

Anne ve babanın çocuğa uyguladığı şiddete *Horoz Adam ve Korsan* isimli romanda rastlanır. Eserin başkişisi işitme engelli çocuk, engeli nedeniyle kendisini ifade edememekte, haklı olduğu konularda bile kendini savunma fırsatı bulamadığı için hatalı konuma düşmekte ve bu nedenle şiddete maruz kalmaktadır.

“Babamı elinden çektim, kapıya götürdüm. Merdivenin ucundan gözüken kahverengi boyalı kapıyı gösterdim. 5 No’lu kapıyı. Babam hoyratça iteledi beni. Pis bir toz parçasıymışım gibi tekmeledi. “Belasin sen!” (Ak, 2013a. s.23).

“Ne sesi çıkardığımı kestiremiyordum ama içimde titreşen sesin tek bildiği, ‘papatya’ idi. Annem panikle koştu. “Çıldırдың mı? Kendine gel,” dercesine sarstı bedenimi. Baktı aldırmiyorum, boğazımı sıktı, ağzımı toz beziyle sıkıca bağladı. Balkonlarda beliren başlardan, kapıyı yumruklayan komşulardan korkuyordu annem... Aklımı kaçırmamdan, ele güne rezil olmaktan...” (Ak, 2013a. s.27).

Şiddet, aile içinde olduğu gibi aynı çevrede yaşayan hemen hemen aynı yaş grubundaki akranlar arasında da karşılaşılan sorunlardan biridir. Akran şiddetine Fatih Erdoğan’ın *Korsan Kitap Çetesi* romanında rastlanır. Eserde zorbalıklarıyla tanınan, sorunlarını çözmede şiddeti bir araç olarak kullanan çocukların uyguladığı fiziksel şiddet konusuna yer verilir. Akranların uyguladığı fiziksel şiddet, dayak ve tartaklama yoluyla uygulanmıştır:

“Bizim mahallede birkaç kişi çeşitli zamanlarda Barlas’ın ve arkadaşlarından dayak yemişti. Onlar bizden büyüklerdi. İçimizden biri oralardan geçtiğinde nedense onu yakalayıp tartaklardı”(Erdoğan, 2015ç. s.10).

“Barlas’la Erol küfürlerle birbirine girdiler. Onlar yerde yuvarlanırken Barlas’ın arkadaşları da bize doğru koştular...” (Erdoğan, 2015ç. s.47).

“Korsan’a müthiş bir tekme savurdu... Saçlarıma elini dolamıştı ve öteki elini de yumruk yapmış suratıma vurmaya çalışıyordu.” (Erdoğan, 2015ç. s.69).

Sihir Kalem’de toplumda kız çocuklarının gördüğü şiddete kadın erkek eşitsizliği konusuyla ilintili olacak şekilde değinilir. Eserde yüzyıllar önce yaşayan iki kız çocuğunun erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olmadıkları, ufak tefek meseleler nedeniyle dâhi babaları ve abileri tarafından şiddete maruz bırakıldıkları anlatılır.

Kitabın başkahramanı Caner, kızların babalarının sofraya tuz getirmeyi unuttukları için onlara hiçbir uyarı yapmaksızın şiddet uyguladığına şahit olmuştur. Kızlar gördükleri şiddeti Caner'e anlatırlar:

“Babam gelirse döver bizi. Ama asıl bir ağabeyim var, babamdan kötüdür ağabeyim. Babam izin verir bize arada çıkarız dışarı. Ağabeyim hiç izin vermez, döver bizi hemen... Kardeşimi de döver. Camdan baktı diye döver. Bizi döver, bizle konuşan erkekleri de öldüresiye döver. Ağabeyler öyledir” (Erdoğan, 2013ç. s.160).

Kız çocuklarının anlattıkları karşısında oldukça şaşırان Caner, ‘ağabeyler öyledir’ genellemesiyle kızların gördükleri şiddeti meşrulaştırmış olmalarını ve ağabeyin şiddet uygulamasını eleştirir:

“Ağabeyler öyle midir, hiç bile! Ne biçim ağabeylikmiş o! Ağabey dediğin kız kardeşini korur, gözetir ama onu dövmez!” (Erdoğan, 2013ç. s.162).

Yazarın burada aslında Caner'in daha önce ablasından farklı haklara sahip olduğunu düşündüğü olaya gönderme yaptığını da söylemek mümkündür. Bunu yaparken hiçbir öğretici üslup kullanmaz, öğüt ya da doğrudan ders vermez. Kitabın hedef kitlesi olan çocuk okuyuculara, her iki tutumun özünde birbirinden çok da farklı olmadığını sezdirir.

Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet başlığında, çocuk hikâye ve romanlarındaki sözlü şiddet ve çocuğu psikolojik yönden etkileyen şiddet ele alınmıştır.

Fatih Erdoğan'ın *Aşkım Çobanyıldızı* hikâyesinde fiziksel şiddet başlığında da açıklanan şiddetin sözel ve psikolojik boyutları da anlatılmaktadır:

“Yaşlı kadın başını kaldırıp gözlerini Hasan'a dikti. “Korkar,” dedi. “Daha çok korkacak o benden... Onunla işimiz bitmedi...” Hasan Aylin'e sokuldu, titriyordu” (Erdoğan, 2003. s.68).

“‘Bu domuza söyledim kaç kere yurttan bana da yemek al diye..’ ‘İsteyemedim,’ dedi Hasan.. Ağlamaya başladı” (Erdoğan, 2003. s.72).

Psikolojik şiddet, *Domates Saçlı Kız*'da işlenir. Güneş'in neredeyse her zaman maruz kaldığı bir durumdur. Üvey baba ve üvey ağabey Güneş'e sözlü şiddet uygularlar.

Örneğin baba çocuğa yetiştirme yurdundaki yaşamını hatırlatarak en hassas yerinden vurur:

“Yemeyeceksen yeme, aç kal! Yurtta yumurta buluyor muydun?” (Ak, 2016ç. s.99).

Üvey ağabey de oyuncak bir yılan vasıtasıyla onu ürküterek psikolojik şiddete başvurur. Bu davranışlar, Güneş’i hem fiziksel olarak hem de psikolojik olarak etkiler:

“Ağabeyim yemek boyunca yılanı baldırının üstünde tutuyor, bana doğru kıvrandırıp duruyor. Kimse anlamıyor ama ben anlıyorum. Bana dişlerini gıcırdata gıcırdata hoş geldin, ufaklık! diyor” (Ak, 2016ç. s.92).

“Donup kalıyorum. Gözlerimde yaşlar birikiyor... Süklüm püklüm odama gidiyorum. Omuzlarım öyle sızlıyor ki... Ağlamak istiyorum ağlayamıyorum. Canım hiçbir şey yapmak istemiyor” (Ak, 2016ç. s.99).

Benzer şekilde eserdeki çocuk karakterlerden biri evde gördüğü şiddet yüzünden o kadar bunalmıştır ki evden kaçıp yetiştirmeye yurduna gitmeyi bile düşünür:

“Bizim sınıfta bir kız var. Her pazartesi bizim yurda geleceğini söylüyor. Dayak, küfür daha bir sürüsü” (Ak, 2016ç. s.47).

Korsan Kitap Çetesi romanında ise akranların birbirine psikolojik şiddet uyguladığı görülür. Bunu tehdit etme, bezdirme, engelleme yollarıyla uyguladıkları görülür:

“Birileri gelip kitap sergilerini dağıtmışlar. Erol karşı çıkınca da vurmaya kalkmışlar...” (Ak, 2015ç. s.12).

“Bir daha burada kitap sattığınızı görürsek elimizden kurtulamazsınız, sizi döveriz” (Ak, 2015ç. s.38).

“Pazar yerinde kitap sergisini yalnızca biz açacağız... Siz açarsanız o zaman görüşürüz...” (Ak, 2015ç. s.9).

“ Siz kitap sergisi açmayacaksınız. Bu son sözüm!” (Ak, 2015ç. s.39).

Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet günümüzde ailelerin dolayısıyla çocukların en önemli problemlerinden biridir. İbiloğlu’na göre eşler arasında şiddetin olduğu ailelerde büyüyen çocuklar, daha

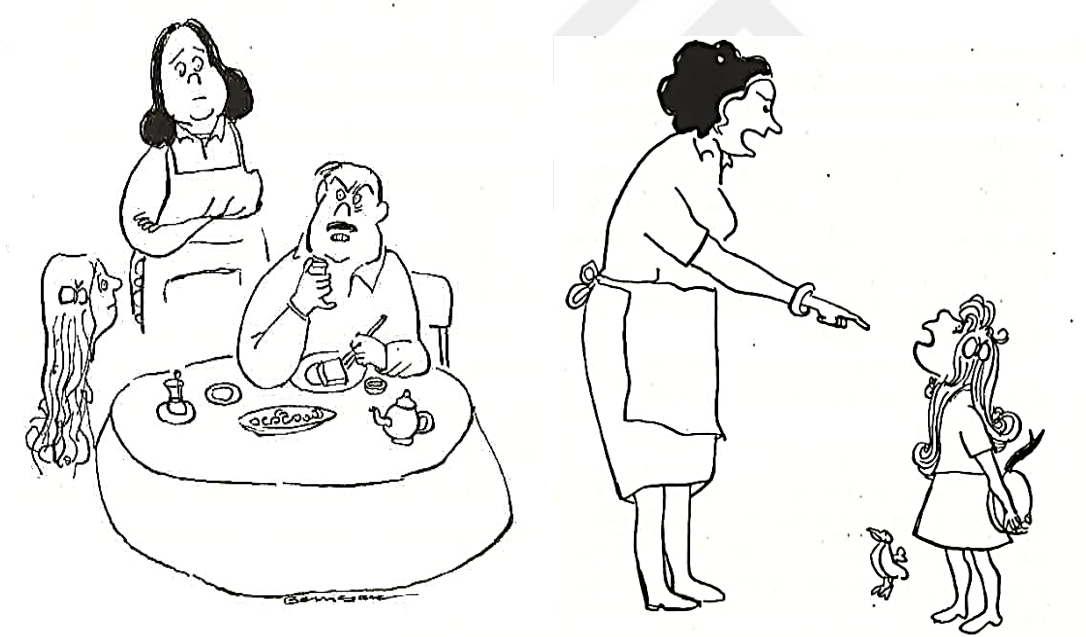
sonraki yaşamlarında şiddet uygulama veya şiddete maruz kalma ile ilişkili problemler yaşayabilmektedir (İbiloğlu, 2012).

Domates Saçlı Kız'da çocuğa uygulanan şiddetin yanı sıra eşlerin birbiriyle olan kavga ve tartışmaları anlatılır:

“Kızın olduğunu söyleyen evlenir miydin seninle? Yalnızken alsaydın ya kızımı! Gezip tozmaktan aklına bile gelmedi” (Ak, 2016ç. s.109).

Eserde bu tartışmalara çocuğun verdiği tepkilere de yer verilir: *“Titremelerim yatağı sarsıyor. Pikemi çekiyorum başıma. Tek isteğim bağırıışları duymamak”* (Ak, 2016ç. s.109).

Eserde ailede yaşanan şiddet ve bundan etkilenen çocuklar resimler aracılığıyla da gözler önüne serilir:

Şekil 4.27 (Ak, 2016ç. s.93,98)

Şekil 4.28. (Ak, 2016ç. s.110)

Uçurtmam Bulut Şimdi öyküsünde ise çocuk kahraman Meltem’in babasından gördüğü şiddetin şekli “Gözlüğünün kılıfını avuçlarımin arasından çekip aldı. Şaklatarak üç kez kafama vurdu...” (Ak, 2016o. s.21) cümleleriyle tasvir edilir. Meltem, kendisine uygulanan şiddetten dolayı fiziksel bir acı duymaz ancak psikolojik olarak etkilendiği: “Çok acımamıştı ama kalbim kırılmıştı. Başımı masanın üstüne yasladım, hıçkırarak ağladım.” (Ak, 2016o. s.21) sözleriyle anlatılır. Dolayısıyla Sevim Ak’ın eserlerinde, şiddete maruz kalan çocuklarda ağlama, içine kapanma, sığınacak başka bir liman arama gibi sorunlu çocuk davranışları görüldüğü göze çarpmaktadır. Bu çocukların kendilerini ifade etme gücünü çektığı, güvensizlik duygusu içinde olduğu tespit edilmiştir.

Nezihe Meriç’in, *Dur Dünya Çocukları Bekle* isimli kitabında aile içi şiddete ve bunun çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin örnekler bulunmaktadır. Eserin “Ömer Adında Bir Çocuk” isimli öyküsünde aile içi şiddetin meydana gelme şekli anlatılır:

“Baba on bir gün eve gelmemiştir... Geldiğinde Ömer’e bir göz bile atmadan hızla içeri dalar, bağırır: “Nerdesin lan?” Anne, sessiz, nazlı gülümseyerek çıkar odadan... Hasip onu gördüğü an, saçlarına yapışır ve dövmeye, tekmeleri, tokatları rastgele indirmeye başlar. Ömer’in annesi, hiç sesini çıkarmadan yerde kıvrılır, kollarıyla, elleriyle kendini korumaya çalışır. Neye uğradığını anlayamamıştır... (Meriç, 1999. s.11).

“Hasip bağıırır: ‘Kız gâvurun dölü, neden Ali dayımgile gidip beni sordun. Neden nenemgile gidip beni sordun. İşlerimi alt-üst ettin. Allah senin belanı vere. Cahil karı...’ sinir içinde, burnundan soluyarak kapıyı çarpar çıkar...” (Meriç, 1999. s.11).

Aile içinde yaşanan bu şiddet nedeniyle henüz ilkokul çağında bir çocuk olan Ömer’in korkma, sinme, konuşamama gibi tepkiler verdiği görülür:

“Ömer’in ödü patlamıştır. Sokak kapısının arkasına sinmiş, korku içinde seyretmektedir” (Meriç, 1999. s.11).

“Ömer, korkudan olduğu yerde taş olur. Konuşamaz. ‘Babaaaa!’ diye bağıramaz. Bakakalır. Sine sine yürür” (Meriç, 1999. s.12).

Aynı eserdeki “Yavuz Adında Bir Çocuk” öyküsünde de benzer şekilde aile ortamında meydana gelen kavga gürültü nedeniyle içe dönük bir çocuk haline gelen Yavuz’un bu tür kavgalara verdiği fiziksel ve psikolojik tepkiler anlatılır:

“Yumuşak başlı, uysal, biraz da içine dönük bir çocuk mu dense acaba? Çünkü kavgaya gürültüye hiç gelemiyor. Ne zaman annesiyle babası birbirlerine terslenseler, biraz sertçe bir tartışmaya girseler –bazen bağıırıp çağırırlar bile-, hemen rengi solar... Kara sarı oluverir. Dudakları beyazlaşır. Anında ortadan yok olur. Evin en uzak, en kuytu köşesini bulur, sığınır” (Meriç, 1999. s.38).

“Zaten, evin işi bitecek gibi, yetişilecek gibi değil... Bunu bir de Yavuz’un babası anlasa. Anlansa da ikide bir böyle bağıırıp durmasa. Neyse ki annesi tasa etmiyor. O da ona bağıırveriyor. Bu kavgaları hiç mi hiç sevmiyor Yavuz, hiç!” (Meriç, 1999. s.40).

Ebeveynler arasında yaşanan sözlü şiddetin çocukları etkilediği bir gerçektir. Çocuklar sözlü şiddetten yaşananlara tanık olmaları nedeniyle etkilenirler. *Böyle de Ödev mi Olur*’da anne ve babasının tartışmalarına şahit olan çocuğun hayata bakışı değişmiş, yaşananlar kadın-erkek ilişkileri konusunda bazı genellemeler yapmasına neden olmuştur.

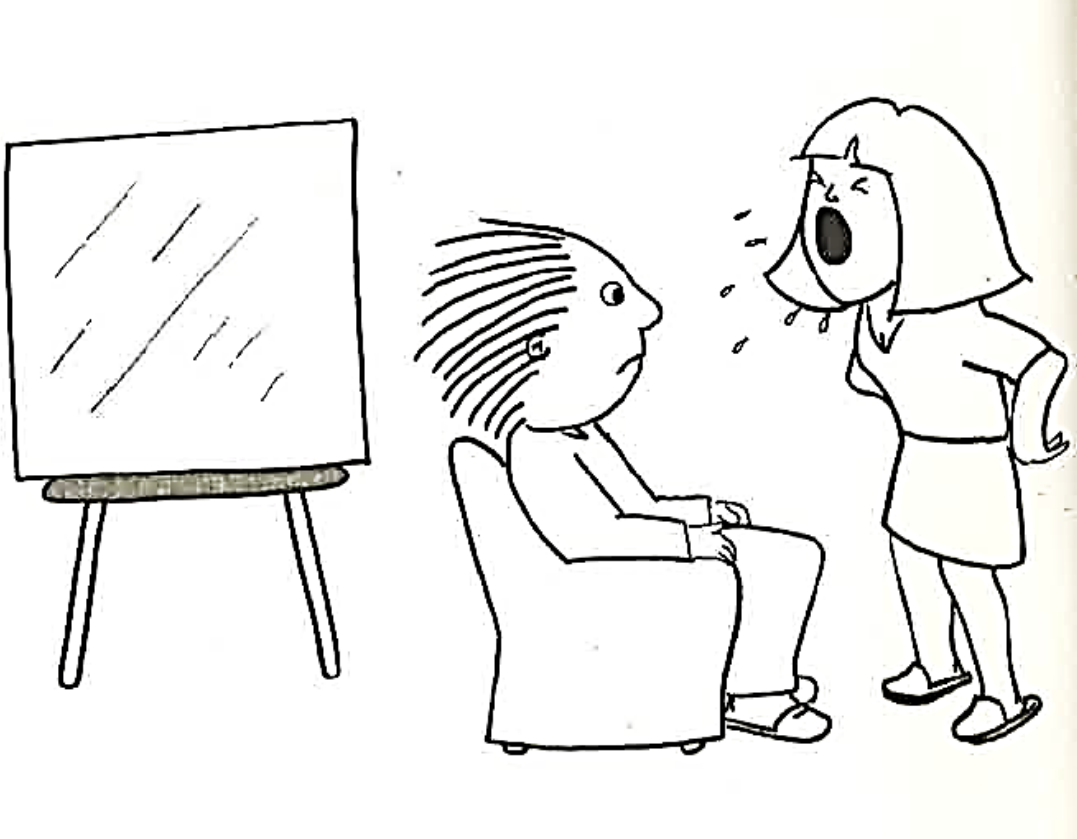
“ Bak Ayten. Bir kere oldu diye...”

“Ne bir keresi? Ne bir keresi? Evlendik evleneli şöyle ailemiz deyip huzurlu bir akşam mı yaşattın bize ha! Yok kızının psikolojisiymiş... Yok büyüme çağındaymış...”

Annem ağlarken babam bana odama gitmemi işaret etti. Hemen gidip sonucu defterime yazdım:

“Aşkın var olup olmadığı konusunda annemle babam farklı görüşmeler” (Erdoğan, 2013a. s.42).

Annem kırk beş dakika daha bağırdıktan sonra mutfağa gidip su içti, tencerenin altını kısı ve gelip yarım saat daha bağırdı:

Şekil 4.29 (Erdoğan, 2013a. s.41)

Bu örnekten hareketle, çocuğun kendisiyle ilgisi yokmuş gibi görünen bu tartışmadan psikolojik olarak etkilendiğini söylemek mümkündür.

4.2.1.14. Takıntılı Alışkanlıklar

Takıntılı alışkanlıklar genellikle, çocukların yaşadıkları psikolojik olaylar, stres, sıkıntı, endişe gibi kaygılar nedeniyle ortaya çıkan davranışlardır.

Sevim Ak'ın, *Az Buçuk Teo*, *Gazete Fısıltıları* ve *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar* isimli romanlarında tırnak yeme, kalem veya saç kemirme vb. takıntılarla, bu takıntılara neden olan psikolojik etkenlere değinildiği görülür:

“Dünyayla bağını koparmış bizimki. Kaleminin başını ağzına sokmuş, katur kutur yiyor, kemirdiği odun parçalarını habire tükürüyor aşağı. Yaratıcılık krizinde! Kriz zavallı, narin kalemi çarpmış; sözcükleri sıraya dizmeden perperişan olmuş” (Ak, 2016a. s.22-23).

“Afi günlerden sonra ilk kez kendini vesvesesiz ve sakinleşmiş buldu. Bir sihirli değnek gelmiş, içini kemirip duran kaygı ve korkularını toz etmişti sanki. Bir konuyu düşünürken tırnaklarını kemirme, saç uçlarını dişleme gibi huylardan bile arınıyordu sanki.” (Ak, 2016h. s.139).

“Aaa! Uzat, uzat bakayım elini. Aaah! Ah! Tırnaklarını kemirmişsin.”

Su, tek elini kaptırmış, ötekini arkasında saklamayı başarmıştı.

“Okulda tırnaklarınızı dibinden kesin, diyorlar.”

“Bunlar kesilmiş mi? Düpedüz kemirilmiş.” (Ak, 2016l. s.18).

“Anne, Su'nun tepesinde durmuş, babaya işaret yoluyla bir şeyler anlatmaya çabılıyor. Bir eliyle Su'nun yenmiş tırnaklarını gösteriyor, fazla üstüne gitme, demeye çalışıyor.”(Ak, 2016l. s.25).

Çocuklardaki bu takıntıların, genellikle önemli bir konu hakkında düşünürken veya konuşurken; aşırı stres altında olduklarında görüldüğü de anlatılmaktadır.

“Kütüphane müdürü gözlüklerinin üstünden Afi'ye bakıyordu.

- *İşe yarar demekle neyi kastettin?” diye sordu.*
- *Afi bacak bacak üstüne atmış, iyice uzamış saçının ucunu çiğniyordu.”* (Ak, 2016h. s.139).

“‘Hadi, kalk şimdi. Bu yaşlar sıkıntılı geçer. Ben aynı dönemleri yaşamadım mı sanki? Bir büyü, nasıl refaha erişeceksin...’

Tek gözüünü açtı Su.

‘Senin gibi mi? Babam gibi mi? İkinizin de hayatı çok sıkıcı oysa’” (Ak, 2016l. s.125).

Bütün bunlar çocukların, yaşadıkları stresle başa çıkamadıkları zamanlarda takıntılı alışkanlıklara yöneldiklerini göstermektedir. Ayrıca ailenin baskıcı tutumları da takıntılı alışkanlıkları tetiklemektedir.

4.2.1.15. Eğitimle İlgili Sorunlar

Saygılı (2007)'ya göre çocuğun eğitimi, anne karnındayken başlar. Çünkü bu dönemde bebeğin sinir sisteminin gelişimi, annenin hamileliği süresince yaptığı ve yaşadığı şeyler doğrultusunda iyi veya kötü yönde etkilenir. Çocuğun eğitimi, çocuk dünyaya geldikten sonra ise önce ailede sonra da okulda devam eder. Bu uzun ve önemli süreçte çocuklar, eğitimin verilme şekli, bu sırada yapılan yanlışlar, meydana gelen aksaklıklar, eğitimcilerin tutumları gibi etkenlerle birtakım sorunlar yaşamaktadırlar.

Böyle de Kitap mı Olur ve Böyle de Ödev mi Olur adlı iki hikâye kitabından oluşan "Memo'nun Hayatı ve Eserleri" dizisinde çocukların eğitim sürecinde yaşadığı sorunlar ve eğitim sisteminde meydana gelen aksaklıklar, çocuğun gözünden anlatılmıştır. *Böyle de Kitap mı Olur* isimli hikâye kitabında, eğitim sistemiyle ilgili aksaklıklar, çocuğun gözünden anlatılmaktadır. Eserde, eğitim kurumlarında çalışanların yaptığı faaliyetleri denetlenmesi amacıyla görevlendirilen müfettişlerin, okula denetime geldiklerinde, okul yöneticileri ve öğretmenlerin olduğundan farklı davranışlar sergilediklerine ve bu teftişler sırasında büyük bir stres yaşadıklarına değinilir. Bu durum, eserin çocuk kahramanı Memo'nun anlatımıyla açıklanmıştır:

"Okula zaman zaman müfettiş gelir. Müdürümüzün odasında, hatta masasında oturur. Müdürümüz öyle zamanlarda hiç oturmaz. Sık sık koridora çıkıp bize gürültü yapmamamızı söyler. Müfettiş arada bir sınıflara da girer. Bundan korkarız; çünkü müfettişin sınıflara girmesinden öğretmenlerimiz de korkar. Müfettiş sınıflara girdiğinde bize bakar ve sorular sorar. Eğer soruların cevabını bilirsek öğretmenimiz mutlu olur. Bilmezsek müfettiş kaşlarını çatarak 'Hımm... Hımmmm...' der. Öğretmenimiz öyle zamanlarda kızarır." (Erdoğan, 2016d. s.14).

Eserde, öğretmenin alacağı eleştiri veya cezadan korktuğu için müfettiş geldiğinde en bilinen konular hakkında konuştuğu; sorularını, ders boyunca sınıfın çalışkan çocuklarına yönelttiği; öğrencilerinse kendilerini öğretmenlerine yardımcı olabilmek için onun oynadığı role katılmak zorunda hissettikleri anlaşılmaktadır:

“Öyle zamanlarda öğretmenimiz en iyi bildiğimiz yerlerle ilgili konuşmaya başlar ve kolay sorular sorar. Bu soruları da en çok İpek’e sorar çünkü İpek bütün sorulara doğru yanıt verir” (Erdoğan, 2016d. s.14).

“Böyle zamanlarda, yani müfettişin geldiği zamanlarda öğretmenimizle aramızda önceden konuşulmamış bir anlaşma yürürlüktedir. Müfettiş geldiğinde öğretmenimiz her ne kadar “Söyleyin bakalım...” diyerek soruyu hepimize yöneltmiş gibi görünse de, hepimiz yanıtı sular seller gibi biliyormuşçasına heyecanla parmak kaldırsak da biliriz ki öğretmen sadece İpek’e söz verecektir. Tabii öğretmenimiz de bunu inandırıcı şekilde sahnelemek zorundadır. Biz heyecanla “Ben! Ben! Ben!..” diye parmaklarımızı salladıkça o sanki hangimize söz vereceğine karar veremiyormuş da birimizi seçmeye çalışıyormuş gibi “Hımmm...” diyerek işaret parmağını üzerimizde gezdirir ve bir süre böylece oyalandıktan sonra “Hah, sen!” diyerek İpek’i gösterir. Biz de öğretmenimiz bize söz vermediği için hayal kırıklığı yaşıyormuş gibi yapıp yerimize çökeriz” (Erdoğan, 2016d. s.17).

Bu serinin ikinci kitabı olan *Böyle de Ödev mi Olur*’da ise öğretmenlerin ilgisizliğine karşı çocukların eleştirisine yer verilir:

“Şu öğretmenler öğrencilerini daha iyi tanımak için biraz çaba harcasalar... Şaşkın şaşkın bir bana, bir Köfte’ye(yani Nurettin’e) bir de gülmekten katılmakta olan sınıfa bakıyordu. Olana bitene bir anlam verememişti” (Erdoğan, 2013a. s.21).

Aynı eserde, öğretmenin alaycı tutumu da üstü kapalı bir şekilde eleştirilir:

“Yeter! Dedi ve masasına döndü. Öğretmenimizin sihirli sözcüklerinden biridir bu. Başka sihirli sözcükleri de vardır. Örneğin ‘canım’ benim en sevdiğimdir. Bir keresinde bana da söyledi. Hatta çok tatlı olduğumu da ekledi. Şeker bayramı ve kurban bayramının birbirine çok yakın olduğunu, ikisinin birleştirilerek uzun bir tatile dönüştürülmesi gerektiğini anlatınca beni çok haklı buldu ve ‘Olur canım, çok tatlısın!’ dedi” (Erdoğan, 2013a. s.21,22).

Çocukların eğitimle ilgili olarak yaşadığı bir başka problem ise ailelerin tutumlarıyla ilgilidir. Aileler, çocuklarının akademik başarılarına olması gerekenden daha fazla dikkat ettiklerinde bu tutum çocuk üzerinde bir baskı unsuru olarak değerlendirilebilir. Yapılan araştırmalarda, anne-baba baskısının duygusal ve sosyal bakımdan çocuğun gelişimini olumsuz olarak etkilediği ortaya çıkmıştır (Yavuzer, 2016). *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar*’da baştan sona kadar ebeveynlerin akademik başarı konusundaki

kuralcılıklarının çocuk üzerinde oluşturduğu baskı ve bu baskının çocuk üzerinde oluşturduğu tükenmişlik, bıkkınlık, yorgunluk gibi etkiler ele alınmıştır:

“Her gün daha çok konu ezberlemek, daha fazla test sorusu, daha yüksek performans, daha çok keman, daha çok bale kursu, daha çok jimnastik, daha çok programlanmış saatler... Nefes almaya bile zaman yok! Önünde aşması gereken bir dağ varmış da hemen şu an aşması şartmışçasına bitkin hissetti kendini” (Ak, 2016l. s.34).

“Beynim yorgun benim. Her gün neler tıktırdığımı bilerseniz... Çoğunu unutuyorum. Dilimin ucuna geliyor söyleyemiyorum” (Ak, 2016l. s.80).

“Masanın arkasındaki karatahtada Arda ve Su'nun haftalık programları ve başarı eğrileri çizili durur... Çocuklarının mutluluğunu çocuklarının okul başarısıyla ölçmeyi alışkanlık haline getirmiş bir baba o. Su'nun işleri yolunda mı, yüzüne bakmadan öğrenecek şimdi. Arda'nın eğrisini kastederek, 'Yabancı dil puanlarını bu hafta yükseltmiş kardeşin. Sende durum nasıl?' diye sordu bile.

Omuzlarını silkti Su. Şu sıralar kafası karışık.

'Üff... Bilmiyorum.'

'Kim bilecek peki? Sosyal, fen notların? Türkçe? Yaz bakalım tahtaya kaç aldın?' Su, çorbasından aldığı ilk kaşığı yuttu, yerinden istemeye istemeye kalktı. Notlarını karatahtaya sıraladı. Baba yüzünü yamulttu.

'10'dan 9'a, 9'dan 8'e düşüş var. Bu hafta dersleri boşlamışsın. Kuralımız neydi? Tekrarla bakalım...'” (Ak, 2016l. s.22-23).

Yaşanan bu tartışmanın devamında çocuğun takıntılı alışkanlıklardan biri olan tırnak yeme davranışı gösterdiği görülür:

“Anne, Su'nun tepesinde durmuş, babaya işaret yoluyla bir şeyler anlatmaya çalışıyor. Bir eliyle Su'nun tırnaklarını gösteriyor, fazla üstüne gitme, demeye çalışıyor” (Ak, 2016l. s.25).

4.2.1. Literatürde Doğrudan Ele Alınmayan Çocuk Sorunları

4.2.1.1. Asosyallik/Yalnızlık

Yeni yüzyılda, insanların yaşadığı problemlerin başında sosyallikle ilgili meseleler gelmektedir. İnternet, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının kullanılması, kentleşme, iş yoğunluğu, art niyetli kimselerden korunma isteği gibi sebeplerle insanların sosyal yaşamla bağlar günbegün azalmaktadır. Sosyalleşmeyle ilgili problemler tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi çocuklar için de baş edilmesi zor sorunlardan biri haline gelmekte, çocukları kalabalıklar içinde yalnızlaştırmaktadır.

Toto'nun Sınıfı isimli hikâyede bu soruna dikkat çekilir. Lumba isimli kız çocuğunu, babası okula göndermez. Ona daha iyi bir eğitim vereceğine inandığı için evde kendisi eğitmek ister. Zamanla uyguladığı evde eğitim yönteminde birtakım aksaklıklar ortaya çıkar. Bu aksaklıklardan en önemlisi çocuğun sosyalleşememesidir. Okulda eğitime karşı olan babası, çocuğun sosyalleşememe sorunu yaşaması üzerine yaptığı yanlış düzeltme için Lumba'yı okula gönderir. Ancak çocuk, okula bir türlü alışamaz, bir türlü arkadaş edinemez. Çocuğun yaşadığı bu sorun arkadaşlarının dilinden aktarılır:

“Sosyalleşmek için aramızda o. Evde eğitilsin derken arkadaşsız kalmış... Bu nedenle kız, her şeyi öğrenmiş. Arkadaşlığı öğrenememiş” (Ak, 2016m. s.19,20).

Toto'nun Sınıfı isimli eserde diğer insanlarla iletişim kuramadığı için yalnızlık yaşayan bir diğer ifadeyle asosyal bir çocuk anlatılırken *Şarkını Denizlere Söyle* isimli eserde ise mecburi yalnızlık yaşayan bir çocuktan bahsedilir. Eserin kahramanı olan Tan, fazla çalışmak zorunda olduğu için akranlarıyla pek vakit geçiremez. Bir de kalacak yeri olmaması sebebiyle çalıştığı yerde geceleri de kaldığından iyice yalnızlaşır. Bu yalnızlığını anlattığı ifadeler şunlardır:

“İssizlik göçükte sıkışıp kalmışlık duygusuyla çökerdi üstüne. Evlerdeki apartmanlardaki gibi duvarlardan mırıltılar, merdivenlerden ayak sesleri, bodrumdan hidrofor, kalorifer gürültüsü de gelmezdi” (Ak, 2016m. s.21).

“Pazarda ve dükkânda geçen zamanlar beni mahalledeki arkadaşlarımdan, oyunlardan, maçlardan koparmış, yalnızlaşmıştım” (Ak, 2016m. s.74).

Bu yalnızlık çocuğu o kadar derinden etkilemektedir ki tiyatrodan uyuduğu her gece gördüğü hayaller ve rüyalara sığınarak mutlu olmaktadır. Aslında çocuk kendisine

kurmaca bir dünya yarattığının farkındadır ancak içinde bulunduğu sessizlik ve yalnızlıktan bir nebze olsun uzaklaşmasının çaresini böyle bulmuştur:

“Sabaha çöp kutusuna atacağı kurmaca dünya iyi geliyordu ona! Dağınık, uçuşan, çılgın düşüncelerini yatıştırıyor; dingin, güvenli, ferah anlara yer açıyordu. Günün bu anlarına hazinem diyor, kucağından ayrılmak istemiyordu.” (Ak, 2016m. s.21).

4.2.1.2. Çalışan Anne Babalar

Anne babaları çalışan çocukların, zaman zaman evde tek başına kalmaları ve daha fazla sorumluluk üstlenmeleri; beslenme, bakım, duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, okula gidip gelme, yabancılarla başa çıkma gibi birçok konuyla ilgili zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu zorluklar, kimi zaman kolayca başa çıkılabilen türde engeller olsa da bazen çocukların yaşamlarında önemli birer mesele haline gelmektedir. Çalışma kapsamında incelenen çocuk kitaplarında da bu zorluklara oldukça ayrıntılı bir biçimde değinildiği görülür.

Anne ve babası çalışan bir kız çocuğunun yaşamı konu edildiği için özellikle Nezihe Meriç’in *Küçük Bir Kız Tanıyorum* dizisindeki hikâyelerde konuyla ilgili sorunlara ve çocuğun bu sorunlarla başa çıkma yollarına yer veriler. Toplam yedi kitaptan oluşan bu dizinin çocuk kahramanı olan Ayşe’nin annesi, ailesinin yaşam standartlarını yükseltmek ve eğitim gördüğü alanda edindiği bilgileri aktarmak için çalışan bir kadındır. Dizinin bütün kitaplarında işlenen ana konular, annesi çalıştığı için beş yaşından itibaren evde yalnız kalmak zorunda olan bir kız çocuğunun duyguları, hayalleri, kendi başınayken edindiği deneyimler ve bu deneyimler sayesinde olgunlaşmasıdır.

Dizinin ilk kitabı olan *Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında*’nın ilk bölümünde Meriç, tahayyül ettiği karakterin annesi ve babası işe gittiği zaman evde yalnız kalacağını, okuyucunun bu durum karşısında çok şaşıracağını bildiğini ama Ayşe’nin annesinin onu küçük yaşlardan itibaren bu duruma alıştırdığını belirtmektedir. Annenin “*Aptal olmayan her insan başının çaresine bakmalıdır*” (Meriç, 2011a. s.14) sözü ve Ayşe’nin bunu adeta kulağına küpe etmesi de bu alıştırma çalışmalarının birer parçası olarak karşımıza çıkar.

Yazar, öyküler aracılığıyla özellikle anne babaların, öğretmenlerin ve yediden yetmişe herkesin; çocukların kendi başının çaresine bakabileceğine inanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu çaba *Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında* öyküsünde de devam eder. Yazarın bu öyküde, annesi çalışan çocukların, daha fazla sorumluluk yüklendiğini vurgulamaktadır:

“Yani demem o demek ki, anne çok yorgun. Ayşe artık büyüdüğünü kabul etsin. Herkesin bir toplumsal kaderi vardır. Ayşe’ninki nedir? Ne olacak, çalışan bir annenin çocuğu olmak. Bu ona birtakım sorumluluklar getiriyor. Artık hala ‘Annimcim, çepeteley yeğde?’ Diyecek değil ya. Ama doğruyu söylemiyor muyum?” (Meriç, 2011d. s.15).

Yine aynı eserde çalışan annenin daha sinirli olduğu, tahammülünün azaldığı; kendisinden daha anlayışlı, daha fazla sorumluluk sahibi ve olgun davranışları olması beklenen çocukta hırçınlık, inatçılık, huysuzluk gibi davranış problemlerinin görüldüğüne değinilir. Çocuktaki bu tür davranış problemleri bazen tavırlarında, bazen de sözlerinde kendini göstermektedir. Annesiyle Ayşe’nin bazı konuşmalarında çocuğun, çalıştığı için çok meşgul olan annesinden yeterli ilgiyi görememesi nedeniyle sergilediği inatlaşma ve huysuzluklar açıkça görülmektedir:

“- Anneciim, sen bu kitabı okumuş muydun?

- Efendim Ayşe?*
- Duymadın mı söylediğimi?*
- Ne diyorsun? Gel de söyle. Duyulmuyor.*
- Her zaman duyarsın ama!*
- Ne var Ayşe?*
- Üüüüüüü! Yok bir şey!”* (Meriç, 2011d. s.12).

“- Ne yapıyorsun anne gene böyle?

- Otobüs bekliyorum. Sen ne yapıyorsun?*
- Ama ben güzellikle sordum. Böyle yanıtlaman gerekmez!*
- Gerekir. Senin soruşuna bu yanıt çok bile.*
- Nedenmiş?*

- *Çünkü efendim şöyle sorman gerekirdi: Annecim gene çok işin var. Yardım edeyim mi?*

- *Ama ben öyle sormak istemiyorum. Yardım etmek de istemiyorum”* (Meriç, 2011d. s.13).

Anne babanın çalışması nedeniyle çocukların yaşadığı sorunlardan biri de bakıcı sorunudur. Ailelerin birçoğu çocuğun bakımını anneanne, babaanne, teyze gibi yakın akrabaların üstlenmesini doğru bulmaktadır. Bu yaklaşım sevgi ve güven ortamının daha çabuk sağlanması nedeniyle doğru bir yaklaşımdır ancak bu konuda bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Uzmanlara göre, çocuğun bakımını birden fazla kişi üstlenmişse, bu kişilerin çocuğa karşı ortak bir tavır sergilemeleri gerekir. Aksi takdirde evde bir otorite sorunu yaşanacak; bu durum çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir. *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar* romanında bu konuyla ilgili bulgulara ulaşılmıştır:

“Su’ya üç buçuk yaşına kadar büyükannelerle birlikte bir sütanne baktı. Anne ve babanın, ‘Bir çocuğun tek annesi olur,’ savının bilincinde olmadıkları yıllardı. Büyükanne ve sütanneyle çocuğun kafasının iyice karışacağını ve ‘gönüllerdeki gibi bir evlat’ sonucuna erişmenin zorluğunu henüz anlamadıkları yıllar. Olan olmuştu bir kere. Su, üç yaşına kadar bir yerine iki hatta üç dil öğrenebilecekken, müzik aleti çalmaya başlayabilecekken deneyimsizliğe kurban gitmişti” (Ak, 2016l. s.12-13).

Yukarıdaki örnekte, iki anne ile büyüyen çocuğun zihinsel ve duygusal gelişiminde sorunlar olduğu, yaşadığı bocalama nedeniyle yeteneklerini ortaya koyamadığı görülmektedir.

4.2.1.3. Kitle İletişim Araçlarının Yarattığı Sorunlar

Kitle iletişim araçlarının giderek yaygınlaşmasıyla hayatın vazgeçilmez birer parçası olan televizyon, bilgisayar, telefon, internet gibi teknolojilerin faydaları yanında çeşitli zararları da bulunmaktadır. Özellikle çocukların bu teknolojik aletlere olan aşırı ilgisinin, bazı sorunlar yaşamasına sebep olduğu görülmektedir.

Günümüzde, çocukların teknolojiye olan düşkünlükleri nedeniyle doğayla olan bağlarını koparması, dışarıda oyun oynamayı değil de eve kapanıp bilgisayar oyunları oynamaları onları yalnızlaştırmaktadır. *Duvarlar Resim Olsa* hikâye kitabında, doğaya düşkün bir

çocuk olarak tasvir edilen Fulya'nın arkadaşlarıyla yaşadığı çatışmanın konusu da bu bağımlılıktır. Çocuk arkadaşlarına evlerinin yanındaki koruda oynamanın büyük bir avantaj olduğunu söyler ancak arkadaşları onunla aynı fikirde değildir:

“‘Aaa, Şanslısınız... Koruda oynamanın tadı başkadır!’

‘Ayy... Koru mu? Ne işimiz var orada? Hem yasak bize...’

‘Aaaa! Niye? Vahşi hayvanlar mı var?’

Öteki iki çocuk da durmuş alaysı kaş-göz ediyorlar birbirlerine. Alaysı, dikenli kahkahalarını bu soruya saklamışlar.

‘Hah... ha... Korku filmi mi çevireceğiz? Bizim bir sürü işimiz var... Bilgisayar oyunları oynuyoruz... Basket sahasına inmiyoruz... Yüzmeye gidiyoruz...’” (Ak, 2016e. s.16-17).

Sevim Ak'ın bir kitle iletişim aracı olan ‘gazete’ sözcüğüyle isimlendirdiği *Gazete Fısıltıları* romanında, teknolojinin giderek yaygınlaşmasıyla özellikle televizyon, bilgisayar, akıllı telefonlar ve tabletlerin çocukların dünyalarında olmazsa olmaz bir yer edinmiş olmaları önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Romanın kahramanı Afi'nin teknolojiye bağımlılık derecesindeki düşüklüğü ikiz kardeşi tarafından sürekli sorgulanırken Afi'nin bu konudaki savunmalarına da yer verilir. Böylece teknoloji bağımlılığının yol açtığı sorunlarla birlikte yararları da aktarılır:

“‘Her canlı ömrünü uzatmak için çırpınırken insanlar neden birbirini öldürüyor? Sen neden savaş oyunlarını zevkten çıldırarak oynuyorsun?’

‘Teknoloji gerçeğinin üstünü örtemeyiz. İnsan ömrü uzuyor sayesinde. Kafa boşaltıyoruz oyunla.’

‘Senin teknoloji dediğin şey bir sürü metal yığını araba, zimbirtı, işe yaramaz aletler, akıllı gökdelen binalar... Çözümsüz yeni hastalıklar’” (Ak, 2016h. s.42).

“‘Aman kaçırma! Aç bilgisayarı çek sinyalleri. 10 yıl önce çok daha temizdi bu bahçe.... Radyo dalgaları, televizyon, uydu, cep telefonu sinyalleri derken bir de gittikçe yaygınlaşan wi-fi sinyallerinden göz gözü görmüyor’” (Ak, 2016h. s.43).

“‘Ay, ben mp3 çalarsız dolaşamam. Kulaklığım takılı olmadan bir yere gitmem ki!’” (Ak, 2016h. s.96).

Görüldüğü gibi Afi'nin teknolojiye bağımlılık derecesinde bir düşkünlüğü vardır. Bu bağımlılık, çocuğun asosyalleşmesine neden olmaktadır:

“Ah, bir gün sen de başını şu küçük ekrandan dışarı çıkarsan...” (Ak, 2016h. s.43).

“Dışarı çıkmaya, hırgüre bulaşmaya, yabancılarla haşır neşir olmaya ne gerek var? Dışarı güvensiz. Üstelik korku kol geziyor” (Ak, 2016h. s.67).

Günümüzde gelişen bu teknoloji bağımlılığının en sık görülen çeşidi akıllı telefon bağımlılığı olarak karşımıza çıkar. Akıllı telefon kullanım alanlarının çoğalması ve cep telefonu kullanma yaşının düşmesi nedeniyle toplumun her kesiminde telefon bağımlılığının görüldüğü bir gerçektir. *Telefona Dönüşen Kız* romanında, çocuklardaki telefon bağımlılığı konusu, yoğun olarak işlenir ve eleştirilir. Eserde bir yandan telefon bağımlısı bir kız çocuğunun bir günlüğüne akıllı telefona dönüşmesi anlatılırken bir yandan da telefon bağımlısı çocukların sosyalleşmelerinde ve iletişim biçimlerinde görülen yanlışlara dikkat çekilmektedir. Romanın başkişisi Melis, okul yurdunda arkadaşlarıyla birlikte kalmaktadır. Yurttaki çocukların da Melis'in de telefon bağımlılığı, günlük yaşamlarını olumsuz etkileyecek derecede fazladır:

“...Bir yandan esnerken bir yandan da hızla giyinmeye çalışıyorlardı. Gözleri sürekli ellerindeki telefonda olduğundan bunu yapmaları pek kolay olmuyordu. Kimiyse hafta sonu için ev iznine çıkmak üzere küçük çantalarına neyi koyup neyi koymayacaklarını belirleme kararsızlığı içinde bir yandan mesaj atarken bir yandan da yüksek sesle çevrelerine danışmaya çalışıyorlardı.” (Ak, 2016. s.12).

Akıllı telefonlar, çocukların yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Sosyal yaşamlarını olumsuz yönde etkileyerek etrafındakilerle sağlıksız iletişim kurmalarına neden olmaktadır:

“Bu konuşma sonraki yarım saati konuşmadan geçirmelerine neden olmuş, yatma zamanı gelinceye kadar başlarını telefondan kaldırmamışlardı.

Melis, daha sonra odasına gidip dolabını düzeltmiş, ertesi gün eve götüreceği kirli çamaşırlarını ayırmış, sonra da telefonuyla yatağına uzanmıştı” (Ak, 2016. s.11).

“Songül kantine inmeyi aklından geçirirken elindeki tostı ısırarak ve telefonundan video izleyerek gelmekte olan Nuray'a sordu. ‘Gitmiştir...’ dedi Nuray başını telefondan kaldırmadan. ‘Haaa...’ dedi Songül, facebooktan son gelen mesajı açarken. ‘Tamam, o zaman’” (Ak, 2016. s.14).

“Her seferinde olduğu gibi hafta sonunu ailesiyle geçirmek üzere arkadaşlarıyla vedalaşarak yatakhaneden çıktı. Bütün bunları yaparken bakışlarını telefonundan bir saniye bile ayırmamıştı” (Ak, 2016. s.15).

Fatih Erdoğan, *Sihirli Kalem*'de internetin, çocukların hayatlarında yarattığı sorunlardan bahseder. Kitabın başkahramanı olan Caner ve arkadaşları öğretmenlerinin verdiği ödevi araştırıp yapmak yerine kendilerince daha kolay ve zahmetsiz bir yol seçerek internette hazır bir biçimde alarak öğretmenlerine sunarlar. Beş arkadaş aynı ödevi öğretmene götürünce her şey açığa çıkar ve öğretmenleri bu duruma çok sinirlenir.

Bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmayı sağlayan internetin çocukları olumsuz davranışlara ittiği anlatılır:

“İnternette bilgi almamışlar, ödevi internette indirip basmışlar... Beş kişi birden aynı şeyi yapmış... Hepsinin ödevi de aynı ödev sitesinden indirilmiş ve kelimesi kelimesine aynımış” (Erdoğan, 2013ç. s.10-11).

Burada yazar, aslında internetin çocukları hazırcılığa teşvik ettiğini hatta birçok hilenin yapılmasına olanak sağladığı için yalancılığa ittiğine dikkat çeker. Nitekim çocuklar, internette hazır buldukları bir ödevi kendilerinin yaptığını söyleyerek öğretmenlerine yalan söylemişlerdir.

Tıpkı internetin etkileri gibi televizyon da çocuklarda sosyallikten uzaklaşılması, kötü örnekler alınması, şiddet dilinin öğrenilmesi gibi çeşitli davranış problemlerine yol açmaktadır. *Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında* öyküsünde televizyonun bu etkileri ele alınmıştır. Hikâyenin kahramanı Ayşe, aslında oldukça saygılı, terbiyeli bir çocuktur. Ancak evde yalnız kaldığı zamanlarda televizyon izlediği için orada gördüğü bazı davranışları tekrar eder. Televizyon çocuğun konuşma biçimini olumsuz yönde etkilemektedir. Annesiyle karşılıklı konuşmalarda kullandığı *“Ne demekmiş yani çocuk gibi olmak. Saçma! Ay anne, üf! Beni hasta ediyorsun”* (Meriç, 2011c. s.44) gibi bir çocuk için uygun olmayan sözcükler ve cümleleri televizyondan öğrendiğini belirten Ayşe için ‘televizyon izlemek’ bir sorun olmaya başlamıştır.

Televizyonun çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinden biri de çocukların hayal dünyasına kendilerini fazla kaptırmalarına neden olmasıdır. Ekran karşısında çok fazla zaman geçiren çocuklar, izledikleri çizgi film, film, dizi gibi programlardan etkilenecek sosyal yaşamdan kopabilmektelerdir. *Gökte Biri Var* hikâye kitabında, televizyondaki şiddetin, saldırganlığı artırdığı yönünde bulgular tespit edilmiştir. Eserde asosyal, sessiz,

sıkılğan, utangaç ve gerçek bir arkadaşı olmayan; seyrettiği çizgi filmlerdeki karakterleri arkadaş olarak seçen bir çocuktan bahsedilir. Şiddet içerikli çizgi filmlerdeki kahramanların çocuklar üzerinde olumsuz etkileri anlatılır:

“Susam, açık unutulmuş ocakla hiç ilgilenmemişti. O başka bir dünyada yaşıyordu. Eminim akşam izlediği televizyon dizilerinden başka bir şey geçmiyordu aklından. Pufy'nin derdi, Kemal'in kayıp oğlu, rehine alınan kızın geleceği üstüne söyleyecek amma sözü vardır, şu sıskalar sıskasının” (Ak, 2016j. s.31).

“Keçi inadı vardı kızda. Heykel kesilmiş, tık sesi vermiyordu.... ‘Sen git. Ben kayıp oğlanım... Amcamın evinde gizli bölmede saklanıyorum,’ diye fısıldadı, o arada... Dedim ya dizilerde yaşıyor hâlâ...” (Ak, 2016j. s.31).

“Şortuyla, tişörtü şemsiye desenliydi. Saçlarını tepede kıyruk yapmıştı. Şıp diye küçük şeyler dizisindeki Mine'nin burnundan düşmüştü” (Ak, 2016j. s.32).

Sosyal hayatında gerçek arkadaş edinmekte zorlanan çocuğun, medyanın etkisiyle sanal arkadaşlar edinerek kendisine gerçek olmayan bir dünya kurması da aynı eserde, kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerindeki etkilerinden biri olarak gösterilmiştir:

“‘Benim bir sürü arkadaşım var zaten,’ dedi. ‘Nerde?’ demeye kalmadı, sepetinden avuç avuç plastik oyuncaklar çıkardı., ayağımın dibine koyuverdi. ‘Baak, bunların hepsi benim arkadaşım. He-man, Turbo-man, Ninja, Conan, Furby...’

‘İyi ama’ dedim kekeleyerek, ‘ben konuşan, takla atan, şarkı söyleyen arkadaşlar sanmıştım.’

Şımarık, alaysı güldü.

‘Benimkiler de söylediklerini yapabilir.’

Çocuk, bu kahramanları örnek alarak onların giyim kuşamlarını, konuşmalarını taklit eder:

‘Hiçbirini tanımıyorum. Nerden buldun bu çirkin, kaslı adamları?’

Ağzını yaydı:

‘Televizyondan,’ diye sırttı. ‘Çizgi filmlerden haberin yok mu?’

‘Hayali kahramanlar... Hep hayal kurduğun için gerçek insanlardan kaçyorsun.’

‘Sıkıldım,’ dedi, televizyonun karşısına geçip oturdu. Kumanda aleti elinin bir parçasıydı, kanaldan kanala ustaca geçiriyordu onu” (Ak, 2016j. s.34-35).

Televizyon programlarında şiddet içerikli yayınların yapılması çocukların bilinçaltına etki ederek, şiddet yanlısı bireyler olmasına neden olmaktadır. Çocuklar, televizyonda izledikleri ve kendilerine arkadaş olarak seçtikleri çizgi film karakterlerini taklit etmekle kalmayıp onların şiddet içerikli mesajlarından etkilenirler. İçine kapanık, sessiz ve zararsız görünen çocukların bile sonuç olarak şiddete başvurabildiği görülmüştür:

“ Demet’in başını gördüm birden. Kumun üstünde tepside elma gibi duruyordu. Biri kuma gömmüş kızı. Eski filmlerin birinde benzer bir sahne görmüştüm.

Kız kesik kesik:

Oyun oynarken kandırdı... Kuma çaktı beni,” diyerek inledi. “Sonra da toz oldu... İki saattir kimse geçmedi buradan. Aklıma kimin adı geldiyse bağırdım. Arkadaşlarım, öğretmenim, teyzem, kuzenlerim... Sesimi bir Allah’ın kulu duymadı.”

“’Kim yaptı kızım söylesene?’

‘Küçük bir cadı var ya... Susam! Kendini çizgi roman kahramanı sanıyor.’

Konuşurken parmağı uzattığı yere koştuk.

Kuma çakıl taşlarıyla yazılmış yazıyı gördük.

‘CONAN’ın birinci dersi!’

Demet kendine gelince anlattı: ‘Filmde Conan, Susam’ın sinir olduğu bir adama dersini vermediği için başına gelmiş bunlar...’ Susam Demet’i değil de sinir adamı kuma gömmüş aslında. Susam ne kendini ne de başkasını seviyor” (Ak, 2016j. s.46-47).

Çocuğun yetenekli olduğu, ilgisini çeken bir oyuna yönlendirilmesiyle azalan televizyon bağımlılığı, onun içinde bulunduğu yalnızlıktan ve asosyallikten uzaklaşmasını sağlar. Diğer çocuklarla iletişimi güçlenir ve televizyon karşısında zaman geçirmekten vazgeçer:

“O günden sonra Susam, bambaşka biri gibi gezmeye başladı sokaklarda. Sıskalığı, çelimsizliği, ince sesi kimsenin umurunda değildi. Sokağın çocukları onu çarçabuk aralarına kabul etmişlerdi. Nasıl etmesinler? Mahallenin satranç bilen üç çocuğundan biriydi. Üstelik ikisi gibi sadece büyüklerle oynamak istemiyordu. Koltuğunun altında satranç tahtası sokak sokak dolanıyor, dişine uygun oyun arkadaşı arıyordu.

Evde televizyon karşısında zaman öldürmeyi bırakmıştı. Bir parça istek gördüğü çocuğa satranç öğretmeye kalkıyordu.” (Ak, 2016j. s.57).

“Aaaa! Babaannemin yazlığında televizyon yok. Kuşlar, balıklar, böcekler, ağaçlar, deniz var. Bu kentte de yok mu? Var. Ama benim öncelikle video oyunlarım, televizyon dizilerim, ödevlerim var. Ötekilere ayıracak zaman kalıyor mu?” (Ak, 2016j. s.36-37).

“Aferin.... Dersini çalış ama yaşamayı boşlama!’

‘Dediğiniz gibi yapıyorum. Dersim bitince film izliyorum. İnternet kafede bilgisayar oyunu oynuyorum.’

‘Kaç, kovala, taktik geliştir, önüne çıkanı geç, ez! Çizgi filmlerde oyunlarda bunlardan başka ne var? Ben bugünlere akıl oyunlarını iyi öğrendiğim için geldim’” (Ak, 2016j. s.39).

4.3. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Toplumsal Eleştiri

Çalışmaya esas olan hikâye ve romanlarda yer verilen toplumsal eleştiriler “Batıl İnançlar”, “Çevreye Karşı Duyarsızlık”, “Çıkarıcı Kişiler”, “Eğitim Sistemindeki Aksaklıklar / Baskıcı Öğretmenler”, “Gösteriş/Şekle Önem Verme”, “Kadın Erkek Eşitsizliği / Toplumun Kadına Bakışı”, “Kültürel Yozlaşma”, “Şiddet”, “Yazarlara Yönelik Eleştiriler” ve “Yöneticiler/ Politikacılar” olmak üzere on başlıkta incelenmiştir.

4.3.1. Batıl İnançlar

Batıl inanç, ‘doğüstü olayara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derece bağlı boş inanç’ olarak tanımlanır (TDK, 2005. s.223). Türk toplumunda, geleceğini bilme arzusu, korku ve stres, insanların olayları veya nesnelere mahiyetini açıklayamaması gibi nedenlerle ortaya batıl inançlara, oldukça yaygın bir şekilde inanılmaktadır (Köse ve Ayten, 2009).

Sevim Ak’ın çocuk kitaplarında da toplumda kabul gören batıl inançları benimseyen karakterler sıkça yer vermektedir. Yazar eserlerinde, gerçeğe aykırı bu inanışların sosyal yaşam üzerindeki etkilerine dair örnekler sunar. *Toto ve Şemsiyesi*’nde ‘banka müdürünün karısı’ karakteri batıl inançların etkisinde yaşayan, eserde neredeyse sadece bu inançları sebebiyle varlık gösteren bir karakterdir. Hasta olup yataklara düşen, hiç kimseyle konuşmayan Toto’nun hastalığı için doktorun bir teşhis koyamaması nedeniyle banka müdürünün karısının ona büyü yapıldığına inanarak çeşitli batıl adetlere başvurması ironik bir anlatımla dile getirilir:

“...Toto’nun başının üstünde karmakarışık bir gemici halatı çözmüş, 28 tane çalar saati aynı anda çaldırılmış, bol sarmısaklı kediotu çorbası içirmiş, büyüdü ‘takamturafiş’ sözcüğünü bin dokuz yüz yirmi beş kez söylemiş, ama gene de büyüü bozamamıştı” (Ak, 2016n. s.14).

Bu ifadeler aslında batıl inançların işe yaramadığı gerçeğine, bilimselliği benimsemenin gerekliliğine dikkat çeker.

Uçurtmam Bulut Şimdi’de Ak, çocukların güven duydukları büyükleri aracılığıyla batıl inançları öğrendiklerine dikkat çeker. Gözlüğünün bir camı kırılan Meltem, buna çok

üzülür. Bir hafta önce yine gözlüğünün camını kırdığı için babasına gözlüğünü kırdığını söylemekten çekinir. Arkadaşı Gökhan, onun üzülmesine dayanamaz. Melteme babaannesinden duyduğu bir yöntemi uygulamasını önerir. Çocukların gözünde yalan söylemenin ne kadar kötü bir davranış olduğunu anlatan bir aile büyüğünün sözleri oldukça değerli ve gerçektir. Yaşı kendilerinden oldukça büyük bir yetişkin olan babaannenin asla yanılmış olamayacağını düşünürler. Uygulayacakları ritüelin işe yarayacağına olan inançları tamdır:

“Şu pisipisi otlarını görüyor musun? Gece yatarken bu ottan bir tane al, yastığının altına koy, gözlüğü de yanına bırak. Üç kere, ‘sağlam camlar iki olsun’ de. Tamı tamına üç kez söyleyeceksin... Sabah kalktığında iki sağlam camla karşılaşacaksın” (Ak, 2016o. s.25).

Duyduğu bu yöntemi uygulayan çocuğun sabah kalktığında yüzü gözü kızarır, pisipisi otu yüzünden alerjiye yakalanır. Yüzündeki sivilceler çoğalır. Üstelik gözlüğün diğer camı da kırılır. Bunun üzerine Meltem, bir halk inancı olan ‘pisipisi otunun bir şeyleri çoğaltması’nın bir işe yaramadığını ironik bir ifadeyle dile getirir:

“Pisipisiotunun bir şeyleri gerçekten çoğalttığını deneyimle doğrulamıştım!” (Ak, 2016o. s.26).

Çocuk, bu tür mesnetsiz davranışların sorunlar için çözüm sunduğuna değil daha büyük sorunların yaşanmasına neden olduğuna kanaat getirir. Eninde sonunda aklın ve mantığın kullanılması gerektiğinin farkına varır:

“Gözlük camları için babama başvurmadan kurtulamamıştım” (Ak, 2016o. s.26).

4.3.2. Çevreye Karşı Duyarsızlık

Sevim Ak’ın eserlerinde zaman zaman çevre bilinci olmayan insanların eleştirildiği görülür. *Mahalle Sineması* isimli hikâye kitabında yazar, insanların ağaçlara gereken önemi vermediğine dikkat çeker. Kitapta mahalleye yeni dikilen ağaçların sulanması gerekmektedir. Ancak bu, mahalle sakinlerinin umurunda değildir. Kimse ağaçlara su dökmek, bakım yapmak istemez. Çevre duyarlılığına fazlasıyla sahip olan mavi eşofmanlı adam ise bir tohumun dünyayı değiştireceği fikrine sahiptir. Mahallelinin bu umursamaz tutumuna *“Kendi sağlığını düşünmeyen bahçedeki ağacı mı düşünecek?”*(Ak, 2015d. s.91) diyerek eleştiri getirir.

Benzer şekilde *Toto ve Şemsiyesi* isimli öyküde de insanların ağaçlara karşı duyarsızlığı, onlara gereken önemi vermemesi anlatılır. Eserde Toto'nun yaşadığı mahallenin alt yapı, hava ve çevre kirliliği gibi sorunları vardır. Bu sorunların sebebi ise zamanla artan çevre kirliliği sorununa karşı önlem alınmamasıdır:

“Başkan’a benim de söyleyecek bir çift sözüm var. Önlem almayı geciktirirseniz kenti fareler istila edecek... Bay Zeze, Kokoreç Sokağı'nın tam kırk yedi yıl önce çekilmiş fotoğrafıyla kuyruğa katıldı. Nerede o günler? Gittikçe kötüye gidiyoruz. Bir kırk yedi yıl önceki sokağa bak, bir de şimdikine, diyeceğim Başkan'a. On dakika yağmur yağsa evimi su basıyor” (Ak, 2016n. s.37).

Mahallede yaşayan insanlar, yaşadıkları bu sorunlara karşı oldukça duyarlıdır çünkü alt yapıdaki eksiklikler ev ve işyerlerini su basmasına, hava kirliliği dışarıya serilen çamaşırların kararmasına, çevre kirliliği ise evleri farelerin istila etmesine neden olmaktadır. Ancak eserin çocuk kahramanı Toto'ya göre mahallenin bu sorunların dışında asırlık akasya ağacının kesilecek olması gibi daha önemli bir sorunu vardır. Ancak mahalleli diğer sorunlara gösterdiği duyarlılığı asırlık ağacın kesilmesi konusunda göstermemektedir. Buradan yola çıkan yazar, toplumun çevreye karşı duyarsızlığına dikkat çekmektedir.

Çevre duyarsızlığı, *Dörtgöz* hikâyesinde de eleştirilen konulardandır. Kitabın yardımcı karakterlerinden biri olan Kerem isimli çocuk, çöplerden enerji elde etme projesi ile atıkları değerlendirmek ister:

“Yeni bir proje peşindeyim... Her gün attığımız çöpler var ya, işte onlar değerlendirilecek bu projede. Geçenlerde gazetede okudum, kafama takıldı. Düşünsene, biriken onlarca çöp yakılarak elde edilecek enerji ile evleri, suları ısıtmak mümkünmüş”(Ak, 2016d. s.27).

Kerem'in bu projesi diğer çocuklar tarafından çok beğenilir. Ancak akıllarına yatmayan bir şey vardır: Kendileri çocuk oldukları halde böyle bir proje düşünebiliyorlarsa böyle bir fikir büyüklerin aklına neden gelmez? Çocuklardan biri bu konudaki şüphesini dile getirirken aynı zamanda çöplerin denize dökülmesine bir anlam verememiştir:

“Söylediğin doğruysa, çöpleri neden hâlâ denize döküyorlar?” (Ak, 2016d. s.27).

Bu soruya Kerem'in *“Büyüklerin işine akıl sır erer mi?”* (Ak, 2016d. s.27) şeklindeki kısa ve net cevabı ise aslında çöplerin denize dökülmesinin pek de akıl işi olmadığını

düşündüğünü göstermektedir. Dolayısıyla eserde, yetişkinlerin çevre konusundaki duyarsızlığı eleştirilmektedir.

İklimde meydana gelen ani değişikliklere günümüzde daha fazla rastlanmaktadır. Çünkü insanlar, ileride yaşayabilecekleri sorunları düşünmeden doğayı tahrip etmekte, orman yangınları çıkarıp, ağaçlar keserek kaçak yapılar inşa etmektedir. Fatih Erdoğan'ın *Sihirli Şemsiye* isimli hikâye kitabında bu soruna dikkat çekilmekte; kahramanlar aracılığıyla insanların çevre duyarsızlığına yönelik eleştiriler yapılmaktadır.

“Küresel ısınma...’ dedi Nilay’ın babası yine. ‘Doğanın bütün dengesi bozuldu. Bak şimdi, toprak ısınıyor. Toprağa çarpan ışınlar yansımaya geri dönemiyor, çünkü hava kirliliği ve çeşitli sanayi gazları tıpkı bir şemsiye gibi ışınları hapsediyor...’” (Erdoğan, 2015h. s.40).

“İşte bu ani sıcaklık değişiminin başka açıklaması yok. Yer küre ısınıyor anlıyor musun? Biz insanlar yerkürenin yapısını bozduk. Ozon tabakasını deldik. Ağaçları, ormanları yok ettik. Havayı kirlettik. Kirlenen hava nedeniyle artık yerkürenin sıcaklığı arttı. Buzullar eriyor, iklimler değişiyor. Ani sıcaklık değişiklikleri hep bundan..” (Erdoğan, 2015h. s.36).

“Düşünsene, ormanların bir bölümünü yakarak yok ediyoruz. Bir bölümünü de işte böyle kaçak yapılaşmayla ucundan kıyısından ortadan kaldırıyoruz.” (Erdoğan, 2015h. s.68).

Çevresinde olan biten bu olaylardan etkilenen Nilay adındaki çocuk kahraman, insanların böyle bir kötülüğü yapmasını hazmedemez. Kaçak villa yapan; bunun için doğayı tahrip eden ve yaptığından pişmanlık duymayan adamın çocuğuyla arkadaşlık etmekten imtina eder. Yasalara aykırı davranan bu insanlar, çocuğun gözünde küçülmüştür:

“Nilay’ın öğrendikleri onun Ömer’e olan duygularını etkilemişti. Sevimli yumuk gözlü Ömer gitmiş, onun yerine ormanda özel yer açmak isteyen, bunun için ağaçları kesen, böylece dünyanın doğal dengesini bozan ve küresel ısınmaya neden olan bencil bir canavar gelmişti sanki” (Erdoğan, 2015h. s.107-108).

İçinde bulunduğumuz çağda yaşanan bir diğer toplumsal sorun kentleşmedir. İnsanların hızla büyük şehirlere göç etmesi, bu göçle birlikte baş gösteren alt yapı ve konut yetersizliği, düzenin sağlanmasının zorlaşması gibi sorunlar kentleşmenin doğurduğu en

önemli sorunlardandır. Bu tür sorunlarla mücadele etmek isteyen insanlar ise, sürekli koşuşturan, zaman yetersizliğinden yakınan ve yaşamın hızla akıp gitmesi nedeniyle hayattan zevk alamayan, mutsuz bireyler haline gelmiştir. *Gökte Biri Var* isimli hikâye kitabında günlük hayatın rutin akışına kendini kaptıran insanların karşılaştıkları güzellikleri fark etmemeleri; yaşadıklarından, gezdiklerinden, gördüklerinden, yediklerinden, içtiklerinden zevk alamamaları eleştirilir:

“‘Nereye koşuyorsun be adam? Yetiştirilecek hiçbir şey yok bu dünyada.’

Yoğurtçu başladı sıralamaya:

‘Ortanca kızı okuldan alacam, oğlana öğle yemeği götüreceğim, küçük kızı okula bırakacağım. Sonra da mandıraya gidecem...’” (Ak, 2016j. s.41).

“‘Olsun... Yavaş yavaş, sindire sindire yap işlerini. Hızla yapılan işin kimseye yararı olmaz. Yalapaşap yenen yemeğin bile.’

‘Haklısın abi! Alışmışız bir kere. Sabah yataktan fırladım mı akşama kadar bir dakika durmam ben.’” (Ak, 2016j. s. 41-42).

“‘Bilirim... Eskiden aşırı hız benim de yaşamımı zehirlemişti. Hızla bitirilecek işler, saatinde yetiştirilecek toplantılar, hızı yüksek arabalar... Hız yüzünden yaşadığım çoğu şeyi tadına varamadım...’” (Ak, 2016j. s.42).

Eserde, kentleşmenin doğurduğu doğadan uzaklaşma, aidiyet duygusunun yitirilmesi, iş yoğunluğu ve zaman yetersizliği gibi sonuçlara dikkat çekilir. Hikâyenin kahramanlarından biri olan makinist, bu sorunları şöyle dile getirir:

“‘Hızı en iyi ben bilirim, beyler... 25 yıl demiryollarında makinistlik yaptım. Tren delice bir hızla gider... Ekrandaki görüntüler gibi kırlar, köyler, kentler geçer önünden... Hiçbir yere ait olamazsın, doğayı, taze havayı hissedemezsin’”(Ak, 2016j. s.42).

“‘Ha, yaşa be adam... Büyük kent yaşamı da aynen öyle işte. Ne gökyüzüne bakabilirsin ne de kendi içine. Varsa yoksa koşuşturacaksın...’” (Ak, 2016j. s.43).

Ayrıca makinist, bu tür sorunlar karşısında alınabilecek önlemleri de anlatır. Böylece yazar, çevre duyarlılığına ilişkin olarak çocuk okura vermek istediği mesajları makinist karakteriyle aktarır.

“‘İşi bırakınca bisiklet aldım kendime. Rayların kıyısından bisikletimle geçiyorum şimdi. Doğayı, çiçek kokularını, rüzgârı, kuş civıltılarını içimde hissediyorum.’”

“Doğayı içinize sokmazsanız ölür gidersiniz... Ben neden buralara çıktım? Siz neden bisiklet aldınız? Yaşarken ölmek istemediniz de ondan. (Ak, 2016j. s.43).

Bu örneklerden hareketle yazarın, çocuk okuyuculara, toplumsal sorunlar haline gelen kentleşme ve kentleşmenin insanlar üzerindeki etkilerine yönelik çözümler üretme konusunda yardımcı olmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Kentleşmenin bir diğer etkisi özellikle büyük şehirlerde alt yapı yetersizliği sebebiyle aşırı yağmurlarda evleri, dükkânları su basmasıdır. *Toto ve Şemsiyesi* isimli eserde bu sorun dile getirilmiş; sorunun çözümüne yönelik bir adımın atılmayışı eleştirilmiştir:

“Nerede o günler? Gittikçe kötüye gidiyoruz. Bir kırk yedi yıl önceki sokağa bak, bir de şimdikine, diyeceğim başkana. On dakika yağmur yağsa evimi su basıyor” (Ak, 2016n. s.39).

Toto ve Şemsiyesi isimli eserde, insanların daha rahat yaşayabileceklerini düşünerek doğayı tahrip etmelerine *Toto* isimli çocuğun yüreği el vermez. Bu nedenle üzerine düşen görevi yapmaya karar verir ve belediye başkanına ağaçları kesmemeleri için bir mektup yazar. Onun elindeki mektubu gören mahalleli *Toto*'nun, çamaşırların islenmesi, komşunun balkondan çırptığı örtüler, kentte çoğalan fareler gibi günlük yaşamlarındaki sorunlarını başkana bildireceğini düşünüp *Toto*'nun arkasından yola koyulurlar.

Şekil 4.30. (Ak, 2016n. s.40)

Ancak, Toto'nun mektubunda bu şikâyetlerin hiçbiri yoktur. Mektubun sadece sokaktaki bir ağacın kesilmemesi için yazıldığını öğrenen mahalleliler, Toto'ya çok öfkelenir. Toto'nun, yazdığı mektubun, diğer insanlar –özellikle de yetişkinler- tarafından takdir toplayacağını düşünürken aksine büyük bir tepkiyle karşılaşması; aslında insanların çevre konusundaki vurdumduymazlığına yapılan eleştirilerden biridir.

“Bizim sokaktaki akasya ağacından söz ediyor,” dedi Toto. ‘Trafiği engellediği için kesmek istiyorlar da.’

Berber, ‘Peki bizim sorunlarımız?’ diye sordu.

Herkesin sinirleri tepesine çıkmıştı. Kime çatacaklarını şaşırılmışlar, birbirlerine saldırmaya, bağırıp çağırmaya başlamışlardı. En çok sinirlenenlerden biri de Selo’ydu. Toto’yu bir köşeye sıkıştırmış, bir yandan omuzlarını yumrukluyor, bir yandan da ‘Ne yazıyordu o mektupta?’ diye bağırıyordu.

Toto çok sakindi. Tane tane konuşarak her şeyi açıkladı:

Tam bir milyon sekiz kere ‘Sarmaşık Sokak’taki akasya ağacını kesmeyin’ diye yazdım.

Belediyenin önünde biriken kalabalıktan tuhaf homurtular yükselirken, Toto, bir hamleyle yakasının Selo'nun elinden kurtardı ve koşmaya başladı.... Mahalleli akasyanın kurtuluşuyla pek ilgilenmemiştir.” (Ak, 2016n. s.41-42).

Aşırı kentleşmenin sonucunda ağaçların kesilmesi, çok katlı, yüksek binaların inşa edilmesi, artan elektrik ve su ihtiyacının karşılanması için barajlar yapılması gibi nedenlerle doğanın bozulması, iklimlerin değişmesi ve kuraklığın artması Sevim Ak'ın *Yıldızlar Nereye* isimli öyküsünde değinilen toplumsal sorunlardır. Bu sorunlar, eserin başkahramanı tarafından eleştirel bir dille anlatılmıştır:

“Yağmur bulutları yükünü dağların gerisinde bırakması gerekirken geçen yıl kesilen ağaçlar yüzünden kenti su basmasına ne buyrulur?

‘Ağaçlar kesilsin, binalarımız yükselsin, evlerimiz lüks malzemelerle donatılsın,’ şımarıklığı huzur getirmedi işte. Rüzgârlar şehre bir bir dikilen gökdelenlere çarpıyor önce... İkide bir yaşanan kuraklığın asıl sorumlusu şehrin kırsalında, Karaçınar yaylasında yıllardır süren baraj inşaatı” (Ak, 2015h. s.13).

Kentleşmenin etkisiyle ortaya çıkan doğanın bozulması, iklimlerin değişmesi, alt yapının yetersizliği gibi sonuçlar karşısında insanların vurdumduymazlığı, yaklaşan felaketleri tahmin edemeyecek kadar bilinçsiz olmaları da *Yıldızlar Nereye* hikâyesinde eleştirilen toplumsal meselelerden biridir:

“İnsanlar doğa olaylarındaki kötüye gidişin nedenlerinin farkına vardığında iş işten geçecek. Şimdilik musluklardan akacak bol su ve kesilmeyecek elektrikle boyanmış gözler. İleriki günlerde kapıları çalacak felaketleri hayal eden yok” (Ak, 2015h. s.14).

Ağaçların kesilip yerini betonarme binaların alması konusu Erdoğan'ın eserlerinde de işlenen toplumsal sorunlardan biridir. *Böyle de Kitap mı Olur* romanının kurgusuna göre muhtar karakteri, kendisine bir yazıhane yapmak amacıyla bahçedeki ağaçları kesmek ister. Ağaçların kesilmesine karşı çıkanlara bahane sunabilmek için de ağaçların dibine çeşitli kimyasal maddeler dökerek ağaçları kurutmaya çalışır. Kendisini bu fikrinden vazgeçirmeye çalışan insanların sözlerinin toplumsal eleştirinin yanı sıra çocuk okuyucuda çevre bilinci oluşturmaya yönelik olduğu görülür:

“‘Bak evlat dedim. Her yer beton olmuş, dedim. Şurada birkaç ağaç kalmış dedim. Ağaç iyidir, dedim. Yazık etmeyin dedim. Yarın soluyacak havanız neyim kalmaz bak, dedim. Kuşlar, dedim. Kuşlar konacak ağaç bulamazsa gelmez,’ dedim...

'Kuşlar gelmezse, dedim, hayatın tadı olmaz dedim. Hayatın tadı kuştur, böcektir, çiçektir, dedim. Yeldir, dedim. Yağmurdur, kardır, dedim. Bak, dedim, her yer böyle beton olursa sular da kirlenir dedim. Yarın torunlarımız içecek su bulamaz,' dedim...' (Erdoğan, 2016d. s.154).

4.3.3. Çıkarıcı Kişiler

Çıkar, *"dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, menfaat, yarar"* anlamına gelmektedir (TDK, 2005. s.422).

Sevim Ak'ın eserlerinde menfaatleri doğrultusunda hareket eden, insani değerleri hiçe sayan insanlar anlatılır. Bir çeşit kişisel avantaj arayışı olarak da tanımlanabilen çıkarıcılığın sebebi *Az Buçuk Teo* romanındaki karakterlerin konuşmalarıyla ortaya koyulur:

"'Haklısınız, dünyanın hali kötüye gidiyor.'

'Gider tabii. Ne dünyayı ne dünyaluları seviyoruz, yalnızca yararlanmaya bakıyoruz''(Ak, 2016a. s.53).

Bu tür insanların giderek fazlalaşması, kişiler arası ilişkilerde sorunların yaşanmasına neden olur. Hemen ardından çıkar çatışmalarının evrensel boyutta yol açtığı sorunlar gözler önüne serilir. Yazar; savaşların, çatışmaların, insanların dünyayı yaşanılmayacak bir yere dönüştürmesinin sebebinin çıkarıcılık olduğunu vurgular.

"Sevgiyi kaybedersen ne kalır? Şiddet!... Acı sevgiyi yendi. Doğayla, çevreyle iç içe olunsaydı savaşlar, çatışmalar olur muydu?" (Ak, 2016a. s.53).

Ak'ın, *Gemici Dedem* isimli romanında, gemi kaptanı olan dedenin karşılık gözetmeksizin kurulan dostluklara özlem duyduğu, insanların çıkarıcılığı yüzünden denizi kendisine dost edindiğini anlatılır. Dede karakteri toplumda çıkar ilişkisine dayalı olarak kurulan dostlukları eleştirir. Dede, bu durumdan insanları dost edinmekten vazgeçecek kadar rahatsızdır. Bu nedenle kendisine dost olarak insanları değil denizi seçmiştir.

"Deniz gerçekten de denizcinin dostudur... Karşılıksız veren bir dost. Pek çok deniz insanı, denize bir şey vermeden, kendinin ailesinin karnını doyurur. Böyle bir dosttan kötülük beklemezsiniz değil mi?"(Ak, 2016i. s.74).

Çıkarıcı insanların; menfaatleri uğruna, karşısındakinin duygularını hiçe sayarak etrafındakileri kullanması, günümüzde toplumda baş gösteren önemli meselelerden biridir. İnsanların bu çıkarıcı tutumu, *Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino* isimli hikâye kitabındaki kahramanlardan biri olan ‘kaz’ın dilinden eleştirilir:

“Yanlış bir yolda olduğunu bir görebilsen! Sen insanların dünyasında bir yer edinmek istiyorsun. Oysa insanlar fırsatçıdır. Seni kullanarak ünlerini arttırmak isteyecekler” (Ak, 2014ç. 72).

Bu örnekte yazar, bir hayvan olan kazın dilinden toplumsal eleştirisini yapmış; çocuk okuyucuların üzerinde düşünecekleri, kendi muhakeme güçlerini kullanarak çıkarım yapabilecekleri, eleştirel düşünmeyi öğrenecekleri bir ortam sunmuştur.

4.3.4. Eğitim Sistemindeki Aksaklıklar / Baskıcı Öğretmenler

Sevim Ak’ın eserlerinde eğitim sisteminin ve eğitimcilerin yanlış tutumlarına değinildiği görülür. *Gemici Dedem*’deki başkahraman Ali, aslında resim yapmaya yeteneği olan bir çocuktur. Ancak hayatında hiçbir resmi içinden gelerek yapmamıştır. Resim derslerini bir zorunluluk olarak gördüğü için dersteki başarısı oldukça düşüktür. Onun resme olan yeteneğini dedesi ortaya çıkarır. Hayal kurarak resim yaptığında başarılı olabileceğini anlatır. Ali, onun bu söylediklerini onaylamaz ama dedesinin yöntemini denemekten de geri durmaz. Bir süre sonra çocuk başarılı resimler çizmeye hatta resim yapmayı zevkli bir uğraş olarak görmeye başlar. Aslında öğretmenin resim dersiyle ilgili tutumu onun başarısızlığını açıklar niteliktedir:

“Öğretmen hayal kurun, demiyor ki. O sadece sonbahar resmi yapın, şu vazoyu çizin, kar manzarası yapın, diyor bize...”(Ak, 2016ı. s.22).

Fatih Erdoğan, *Ayşegül’e Ne Oldu* adlı eserinde eğitimde yaşanan toplumsal sorunlarımızdan biri olan ‘kitap okumama’ konusunu ele alır. Kitap okuma alışkanlığına sahip olmamayı, kitabın başkahramanı olan Bulut, hem arkadaş çevresinde hem de büyüklerinde bulunan büyük bir eksiklik olarak görmektedir. Bu tespiti yapmasında etkili olan olaylar ise kitabın çeşitli bölümlerde okuyucuya sezdirilir. Eserde, dünyayı gezmeyi planlayan bir grup çocuk, bu gezi için gerekli parayı toplayabilmek amacıyla çeşitli fikirler ortaya atarlar. Bu fikirlerden biri, okudukları bir romandaki ‘Robin Hood’ karakterinden etkilenerek, zengin birilerinden parayı çalmak olur. Ancak bu planları bir

şekilde polis tarafından öğrenilir ve çocuklar sorguya alınır. Sorguda polisler ve ailelerine Robin Hood'un bir roman kahramanı olduğunu anlatmaya çalışsalar da hiçbir yetişkin, bu romanı okumadığı için bir türlü anlatamazlar. Hatta anlatmaya çalıştıkları basit olay komiser tarafından adli bir vakaya dönüşünce Bulut isimli çocuk, bahsi geçen kitabı anlatır:

“Robin Hood, bir roman kahramanıdır. Bir hırsızdır ama yoksulları değil zenginleri soyar ve elde ettiklerini yoksullara dağıtır”(Erdoğan, 2014a. s.75).

Bu açıklamadan sonra Bulut'un büyüklerin kitap okumamasıyla ilgili vardığı sonuçlar, topluma yapılan bir eleştiri niteliği taşımaktadır:

“Robin Hood'u anlatan kitapları benim annem, babam, Ayşegül'ün annesi, babası, Aslı'nın annesi, babası, Orhan'ın annesi, babası, Mustafa'nın annesi, babası, komiser, polis memuru dâhil hiç kimse okumamış, hatta filmlerini dahi görmemişti” (Erdoğan, 2014a. s.19).

Yani büyükler pek kitap okumamaktadırlar. Kitap okumadıkları gibi bir de çocuklara kitap okumalarını salık verirler. Kendilerine siz kaç kitap okudunuz dendiğinde ise genellikle vakitsizlik, pahalılık gibi bahaneler üretirler:

“Aaah, aaah, ne çok okurdum bir zamanlar ama şimdi pek vaktim yok. Hem kitaplar da ateş pahası...” (Erdoğan, 2014a. s.55).

Büyüklerin bu tutumu çocuklara da sirayet eder. Bulut'un *“Hepimiz birkaç kitap inceleyelim. Kitabın nasıl yazıldığını yazılmış kitaplardan öğrenelim.”*(Erdoğan, 2014a. s.57) şeklindeki önerisi üzerine arkadaşları tek tek birer mazeret sunar:

“Aslı o anda tuvalete gitmek istediğini, Ayşegül babasının çağırmış olabileceğini, Mustafa askere gideceğini, Orhan da arkadaşlarına yılbaşı kartı yazacağını söyleyerek yerinden kalktı.” (Erdoğan, 2014a)

Bunların birer bahane olduğunu anlayan Bulut, arkadaşlarına sunulan mazeretlerin geçerli olmadığını söyler:

“Aslı'ya tuvalete yeni gittiğini, Ayşegül'e babasının çağırmadığını, çağırrsa bizim de duyacağımızı, Mustafa'ya askere gitmek için henüz yaşının çok küçük olduğunu, Orhan'a da yılbaşına daha aylar olduğunu söylediysem de dinletemedim” (Erdoğan, 2014a. s.57).

Onun bu sözlerine arkadaşlarının verdiği cevaplar ise oldukça ironiktir:

“Aslı tuvalete gitme sıklığının kişiden kişiye değişebileceğini, örneğin dedesinin televizyondaki her reklam arasında tuvalete koştuğunu uzun uzun anlattı. Ayşegül insanlar arasındaki iletişimin çeşitli boyutları olabileceğini, babasının onu pekâlâ beyin dalgalarıyla çağırması olabileceğini söyledi... Mustafa aklın yaşta değil başta olduğunu, kendisini tam on sekiz yaşında hissettiğini, bisikletin gidonunu tutmadan kullanabildiğine göre bu hissinin doğruluğunu kanıtlamış olduğunu, zaten askerliğin aradan çıkarılması gerektiğini dile getirdi. Orhan’ın hangi ayı yılbaşı olarak kabul ettiğimize bağlı olarak yılbaşı kavramının değişebileceğini söyledi...”(Erdoğan, 2014a. s.58-59).

Verilen örneklerde görüldüğü gibi olayın akışı içinde aktarılan bu konuşmalar, aslında yazarın toplumun kitap okumamak için bahane üretmelerine ve bunları meşrulaştırma çabalarına yaptığı göndermelerle doludur.

4.3.5. Gösteriş/Şekle Önem Verme

Az Buçuk Teo isimli eserinde Sevim Ak, batılılaşmayla birlikte ortaya çıkan ve günümüzde toplumsal bir mesele haline gelen marka düşkünü, giyime kuşama gereğinden fazla önem veren, insanları mesleğine göre değerlendiren gösteriş meraklısı kimseleri roman kahramanlarının dilinden eleştirir:

“Gösteriş meraklılarından kork. İki kuruş kazansalar altın-gümüş takılarla donatıyorlar kendilerini”(Ak, 2016a. s.99).

Eserin başkahramanlarından Şeref’in tıpkı böyle, gösterişe düşkün Polat isminde bir arkadaşı vardır fakat Şeref, onun yanında kendini asla rahat hissedemez. Çünkü Polat, gösteriş seven, havalı, kendisi gibi marka giyinmeyenleri küçümseyen, parası olanlardan hoşlanan bir karakterdir. Buse’nin babası inşaattan düşüp ölmüş, annesi ise dikiş dikerek geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Zaten evlerinin hali de bunları özetler niteliktedir. Şeref’in aklında sürekli Polat vardır ve onun böyle bir evle karşılaştığında takınacağı tutumu alaylı bir dille eleştirir:

“Beni bu evden çıkarken görse makaraya alırdı! Sükse düşküniüdür abimiz! Marka ayakkabılar, tişörtler giymese kaşını tutar. Arkadaşlarının evini, babalarının mesleğini, üst başını önemser” (Ak, 2016a. s.88).

Şeref, Polat'ta bulamadığı sıcaklığı, samimiyeti Buse'de bulmuştur. Yeni arkadaşı Buse'nin utangaçlığı, mütevazı görüntüsü ve yaşamıyla Polat'tan ne kadar farklı olduğunu düşünür. Bu nedenle bir süre onları tanıştırmaktan kaçınır. Ancak sonunda Buse ve Polat'ı tanıştırır. İki çocuğun tanışmasıyla birlikte Buse'de inanılmaz değişimler meydana gelir. Polat'tan fazlasıyla etkilenen Buse artık markalı kıyafetler tercih eden, saçlarını modaya uyduran, pantolonlarını jilette kesen gösterişe önem veren biri olmuş, kendi özünü kaybetmiştir. Şeref ondaki bu değişimden büyük rahatsızlık duyar. Çünkü o Buse'yi saflığı, doğallığı ve çekingenliğiyle benimsemiştir. Onun sahte gülümsemelerini, uçarı tavırlarını gördükçe içini dinmeyen ince bir hüznün kapladığını hisseder. Kendi kendine *“Her saf görüneneye kanma be, aptal!”* (Ak, 2016a. s.156) diye söylenir. Artık insanların bambaşka kişilikleri olduğunu, toplumda gösterişin tercih edilen bir olgu haline geldiğini, arkadaşlıkların sevgi, saygı, samimiyet gibi değerlerin değil de para, mal, mülk, popülerlik gibi bir nevi güç gösterisi unsurlarının dikkate alınarak kurulduğunu anlar.

Domates Saçlı Kız romanı, iki arkadaş karganın bir çocuk dergisinden kesilmiş sayfaları okuması ve olayları kendi aralarında sohbet ederek yorumlamalarından oluşur. Kargalar romandan bir parçayı okuduktan sonra kendi yaşamlarını sorgularlar. Fabl tadında anlatımı olan bu bölümlerde, çeşitli toplumsal mesajlara yer verilir. Bunlardan biri, gösteriş meraklısı insanların nasıl bir yanlış içinde olduklarına ilişkin bir mesajdır. Kendi aralarında konuşan iki karga, insanların güzelliğe, gösterişe olan düşkünlüklerinin neticesinde kendilerini değil de daha alımlı ve beyaz renkli olan güvercinleri postacı kuşlar olarak görevlendirdiklerini düşünürler ve bu tutumu eleştirirler:

“Bu çocuk da diğer insanlar gibi güvercinleri yanlış tanıyor... Bembeyaz tüylü alık güvercinleri, sırf alımlı diye postacı olarak eğitiyorlar... Güzel güvercin çirkin kargadan daha iyi haber taşır sanki. Güzellik diye diye aklını kaçıracak millet.” (Ak, 2016ç. s.34).

Ak, *Toto ve Şemsiyesi* öyküsünde kişinin karakterine göre değil de dış görünüme göre değerlendirilmesini eleştirir. Öykünün başkışisi Toto, Gandhi filmi izler. Bu filmi izledikten sonra Gandhi'nin gösterişsiz haline rağmen bir kahraman olarak görülmesi Toto'yu sevindirir. Çünkü toplumda sadece alımlı, gösterişli, güçlü fiziksel yapıya sahip kimselerin değer gördüğünü, halk kahramanlarının bile çoğunlukla bu yapıdaki kimselerden seçildiğine şahit olmuştur:

“Toto yalnızca Süpermenlerin insanların mutluluğu için çalıştığını düşünürdü”(Ak, 2016n. s.76).

Toto'nun bu inancı ancak Gandhi'yi tanıdıktan sonra değişir:

“Oysa Gandhi Süpermen'e benzemiyordu. Zayıf gösterişsiz ve çelimsizdi” (Ak, 2016n. s.76).

Vanilya Kokulu Mektuplar adlı romanda, insanların dış görünüşe olması gerekenden daha çok değer vermesi eleştirilir. Romanda, balıkçıya âşık olan köylü kızı Rina'nın kötü giyimi, bakımsız saçları kısacası gösterişsiz hali nedeniyle balıkçı tarafından fark edilmez bile. Bunun üzerine baştan ayağa değişerek balıkçının karşısına çıkar ve dikkatini çekmeyi başarır:

“Saçlarını dalga dalga sarmış, ipek bir elbise giymiş, motora binip balıkçının kulübesinin önünde tur atmaya başlamış. Balıkçı kızı görüp afallamış” (Ak, 2015g. s.80).

Balıkçı ile Rina bu değişimin ardından çok iyi anlaşır. Balıkçı onu kendisi olduğu için sevmemiş, gösterişine aldanmıştır. Bu nedenle Rina durumdan bir hayli rahatsızdır ve gösterişin aslında insanları kandırma şekillerinden biri olduğunu söyleyerek, aşk gibi bir duygunun bile gösterişten etkilenmesini eleştirir:

“Kandırdım onu demiş içinden. Saçlarımla, yapay giysilerimle. Keramet görünüşteymiş demek. Köylü kızı Rina olarak gitseydim yanına, benimle hiç ilgilenmeyecekti. Bu oyunu sürdürerek bir süre güzel günler geçirebilirim. Ama kandırma üzerine kurulan ilişkilerin sonu acıdır” (Ak, 2015g. s.80).

Toplumda gösterişe olan düşkünlüğün açıkça görüldüğü alanlardan biri de sosyal medyadır. Giyilen kıyafetlerin, yenen yemeklerin, gezip görülen yerlerin abartılı bir şekilde sosyal medya aracılığıyla, yapay ve samimi olmayan bir üslupla diğer insanlarla paylaşılması bazen maksadını aşarak gösteriş yapmaya dönüşmektedir. Erdoğan, *Telefona Dönüşen Kız* isimli hikâyeye kitabında, bu soruna dikkat çeker. Eserde, insanların sosyal medyada yaptıkları abartılı paylaşımları, bu paylaşımlara aldıkları beğeni sayılarıyla fazlaca ilgilenmeleri, birbirlerine yorumlar yapıp bunları beğenerek aslında gösteriş olarak adlandırılacak davranışlar sergilediklerine vurgu yapılır:

“Cep telefonundaki fotoğraflardan birkaçını yükleyip altına ‘Denize karşı çay keyfi ;-)’ yazdı. Önceki akşam arkadaşlarıyla sahile çay içmeye gittiklerinde çekilmişti

fotoğraflar. Sonra önceki sabah yüklediği kedi fotoğraflarına gelen beğenilerin sayısına baktı. '126 az sayılmaz' diye düşündü. Melahat'ın 'Ay çok şirin!' yorumunu beğendi. Necmiye'nin 'Bayıldım bayıldım... ☺' yorumunu da beğendi. 'Ah canım, ben de senin saçlarına bayıldım. Kestirmişsin...' diye yorum yaptı. Necmiye'den bu yoruma anında bir beğeni geldi. 'Kestirdim yaa... Senin gibi güzel olmak istedim...' diyen bir yorum da bu beğeniyi izledi.... Tam o anda Melahat 'Sizi cadılar ikiniz de birbirinizden güzelsiniz' diye bir yorum yazdı...' (Erdoğan, 2016s. s.26-27).

Gösteriş düşkünün insanlarda kendini beğenme duygusunun ağır bastığını söylemek mümkündür. *Dalgalar Dedikoduyu Sever* hikâyesinde, güzelliği nedeniyle kendini beğenmiş; etrafındakileri dış görünüşü nedeniyle yargılayan bir denizanası aracılığıyla toplumda var olan gösteriş düşkünün insanlara ders veren eleştirel bir hikâyeye yer verilmiştir. Tül isimli çok güzel ve kendisini beğenmiş denizanası bu hikâyede, gösteriş düşkünün insanları temsil etmektedir:

"'Güzellik bir nimettir,' diye düşünüyormuş artık. 'Güzelin şansı da güzel olur. Güzelliğin açmadığı kapı var mı?' Böyle düşündüğü için de her işini başkalarına gördürmeye alışmış" (Ak, 2016c. s.49).

"Tül, çevresinde pervane olan bunca yaratık varken kendini olur olmaz sıkıntılarla üzmezmiş. Gün boyu ne kadar güzel olduğunu düşünürmüş yalnızca. Pembe giysisi bozulmasın diye, zorlanacağı yerlerden geçmez, kimseye yardım etmeye kalkışmamış. Hayatta tek zevki varmış o da kendine, 'Ne güzelsin!' diyenlerin seslerini dinlememiş" (Ak, 2016c. s.50).

Denizanasının bu şekilde böbürlenmesi, başına tehlikeli bir olay gelene kadar sürer. Bu olaydan sonra gösterişin de güzelliğin de bir işe yaramadığını öğrenen denizanası, bir anda kendini yapayalnız bulmuştur.

"Günün birinde hiç umulmadık bir olay gelmiş başına. Denizde edalı edalı salınan denizanası kendini birdenbire bir kepçenin içinde buluvermiş... Ona 'Ne güzelsin,' diyenlerin hiçbiri ortalıkta gözükmiyormuş. Her işini başkalarına gördürmeye alışkın olduğu için böylesi bir durumda nasıl hareket edeceğini de bilmiyormuş" (Ak, 2016c. s.50-51).

Böylece yazar, gösterişe düşkün kimseleri eleştirerek, bu insanların tıpkı denizanası gibi yalnızlığa mahkûm olduklarını, önemli olanın dış güzellik, boy, endam değil de kişilik

ve akıl olduğunu hatırlatmaktadır. Eserde, hem denizanasının yaptığı özeleştirisi hem de bir kaplumbağanın, denizanasına yaptığı eleştirisi bu fikri destekler niteliktedir:

“Çevremde pervane olanlar ne çabuk unuttu beni! Tek bir dostum bile yok muydu koca denizde? Ah, ihtiyar, çirkin denizati. Keşke yüz verseydim sana. Belki sen aradın beni” (Ak, 2016c. s.53).

“Kusura bakma, arkadaş. Giysinin güzelliği bir işe yaramaz. Görmesini bilen gözlerin, bir de aklın olsaydı bu havuz o kadar da boş gözükür müydü sana? Yalnızım diyorsun. Hiç çevrene dikkatli baktın mı? Bulanık, çamurlu suyla dolu sandığın havuzda, yüzlerce bitki, hayvan yaşıyor. Sen kimseyi tanımak istemediğin için, yalnızca ‘ne güzelsin’ diyen sesleri duyabildiğin için öbür canlıları fark etmedin. Düşün bir kere: Bizlerin sesine kulak kabartsaydın, dünyamıza yaklaşmak isteseydin, yalnız kalır mıydın?” (Ak, 2016c. s.54).

4.3.6. Kadın Erkek Eşitsizliği / Toplumun Kadına Bakışı

Fatih Erdoğan, *Sihirli Kalem*'de toplumun önemli problemlerinden biri olan kadın – erkek eşitsizliği konusuna yer verir. Toplumun, erkeklerin yumuşak ve esnek haklara sahip olduğuna kadınların ise bazı katı kurallara uyması gerektiğine olan genel kabulü, çocukların da bu rolleri benimsemesine yol açmaktadır. Kitapta çocuk kahraman Caner, erkeklerin kadınlara karşı bazı üstünlüklere sahip olduğuna inanmaktadır. Onun ablasıyla olan bir diyalogu toplumun ‘erkek’ egemenliğine dayalı yapısına gönderme yapar:

-Erkek arkadaşının mesajını göreceğimden mi korkuyorsun? dedi Caner.

Benim erkek arkadaşım yok. Hem olsa bile sana ne bundan... Ben senin kız arkadaşına karışıyor muyum?

Ben başkayım canım! Ben erkeğim tamam mı!” (Erdoğan, 2013ç. s.30).

Caner'in bu söylemlerine verecek bir cevap bulamayan ablanın da bu eşitsizlik karşısında kendi haklarını savunmak yerine *“Yaa... Neden başkaymış! Pis Şey!”* (Erdoğan, 2013ç. s.31) diyerek çaresizlik dolu bir serzenişte bulunduğu hissedilir.

Erdoğan'ın *Aşkım Çobanyıldızı* isimli eserinde de, toplumun kadına bakışının eleştirildiği cümlelere yer verir. Kadınların duygularının ve düşüncelerinin, diğer insanlar tarafından hiçe sayılması; üstelik toplumdaki bazı kadınların kendilerinin bile

kendileri için değil, kocası için, çocukları için, evinin işleri için var olduklarına olan inançları eleştirilir:

“Haklı bence!... Bizde kadınlar kendisi olamadan ölür... Hele köylerde. Önce babalarının malıdırlar. Sonra da kocalarının malı olurlar. Bir türlü kendilerinin olamazlar” (Erdoğan, 2003. s.64).

“Annesinin sözlerini hatırladı: ‘Bir anne evi için vardır, kocası için vardır, çocukları için vardır...’ Bu sözün arkasını söylemiyordu annesi. ‘Kendileri için yoktur,’ demiyordu” (Erdoğan, 2003. s.65).

4.3.7. Kültürel Yozlaşma

Kültür, bir milletin kendine ait dil, din, ahlak, hukuk, ekonomi, bilim ve düşünce hayatının uyumlu bir bütünüdür. Toplumun yaşamını düzenleyen değer, inanç, örf ve adetler, ahlak kuralları ve dil kültürü oluşturan temel öğelerdir (Coşgun, 2012). Kültür, nesilden nesile aktarıldığı için zamanla bazı değişimlere uğramaktadır. Bu değişim, eğer değişen şartlar ve ihtiyaçlara göre toplumu geliştiriyorsa kültürel gelişim olarak adlandırılır. Ancak bir de bunun tam tersine, toplumsal yapıyı olumsuz etkileyen, toplumu çöküşe götüren kültürel yozlaşma vardır. Bu da kültürel değişimin bir başka boyutudur.

Kültürel yozlaşma başlığında elde edilen bulgular; “toplumsal değerlerin yozlaşması” ve “dil yozlaşması” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Toplumsal değerlerin yozlaşması:

Değer “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, 2010. s.19). Çağlar (2005) ise değerlerin, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olduğunu belirtir. Belli bir kültürün içinde şekillenen değerlerin, aynı zamanda kültürün ve toplumun üzerinde yönlendirici bir etkisi vardır. Yani, değerler ortaya çıktığı kültürün gelişme süreci içinde şekillenmekte; o toplumun uyduğu yazısız kurallar olarak kabul edilmektedir. (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Özgüven (1994), değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedir. Ancak, başka

kültürlerin olumsuz etkileri, toplumun kendine has değerlerine sahip Özgüven (1994), değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedir. Ancak toplumun başka kültürlerin etkisinde kalması, kendi değerlerine sahip çıkamaması, insanî değerleri hiçe sayması gibi nedenlerle, toplumsal değerlerde bozulmaların meydana geldiği, bazı değerlerin tamamen unutulduğu, bazılarının unutulmaya yüz tuttuğu görülür.

Değerlerde meydana gelen bu bozulma; inançlarda, örf-adetlerde ve ahlak kurallarında da meydana gelebilmektedir. Toplumun özüne uymayan ve o toplumda yaşayan insanların, kendi kimliklerini kaybetmesine neden olan bu bozulmalar; toplumsal değerlerin yozlaşmasına yol açmaktadır. İnsanların, çevrede meydana gelen bozulmalar karşısında duyarsızlaşması; sevgi, saygı, dürüstlük, komşuluk vb. değerleri yitirmeye başlaması; bu değerler yerine çıkarıcılık, fırsatçılık, dolandırıcılık gibi birtakım sorunlu davranışları benimsemesi, kültürel yozlaşmanın göstergelerinden biridir. Toplumda meydana gelen bu yozlaşmanın sonucunda, insanların birbirlerine karşı güven problemi yaşadıkları, daha mutsuz, daha isteksiz oldukları; gelecekle ilgili umutsuzluğa kapıldıkları görülmektedir.

Nezihe Meriç'in, *Dur Dünya Çocukları Bekle* kitabındaki "Ömer Adlı Bir Çocuk" başlıklı hikâyede, yazarın toplumla ilgili yaptığı genel eleştiri, değerlerin yitirilmesiyle ilgilidir.

"Yaşam, o adamın dediği gibi, alavere dalavere üzerine kurulmuşsa, bir düzeni yoksa; insanlar, belli ölçüler, belli değerler içinde yaşayarak, yaşamı güzelleştiren anlamlar üretmiyor da, hayvana en yakın bir yerde, yiyip içip, yatıp kalkıp duyarsız, duygusuz bir rastgelelikle bir tek canlarını, bir tek kendilerini düşünerek yaşıyorlarsa, artık her çirkinlik beklenebilir onlardan. İşte bu yüzden, sonraları işler bozuldu" (Meriç, 1999. s.10).

Yazar, aynı eserin "Yeşim Adında Bir Çocuk" isimli öyküsünde ise "sevgi, saygı, hatır sayma" gibi değerlerin yitirilmesiyle birlikte, insanların yaşama sevincinin azaldığına dikkat çeker. Eserin kurgusuna göre, çocuk kahraman Yeşim'in, İstanbul'da oturduğu mahalleye yeni komşular taşınır. Ancak bu yeni komşular, toplumsal bazı kuralları hiçe sayan, toplum içinde nasıl davranacaklarını bilmeyen ve adabımuaşeret kurallarını uygulamayan ve dolayısıyla etraflarındaki insanları rahatsız eden kimselerdir:

“Bu yeni tamir edilen yalya taşınanlar pek görgüsüz şeyler. Görüyor musun bak, ne biçim sesleniyor Rüstem Efendiye.... Bunlar hiç edep erkân bilmiyorlar. Ne biçim insanlar.... Sabahın şu güzel sessizliğinde, böyle bangır bangır bağırlır mı?” (Meriç, 1999. s.37).

Öyküde, özellikle İstanbul’da görülen toplumsal bozulmalar anlatılırken, toplumun genelinde görülen yozlaşma da eleştirilir:

“Gitti elden İstanbul. Nerde o eski terbiyeler, hatır saymalar, sevgiler!”

‘Ah, aah! Eskidendi o. Artık kalmadı. Merdivende kazaen terliğimiz şaklayacak olsa aklımıza dokunurdu. Şimdi artık her şey bozuldu her şey.’

‘O değil de, elbette, bir memlekette yaşamanın bir yolu yordamı vardır.... Sabahın şu güzel sessizliğinde, böyle bangır bangır bağırlır mı?’ (Meriç, 1999. s.62).

Toplumda meydana gelen bozulmalar, o toplumda yaşayan bütün insanları etkiler. Özellikle çocuklar saf ve masum düşüncelere sahip canlılardır ve eğer ortada yanlış bir tutum varsa, gördüklerinden ve duyduklarından çok çabuk etkilenirler. “Yeşim Adında Bir Çocuk” isimli öyküde, henüz küçücük bir çocuk olmasına rağmen Yeşim de yeni komşularının mahalledeki huzuru bozmasından çok etkilenmiştir:

“Yeşim gene uyuyor o derin çocuk uykularından birinde. Birden uykunun derinlerinde onu bir yerine iğne batmışçasına acı içinde bırakan, doğduğundan beri buralarda hiç duymadığı, çirkin, sevgisiz bir ses yankılanıyor” (Meriç, 1999. s.60).

Mahallede saygısızca bağırıp çağıran bu insanlar, sadece mahalledeki yetişkinleri değil; saf, temiz ve sevgi dolu bir kalbi olan Yeşim’i de etkilemektedir. Ailesinin ve Rüstem Efendi’nin yaptığı alçak sesli konuşmalardan, bir şeylerin ters gittiğini sezen Yeşim, bu huzursuz ortam nedeniyle oldukça mutsuzdur:

“Neden herkes yavaş sesle konuşuyor? Neden gülüşmeler yok? Kimse kıkır kıkır düşlerini anlatmıyor? Küçücük Yeşim, oradan oraya dönüyor yatağında. Uyanamıyor. Yanağından yaşlar süzülüyor. Terliyor. Rüstem dedesi gelmiş, ama o kalkıp koşamıyor. Hasta değil. Ateşi de yok. Nesi var bu çocuğun? Neden böyle uykusunda ağlıyor?” (Meriç, 1999. s.62).

Benzer şekilde Sevim Ak’ın da *Gökte Biri Var* isimli hikâye kitabında da kültürel yozlaşmanın insanlar üzerindeki etkilerine dikkat çekilen bir bölüm yer almaktadır:

“Her insan anasının karnından iyi, saf doğar. Dünya bin bir tuzakla dolu. Günün birinde kapanlara sıkışmak istemezsen taktik öğrenme derdine düşersin, öğrendikçe bozulursun, dünya gibi” (Ak, 2016j. s.37).

Dolayısıyla toplumda meydana gelen bozulmaların ve yitirilen değerlerin, o toplumda yaşayan çocukları olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür.

Kültürel yozlaşmanın içinde değerlendirilebilecek bir diğer toplumsal değer, komşuluktur. “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.”, “Ev alma komşu al.” vb. atasözlerimiz, komşuluk değerinin toplumumuzda ne kadar önemli bir yeri olduğunu gösterir. Ancak son yıllarda şehirleşme, çalışma hayatı, güvensizlik duygusu gibi birtakım nedenlerle insanların sosyal ilişkilerinin zayıfladığı; bunun sonucunda da komşuluk değerinin yitirmeye başladığı görülmektedir. Sevim Ak’ın *Sıcak Çikolatalı Yolculuklar* ve *Az Buçuk Teo* isimli romanlarında bu konuya değinildiği görülür.

Yazar, “Sıcak Çikolatalı Yolculuklar”da, komşuluk değerinin yitirilmesinin en büyük nedeninin apartman yaşamı olduğuna; iç ve dış yapı itibariyle son derece gösterişli olan apartmanlardaki yaşamın bir o kadar soğuk ve birbiriyle iletişim kurmayan, birbirini hiç tanımayan insanlarla dolu olduğuna dikkat çeker:

“Su ve ailesi on beş katlı, soğuk yüzlü, sessiz apartmanlardan birinde oturur. Pencereleeri, panjurları, perdeleri sıkı sıkı kapalı şık bir binada” (Ak, 2016l. s.10).

“Yalıtım iletişim kopukluğu mükemmeldir. Apartmanın lüks dairelerinde yalnız yaşlılar, yeni işe girmiş gençler, bir çocuklu genç aileler yaşar. Su, ev seslerini dinleye dinleye kimin ne işle uğraştığını sezer” (Ak, 2016l. s.11).

Romandaki çocuk karakter, komşuluk ilişkilerinin zayıf olmasından rahatsızlık duyar. Çünkü şehirleşmenin etkisiyle okulu ve yaşadığı çevre haricinde sosyalleşecek bir alanı olmayan çocuk için komşuluk ilişkileri sosyalleşme ihtiyacının giderilmesine olanak sağlayacak en elverişli alandır. Nitekim çocuğun, doğası gereği en önemli gereksinimlerinden biri olan sosyalleşme ihtiyacının yeterince karşılanamıyor olması; duyduğu rahatsızlığın temel sebebi olarak kabul edilebilir. Çocuğun oturduğu apartmanla ilgili yorumlarında bu rahatsızlık net bir şekilde görülmektedir:

“Bu bina insan olsa upuzun boylu, burnundan kıl aldırmayan, uçuşan etekler giyen bir kapak yıldızı olurdu. Her an dokunacakmış kadar yakın, dokunduğunda ise içine sızamayacağı kadar uzak. Su, bu sonuca onca gözlemeden sonra ulaştı. Merdivenlerinde, kapı önlerinde komşularla az çok karşılaşılır. Mankenlerin

podyumdan geçişine benzer bu karşılaşmalar. Sütliman, laylaylom, her şey tıkrında görüntüsü. Ayşe Hanım, kızı Dide'yle tartışır mı, kimse bilemez. Doğan Bey'in caz müziği aşkı asla anlaşılmaz. 13'lük Ayşe kız İnternet'te hangi sitelerde gezinir, sır kalır. Tijen Hanım'ın pantolon içine çorap giyme takıntısı bilinemez... Ayşen Hanım'ın suyun kaydığını ıslıkla haber veren çaydanlığının ıslığını duyan var mı?" (Ak, 2016l. s.10).

"Su, oturdukları Lale Apartmanı'na Gölgele Köyü adını taktı. Apartmana girer çıkarken gördüğü kişiler ikiyi üçü aşmaz... Ancak akşam saatlerinde pencereden dışarıyı seyrederken dairelerden karşı apartmanın cephesine yansıyan gölgelere takılır. Uzayan, kayan, titreşen gölgeleri gördü mü içinde bir rahatlama duyar. "İşte bizim komşularımız yanı başımızdalar," der. Yalnızlık, kimsesizlik, komşusuzluk duygularından bir anda kurtuluverir." (Ak, 2016l)

Az Buçuk Teo isimli romanda ise komşuluk değerinin yitirilmesine; yardımseverlik, dürüstlük gibi değerlerin unutulmaya yüz tuttuğuna dikkat çekilmiştir. Romanın giriş bölümünden itibaren komşuluk ilişkilerinin zayıflığı, insanların birbirinden uzaklaştığı anlatılır:

"Palas Pandıras apartmanında, bizim dışımızda kiracı, sekiz aile oturur... Sıkı dostluklar göremezsiniz. Limon, bir tas tozşeker, bir tutam tuz için çalınan karşı daire kapısının ardında kimler vardır bilinir de üst ya da alt katlarda kimlerin oturduğu hep karıştırılır" (Ak, 2016a. s.11).

Kurgunun devamında da bu konu eleştirilmeye devam eder. Romanın başkışisi olan Teo, mahalledeki çocuklardan bazısına ücretsiz ders, bazısına eğitimlerine destek olmak amacıyla burs veren bir adamdır. Onun bu yardımseverliği; kısa sürede mahalle halkı tarafından sevilmesine neden olmuştur. Ancak bir gün Teo'nun hafızasını yitirmesiyle mahallede gördüğü sevgi ve saygı, yerini öfke ve endişeye bırakmıştır. Teo'dan alacağı olan esnaflar, parasının derdine düşer; çocuk okutan aileler onun hastalığına değil de çocuklara verdiği bursların kesilecek olmasına üzürlüler:

"Bellek kaybına en çok içerleyen, çocuklarına burs alacak olan ailelerdi. Olayın ertesi günü hastanenin önünde nöbet tutmaya başladılar. Adam ölecek diye ödleri kopuyordu. Noterden belge almadıklarına bin pişmandılar.

"Hemen o gün bursları noterden onaylatsaydık, şimdi buralarda perişan olmayacaktık." (Ak, 2016a. s.114).

Mahalle sakinlerinin bu çıkarıcı tavırlarının yanı sıra bir yıla yakın süredir komşu oldukları adamın hayatıyla ilgili hiçbir şey bilmiyor olmaları, mahallenin en eski sakinlerinden birinin özeleştirisi yapmasına neden olur:

“Elli yıl önce mahallemizde kapılar açık tutulurdu. Herkes herkesin girdisini çıktısını, içini dışını bilirdi. Adam mahalleye geleli neredeyse bir yıl olacak, ne iş yaptığını bile öğrenememişiz.”(Ak, 2016a. s.114).

Yapılan bu özeleştirisi, mahalle sakinlerinin yitirmeye yüz tutan değerleri hatırlamalarını sağlamış; Teo'nun iyileşmesi için ellerinden geleni yapmak üzere karar alırlar:

“Tüh bize! Bu mahallemizin ayıbıdır. Örtbas etmeyelim, telafi edelim” (Ak, 2016a. s.114).

İnsanların, unutulmaya yüz tutan bu değerleri yeniden hatırlamasıyla birlikte mahalleye tekrar mutluluk gelmiş; huzur hâkim olmuştur. Dolayısıyla yazarın bu eserde, çocuk okuyucuya toplumun mutluluk ve huzur içinde yaşayabilmesi için evrensel ve kültürel birtakım değerlere önem verilmesi gerektiği; çıkarıcılığın insanları huzursuz ettiği mesajlarını verdiği görülmektedir.

Benzer şekilde *Şarkını Denizlere Söyle* isimli romanda da insanların yardımseverlik ve duyarlılık gibi değerleri kaybetmesine yönelik bir eleştirinin yapıldığı görülür. Eserin çocuk kahramanı olan Tan, dedesinin yardımseverlik, duyarlılık, kibarlık gibi değerlere ne kadar önem verdiğinin; diğer insanlarınsa dedesi gibi duyarlı olmadığını farkındadır. Bu nedenle çocuk, dedesiyle diğer insanları karşılaştırmak suretiyle toplumsal değerlerin yitirilmesine dikkat çekmektedir:

“Dedem için çoğumuzun küçük ayrıntıları düşünecek hali yoktu. Dedem insanlara bizim baktığımızdan başka bir gözle bakabiliyor neye acil ihtiyacı var, bir bakışta seziyordu. Bakkalın meyve-sebzelere su sıkacak fiskiye başlığına... kar beyaz tenli Gülcan Hanım'ın güneş şapkasına... Bu ihtiyaçları belleğine kaydeder, uygun bir şeyler bulduğunda ‘Hah, bunu da alayım, falancaya hediye ederim,’ derdi” (Ak, 2013b. s.79).

Toto'nun Sınıfı isimli hikâye kitabında ise insanların giderek birbirlerinden uzaklaşmaya başladıklarına, yavaş yavaş asosyalleştiklerine değinilir. Eserde, Toto isimli çocuğun öğretmeni çocuklara *“Ailenizin, arkadaşlarınızın dışında kapınızı kim çalıyor? Siz en son kimin kapısını çaldınız?”* (Ak, 2016m. s.33) şeklinde bir soru sormuştur. Öğretmen bu soruyu, çocukların bu konuda toplumsal bir değerlendirme yapmalarını sağlamak

amacıyla yöneltmiştir. Çocukların bu soruya verdiği cevaplar, öğretmenin de beklediği gibi toplumdaki sosyallik duygusunun yitirildiğini, yardımlaşmanın giderek azaldığını göstermektedir:

“Yüüf... Bizim kapımızı kimse çalmaz. Herkesin anahtarı var. Apartman kapısı hep açık kalır. Postacı bile çalmaz” (Ak, 2016m. s.34).

“Bakkala giderken komşumuz yaşlı amcanın kapısını çalarım. Belki canı bir şey çekmiştir de alamıyordur. Benim kapısını çalmamı bekliyordur” (Ak, 2016m. s.33).

Verdiği sözü yerine getirmek, kültürümüzde yer alan önemli değerlerden bir diğeridir. Ancak toplumda meydana gelen bozulmalar sonucunda insanların bu değeri hiçe sayması *Böyle de Kitap mı Olur* isimli hikâye kitabında eleştirilmektedir. Eserdeki Hüseyin Amca karakteri, köyde yaşamaktadır. Birkaç günlüğüne şehirdeki akrabalarının yanına gezmeye gelmiştir. Gezmeye geldiği evin sahipleri, bahçedeki ağaçların mahalle muhtarı tarafından kesileceğini ve kendilerini dinlemediğini söyleyince Hüseyin Amca, adamla konuşur. Muhtar, ağaçları kesmeyeceğine dair söz vermiştir. Ancak sabah olduğunda bir de bakar ki muhtar, ağaçların kesimine başlamıştır. Bunun üzerine Hüseyin Amca, verdiği sözü yerine getirmeyen adamın nezdinde tüm toplumu eleştirir:

“‘Er kişi sözünde durur,’ dedi Hüseyin amca. ‘Bu şehirlerde insanlık bitmiş...’”(Erdoğan, 2016d. s.188).

Toplumdaki önemli sorunlardan biri de haksızlığa uğrayan insanların diğer insanlar tarafından anlamadan, dinlemeden yargılanmasıdır. Halk arasında kullanılan, “düşene bir tekme de sen vur” sözünü hatırlatan bu durum, insanların çeşitli dedikodular çıkararak yapılan haksızlığı meşrulaştırma çabası içine girdiklerini gösterir. İnsanların bu tutumunun altında yatan sebep de dürüstlük, hoşgörü gibi değerlerin yozlaşmasıdır. Çünkü bu değerleri yitiren insanlarda dedikodu yapma, çamur ve iftira atma gibi yozlaşmadan kaynaklanan tutumlar görülebilmektedir. Böyle bir örneğe, Sevim Ak’ın *Yıldızlar Nereye* isimli hikâye kitabında değinilmiştir. Eserdeki Bulut Adam isimli karakter, patronu tarafından sebep gösterilmeden işten çıkarılmak suretiyle bir haksızlığa uğramıştır. Adam, uğradığı bu haksızlık karşısında iş arkadaşlarının kendisini savunmayacağından o kadar emindir ki, onlarla vedalaşmaya bile gitmez. Gerçekten de adam daha iş yerinden ayrılmadan, dedikodular ve çamur atmalar duyulmaya başlamıştır:

“Kovulmasının verdiği iç çöküntüsünü dışa vurmak, arkadaşlarına veda etmek içinden gelmedi. Adı kadar emindi: Yarın arkasından ‘Yalancının yalancısı bir adam,’ diyenler çıkacak.

Hatta dedikodular şimdiden duyulmaya başladı:

‘Bulut Adam adını kim taktıysa helal olsun. Başı bulutlarda gezen başka bir adam daha tanımadım.’

‘Kuşlara darı, kedilere yem, köpeklere su bırakın, demeyi iş edinmiş kendine. Senin ne haddine! Hava tahminini doğru dürüst yap be adam!’

‘Sohbeti tutuktu. Mızımızdı...’

*‘Yemeğini evden getirmesine uyuz olurdum. Sarımsaksız öğün geçirmezdi. Odadaki koku dağılsın diye pencereyi bir saat açık tutardım. Sırtım bu yüzden hep tutuktur.’
Daha neler neler...” (Ak, 2015h. s.9-10).*

Bu örnekte, insanların bu tür tavırlarını ayrıntılı bir şekilde anlatan yazar, adama isnat edilen suçların ne kadar mesnetsiz olduğunu anlatarak toplumsal bir meseleye dikkat çekmiş; çocuk okuyucuya hayatta karşılaşılabilecekleri bu tür insanlara karşı temkinli olmaları gerektiğini hatırlatmıştır.

Sihirli Şemsiye isimli eserde, fırsatçı insanların felaketlerde bile kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri eleştirilir. Eserde anlatıldığına göre, ülkede meydana gelen ani sıcaklık değişikliklerinin günlük hayatın işleyişini aksatması nedeniyle devlet yöneticileri çeşitli tedbirler almıştır, ancak yaşanan bu olağanüstü durumlardan nemalanan insanlar, halkın yaşadığı zorlukları görmezden gelerek fırsatçılık yaparlar:

“Başbakanlık her ilde bir kriz masası oluşturulması kararını almıştı. Valilik bir genelge yayımlayarak, ‘birlik ve beraberliğe her zamankinden daha çok ihtiyacımız olan şu günlerde halkımızın çok zorunlu olmadıkça sokağa çıkmaması’ talimatını vermişti. Hemen arkasından bütün ülkede ayran ve şişe suyun fiyatı artmış, sahil kentlerindeki pansiyon ve oteller dolmuş ve oda fiyatları yükselmişti” (Erdoğan, 2015h. s.38).

“Kentin alçak kesimlerinden sel baskını haberleri geliyor. Haberlerde ayrıca başbakanlığın, illerde kısa bir süre önce oluşturduğu kriz masalarının yöntem değiştirmesini istediğine; valiliğin yeni bir genelge yayımlayarak birlik ve beraberliğe her zamankinden daha çok ihtiyacımız olan şu günlerde halkımızın çok zorunlu olmadıkça sokağa çıkmaması” talimatını verdiği, hemen arkasından bütün ülkede

şemsiye ve lastik bot fiyatlarına zam geldiğine geniş çaplı yer veriliyordu” (Erdoğan, 2015h. s.46).

Sevim Ak’ın eserlerinde çocuk karakterlerin toplumdaki bir birey olarak çeşitli sorunlarına yer verilmiştir. Bu sorunlardan hareketle çocuk karakterler kimi zaman düşüncelerinde kimi zaman da çevresindeki insanlarla konuşarak toplumu eleştirir. *Az Buçuk Teo* isimli romanın çocuk karakteri Şerif, mahallelerinde herkesten gizli bir ağaç kovuğunda yaşamaya başlayan yabancıyla ilgili konuşmalara şahit olur. Herkes bu yabancıdan rahatsız olur, onun işsiz güçsüz, sorunları olan biri olduğunu düşünür. İş olmayan bu adamın hırsız olabileceği ihtimali mahalle sakinlerini iyice korkutur. Yabancıнын çok iş aradığını, iş için gittiği kapıların yüzüne kapanması nedeniyle köyde neyi var neyi yoksa yurt dışına gitmek için sattığını ancak paraları alıp onları iş bulma vaadiyle yurtdışına götürecek olan adamın kendisi gibi birçok kişiyi dolandırdığını, onları Belçika yerine İstanbul’a getirip bıraktığını anlatmasıyla durum aydınlanır.

Şerif bu olaydan etkilenerek müzik grupları için bir şarkı yazar. Şarkının sözlerinde işsizlik konusunu yabancı adamla özdeşleştirerek dile getirir:

“Mavi eldivenli adam/ Sokak, köy dolaştı/Evi yurdu yoktu/ Hayalleri çoktu/ Vurdu, vurdu, vurdu/ Çok kapılar vurdu/ Git işine denince/ Kendini yollara vurdu” (Ak, 2016a. s.70).

Romanın başkahramanı, yabancı adamın dolandırılmasını dolayısıyla da insanların dürüstlüğü bırakıp para hırsına kapıldıkları için karakterlerinin bozulmasını biraz da iğneleyici bir üslupla eleştirir:

“Kazanmak kandırmak demek, değil midir? Biri beşe kazıklayacaksın ki kazanasın.”(Ak, 2016a. s.179).

Dilin yozlaşması:

Dil, insanın ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, diğer insanlarla iletişim kurabilmesi, duygu ve düşüncelerini açıklayabilmesi için gerekli olan en önemli unsurdur. Birey olarak insanın yanı sıra toplumu millet yapan birleştirici öğelerin en önemlilerinden biridir. Milletın kullandığı ortak dil yani anadili milleti oluşturan bireyleri birbirine bağlar. Böylece insanlar ortak bir evreni anlama ve anlatma yolu geliştirirler. Diğer bir deyişle bir toplumun anadili, kültürünün aynasıdır (Mengi, 1987). Bu nedenle toplumların

dillerine karşı olan sevgi ve saygıları ve onu bozulmalara karşı korumaları, kültürlerini korumaları anlamına gelir. Eğer toplumun dilinde bozulmalar meydana gelirse, bu durum o toplumun kültürünün de yozlaşmasına neden olur. Çünkü dil kültürün aktarıcısıdır ve insanların gelenek ve göreneklerini, nesilden nesile aktarılan değerleri öğrenmelerini ve bunları gelecek kuşaklara aktarabilmelerini sağlar. Kültürün doğru aktarılabilmesi ise ancak arı bir dille mümkündür. (Temur ve Vuruş, 2009).

Günümüzde, dünyanın küreselleşmesi, teknolojinin gelişmesi, televizyon ve radyo yayınlarında dilin, kurallarına uygun olmayacak biçimde kullanılması, yabancı dillerin etkisi, internet kullanımının yaygınlaşması gibi sebeplerle konuşma ve yazı dili bozulmaya başlamıştır (Şahin, 2011). Bu yozlaşma, gerek ülkemizde gerekse tüm dünyada giderek yaygınlaşan, topluma ait ortak kültürün bozulmasına neden olan önemli bir mesele haline gelmeye başlamıştır.

Toplumun bir parçası olarak çocuklar dilde meydana gelen bu yozlaşmadan olumsuz etkilenirler. Anadillerinin kurallarına hâkim olamayan; kelimelerin yazılışlarını, cümle yapılarını bilmeyen, vurgu ve tonlamaları yanlış kullanan, birçok kelimenin ne anlama geldiğini bilmeyen bir nesil yetişmektedir. Bu konu Nezihe Meriç'in "Küçük Bir Kız Tanıyorum" serisindeki kitaplarda ele alınan konulardan biridir. "Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında"nın çocuk kahramanı Ayşe, kelimeleri yanlış yerlerde, yanlış vurgularla kullanmaktadır. Ayşe'nin annesi ve anneannesi onun bu yanlışlarını düzelterek kelimelerin doğru şekillerini öğrenmesine yardım etmeye çalışırlar. Örneğin çocuğun hayır kelimesini "Haaaaayır!" şeklinde sıkça kullanması üzerine anneannesi, kelimenin doğru okunuşunu Ayşe'ye hatırlatır.

Bir başka yerde Ayşe'nin "Bir gün ben oradan geçiyordum. Hani geçen hafta size gelmiştim ya, hani eve dönüyordum..."(Meriç, 2011d. s.11) şeklinde devam eden konuşmasında 'hani' sözcüğünü sık ve gereksiz kullandığını söyleyerek nasıl cümle kurulması gerektiğini açıklar:

"Ayşecim, konuşurken de, yazarken olduğu gibi, güzel konuşmaya özen göstermeliyiz. Şimdi örneğin, hani bilmem ne, hani bilmem ne demenin gereği yok. Biraz düşünerek konuşursan, şöyle demen gerekir: Hani geçen hafta size gelmiştim ya, işte o gün, dönüşte oradan geçiyordum..." (Meriç, 2011d s. 11).

Yazar, hikâyenin anne ve anneanne karakterleri aracılığıyla bir yandan da toplumun özellikle de genç neslin dilde meydana getirdiği yozlaşmayı eleştirir:

“Yeni kuşak dili perişan etti. Her şeyi yanlış kullanıyorlar. Vurgular falan karmakarışık oldu. Dikkat edin, herkes ‘hayır’ yerine ‘haaaayır’ diyor. Tüm ‘yarın’lar ‘yaaaarın’ oldu. Yarar, zarar, aman üf, hepsi yanlış kullanılıyor. Çok üzülüyorum vallahi. Bunlar gibi yüzlerce sözcük bulunabilir. Hepsi yanlış vurgulanıyor. Dilin tınlaması, çınlaması, ahengi falan kalmadı. Güzel doğru Türkçe konuşan çok az kimse var” (Meriç, 2011d. s.10).

“Ya şu şeylere ne dersin? Şeylere canım, tabelalara. Her yer cafe, her yer, hotel, restoran... Üstelik yazıldığı gibi okuma da yerleşti; bir ‘restoran’dır gidiyor. Pek çok yerin adı İngilizce” (Meriç, 2011d. s.10).

Eserde yeni neslin, dili yabancı kelimelere boğma eğiliminin yanı sıra çocuklara örnek olması gereken yetişkinlerin yaptığı hatalar da eleştirilir. Eserin çocuk kahramanı Ayşe çevresindeki yetişkinlerin kullandığı argo sözcükleri ve küfürleri kullanmaya başlamıştır. Örneğin, anneannesinin bir arkadaşının Ayşelere ziyarete geldiğinde, Bedia isimli bir kadından “Ona Bedia demişler, işini bilir. Vallahi helal olsun iyi parça...” diyerek bahsetmesi, çocuğun bu konuşmada kullanılan argo söyleyişi (iyi parça) başka bir ortamda kullanmasına neden olur. Çünkü çocuk bunun doğru ve güzel bir söylem olduğunu düşünmektedir. Ayşe’nin ailesi onun bu konuşma biçiminden rahatsız olur ve onu uyarır:

“Hanımefendiler, beyefendiler argo konuşmaz. Küfür etmez. Onun için...” (2011d. s.46).

Ayşe, bu uyarının hemen ardından kendi gözünden yetişkinleri eleştirir:

“A hiç bile. Herkes küfrediyor. Ananecim siz de kızınca söylüyorsunuz. Hele baba, arabada hep küfrediyor. Ben bir roman okumuştum. Büyükler için bir romandı, yani çocuk kitabı değildi. Orada yaşlı bir leydi vardı, o da hep küfrediyordu...” (2011d. s.47).

Dilin yozlaşmasında özellikle teknolojinin gelişmesi ve hızlı yayılışıyla birlikte keşfedilen teknolojik buluşların/aletlerin isimlerinin, türlerinin ve teknik özelliklerinin Türkçe karşılıklarının bulunmasının gecikmesi, medyanın ve internetin etkisiyle halk tarafından bu yabancı sözcüklerin benimsenmesi gibi nedenler etkili olmaktadır (Temur ve Vuruş, 2009). Bilgisayar ve internet terimlerinin yabancı dillerden dilimize olduğu gibi girmesi, Türkçenin son yıllarda yaşadığı önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Akalın’ın (2000) dile, yabancı dillerden, özellikle de İngilizceden, yoğun bir sözcük ve

terim akışı olması nedeniyle Türkçenin, söz varlığıyla birlikte ses ve şekil bilgisi açısından da olumsuz etkilendiği şeklindeki düşünceleri de bu soruna dikkat çekmektedir.

Sevim Ak, dilde meydana gelen bu bozulmayı *Gazete Fısıltıları* isimli eserinde ele alır. Eserde, teknolojinin etkisiyle dilimize giren yabancı sözcükler genellikle italik yazı tipiyle yazılarak vurgulanmıştır. Böylece okuyucu, söz konusu kelimelerin toplumda özellikle de yeni nesilde nasıl sıradan bir kullanıma dönüştüğü açıkça görür:

“*Keşke bu hafta çıkan müzik CD’lerinden birini alabilseydim*” (Ak, 2016h. s.20).

“*Yani DVD’ye kopyalayıp kendi DVD’mizi mi yapalım.*” “*Evde uyduruk bir DVD hazırladım...*” (Ak, 2016h. s.26-29).

“*O zamana kadar ne düttürü şeyler çıkar! Bu çantalar outlete geçer*” (Ak, 2016h. s.31).

“*....Bir de gittikçe yaygınlaşan wi-fi sinyallerinden göz gözü görmüyor*” (Ak, 2016h. s.43).

“*Baba ona iPad aldığına pişman gözüküyor*” (Ak, 2016h. s.46).

“*Şimdiki iPad’i yakında demode vitrinlerine düşmeye başlayacak.*” (Ak, 2016h. s.47).

“*Kaza olsun, notebook krizi olmasın dedi.*” (Ak, 2016h. s.63).

“*Ay, ben mp3 çalarsız dolaşamam.*” (Ak, 2016h. s.63).

“*İstediğin kitabı iPad’ine bağlayacaksın. 5 dakikada istediğin bir kitabı yükleyeceksin*” (Ak, 2016h. s.195).

4.3.8. Şiddet

Fatih Erdoğan’ın eserlerinde özellikle yetişkinlerin şiddet eğilimine dikkat çekilerek, çocukların toplumda yaşanan bu şiddete karşı bir bakış açısı kazanmasına katkı sağlamaya çalıştığı görülür. Yazar, kahramanlar aracılığıyla çocuk okuyucuya şiddetin insanlar, aileler, toplum üzerindeki etkilerini anlatmaktadır. Toplumda yaşanan şiddet, kimi zaman eserin çocuk kahramanları aracılığıyla doğrudan eleştirilirken, kimi zaman da eseri okuyan çocukların kendi eleştirilerini yapabilmelerine olanak tanıyacak dolaylı anlatımlara yer verilmiştir.

Telefona Dönüşen Kız hikâyesinde bir kız çocuğunun, kendi kızını döven bir baba hakkındaki eleştirisi yer almaktadır. Romanda Melis isimindeki kız çocuğu, bir gün uyandığında kendini akıllı bir telefona dönüşmüş olarak bulur. Melis, hiçbir insani özelliğini kullanamamaktadır. Yapabildiği tek şey, aklından geçen cümleleri mesaj kutusuna yazabilmesidir. Başına gelen bu talihsiz olay yetmezmiş gibi bir de hırsızın biri tarafından çalınmış; başka birine satılmıştır. Bütün bunlar olurken hiçbir şey yapamayan Melis, sahibinin evindeki babanın kendi kızına fiziksel şiddet uyguladığına şahit olur:

“Nerrrdessin kız sen?!... Saat kaç ha!’ Bir şaklama sesi duyuldu. Melis sarsıldığını hissetti. ‘yapma baba!’ diye Aynur inledi ve bir tokat sesi daha geldi. Bu kez Melis içinde bulunduğu çantayla birlikte havalandığını ve sertçe düştüğünü hissetti” (Erdoğan, 2016s. s.62).

Melis’e göre, bir babanın kızını dövmesinin kabul edilebilir bir yanı yoktur. Sürekli şiddet uygulayan, özellikle de kendi çocuklarını anlamak yerine dövme yolunu seçen adamı eleştirir:

“Eşek!... Kimsem kimim sana ne? Önemli olan senin kendi kızını dövecek kadar eşek olman tamam mı! Ne ya... Kızcağız bütün gün evinizi geçindirmek için deli gibi çalışsın, sonra da birazcık geç kaldı diye senden dayak yesin! Utanmıyor musun kendinden, ha!” (Erdoğan, 2016s. s.68).

İnsanlar, öfke kontrolünü sağlayamadıkları için şiddet eğilimi göstermektedir. Aile içi şiddet, fiziksel veya sözel saldırganlık, toplumsal şiddet gibi pek çok kişisel ve sosyal problemin temelinde öfke vardır. Erdoğan’ın, *Prensi Olmayan Masal Kitabı* isimli hikâye kitabında, öfke kontrolünü sağlayamayan insanların, yaşamları boyunca karşılaştıkları zorluklarla karşılaşacağı, hem kendilerine hem de diğer insanlara zarar verecekleri anlatılmaktadır. Eserdeki kahramanlardan biri olan ‘Pimpirik Amca’ hakkındaki tasvirler, onun öfkesi nedeniyle bağırıp çağırın, etrafına zarar veren, küfürler eden yani sağlıklı düşünme yetisini kaybetmiş bir karakter olduğunu göstermektedir:

“Pimpirik Amca, karısı çayı geç demledi diye bağırды, çağırды ve baltasını kapdığı gibi evden çıktı. O öfkeyle çıkarken kapının dibinde yatan köpeğin ayağına bastı.... Tekmesini savurdu. Ama öyle hızlı savurmuştu ki, dengesini kaybetti ve sırtüstü yere yapıştı. Dişleri havaya bakan tırmığın tam üstüne kaba etleri gelince bir çığlık attı. Öyle

bir çığlık ki sesi yan çiftlikten bile duyuldu. ‘Lanet olsun hepinize!’ diye bağırdı. ‘Hiçbirinize ihtiyacım yok benim! Cehennem olun!’ Bir sürü küfür daha ettikten sonra kendini orman yoluna vurdu” (Erdoğan, 2014b. s.43-44).

“Pimpirik Amca o halde bile küfürler savurmayı sürdürüyordu. Baltaya, ağaca, yerçekimine, kararan havaya, dala takılan ayağına, tek tek ve ayrı ayrı küfürler etti. Bir yandan da öfkeli hareketlerle doğrulmaya çalışıyor, başaramayınca ağacı yumrukluyordu.... Öfkesinden kuduracak gibiydi..” (Erdoğan, 2014b. s.55).

“Dün sabah komşu ile kavga etmiş, öğlende inekleri sağan kızları azarlamış, akşam da karısıyla kapişmıştı. Öfkesi büyüdükçe büyümüş, sonunda onu bir dala asıp bırakmıştı işte!” (Erdoğan, 2014b. s.57).

Görüldüğü gibi, Pimpirik Amcayla ilgili anlatılanlar, okuyucuların bundan ders çıkarabilecekleri, sözel veya fiziksel hangi şekilde olursa olsun şiddetin sonuçlarının yıkıcı olduğu, sorunların çözümüne bir katkı sağlamadığı vb. mesajlarla doludur. Daha sonra Pimpirik Amcanın bir dala asılı kalması, onun kendi hayatıyla yüzleşmesine ve daha sağlıklı düşünmesine yardımcı olarak, özeleştirici yapmasını sağlamıştır. Adam, böylece şiddetin verdiği zararların farkına varır ve yaptıklarını telafi yolunu seçer:

“Pimpirik Amca daha sağlıklı düşünmeye başladı. ‘Bu kadar öfkeli olmasam bunlar başıma gelir miydi?’ diye mırıldandı. ‘Hayır, gelmezdi’” (Erdoğan, 2014b. s.55-56).

“Evine geldi. Karısına sarıldı. Köpeği okşadı. Süt sağan kızdan ve komşusundan özür diledi. ‘Size her zaman ihtiyacım var!’ dedi” (Erdoğan, 2014b. s.58).

4.3.9. Yazarlara Yönelik Eleştiriler

Fatih Erdoğan eserlerinde, toplumun aydın kişileri olarak görülen yazarları eleştirerek toplumsal bir sorun olarak gördüğü yazarların halktan kopuk olmasını eleştirir. Erdoğan, *Böyle de Kitap mı Olur* isimli eserindeki çocuk kahramanlar aracılığıyla, yazarların yaşadığı toplumu çok iyi tanıyan, toplumdaki insanlarla sosyal ilişkiler kurabilen, kendisini ulaşılmaz bir yere koymayan insanlar olmaları gerektiğini vurgular. Ancak yazarların, bunun tam tersine toplumdan kopuk, insanlarla iletişimden kaçınan, anlaşılması güç sözcüklerle konuşarak kendilerini toplumdan daha da soyutlayan insanlar olmalarını eleştirmektedir:

“Televizyonda gördüğümüz kişileri gerçek hayatta görmek çok etkileyicidir. Sanki bakışlarıyla, gülümsemeleriyle bir ışık saçıyor gibidirler. Koridorda yürürken bize elleriyle ‘Çak!’ yaparlar.

Yazarlar öyle değildir. Onları pek tanımıyoruz. Yere bakarak yürürler. Uzun ve sıkıcı konuşurlar, anlamadığımız şeyler söylerler. Çoğunlukla sesleri de duyulmaz zaten. Biz de konferans boyunca sıkılmamak için kendi aramızda fısıldaşarak eğleniriz” (Erdoğan, 2016d. s.198).

“Bu gelen yazar da çok sıkıcıydı.

Sürekli ‘ben ben ben’ diyerek uzun bir konuşma yaptı. Pek dinleyemedim” (Erdoğan, 2016d. s.200).

“Yazar konuşup duruyordu.

‘Benim tarzımmmm... Bennnn... Eserlerimdeeee....’

‘Eğitimin aydınlanma bağlamındaki paradigmasına bir başka açıdan açılım getirebilmek için...’”(Erdoğan, 2016d. s.201,202).

Eserin bazı bölümlerinde ise yazarların toplum için yaptığı “yazarlara gereken değer verilmiyor, dizi yıldızlarına, futbolculara gösterilen ilgi yazarlara gösterilmiyor” eleştirisine de bir gönderme yapılarak, eğer toplumda böyle bir sorun yaşıyorsa yazarların bu konuda kendi özeleştirimlerini yapmalarının gerektiği mesajını vermektedir:

“Öğretmenimiz yazara kitaplarla ve yazmakla ilgili sorular sormamızı istediğinde hepimiz aynı anda parmak kaldırıp yazara hangi takımı tuttuğunu sorarız. Öyle zamanlarda öğretmenlerimiz bize kaşlarını çatarak bakar. Kızlar genellikle yazarın evli olup olmadığını, çocukları olup olmadığını, varsa oğlu mu yoksa kızı mı olduğunu, yaşlarını, boylarının kaç santim olduğunu, doğum tarihlerini, burçlarını ve hangi yemekleri sevdiklerini öğrenmek isterler.

Öğretmenlerimiz ise daha çok yazarın neden yazar olduğu, kaç kitabı olduğu, ilk kitabını yazarken düşündüğü ve ne hissettiği, yazar olmak isteyenlere ne önerdiği gibi soruları sormamızı isterler...” (Erdoğan, 2016d. s.199-200).

Görüldüğü gibi insanlar özellikle de çocuklar öncelikle yazarı yakından tanımak, kendilerine benzer yanlarını öğrenmek; onları kendi dünyalarında bir yere koymak istemektedirler ancak gerek öğretmenlerin müdahalesi gerekse yazarların tavırları nedeniyle buna fırsat bulamazlar. Bunun sonucunda da çocuklar yazarları, genellikle

sıkıcı, zoraki dinlenen ve konuşmaları pek anlaşılamayan kimseler olarak tanımlanmaktadır. Eserinde ele aldığı bu konu vasıtasıyla Erdoğan'ın, hem yazarlar yönünden hem de toplum yönünden yazarlık mesleğiyle ilgili eleştirilerini yaptığı görülmektedir.

4.3.10. Yöneticiler/ Politikacılar

Çocuk hikâye ve romanlarında halkın yönetiliş şekline, toplumdaki kurumlara ve bu kurumlardaki kişilerle ilgili meselelere değinilmektedir. Sosyal yaşamın düzenlenmesi konusunda yetkili birimlerin en üst basamağını oluşturan yöneticilerin kuraları uygulama politikaları, özellikle Fatih Erdoğan ve Sevim Ak'ın eserlerinde yer verilen konulardandır. Çocuğa görelilikler dikkate alınarak çocukların anlayabileceği sade bir anlatımla yapılan tespitler ve eleştiriler; çocuğun sosyal çevresindeki yetişkinler aracılığıyla şahit olduğu, duyduğu veya dolaylı olarak etkilendiği toplumsal olaylar ve kişisel tutumlarla ilgilidir.

Sevim Ak'ın kaleme aldığı, *Puldan Taştan Lahanadan* isimli romanda, yöneticilerin halkın isteklerini, hassasiyetlerini, yaşam tarzlarını hesaba katmaksızın koyduğu yasaklar, yaptığı düzenlemeler eleştirilmektedir:

“Adam, gözüne batan uyumsuz renkleri ve şekilleri anında sildiriyor, yerlerine uyku ve esneme getiren resimler koydurtuyordu. Uyku isyanın panzehriydi. Uyku ve yatağa serilme isteği uyandıran her şeyi zararsız buluyordu” (Ak, 2015e. s.35).

“Şimdi olana bitene baksanıza. Her taraf oyuncakçı ya da pastacı vitrini gibi. İçimizi, kendimizi yansıtan bir şey kalmadı ortada... Parklar, sokaklar, evler gerçekten uzak, aynı tornadan çıkmış mübarekler... Biz aynı tornadan mı çıktık? Benim burnum küçük seninki Çengelköy salatalığı gibi iri ve eğri...” (Ak, 2015e. s.43).

“Yeni yetmeler kasabamızdan kaçıyor... Kaçınızın umurunda? Bizimle konuşmayan çocuklarımızın düşüncelerini duvar yazılarından çözmeye çalışıyorduk... O bile yasaklar listesinde şimdi” (Ak, 2015e. s. 45-46).

Yöneticinin halktan gelen bu tepki ve eleştirileri dikkate almaması da eserde eleştirilen konulardandır:

“Belediye çalışanları Simri Adam’a denk düştüğü yerde, kendilerine iletilen karşı çıkışları aktarmadan edemiyordu. Simri içtenlikle dinler gibi yapsa da oralı bile olmuyordu.” (Ak, 2015e)

Sevim Ak’ın Sevim Ak’ın *Yıldızlar Nereye* isimli hikâye kitabında da yöneticilerin adaletsiz tutumları ve uygulamada yaptıkları keyfi tavırlar eleştirilir.

“Yakışıklı genç patronu kötü haberi yüz yüze vermek istememiş. Sanki hiç tanışmamışlar. Sanki yıllardır aynı izbe binanın koridorlarında gülüşmemişler. Neden bu yolu seçer insan? Düşmanına korkusuzca bakmaktan, gözbebeklerindeki soru fırtınasını görmekten çekindiği için mi?” (Ak, 2015h. s.6-7).

“Önceden uyarılmadan kısacık bir mektupla kovulmak gururunu zedeledi doğrusu. Oysa patronunu haklı bile görebilirdi. İşini son zamanlarda sağlıklı yapamadığının o da farkında” (Ak, 2015h. s.11).

“Patronların sabrı bir ay bile sürmüyor bu devirde” (Ak, 2015h. s.16).

Toplumun güç sahibi insanların boyunduruğuna kolayca girmesi, haksızlık hatta zulüm yapıyor bile olsa güçlünün tarafında olması önemli sosyal sorunlardan biridir. Çünkü toplumun huzur ve güven içinde yaşayabilmesi adalet ve hoşgörüyü mümkündür. Bu ideal ortam yerini haksızlığa, eşitsizliğe, zorbalığa bıraktığında insanların mutlu olması, huzurlu zaman geçirmesi engellenmiş olur.

Fatih Erdoğan da eserlerinde bu sosyal meseleye yer verir. Böylece çocuk okuyucuların bilinçlenerek konuyla ilgili kendi görüşlerini geliştirmelerine olanak sağlar. Bunu yaparken öğretici bir dil kullanmaz. Bunun yerine çocuğun okurken düşünmesini sağlayacak diyaloglara yer verir.

Sihirli Kalem isimli romanda ise yöneticilerin, güçlerini kullanarak yaptıkları baskılar ve zorbalıklar eleştirilmektedir. Eserde, kültürel bakımdan zenginliğiyle bilinen, güçlü bir devletçilik anlayışı olan Aztek medeniyeti çeşitli yaptırımlar, baskılar ve politikalarla İspanya Kralı Zumarraga tarafından asimile edilmeye çalışılmaktadır:

“Zumarraga, bizim onların ülkesinden yani İspanya’dan getirdikleri kitapları okumamızı istiyor. Kendi kitaplarımızı okumamızı istemiyor... Takvimimizi, sayılarımızı, bilgilerimizi, inançlarımızı, alışkanlıklarımızı, anılarımızı, geçmişimizi... Hepsini yok etmek istiyorlar...” (Erdoğan, 2013ç. s.55-56).

Yazar, Aztek halkına yapılan bu haksızlıkları ve zulmü, kitabın çeşitli yerlerinde anlatmaya devam eder:

“Bizim de onların dinini, kültürünü ve edebiyatını benimsememizi istiyor. Bizimkileri ilkel ve gelişmemiş buluyor...” (Erdoğan, 2013ç. s.56).

“Ne yazık ki istilacıların yerel kültürü ve edebiyatı yok edip, yerine kültür ve edebiyatlarını egemen kılmayı istemeleri, büyük Aztek uygarlığının yapıtlarını bir daha geri getirilemeyecek ve yerine koyulamayacak biçimde yok etti.”(Erdoğan, 2013ç. s.88).

Bu anlatımlardan sonra yazar, halkın türlü yaptırımlar karşısında sessiz kalmasını, kimilerinin hemen saf değiştirerek güçlünden yana olmalarını, yitip giden değerlerinin farkında bile olmamalarını kitabın kahramanlarından biri olan Temilotzin dedenin ağzından eleştirir:

“Halk bütün bu olan bitenlerle çılgınlar gibi eğleniyor, meydanın tam ortasındaki dev ateşin henüz yakalayamadığı kitapları kendi geçmişlerini yakmakta olduklarını bir an bile düşünmeksizin, kendi elleriyle ve büyük bir coşkuyla ateşe atıyorlardı...” (s. 157)
Halk güçlü figürüne karşı o kadar itaatkârlaşmıştır ki insanlar düşünme yetilerini bir kenara bırakarak hareket etmektedirler. “arabacı daha yere indirmeye zaman bulamadan halk arabanın arkasında ne kadar kitap varsa kapışıp birbirleriyle yarışmasına ateşe savurmaya başladılar” (Erdoğan, 2013ç. s.158).

Bütün bu olanlara şahit olan Temilotzin halkın bu aymazlığı karşısında çaresizdir. Bu çaresizliğini torunu Maya’ya anlatırken halkın gaflet halini de tenkit eder.

Ne yazık ki buna karşı çıkacak kimse olmadığı gibi, halk büyük bir coşkuyla destekliyor. Ne yazık! Hiçbiri olan bitenin farkında değil... Hepsini yakacaklar! Bunu önleyecek hiçbir şey yok artık! Mucize bile!” (Erdoğan, 2013ç. s.168).

Ülkede yaşanan olağanüstü olayların yol açtığı zararların halka ödetilen vergiler ve zamlarla örtülmeye çalışılmasını, yöneticilerin bununla ilgili en küçük fırsatı dahi kaçırmamasını eleştiren Erdoğan, onların bu tutumunu *Sihirli Kaykay* isimli öyküde iğneleyici bir dille anlatır. Kitapta anlatılanlara göre, gökyüzünde uçan ve uzay yarattığı olduğu düşünülen nesnenin halk arasında infiale yol açması nedeniyle ülkenin yöneticisi bir açıklama yapma ihtiyacı duyar. Bu olağan dışı durumu inceleyen yönetici, birkaç saat içinde bir bilgilendirme yaparak yaşanan olayın getirdiği maddi zararın faturasını halka kesmiştir:

“Ülkenin karşı karşıya geldiği bu özel durum nedeniyle birkaç yeni vergi konulacağını ve benzine zam yapılacağını bildirdi”(Erdoğan, 2015e. s.39).

Yazar bu örnekte, yöneticilerin, aslında halkı etkileyecek ciddi bir soruna veya maddi zarara neden olmayan olaylardan bile istifade ederek halkı, yeni vergiler ve zamlarla karşı karşıya bırakmalarını eleştirmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tezin bu bölümünde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar sunulmuş, bu sonuçlar daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu sonuçlara dayalı olarak getirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Çocuk edebiyatı eserlerinin, çocuğa edebî bir yazı sunmanın çok ötesinde işlevleri vardır. Çocuk için oluşturulan eserlerin onun kendi yaşantısından izler bulmasına fırsat vererek, ilgisini canlı tutan; duygularını, ilgilerini, ihtiyaçlarını, gelişim özelliklerini dikkate alarak yazılmış olması önemlidir. Çünkü ancak bu şekilde çocuğun edebî eserleri sıkılmadan, kendisiyle özdeşim kurarak, zevk alarak okuması sağlanabilir. Bu ise ancak, çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğinin yakalanmasıyla mümkündür.

Çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğinin öneminden yola çıkarak yapılan bu çalışmada Fatih Erdoğan, Nezihe Meriç ve Sevim Ak'ın çocuk hikâye ve romanlarında çocuk gerçekliğine ilişkin örnekler tespit edilmiştir.

Çocuk gerçekliği örnekleri “Konuları Bakımından Çocuk Gerçekliği” ve “Kaynakları Bakımından Çocuk Gerçekliği” olmak üzere iki ana başlıkta sınıflandırılmış, incelenen 87 eserin 18'inde (% 20.7'sinde, yaklaşık beşte birinde) toplam 42 çocuk gerçekliği örneği tespit edilmiştir. Bu 18 eserin 5'i Fatih Erdoğan; 13'ü Sevim Ak tarafından kaleme alınmıştır. Dolayısıyla Fatih Erdoğan'a ait olan 44 eserin % 11.4'ünde; Sevim Ak'a ait olan 33 eserin % 40'ında çocuk gerçekliğinin, çocuklara ait alımlama farklarının yakalandığı belirlenmiştir. Özellikle Sevim Ak'ın eserlerinin neredeyse yarısında çocuk gerçekliğinin yer alması; yazarın konuyu önemseydiğini ve bilinçli bir

şekilde yer verdiğini göstermektedir. Fatih Erdoğan'ın eserlerinin yaklaşık onda birinde çocuk gerçekliğine yer verilmesi ise günümüzde çocuk kitaplarında çocuk gerçekliğinin pek yer almadığı düşünüldüğünde olumlu karşılanabilir. Nezihe Meriç'in ise 1 romanıyla 9 hikâye kitabında yapılan inceleme sonucunda çocuk gerçekliğine örnek oluşturabilecek herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

Çalışmada tespit edilen çocuk gerçekliği örneklerinin, çocuktaki merak duygusunun etkisiyle ortaya çıktığı belirlenmiştir. Çevresinde bulunan varlıkları, olup bitenleri, duyduğu sözleri, ilk kez karşılaştığı olayları merak ederek anlamlandırmaya ve açıklamaya çalışan çocuk, sonuç olarak kendi gerçekliğini oluşturmaktadır.

Çocuk gerçekliği örneklerinin, özellikle doğa ve evren, günlük hayatta karşılaşılan nesnelere veya durumlar gibi çocuğun birebir hayatında yer alan konular ve kavramlarla ilgili olduğu saptanmıştır. Çocuk gerçekliği örnekleri, konuları bakımından incelendiğinde en çok veri "Doğa ve Evrenle İlgili Çocuk Gerçekliği Örnekleri" başlığından elde edilmiştir. Doğa ve evren aynı zamanda çocuğun çevresini ifade etmektedir. Bu bakımdan, çalışmada elde edilen bu veri, çocuk gerçekliğinin; çocuğun yakın çevresinde gördüklerini ve duyduklarını merak etmesi, anlamaya ve açıklamaya çalışması ile ortaya çıktığı bilgisiyle örtüşmektedir. Bu da çocuk gerçekliğinin çocuğun dünyasını, ilgilerini ve merak ettiklerini yansıttığını göstermektedir.

Çocuklar büyüdükçe yeni olay, durum ve kavramlarla karşılaşır, bunları anlamaya çalışırlar. Dolayısıyla çocuk gerçekliğinin en önemli kaynaklarından biri kavramlardır. Bu nedenle, kavramların açıklanmasına dayanan çocuk gerçekliği örnekleri ile çocukların yeni sözcükleri, kavramları öğrenmesi sağlanabilir. Bu bakımdan çalışmada, eserlerde yer verilen çocuk gerçekliği örnekleri ile çocukların dil gelişimine de katkı sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Eserlerde çocuk gerçekliğine yer verilmesi, çocuğun merakını tetikleyerek onu düşünmeye sevk edecektir. Çocuk gerçekliğinde kişi, anlamlandırmaya çalıştığı kavram, olay ya da durum üzerinde odaklanacak, düşünecek, neden sonuç, benzerlik ilişkileri kuracak ve kendince bir çıkarımda bulunacaktır. Bu nedenle okur çocuklar açısından da bir nevi zihin jimnastiği görevi görecektir. Bu bakımdan çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği örneklerinin yer almasının çocukların zihinsel gelişimi açısından da önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Yazarların sürükleyici, çocukların ilgisini çekecek, merak duygusu uyandıracak, okumaya heveslendirecek çocuk gerçekliği örneklerine yer vermesi ve bunlara ilişkin resimlerin kullanması çocuğun hayal dünyasını beslerken aynı zamanda gerçek yaşamla kendisi arasında bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla çocuğun hayata hazırlanması ve sosyal gelişiminin desteklenmesi açısından da etkili olabileceği belirlenmiştir.

Çocuk gerçekliğine dair anlatımların ve resimlerin, çocuğun ilgisini çekecek, estetik duygusunu geliştirici nitelikte ve okuyucuyu sürükleyen bir etkisinin olduğu görülmüştür. İncelenen eserlerde, çocuk gerçekliğine ilişkin sekiz resme yer verilmiştir. Bu resimlerin altısı doğa ve evrenle; diğer ikisi ise nesnelere ilgilidir. Bunlardan, ağaç korkutma, güneş resmi, oyuncakların dans etmesi ve uçan balon ile uçabilmeye ilişkin olarak verilen dört resim eserlerde açıklanan gerçekliği aynen yansıtmaktadır. Kışın kuşu kışkışlaması, kuşun göç etmesi, yağmurun oluşumu ve yıldızı alçak olmak deyimine ilişkin olarak verilen diğer dört resim ise eserde olmayan bilgileri yansıtmakta ve dolayısıyla düşündürücü bir işlev yüklenmektedir. Bu da görsellerin, çocuk gerçekliğinin anlaşılmasında önemli bir rol oynadığını, okuma eyleminin görsel okuma ile tamamlanmasını sağladığını göstermektedir.

Çalışmada, görsellerin özellikle çocuk gerçekliğinin yansıtılmasında, anlaşılmasında bir araç olarak kullanıldığı saptanmıştır. Görseller aracılığıyla çocuk, okuduklarıyla gördüklerini birbiriyle bağdaştırabilecek, okumaya karşı heveslenecektir. Bu nedenle çocuk gerçekliğinin resimlerle desteklenmesi oldukça önemlidir.

Çalışma kapsamında incelenen hikâye ve romanlarda, çocuğun hayatında var olan veya olması muhtemel birçok sorun ele alınmıştır. Eserlerde sorunlar, çocuğun anlayabileceği bir dille, yaşına ve yaşantılarına uygun düzeyde bir anlatımla ele alınmaktadır. Bu da yazarların, çocukları hayata hazırlamak, bilgilendirmek, yaşadıkları sorunların farkında olmalarını sağlamak ve kahramanlarla özdeşim kurarak empati becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak gibi amaçlarla çocuk sorunlarına yer verdikleri sonucunu ortaya koymaktadır.

Çocuk sorunları, eserleri incelenen üç yazar tarafından da ele alınmıştır. Ayrıca incelenen toplam 87 eserin 43'ünde yani % 49.4'ünde -yaklaşık olarak yarısında- çocuk sorunlarına yer verildiği saptanmıştır.

Nezihe Meriç'in toplam on eserinin hepsinde çocuk sorunlarının işlendiği tespit edilmiştir. Sevim Ak, toplam 33 eserinin 20'sinde yani % 60'ında çocuk sorunlarına yer vermiştir. Ak'ın eserlerinde, kardeş kıskançlığı dışındaki sorunların hepsine değinildiği saptanmıştır. Yazarın özellikle "Şarkını Denizlere Söyle" isimli romanı, sorun odaklı bir çocuk kitabıdır. "Çocuk işçiliği" ve "çocuk istismarı" sorunları sadece bu eserde işlenmiştir. Eserde bu iki sorunun dışında "anne-baba tutumları", "davranış bozuklukları", "kimsesizlik" ve "asosyallik" sorunlarına da yer verilmiştir. Ayrıca çocukların "engellilik" ve "hastalıklar" ile ilgili yaşadıkları sorunlara, yalnızca Sevim Ak'ın eserlerinde yer verilmiştir.

Fatih Erdoğan ise toplam 44 eserinin 13'ünde yani % 29.5'inde çocuk sorunlarına yer vermiştir. Erdoğan'ın eserlerinde ele alındığı görülen sorunlar; "anne-baba tutumları", "çalışan anne-babalar", "eğitimle ilgili sorunlar", "kardeş kıskançlığı", "kaygı ve korkular (fobiler)", "kimsesizlik", "kitle iletişim araçlarının yarattığı sorunlar", "otorite sorunu" ve "şiddet"tir.

İncelenen eserlerin tümü ele alındığında, en yoğun şekilde işlenen sorunlar; ailede, akranlar arasında ve okulda karşılaşılan "otorite sorunu", "anne-baba tutumları" ve fiziksel ve psikolojik boyutlarıyla ele alınan "şiddet"tir. Bu eserlerin, % 12.6'sında otorite sorununun; % 10.3'ünde anne baba tutumlarının, % 9.1'inde ise şiddet sorununun ele alındığı saptanmıştır.

Takıntılı alışkanlıklar başlığında ele alınan tırnak yeme davranışının eserlerde; çocuğun yaşadığı sıkıntı, stres ve onu psikolojik yönden etkileyen olaylar nedeniyle ortaya çıktığı saptanmıştır. Dirim (2003), Hassoy ve Çakıcı (2012) ve Kapıcı (2005) çocuklarda görülen davranış bozukluklarını saptamaya yönelik yaptıkları çalışmalarda, tırnak yeme davranışının çocuğa karşı ilgisizlik, kardeş kıskançlığı, korkular, baskıcı aileler, ebeveyn kavgaları gibi çocuğu psikolojik olarak etkileyen ve strese yol açan sebeplerle ortaya çıktığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar çalışmada ortaya çıkan sonuçları desteklemektedir.

Çalışmada; anne-baba tutumlarında en sık karşılaşılan sorunun "ilgisizlik" olduğu ve bu tutumun çocuklarda özgüven eksikliğine yol açtığı görülmüştür. Bu durum Günalp'ın, (2007) Baskıcı, koruyucu ve ilgisiz ana-baba tutumlarının çocukların özgüven duygularının gelişimini olumsuz yönde etkilediği; Kuzgun'un (1972) ise ilgisiz ana-

baba tutumunun, sevgi yokluğu ile kendini gerçekleştirmeye engelleyici faktör olarak etki ettiği sonuçlarıyla örtüşmektedir.

İncelenen eserlerde çocukların yaşadığı sorunlar, cinsiyetlere göre değerlendirildiğinde, “hastalıklar” ve “çalışan anne-babalar”la ilgili sorunların sadece kız çocuklarda; “asosyallik/yalnızlık”, “çocuk istismarı”, “çocuk işçiliği”, “engellilik”, “kaygı ve korkular” ile ilgili sorunların sadece erkek çocuklarda görüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca, “kitle iletişim araçlarının yarattığı sorunlar”ın daha çok kız çocuklarda; “anne-baba tutumları”, “kardeş kıskançlığı” ve “kimsesiz çocuklar”a ilişkin sorunların daha çok erkek çocuklarda görülmektedir. “Davranış bozuklukları”, “eğitimle ilgili sorunlar”, “iletişimsizlik”, “otorite sorunu”, “parçalanmış aileler” ve “şiddet” ve “takıntılı alışkanlıklar” sorunları ise her iki cinsiyetteki çocuklar için birbirine yakın oranlarda ele alındığı belirlenmiştir.

Ayrıca, çalışmada incelenen eserlerde, çocuk sorunlarına ilişkin toplam 19 görsele yer verildiği saptanmıştır. Bu resimlerin, “hastalıklar”, “kardeş kıskançlığı”, “otorite” ve “şiddet”e ilişkin olan 9’unun çocuğun yaşadığı sorunları yansıtan, düşündürücü resimler olduğu; korkularla ilgili olarak verilen 10 resmin ise çocuğun canavar, öcü vb. olağanüstü varlıklara karşı korkusunu yenmesini sağlayan, eğlendirici işlevli resimler olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada yer alan, “Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Toplumsal Eleştiri” başlıklı bölümde, çocuk hikâye ve romanlarında toplumsal meseleler ve bu meselelere getirilen eleştiriler de saptanmıştır.

Çalışmada çocuk sorunlarının işlendiği hikâye ve romanlarda aynı zamanda toplumsal eleştirilerin de yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde, toplumsal eleştirinin genellikle yazarların kendi ağızlarından değil çocuk kahramanın dilinden, olaylara durumlara onların gözünden bakarak yapıldığı görülmüştür. Çocuk, saf ve temiz duygularla, çıkarsız bir anlayışla çevresiyle ilgili yaptığı gözlemler sonucunda, insanların hatalı davranışlarını, yanlış tutumlarını fark etmektedir. Bu hataların e çocuğa özgü bir duyarlılıkla eleştirildiği görülmüştür. Dolayısıyla yazarların toplumsal eleştiriye yer verirken; otoriter ve didaktik bir tutumdan kaçınarak antiotoriter bir tutum benimsediği sonucuna varılmıştır. Böylelikle çocuğa görelilik ilkesi de dikkate alındığından eserlerde çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygunluğun önemsendiği görülmektedir.

Çalışmada incelenen hikâye ve romanların, 25'inde yani % 28.7'sinde toplumsal eleştiriye yer verilmiştir. Toplumsal eleştiriye en çok yer veren yazar, Sevim Ak'tır. Ak'ın 33 eserinin 14'ünde yani % 34.5'inde toplumsal eleştiri konusu işlenmiştir. Nezihe Meriç'in eserlerinin % 25'inde, Erdoğan'ın eserlerininse % 20.5'inde toplumsal eleştirinin yapıldığı görülür.

Toplumsal eleştiri yapıldığı tespit edilen 25 eserin, % 44'ünde kültürel yozlaşma sorunu, % 28'inde çevre sorunları eleştirilmektedir. Bu iki sorun eserlerde en çok eleştirilen konulardır ve her üç yazarın eserlerinde de ele alınmıştır. Balkan (2010), Bayrak (2008) ve Uzun'un (2008) yetişkinlere yönelik eserlerdeki toplumsal eleştiriyle ilgili yaptıkları araştırmaların sonuçlarına göre de; toplumdaki aksayan konular en çok kültürel yozlaşmaya ve çevre duyarlılığıyla ilgilidir. Dolayısıyla, çalışmada elde ettiğimiz sonuçlar alanyazında elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

Çocuk hikâye ve romanlarında eleştirilen toplumsal sorunlardan bir diğeri kadın-erkek eşitsizliği ve toplumun kadına bakışıdır. Yapılan incelemede, bu konunun sadece Fatih Erdoğan'ın eserlerinde işlendiği görülmüştür. Bir erkek yazarın, toplumun kadına bakışını eleştiren anlatımlara yer vererek bu soruna dikkat çekmeye çalışması, oldukça önemlidir. Çocuk kitaplarında, kadının yaşadığı sorunların ve bu sorunları yaşanmasına neden olan toplumsal etkenlerin ortaya koyulması; çocuklarda bu konuyla ilgili farkındalık oluşturacaktır. Toplumda giderek büyüyen bir sorun olmaya başlayan kadının toplumdaki yeri konusunun, çalışmada eserleri incelenen iki kadın yazarın eserlerinde yer almaması dikkat çekici bir eksikliklerdir. Kadın-erkek eşitsizliği ve toplumun kadına bakışı konusunun yansın toplumdaki şiddet sorununa ilişkin eleştiriler ve yazarlara yönelik eleştiriler de sadece Fatih Erdoğan'ın eserlerinde yer almaktadır.

Toplum, hızla tüketime yönelmesi ve dünyanın küreselleşmesiyle birlikte başka kültürlerden kolayca etkilenmekte ve kendi değerlerini yitirebilmektedir. Bu bağlamda, eserlerde Türk toplumunun kaybettiği değerlere gönderme yapılarak çıkarıcı tavırların ve gösterişe/şekle önem vermenin, incelenen eserlerde eleştirilen konular arasında öne çıktığı görülmüştür.

Eserlerde eleştiri getirilen bir diğer toplumsal sorun ise şiddettir. Şiddet konusu, eserlerde "çocukların maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddet"e yer verildiği için çocuk sorunları başlığında; aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak ele alındığı için, toplumsal eleştiri başlığında da ele alınmıştır. Ancak, çocuk sorunları ana başlığında

şiddetin çocuk üzerindeki etkileri ele alınırken, toplumsal eleştiri ana başlığında ise şiddet, toplumsal bir mesele olarak ele alınmıştır. Şiddetin, toplumsal eleştiri bağlamında Fatih Erdoğan'ın eserlerinde ele alındığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak yazarın, toplumda sık görülen şiddet olgusu konusunda çocukları bilinçlendirmeye çalıştıkları çıkarımında bulunulmuştur.

Çalışmada, bütün bu eleştirilerin, toplumda güncel olarak karşılaşılan aksaklıklara yönelik olduğu, dolayısıyla incelenen eserlerin çağın sorularını yansıttığı saptanmıştır. Bu nedenle eserleri incelenen çocuk edebiyatı yazarlarının, çocuklarla ve toplumla yakından ilgilenen, onları iyi tanıyan, bilgi birikimi olan kişiler olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, çocuk gerçekliği, çocuk sorunları ve toplumsal eleştiri konusunda en hacimli hikâye ve romanların Sevim Ak'a ait olduğu görülmektedir. Yazarın eserlerinde, genel olarak çocuk duyarlılığına, çocuğun gerçek yaşamıyla birlikte hayal dünyasının dikkate alındığı ve aynı zamanda öğreticilik kaygısı gütmeyen, çocuğun kendi çıkarımlarını yapmasına izin veren bir üslup kullanıldığı görülmüştür. Bu nedenle eserlerin, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun, çocuklarda estetik haz uyandıran ve kitap okuma sevgisi aşıl原因 nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fatih Erdoğan'ın eserlerinde de her üç başlıkta da veriler elde edilmiştir. Ancak çocuk gerçekliğine dair örnekler sınırlı sayıdadır. Bunda yazarın eserlerini, daha çok fantastik bir kurguyla oluşturmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Çünkü fantastik eserler, daha çok hayal gücünün etkisiyle kurgulanmaktadır. Çocuk gerçekliğinde ise çocuğun hayal gücünden ziyade kendi zihninde yapılandığı bir gerçeklik söz konusudur. Bu nedenle, çocuk gerçekliğine dair bulgular Erdoğan'ın eserlerinde, sınırlı bir yer tutmaktadır. Nezihe Meriç'in eserlerinde ise çocuğu merkeze almaya çalışan bir anlayışın izleri görülmektedir ancak yazar, çocuk gerçekliğini yakalayamamıştır. Bunun dışında Meriç'in eserlerinde, çocuk sorunlarına ve toplumsal eleştiriye ise belli başlı konularda yer verdiği saptanmıştır.

5.2. Öneriler

Çocuk romanlarında toplumsal eleştiriye yer verilmesi, çocukların bağımsız düşünebilme yeteneğine sahip olmasına, sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşamasına ve eleştirel bakış açısı kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle çocuk edebiyatı yazarları, eserlerinde bu tür anlatımlara yer vermelidir.

İyi bir çocuk kitabı, çocukların dünyaya farklı bakış açılarıyla bakmalarına, yaşam alanlarını genişleterek hayata karşı tecrübe sahibi olmalarına yardımcı olur. Kitaplardaki karakterlerin yaşadığı sorunlar, topluma bakışları, sosyal yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler anlatılarak çocuk okuyucuların bu karakterlerle bağ kurmasına yardımcı olunmalıdır. Çünkü çocuklar bu sayede güçlüklerle baş edebilme, problem çözebilme, empatik düşünme, muhakeme yapma gibi becerileri kazanacaklardır.

Çocuktaki merak duygusu ve öğrenme isteğinin etkisiyle ortaya çıkan çocuk gerçekliği, çalışmada tespit edilen başlıklar dışındaki daha birçok konu ve kaynaktan beslenebilir. Bu nedenle yazarlar, çocuk gerçekliğini yakalama konusunda aslında çok geniş bir imkâna sahiptir. Bu nedenle yazarların çocukları daha yakından tanıması, onların dillerini, anlam evrenlerini ve bakış açılarını çözümlemesi gerekmektedir.

Çocuk edebiyatının amacı, topluma faydalı, dili doğru kullanan, estetik değerlere sahip, okumayı seven bunu bir alışkanlık haline getirmiş olan çocuklar yetiştirmektir. İşlevi ise, çocuk bakışını ve çocuğa görelilik ilkesini dikkate alarak hazırlanan nitelikli eserlerle tanıştırmaktır. Bu amaçların ve işlevin yerine getirilmesi için yazarların, çocuklar için kaleme almış oldukları eserlerde çocuk gerçekliğine, çocuğun sorunlarına ve toplumsal eleştiriye daha çok yer vermeleri gerekmektedir.

Özellikle okumayı yeni öğrenen çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılması için çocuk gerçekliğine uygun metinlerle birlikte bu metinlerde anlatılanları destekleyen ve açıklayan resimlerden de sıkça yararlanılmalıdır.

Çocuklar, sürekli merak eden ve öğrenmeye açık olan varlıklardır. Çocuk edebiyatı eserlerinin de onlardaki bu merak duygusunu besleyen, öğrenme isteklerine cevap veren nitelikte olması gerekir. Ancak yazarlar, çocukların öğrenmelerine yardımcı olurken otoriter, didaktik ve tek yanlı bir tutumdan ve kendi fikirlerini empoze etmekten kaçınmalıdır. Çocuk kitabı yazarlarının bu niteliklere uygun eserler kaleme alması, hem

onların çocuğu merkeze almalarını sağlayacak, hem de çocuk edebiyatını daha ileri bir seviyeye taşıyacaktır.

Yazarların çocuğa özgü duyarlılıkları, çocuğun gelişim özelliklerini, ilgilerini, günlük yaşamlarında karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri yaşantıları ve hayâl dünyalarını dikkate alarak yazması oldukça önemlidir. Çünkü ancak böyle bir anlayış, nitelikli bir çocuk yazınının oluşmasını sağlayabilir. Böylece çocuğu merkeze alan çağdaş bir çocuk edebiyatının oluşturulmasına katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Araştırmacıların, bu çalışmada incelenen yazarlar dışındaki çocuk edebiyatı yazarlarının eserlerini, hikâye ve roman türünün dışındaki türleri de dikkate alarak çocuk gerçekliği, sorunları ve toplumsal eleştiri bağlamında incelemeleri alana katkı sağlayacaktır.

Çocuk gerçekliği, çocuk sorunları ve toplumsal eleştirinin, çocuk edebiyatının yanı sıra psikoloji, pedagoji ve sosyoloji bilimleriyle de yakından ilişkili konular olduğu görülmüştür. Bu nedenle çocuk edebiyatı araştırmacılarına, alanda yeterince çalışma yapılmadığı tespit edilen çocuk gerçekliği, çocuk kitaplarında çocuk sorunları ve toplumsal eleştiri konularında disiplinler arası bir yaklaşımla çalışmalar yapmaları önerilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (1996). *Çocuk eğitimi*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Adler, A. (1998). *Sorunlu okul çocuğu*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akalın, S. H. (2000, Mart). *Bilişim çağı ve Türkçenin sorunları*. 2000 Yılında Türk Dilinin Sorunları Toplantısında Sunulmuştur, İstanbul.
- Akbayır, S. (2010). *Yazılı anlatım, nasıl yazabilirim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akçay, A. ve Özcan, M. F. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgisayar ve genel ağ terimlerinin Türkçe karşılıklarını bilme yeterlikleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), 151-161. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/teke/article/download/5000013669/5000013908>
- Akdemir, İ. A., Akengin, H., Atayeter, Y., Dölek, İ., Durmuş, E., Geçit, Y., Gökçe, N., İskender, C., Sekin, S., Turan, İ., Yazıcı, Ö. (2015). *Genel fizikî coğrafya* (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akkaya, A. (2008). *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletiler ve Bu İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elazığ.
- Akkoca, O. (2010). "Çocukların Korkuları", 14 Mart 2017 tarihinde http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_6021.htm adresinden alınmıştır.
- Akman, Y. (1988). Serbest oyun, yapılanmış oyun ve model alma tekniklerinin anaokuluna yeni başlayan çocuklarda görülen ayrılık kaygısının azaltılmasındaki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 99-104. Erişim adresi: www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1494-published.pdf
- Aktaş, Ş. (2010). *Yazılı ve sözlü anlatım okuma-dinleme-konuşma-yazma*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2007). *Yazılı ve sözlü anlatım kompozisyon sanatı*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(1). Erişim adresi http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/151/akyuz.htm
- Akyüz, K. (2015). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri*. (21. Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

- Alantar, M. (2011). Çocuğunuzun günlüğünü okumayın. Erişim adresi http://www.tavsiyedyorum.com/makale_6704.htm Erişim Tarihi: 09.09.2016
- Alaylıoğlu, R., ve Oğuzkan, A. F. (1976). *Ansiklopedik eğitim sözlüğü*. Ankara: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Alisinanoğlu, F., ve Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 3 (1), 93-110. Erişim adresi <http://acikerisim.giresun.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/123456789/234/O.%20Serdar%20Kesicio%C4%9Flu4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Alisinanoğlu, F., ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(128), 65-71. Erişim adresi <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5135/1217>
- Alpöge, G. (1991). *Çocuk ve dil*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Altuğ Ö. S., Özkahraman, A. G. Ş., ve Çallı, Y. F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 69-78. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000107910/5000100620>
- Apaydın, M. (1993). *Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa*, (Yayımlanmış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2000, Nisan). Kitabın çocuğun gelişiminde yeri ve önemi. *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları Bildiriler Kitabı*, 100-121.
- Arıcı, A. F. (2016). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Arıcı, A.F. ve Ungan, S. (2009). *Çocuk edebiyatında türler*. Ankara: Doktorum Yayınları.
- Atalay, İ. (2005). *Genel fizikî coğrafya*. (6. Baskı). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Atatug, F. (1981, Kasım). Çocuklar için yazmak. *Çocuk Yayınları Sempozyumu*, 51-56.
- Bagenholm, A., & Gillberg, C. (1991). Psychosocial effects on siblings of children with autism and mental retardation: A population based study. *Journal of Intellectual Disability Research*, 35(4), 291-307. doi: 10.1111/j.1365-2788.1991.tb00403.x
- Balcı, A. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Balkan, A. (2010). *Refik Halid Karay'ın Eserlerinde Sosyal Tenkit*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: İstanbul.
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı* (2. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (BAAK) (1998). Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet. *Bilim Serisi*, 113. Ankara. Erişim Adresi: http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/kutuphane_33_aile_icinde_ve_toplumsal_alanda_siddet.pdf
- Bayrak, Ö. (2008). Yaşam sürecinde var olan yozlaşma teminin Haldun Taner'in hikâyelerine yansması. *Humanities Sciences*, 3(4), 742-752. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsahuman/article/download/5000062553/5000098044>
- Beran, T., Violato C. (2004). A model of childhood perceived peer harassment: analyses of the canadian national longitudinal survey of children and youth data. *The Journal of Psychology*, 138(2) 129-147 Erişim adresi: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3200/JRPL.138.2.129-148>
- Bezirci, A. ve Göker, N. (1993). *Türk dili ve edebiyatı*. 3. Ankara: Gendaş Yayınları.
- Bilkan, A. F. (2010). Prof. Dr. Ali Fuat Bilkan ile çocuk edebiyatı üzerine bir mülakat. Erişim adresi http://www.edebiyatevi.com/yazi/21423_prof-dr--ali-fuat-bilkan-ile-cocuk-edebiyati-uzerine-bir-mulakat.html Erişim Tarihi: 27.09.2016
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss*. (Second Edition). New York: Basic Books.
- Büyük Ansiklopedi (1994). *Cilt 5, s. 1867*. İstanbul: Nesa Yayınları.
- Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, 28-39 Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuifd/article/view/1019010386>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün Ö.E., Karadeniz Ş. ve Demirel F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa yönelik ilkesi, *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 98-123. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jlere/article/view/5000149982>
- Cemiloğlu, M. (2001). *Türkçe öğretimi*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk edebiyatı*. (3. Basım). İstanbul: Esin Yayınları.
- Collin's Cobuilt English Language Dictionary (1990). Richard Clay Ltd, Bungay, Suffolk
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Curtner-Smith M. E., MacKinnon-Lewis C. E. (1994). Family process effects on adolescent males' susceptibility to antisocial peer pressure. *Family Relation*, 43(4), 462-468. doi: 10.2307/585379
- Cüceloğlu, D. (2002). *Keşkesiz bir yaşam için iletişim donanımları* (9. Baskı). İstanbul: Remzi Yayınevi.

- Çağdaş, A. (2003). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Çağlar, D. (1981). *Uyumsuz çocuklar ve eğitimi*. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Çalışkan, G. (2014). *Nasreddin Hoca Fıkralarında Çocuk Gerçekliği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Çankırlı, A. (2010). *Eve kardeş geldi*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları.
- Çer, E. (2014). *Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Okumaya Yönelik Tutuma Etkisi*, (Yayımlanmış Doktora Tezi). Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- Çer, E. (2016). *Türkçe öğretimi ve çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çer, E. (2016). Türkçe öğretiminde çocuğa yönelik ilkesine uygun edebiyat yapıtlarının önemi. *İlköğretim Online*, 15(4). doi: [10.17051/io.2016.22814](https://doi.org/10.17051/io.2016.22814)
- Çetişli, İ. (2004). *Metin tahlillerine giriş/2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çıkla, S. (2005). Tanzimattan günümüze çocuk edebiyatı ve bazı öneriler. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9(104-105), 89-107.
- Çifter, İ. (1985). *Psikiyatri*. Ankara: Gata Eğitim Yayınları.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHDS) (2004). Türkiye: UNICEF. https://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2016). 2016 yıl sonu verileri. Erişim adresi <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/2016.pdf>
- Çocukluk. (1986). Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi içinde (*Cilt: 6*, s. 965. İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Dağlıoğlu, H. E., ve Çakmak, Ö. Ç. (2009). Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Yayımlanan Hikâye Kitaplarının Şiddet ve Korku Öğeleri Açısından İncelenmesi, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 23, s.510-534. Erişim adresi <http://tk.org.tr/index.php/TK/article/view/505>
- Dalyan, G. (2010). Ailenin engelli çocuğu kabullenme süreci, *Aktüel Psikoloji* Erişim adresi <http://www.aktuelpsikoloji.com/ailenin-engelli-cocugu-kabullenme-sureci-5034h.htm>
- Darmaz, V. (2009). *George Orwell'in "Animal Farm" Ve "1984" Adlı Eserlerinin William Golding'in "Lord Of The Flies" Ve Joseph Conrad'ın "Heart Of Darkness" İsimli Eserleri İle Toplumsal Yergi Açısından Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- Demir, G. (1997). Eğitim - meslek - çalışma bağlamında kadının durumu. *Çağdaş Eğitim*, 234, 23-24.

- Demirel, Ş. (2010). *Edebî metinlerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirtaş, A. (1988). Temel eğitimimizin temel sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1) 51-63. Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/88413>
- Derman, M. T., ve Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144. Erişim adresi <http://dergi.amasya.edu.tr/article/view/1031000063>
- Dewey, J., & Başman, H. A. (2008). *Okul ve toplum*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını: yazın eğitime atılan ilk adım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2009) Öykü ve roman, (Editör: Güneş, Z.). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı* (2. Baskı) s. 93-144. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dirim, A. (2003). *Çocuk uyumsuzlukları, çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Esin
- Dursunoğlu, H. (2010). “Çocuk ve edebiyat” eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı içinde. Editör: Ömer Yılar, Lokman Turan. Ankara: Pegem Akademi, s:27-30.
- Ekman, P. (1989). *Çocuklar neden yalan söyler*. İstanbul: Yakamoz Kitap.
- Elbir, B. (2006). *Edebiyat bilgi ve kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Elmas, Y. (1993). *Sorunlarıyla çocuk*. İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları.
- Enç, M. (1979). *Ruh sağlığı bilgisi*. Ankara: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Enginün, İ. (2009). *Yeni Türk edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*. (4. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Er, M. (2006). Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49(2), 155-168. Erişim adresi http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/32848968/Cocuk_hastaik_anne-baba_ve_kardesler.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1497391229&Signature=IGGvaPyRrCHcmTcr%2FYOm4ix4fCE%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DCocuk_hastalik_anne-babalar_ve_kardesler.pdf
- Erbay, N. (2014). Hayriyye-İ Nâbi, Lûtfiyye ve Telemak Aynı Yüzyılların Farklı Kültürlerinden Çocuklara Ortak Nasihatler, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* [TAED] 51, s. 171-185, Erzurum. Erişim adresi <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunitaed/article/view/5000015833>

- Erdal, K., Celepoğlu, A., Kılıç, Y., Arıcı, A.F. ve Kara, R. (2007). Çocuk Edebiyatının Kaynakları. Editör, Ö. Yılar, L. Turan, *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı içinde* (s. 67-200), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erdoğan, S. (2010, November). Erken çocukluk döneminde televizyonun sosyal gelişime ve değerler eğitimine etkisi. *In International Conference on New Trends in Education and Their Implications* 764-767. Erişim adresi <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/168.pdf>
- Erkek, H. (2006, Kasım). *Çocuk tiyatrosunda sözel dil*, Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayında sunulmuştur, İstanbul.
- Erkoç, S. M. (2012). *Marek Hlasko ve Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Siyasal-Toplumsal Eleştiri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Ersoy, Ö., ve Çürük, A. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 104-110. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/viewFile/5000108079/5000100789>
- Ertan, P. ve Karaboğa, B. (2016). Gece inkontinansı (enürezis nokturna). *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatric Surgery Special Topics*, 6(2), 6-13. Erişim adresi <http://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-gece-inkontinansi-enurezis-nokturna-76465.html>
- Esen-Kıran, B. (2003). Akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre öğrencilerin risk alma davranışı ve okul başarılarının incelenmesi *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(20), 17-26. Erişim adresi <http://www.pdrdergisi.org/index.php/pdr/article/view/418>
- Esen, N. ve Köroğlu, E. (2003). *Hayata bakan edebiyat*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Falbo, T. (1976). Does the only child grow up miserable?, *Psychology Today*, 9(12), 60-65.
- Fırat, H. (2007). *Cumhuriyet Sonrası (1960-1980) Türk Romanlarında Sosyal Hareketler ve Eğitime Yansıyan Boyutları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. Alev Türker (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gander, M. J., & Gardiner, W. H. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (3. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Gartner, A. (1996). Converting peer pressure. *Social Policy*, 27(2), 47-50. Erişim adresi <http://go.galegroup.com/ps/i.do?id=GALE%7CA19955464&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=fulltext&issn=00377783&p=AONE&sw=w>
- Geçtan, E. (1995). *Normaldışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Gervais, J., Tremblay, R. E., & Desmarais-Gervais, L. (2000). Children's persistent lying, gender differences, and disruptive behaviours: a longitudinal perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 24(2), 213-221. Erişim adresi <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/016502500383340>
- Girgin, M. (2016). *Öğretmen sözlüğü*. (3. Baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebî ürünlerden yararlanma, *TÜBAR*, XXVII/ Bahar, 341-369. Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/156997>
- Gökçe, B. ve Sis, N. (2011). Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinin "hikâye haritası" yöntemine göre incelenmesi ve genel bir değerlendirme, *Turkish Studies*, 6(3) 1925-1949. Erişim adresi http://www.turkishstudies.net/Makaleler/697352930_125_bekir_g%c3%b6k%c3%a7e.p
- Gökşen, E. N. (1985). *Örnekleriyle çocuk edebiyatımız*. İstanbul: Remzi Yayıncılık.
- Gönen, M. (2015). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güler, B. (2009). *Televizyon Yayınlarında Çocuk ve Çocuk Sorunlarının İşlenişi : TRT'de Çocuk Temalı Yayınların Analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Güler, N., Tel, H., ve Tuncay, F. Ö. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51-56. Erişim adresi: <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1081.pdf>
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gülsün, M., Doruk, A., Evrensel, A. ve Baykız, A. F. (2006). Erişkin bireylerde çocukluk çağı enürezis noktürna öyküsü ve dissosiyasyon düzeylerinin araştırılması. *Düşünen Adam*, 19, 131-136. Erişim adresi http://www.dusunenadamdergisi.org/Ing/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGISI_201_cf16da83a45b09065232b304e7fab.pdf
- Günalp, A. (2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi (Aksaray ili örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Güneş, A. ve Sönmez, R. (2014). *Çocuk neyi neden yapar? çocuk davranışları anlama rehberi*. İstanbul: Nesil
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar* (4. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.

- Güven, G. (2007). *Charles Dickens ve Kemalettin Tuğcu'nun Eserlerinde Toplum Eleştirisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir.
- Harland, P., Reijneveld, S. A., Brugman, E., Verloove-Vanhorick, S. P., & Verhulst, F. C. (2002). Family factors and life events as risk factors for behavioural and emotional problems in children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 11(4), 176-184. doi:doi:10.1007/s00787-002-0277-z
- Hasdedeoğlu, M. O. (2008). *Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali'nin Hikâye Kişileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Hassoy, P., ve Çakıcı, M. (2012). Çocuklarda görülen davranış bozuklukları ile ilgili ailelerin bilgi düzeyleri ve tutumları. *Hacettepe üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 2, 1-14. Erişim adresi <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/629-published.pdf>
- <http://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=1169> Erişim tarihi: 12.06.2016
- Ihlas Haber Ajansı (2017, 23 Nisan). Çocukların En Çok Yöneldiği Suç 'Hırsızlık' <http://www.ih.com.tr/istanbul-haberleri/ozel-haber-cocuklarin-en-cok-yoneldigi-suc-hirsizlik-istanbul-1683406/>
- Işık, E. (1996). *Nevrozlar*. Ankara: Kent Matbaası.
- İnanlı, M. K. (2009). *Televizyondaki Çocuk Programlarının 5-6 Yaş Çocukları İçin Şiddet ve Anti Sosyal Sözcükler İçerme Durumunun İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan, aile, kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kamhi, B. (2013). Çocuğun arkadaş seçiminde ailenin önemi. Erişim adresi <http://belisk.blogspot.com.tr/2013/09/uzm-psk-belis-kamhi.html>
- Kapıcı, E. (2005). Ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan duygusal davranışsal sorunlar. Uzuner, Y. (Ed.). *Çocukta ruh sağlığı uyum bozukluğu* içinde (3. Baskı). Eskişehir, Anadolu Üni Yayınları. 74-76.
- Kapıcı, E. (2005). *Erken Çocukluk Döneminde Sıklıkla Karşılaşılan Duygusal Davranışsal Sorunlar* Uzuner, Y. (Ed.). *Çocukta Ruh Sağlığı, Uyum bozukluğu* içinde. Eskişehir: Anadolu Üni. Yayınları s. 74-76
- Kapıkıran-Acun, N. ve Fiyakalı, C. (2003). Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözme, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 11-17. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/pauefd/article/download/5000056255/5000053463>
- Kaplan, M. (2004). *Edebiyatımızın içinden*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Kaplan, R. (1998). *Edebiyat ve toplum edebiyat bilgi ve kuramları ders notları*. Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Kara, B., Biçer, Ü., ve Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-51. Erişim adresi http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/gokalpas/sci/gokalpas22.07.2014_14.01.01sci.pdf
- Karabulut, Ö. (1996). *Türkiye’de çalışan çocuklar*. İstanbul: Çözüm Yayıncılık.
- Karaçoban, T. (2012). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Panorama Adlı Eserinde Siyasi Ve Sosyal Eleştiriler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli.
- Karagözoğlu, M. (2010). *Mustafa Ruhi Şirin'in Çocuk Edebiyatına Dair Görüşleri ve Eserleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Kıbrıs, İ. (2002). *Yeni yüzyıl için uygulamalı çocuk edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Korkmaz, F. (2010). *Ahmet Mithat Efendi'nin Romanları ve Romancılığı (1874-1884)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Diyarbakır.
- Kosor, D. (2011). Engelli çocukların ağız ve diş sağlığının değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi*: İzmir.
- Köse, Ü. (2008). *İslam Hukuku Açısından Kimsesiz Çocukların Koruması ve Bakımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kahramanmaraş.
- Krug, G. E., Dahlberg, L., Mercy, A. J., Zwi B. A. & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva, Switzerland. Erişim adresi <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140673602111330>
- Kubey, R. W., Lavin, M. J., & Barrows, J. R. (2001). Internet use and collegiate academic performance decrements: early findings. *Journal of communication*, 51(2), 366-382. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Michael_Lavin/publication/227689079_Internet_Use_and_Collegiate_Academic_Performance_Decrements_Early_Findings/links/543ff8cd0cf2fd72f99dca8f/Internet-Use-and-Collegiate-Academic-Performance-Decrements-Early-Findings.pdf
- Kuş, E. (2009). *Nitel ve nitel araştırma teknikleri* (3.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üni: Ankara.

- Lashbrook, J. T. (2000). Fitting in exploring the emotional dimension of adolescent peer pressure. *Adolescence*, 35(140), 747-758.
- Lüle, E. (2007). Sevim Ak'ın Çocuk Dünyası, Sever, S. (Editör), *II. UÇGES*, s.469-472, AÜ EBF ÇOGEM Yayınları, Ankara.
- Lüle, E. (2007). Yedi farklı çocuk kitabının çocuk yazını ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(14), 17-30. Erişim adresi <http://193.140.142.206:8080/xmlui/bitstream/handle/11616/4270/Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- MEB. (2013). *İlköğretim 6. sınıf fen ve teknoloji öğretmen kılavuz kitabı* (Ed. M. Fatih Taşar) (3. Baskı) Ankara: MEB.
- Mengi, M. (1987) Üniversitelerimizde anadili öğretimine ilişkin sonuçlar *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 39-44 Erişim adresi : <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/view/5000000835>
- Meriç, C. (1987). Çocuk edebiyatı-1. *Türk Edebiyatı*, 58(33). 10-16.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Mulhern, R. K., Wasserman, A. L., Friedman, A. G., & Fairclough, D. (1989). Social competence and behavioral adjustment of children who are long-term survivors of cancer. *Pediatrics*, 83(1), 18-25. Erişim adresi <http://pediatrics.aappublications.org/content/83/1/18.full-text.pdf>
- Mutlu, E. (1997). Televizyon, çocuklar ve şiddet. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (4) 41-77. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuifd/article/viewFile/1019015598/1019014781>
- Namlı, T. (2010). *Tanzimat Devri Türk Romanında Sosyal Tenkit*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elazığ.
- Neydim, N. (2003). *80 sonrası paradigma değişimi açısından çeviri çocuk edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Neydim, N. (2005). *Türkiye'de çeviri ve telif eserlerde genç kız edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Neydim, N. (2009). Dünyada ve Türkiye'de çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi (Editör: Güneş, Z.) : *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı* (2. Baskı) s.65-90 Eskişehir: Anadolu Üniversitesi: Eskişehir
- Oğuzkan, F. (2001). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Okay, C. (1998). *Osmanlı çocuk hayatında yenileşmeler (1850-1900)*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Okay, C. (2006). Eski harfli çocuk dergileri *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7),516.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: okulöncesi dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Onur, B. (1980). Ergenlikte kaygı ve korkular. *Eğitim ve Bilim*, 5(28). Erişim adresi <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5508/1664>
- Onur, B. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ozankaya, Ö. (1980). *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Öğülmüş, S. (2001). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (2), 140-161. doi:10.5455/cap.20130510
- Örnek, S. V. (1966). *Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. Ankara: Ankara Üni. Basımevi.
- Özbeç, Ç. (2004). *Çocuk sorunlarına yapıcı çözümler*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özçelebi, H. (2007). Çocuk Edebiyatı Eleştirisi Bağlamında Nezihe Meriç'in Çocuk Kitapları, Sever, S.(Editör), *II. UÇGES*, s.319-326. Ankara: AÜ EBF ÇOGEM Yayınları.
- Özdem, F. (2014). Çocuk edebiyatının çocukları terbiye etmek gibi bir derdi olmamalı. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, CVII (756), 260-261.
- Özgüven, E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Özgüven, N. (2012). Batıl inançlar ve yaşam tatmini ilişkisi: İzmir'de bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(31), 59-73. Erişim adresi <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935801.pdf>
- Özşenol, F., Işıksan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., ve Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164. Erişim adresi http://www.ejmanager.com/mnstemps/7/pdf_GMJ_58.pdf
- Pamuk, E. U. (2013). *Ortaokul Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyi İle Akran Baskısı Arasındaki İlişki (İstanbul İli Tuzla İlçesi Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yokoluşu* Kemal İnal (Çev.). Ankara: İmge Yayınları.
- Saraç, Ö. (2006). *16. ve 17. Yüzyıl Türk Halk Şiirinde Toplumsal Yergi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü: Samsun.

- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi*. Cilt: 1. İstanbul: DABAA.
- Saygılı, S. (2007). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Schmidt, M. E., & Vandewater, E. A. (2008). Media and attention, cognition, and school achievement. *The Future of children*, 18(1), 63-85. Erişim adresi <https://muse.jhu.edu/article/238861/summary>
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. (20. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51(51), 477-499. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kuey/article/viewFile/5000050645/5000047893>
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. (4.Baskı). İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2012). *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: AÜ EBF ÇOGEM Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sınar, A. (2007). Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimi. Ramazan Korkmaz (Ed.). *Yeni türk edebiyatı el kitabı 1839-2000*. (4. Baskı) içinde (s. 545-568). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Spring, J. (2014). *Özgür Eğitim* (Çev: Ayşen Ekmekçi). (4. Baskı). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Swith, J. T. (2013). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı)* Berrin Akman (Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şahin F. Ve Beyazova, U. (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151 http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/151/sahin_beyazova.htm Sayı:151
- Şahin, A., Arıcı, A. F., Celepoğlu, A., Dursunoğlu, H., Toz, H., Erdal, K., Turan, L., Yılar, Ö., Kara, R., Kılıç, Y. (2011). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şahin, K. (2011). Kültürel yozlaşmaya neden olan bir unsur olarak televizyon *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 243-277. Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/181053>
- Şahin, S. (2012). *Aziz Nesin Öykülerinde Sosyal Eleştiri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli.
- Şenalp, L. ve Şan, A. (1981). *Çocuk yılında, çocuk kitapları: (1979) dünya çocuk yılında Türkiye'de yayımlanan çocuk kitapları açıklamalı kaynakçası*. İstanbul: Onur Yayınları.

- Şimşek, T. (2007). *Çocuk edebiyatı* (4. Baskı). Konya: Suna Yayıncılık.
- Şimşek, T. (2011). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2006). *Çocuğa adanmış konuşmalar*. (2.Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2015). Kim Çocuk Edebiyatı Yazarıdır? “Hangi Dil? Pedagojik mi, estetik mi? *Türk Dili Dergisi*, CIX(767-768), 149-164. Erişim adresi <http://www.tdk.gov.tr/images/kasimaralik2015/20151220Mustafa%20Ruhi%20%20C5%9Eirin%20-%20Kim%20%20C3%87ocuk%20Edebiyat%20%20Yazar%20%20C4%B1%20%20C4%B1r.pdf>
- Şirin, M. R. (2013). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatı. *Türk Dili Dergisi* Cilt: CIV(734), 45-56.
- Şirin, M. R. (2016a). Çocuk edebiyatımız nasıl okunmalı? *Türk Dili Dergisi*, CX(773), 447-52. Erişim adresi http://www.tdk.gov.tr/images/may%20%20C4%B1s2016/20160515Mustafa%20Ruhi%20SIRI%20%20N_%20%20C3%87ocuk%20Edebiyat%20%20C4%B1m%20%20C4%B1z%20%20Nas%20%20C4%B1%20%20Okunmal%20%20C4%B1.pdf
- Şirin, M. R. (2016b). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi* CX(780), 12-31. Erişim adresi http://www.tdk.gov.tr/images/3_Mustafa%20Ruhi%20%20C5%9E%20%20C4%B0R%20%20C4%B0N%20%20Edebiyat%20ve%20%20C3%87ocuk%20Edebiyat%20%20C4%B1%20Edebiyat%20%20C4%B1n%20Amac%20%20C4%B1%20ve%20%20C4%B0%20C5%9Flevi.pdf
- Şirin, M.R. (1998). *Çocukluğun kozası*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2000a). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. Erişim adresi http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/99_soruda_cocuk_edebiyati.pdf
- Şirin, M.R. (2000b). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2007). *Çocuk Edebiyatına eleştirel bir bakış (çocuk edebiyatı nedir ne değildir?)*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2011). *Çocuk edebiyatı ders notları*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tanaltay, S. (1990). *Çocuklar ağlamasın* (2. Baskı). İstanbul: Tekin Yayınları.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismar ve ihmal: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86. Erişim adresi : http://www.tip.hacettepe.edu.tr/actamedica/2004/sayi_2/baslik3.pdf
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 161-167. Erişim adresi : <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/156765>
- Temur, T. ve Vuruş, N. (2009). İnternet (genel ağ) ortamında Türkçenin kullanımına ilişkin bir çözümlenme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 232-244.
- Thompson, S. (1955). *Motif-index of folk literatüre*. Bloomington: Indiana University Press.
- Topbaş, E. (2005). *Çocuğunuzun Korkuları ve çözüm yolları* (2. Baskı). Ankara: Tekağaç Yayınevi.
- Tosun, N. (2005). Çocuk Hikâyeleri, *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104,105, 213-218.
- TUİK (2012). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>
- Türk Psikologlar Derneği (2013). *Çocuklarda Yas Anne Baba El Kitabı*, UNICEF.
- Türkarlan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(11), 99-108 Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000108128>
- Türkkahraman, M., ve Tutar, H. (2009). Sosyal değişme, bütünleşme ve çözülme bağlamında toplumda farklı kültür ve anlayışların yeri ve önemi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1).
- Türkmen, C. (2000). *Çocuk edebiyatı*, Ankara: Ünsal Yayınevi.
- Uludağ, E. (2009). Çocuk edebiyatı ve klâsik dönem örneğinde Nâbî'nin Hayriyye'si. *Turkish Studies*, 4(7). Erişim adresi <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi20/uludagerdogan1830.pdf>
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ungan, S. ve Yiğit, F. (2014). Geçmişten günümüze Türkiye'de süreli çocuk yayınları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 10, 184-198 Erişim adresi <http://docplayer.biz.tr/2719470-Gecmisten-gunumuze-turkiye-de-sureli-cocuk-yayinlari.html>
- UNİCEF. (2005). *The state of the world of the children 2005-childhood under threat*, UNICEF: New York
- Ural, S. (1981). *Çocuk kitaplarında çevre sorunları*. İstanbul: Çevre Sorunları Vakfı Yayınları.
- Usta Sayita, S. ve Şirin M. R. (2000). *Birinci İstanbul çocuk kurultayı, İstanbul çocuk raporu*. İstanbul: İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları.
- Ünal, A. (2010). *Türk Çocuk Edebiyatında Engellilerin Temsili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

- Ünal, A.G. (2011). *Türk çocuk edebiyatında engellilik (1969-2009)*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2(8), 85-92. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/viewFile/5000108037/5000100747>
- Ünal, N. ve Durualp, E. (2012). Televizyonun okul öncesi çocuklar üzerindeki etkisi. *Çankırı Karatekin Üni. SBE Dergisi*, 3(2), 93-104 Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/254163>
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve şiddet: Türkiye'de eşler arası şiddet*. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- WHO. (2002). World report on violence and health (Ed. Krug, G. E., Dahlberg, L., Mercy, A. J., Zwi B. A. and Lozano, R.) *Geneva*, Switzerland.
- WHO. (2011). *Dünya engellilik raporu yönetici özeti*. Who Press.
- Wolff, S. (1999). *Problem çocuklar ve tedavi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Xu, F., Bao, X., Fu, G., Talwar, V. & Lee, K. (2010). Lying and truth-telling in children: From concept to action. *Child development*, 81(2), 581-596. Erişim Adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2864928/>
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. (5.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardımcı, E. ve Kılıç, G. B. (2010). Çocukların gözünden çevre ve çevre sorunları. *İlköğretim Online*, 9(3). Erişim adresi <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/download/1746/1582>
- Yardımcı, M. ve Tuncer, H. (2002). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Yavuzer, H. (1995). *Anne-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk psikolojisi*. (16. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2004). *Çalışan anne ve çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Yıldırım, A ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. (2011). *Necati Cumalı'nın Şiirlerinde Toplumsal Eleştiri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Van.
- Yıldırım, C. (1966). *Eğitimde araştırma metotlar*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Yılmaz, K. (2016). Klâsik Türk edebiyatında mizah: Harnâme-Şikâyetnâme örneği. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature)* 2(5). Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hikmet/article/download/5000199988/5000175241>

- Yılmaz, N. (2011). Çocuk ve gençlik edebiyatında “gerçeklik” ve “çocuk gerçekliği”, *Cumhuriyet Kitap*, 1119, 33-35. Erişim adresi https://issuu.com/cocuk.gazetesi/docs/cocuk_gercekligi
- Yılmaz, N. (2012). *Türk Çocuk Edebiyatı Kitaplarındaki Çocuk Gerçekliğine Eleştirel Bir Bakış*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Özgür Yayınları.
- Yusufoğlu, Ö. Ş., Kızmaz, Z. (2016). Parçalanmış ailelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma: Elazığ örneği. *Social Sciences*, 11(1), 27-40. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsasocial/article/download/5000150973/5000150667>
- Yürür, T. (2005). *Understanding Earth*. W. H. Freeman Co., New York, 3rd edition
- Zengin, A.Y. ve Zengin, N. (2003). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. İstanbul: Efa Yayınları.
- Zulliger, H. (1998). *Çocuklarımızın korkuları*. (Çev. Kâmuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.

İncelenen Eserler

Sevim Ak'ın Eserleri:

Ak, S. (2016a). *Az buçuk Teo* (11. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016b). *Babamın gözleri kedi gözleri* (27. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2014a). *Çilekli dondurma* (16. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016c). *Dalgalar dedikoduyu sever* (14. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016ç). *Domates saçlı kız* (25. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016d). *Dörtgöz* (10. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016e). *Duvarlar resim olsa* (4. Basım). İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.

Ak, S. (2016f). *Dünyanın en şişmanı*. İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.

Ak, S. (2016g). *Eskiler alırım!* (6. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016h). *Gazete fisiltuları*. (2. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016ı). *Gemici dedem* (16. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2016i). *Gökkuşığı yazı*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, S. (2016j). *Gökte biri var* (5. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

- Ak, S. (2013a). *Horoz adam ve korsan*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015a). *Karşı pencere* (15. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015b). *Kırık şemsiye* (6. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015c). *Küçük sırlar* (7. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015ç). *Lodos yolcuları* (7. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015d). *Mahalle sineması* (20. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2014b). *Pembe kuşa ne oldu*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2014c). *Penguenler flüt çalamaz*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2014ç). *Puf, pufpuf, cuf, cufcuf ve cino* (10. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015e). *Puldan taştan lahanadan* (3. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2015f). *Saçlarında soru işaretleri* (5. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları
- .
- Ak, S. (2016k). *Sakız kızın günleri* (21. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2016l). *Sıcak çikolatalı yolculuklar* (17. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2013b). *Şarkını denizlere söyle* (8. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2016m). *Toto'nun sınıfı* (6. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2016n). *Toto ve şemsiyesi* (25. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Ak, S. (2016o). *Uçurtmam bulut şimdi* (31. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2015g). *Vanilya kokulu mektuplar* (44. Basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2015h). *Yıldızlar nereye?* (5. Baskı). İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.

Fatih Erdoğan'ın Eserleri:

Erdoğan, F. (2016a). *Ablam bana dil çıkardı* (10. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016b). *Annem neden şişmanladı* (6. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2003). *Aşkım Çobanyıldızı*. İstanbul: Mavigenç Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2014a). *Ayşegül'e ne oldu?* (10. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016c). *Beş beyaz benekli baykuş bana bakıyor* (12. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016ç). *Beş beyaz benekli baykuşun dönüşü* (7. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016d). *Böyle de kitap mı olur!* (2. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2013a). *Böyle de ödev mi olur!* (2. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016e). *Dedem bana düdüğü yaptı* (13. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016f). *Dedem neden güldü?* (7. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2012). *Fa Usta'nın kemanları* (2. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016g). *Fili yuttu bir yılan!* (10. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016h). *Gece gelen konuklar* (6. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016ı). *Geçiyordum uğradım* (11. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

- Erdoğan, F. (2016i). *Gırrr!* (8. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2015a). *Gözü çok ama çok ağrıyan adam*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016j). *Güzel bir sabahıtı* (6. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2015b). *Hamburgere dönüşen anne*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2011a). *Kakalar günü*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2015c). *Kanepeye dönüşen baba*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016k). *Korkunç korkuluğun korkusu* (8. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2015ç). *Korsan kitap çetesi* (9. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016l). *Kuşumu kim kışkırladı?* (10. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016m). *Okula geç kaldım* (14. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2013b). *Onu seviyorum* (7. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016n). *Pabucumun bağı çözüldü* (13. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2014b). *Premsi olmayan masal kitabı*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016o). *Seni seviyorum* (4. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016ö). *Sevgili arkadaşım* (4. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2016p). *Sınıfta kaldım haberim yok* (11. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.
- Erdoğan, F. (2013c). *Sihirli araba*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2015d). *Sihirli gözlük (3. Basım)*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2013ç). *Sihirli kalem*. (3. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2015e). *Sihirli kayak*. (18. Basım). İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2011b). *Sihirli kitap*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2015f). *Sihirli kutu*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2010). *Sihirli küpe*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2015g). *Sihirli küre (7. Basım)*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2013d). *Sihirli şapka (11. Basım)*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2015h). *Sihirli şemsiye (12. Basım)*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2011c). *Sihirli top*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016r). *Tavan arasındaki eski lamba (4. Basım)*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016s). *Telefona dönüşen kız*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Erdoğan, F. (2016ş). *Top ding dız dam çong cıs tak (6. Basım)*. İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Nezihe Meriç'in Eserleri

Meriç, N. (2009a). *Ahmet adında bir çocuk*. İstanbul: YKY

Meriç, N. (2009b). *Alagün çocukları (8. Baskı)*. İstanbul: Çınar Çocuk Yayıncılık.

Meriç, N. (1999). *Dur dünya çocukları bekle*. İstanbul: YKY.

Meriç, N. (2011a). *Küçük bir kız tanıyorum altı yaşında*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

Meriç, N. (1992). *Küçük bir kız tanıyorum yedi yaşında*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

Meriç, N. (2011b). *Küçük bir kız tanıyorum sekiz yaşında*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

Meriç, N. (2011c). *Küçük bir kız tanıyorum dokuz yaşında*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

Meriç, N. (2011ç). *Küçük bir kız tanıyorum on yaşında*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

Meriç, N. (2011d). *Küçük bir kız tanıyorum on bir yaşında*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

Meriç, N. (2004). *Küçük bir kız tanıyorum on iki yaşında*. İstanbul: Alkım Yayıncılık.

EKLER

KİTAP ÖZETLERİ

SEVİM AK'IN ESERLERİ

Az Buçuk Teo isimli romanda Şeref isimli bir çocuğun bakış açısıyla Palas Mahallesinin sıra dışı ve kimsesiz sakinlerinden biri olan Teo'nun yaşadıkları anlatılır. İdealist ve zeki bir insan olan Teo'nun hafızasını yitirmesiyle mahalledeki diğer insanlar birden bire yitirdikleri değerleri anımsarlar ve Teo'ya canla başla yardım ederler. Bu sırada Şeref'in de arkadaşlarıyla ilgili sorunları, hayalleri ve umutları vardır. Teo'yla birlikte yaşadığı bu serüven Şeref'e çok şey öğretir. Sevim Ak bu eserinde 'Gösteriş düşkünü, maddi durumuna göre arkadaş seçen insanlar aynı zamanda kendini beğenmiştir.', 'Yardımsızlık, dürüstlük, sevgi gibi değerlerin kaybedilmesi toplumu bozar' gibi mesajlar verir.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri, anne ve babası ayrılık kararı alan bir çocuğun bu süreçte yaşadığı duyguları günlüğüne yazdığı bölümlerden oluşan bir romandır. İlkokula giden çocuğun babasından ayrılmak zorunda kalması duygularını çok yoğun yaşamasına, hassaslaşmasına neden olur ancak babasının da yardımıyla içinde bulunduğu durumdan kurtulmayı başarır. Anne ve babasının ayrılığının normal bir durum olduğunu kabullenir ve hayata daha olumlu bakmayı öğrenir.

Çilekli Dondurma'da, evin tek çocuğu olan Gülüş, yalnızlığı hiç sevmeyen bir çocuktur. Kendi yaşlarında bir arkadaşı olmayan çocuk, müzede görevli olan halasıyla, yavru köpeklerle, odasında canlanan küçük heykelcikle, emeklilikten sıkılan Bay Fonti ve dedesiyle dostluk kurar. Kurduğu bu dostluklar sayesinde yaşadığı serüvenler çocuğun yaşamını zenginleştirir.

Dalgalar Dedikoduyu Sever, dokuz kısa hikâyeden oluşur. Kitaba ismini veren ilk hikâyede yanına yaklaşan balıkçılara kötü şans getirme laneti olduğuna inanılan Gelin Kayalıklarının köylülere kızması ve onlara balık vermeyerek aç bırakması anlatılır. Köyündeki herkesin açlıktan bitap düştüğünü gören bir çocuk ise gözyaşlarını denize salarak balıklara haber gönderir. Böylece hem kendi ailesini hem de diğer köylüleri açlıktan kurtarır. Eserde bunun gibi sekiz öykü daha vardır.

Domates Saçlı Kız romanı bir çocuk dergisinde yazılmış roman sayfalarının iki karga tarafından okunması ve kargaların zaman zaman sohbet ederek olayları yorumlanmasını içeren iki bölümden oluşur. Dergiden okunduğu belirtilen bölümde yetiştirme yurdunda büyüyen ancak ilkokuldayken gerçek annesi tarafından yurttan alınan Güneş'in yurttaki ve üvey baba ve abinin bulunduğu evdeki yaşamı anlatılır. Her iki mekânda da çocuğun yaşadığı *ilgisiz aileler, aile içi çatışmalar, şiddet, ilgisizlik* vb. sorunlar ve çocuğun bu sorunlar karşısında verdiği tepkiler anlatılır. Kargaların konuştukları fabl tadındaki bölümlerde ise yaşanan bu sorunlardan yola çıkılmak suretiyle toplumsal eleştiriye yer verilir.

Dörtgöz, gözlükleri nedeniyle 'Dörtgöz' diye çağırılan bir kız çocuğunun günlük yaşamındaki bazı olayların anlatıldığı hikâye kitabıdır. Çocuğun arkadaş ilişkileri, alışkanlıkları, ilgileri ve büyükler hakkındaki yorumlarına da yer verilen eser, on üç kısa bölümden oluşur. Kitapta çocukların masumiyeti, düşünce biçimleri, etraflarında olup bitene karşı duyarlılıklarını anlatan yazar eserini, okuyucuya ders verme amacı gütmeyen oluşturmuştur.

Duvarlar Resim Olsa hikâye kitabı, lösemi hastası bir çocukla, yakın arkadaşının hastalık nedeniyle yaşadıkları zorluklar, arkadaşlık ilişkilerindeki duygulu anlar anlatılır. Lösemnin çocuklarda yol açtığı fizyolojik ve psikolojik tesirlere, sosyal ilişkilere yansıyan etkilerine ve bu çocukların uymak zorunda oldukları kurallara hikâyenin akışı içerisinde yer verilir.

Dünyanın En Şişmanı öyküsünde konu, gerek akademik başarısındaki düşüklük gerekse sosyal hayatındaki yalnızlığı nedeniyle hayatının ilerleyen dönemleri için herhangi bir hedefi olmadan yaşayan Berk isimli çocuğun, kendisine dünyanın en şişman insanı olma hedefini koymasıyla değişen hayatıdır. Bu karardan sonra çocuğun karşısına çıkan fırsatlar onun çok iyi bir fotoğrafçı olma yolunda ilerlemesini sağlar. Aynı zamanda mahallesindeki insanlara da komşuluk ilişkileri, bilinçli tüketim, yardımseverlik gibi

konularda daha duyarlı olmalarını sağlayan çocuk, işe yaramanın verdiği sevinçle şişman olma hedefinden vazgeçer. Artık Berk, kendine özgü uğraşları olan, hayata daha pozitif bakan bir çocuktur.

Eskiler Alırım öykü kitabında, Pınar'ın annesinden bir org istemesi ve annesinin evdeki eski eşyaları satabilirlerse istediği orgu alacağını söylemesiyle yaşanan olaylar anlatılır. Eski eşyaların Pınar, annesi ve anneannesi tarafından eskiciye satılmaya çalışıldığı zaman babacan bir adam olan eskiciyle yapılan pazarlık sonucu Pınar'ın bir org değil düdük sahibi olması anlatılır.

Gazete Fısıltıları romanının çocuk kahramanı Afi, ikiz kardeşi Kozi'yi doğumdan hemen sonra kaybeder. Ancak çocuk, bebekliğinden beri kendisine anlatılan ikiz kardeşinin ölmediğine inanmaktadır. Zira ne zaman dertleşecek birini arasa, yalnız kalsa, yardıma ihtiyacı olsa Kozi, hemen Afi'nin yanında belirir ve bitmek tükenmek bilmeyen enerjisi ve hayal gücüyle kardeşinin yalnız kalmasına izin vermez. Her ne kadar iki kardeşin fikirleri birbirlerine tamamen zıt olsa da bu zıtlıklar Afi'nin yaşamındaki zorlukları çözmeye yardımcı olarak kendi kişiliğini oluşturmasını sağlar.

Gemici Dedem romanında, çocuklarına karşı ilgisiz babalar ve babasıyla iletişim sorunları yaşayan çocuklar anlatılır. Roman, mesleği kaptanlık olduğu için çocuğunu ihmal etmiş bir adam ve onun torunuyla karşılaşması üzerine kurgulanmıştır. Ali ve gemici dedesi, Ali'nin anne ve babasının haberi olmadan vakit geçirmeye başladıktan sonra her ikisinde de olumlu değişimler görülür. Ali'nin hayata bakış açısı değişir. Dede ise yaptığı hatalarla yüzleşme imkânı bulur. Ancak ikilinin görüşmelerinden Ali'nin babasının haberi yoktur. Bu durumu öğrendikten sonra kabullenmesi zaman alır.

Gökkuşaklı Yazı romanında, anne ve babası çalıştığı için otizmlili kardeşinin ve evin diğer işlerinin yükünü üstlenen Melisa'nın yaşadığı zorluklar anlatılır. Çocuk kendisini ebeveynlerinin sorumluluklarını yerine getirmeye o kadar adamıştır ki, kendini mutlu edecek herhangi bir uğraş edinmemiştir. Bir gün fil bakıcılığı yapan dedesiyle hayvanat bahçesine giderler. Orada geçirdiği bir kaza sonucu bacağı kırılır birkaç ay boyunca yatakta istirahat etmek zorunda kalır. Bu sırada anne-babası kendi sorumluluklarının farkına varır. Otistik kardeşinde kayda değer iyileşmeler görülür. Melisa ise kendisini çok iyi jimnastik yapan bir kız olarak hayal eder. Kendisine bir uğraş bulan çocuk artık daha mutludur.

Gökte Biri Var isimli hikâye kitabında sıradan ve tek düze bir yaşamın hâkim olduğu mahalleye ip cambazı bir adamın gelmesiyle yaşanan olaylar anlatılır. Adam, mahalledeki bir elektrik telinin üzerinde yaşamaya başlar. Kendi sıkıcı hayatından bir süre uzaklaşıp yeni insanlar tanıma, kafasını dinleme gibi amaçlarla çıkmış olduğu yolculuk, onun kendi yaşamını olduğu kadar mahalle sakinlerininkini de değiştirerek, hayata daha sıkı bağlanmalarını sağlar. Hayata dair kimsenin göremediği ayrıntıları yakalama konusunda usta olan bu adam, mahalledeki çocuklar için de yeni ufuklar açmıştır.

Horoz Adam ve Korsan romanı, işitme engelli bir çocuk olan Yağmur'un, köyden kente göç ederek apartman kapıcılığı yapan ailesiyle birlikte yaşadığı zorluklar anlatılır. Çok yüksek sesler dışındaki sesleri duymayan, duysa da algılayamayan çocuk, konuşmayı da öğrenememiştir. Bu nedenle kimseyle iletişim kuramaz, ailesi de onu görevli oldukları apartmanda oturanların tepkisinden korktukları için kimseyle görüşürmez. Çocuğun içinde bulunduğu bu yalnızlık bazı konularda istismara uğramasına sebep olmaktadır. Mahallede uyuşturucu satıcılığı yapan, neredeyse çocuk yaştaki bir grup çocuk tarafından kurye olarak kullanılır. Eserin sonunda, apartmana yeni taşınan bir müzisyenle kurduğu dostluk sayesinde çocuğun bir işitme cihazı olur. Artık bütün sesleri duyabilen Yağmur, çok mutludur.

Karşı Pencere, birbirinden farklı olayların anlatıldığı on beş hikâyeden oluşur. Uçurtmam Bulut Şimdi isimli eserdeki Meltem isimli kız çocuğunun serüvenlerinin anlatıldığı ikinci kitaptır. Bu kitapta bir fille arkadaşlık kuran Meltem, kendine mahalle gazetesi çıkarmak, mektup arkadaşıyla yazışmak, papatya falları bakmak gibi bir dizi uğraş edinir.

Sevim Ak'ın okul öncesi çağındaki çocuklar için kaleme almış olduğu *Kırık Şemsiye* öyküsünde, Deren'in tesadüfen sokakta rastladığı kırık şemsiyenin sahibini bulmaya çalışması ve bu süreçte karşılaştığı eğlenceli, kimi olağanüstü kimi gerçekçi olayların anlatıldığı bir öyküdür. Eserdeki fantastik öğeler bu yaş gurubundaki çocukların hayal güçlerini, düşünme şekillerini, olaylara bakış açılarını yansıtmaktadır.

Dünyanın, güneşin, gezegenlerin ve yıldızların bir kurgu dâhilinde anlatıldığı *Küçük Sırlar* hikâyesinde, Sıla'nın günlüğünün annesi tarafından okunmasıyla çocuğun yaşadığı hayal kırıklığı ve üzüntü ele alınır. Bu üzüntüyle baş etmesine yardım eden Venüs, aynı zamanda çocuğa evrenin büyüklüğünün yanında sırların küçücük kaldığını,

bu nedenle üzülmeye gerek olmadığını söyler. Sıla böylece hem üzüntüsünden kurtulur hem de içinde bulunduğu gezegenin dışındaki gezegenlerin isimlerini de öğrenmiş olur.

Lodos Yolcuları romanında mahalleye gelen evsiz barksız bir adam, orada yaşayan insanların düzenini tamamen değiştirir. Mahallede esen Lodos rüzgârının etkisiyle sokakta kâğıt helva satan Satılmış ile apartmanda oturan Aykut yer değiştirir. Apartman sakinlerinden Güzin Hanım, emekli Sami Bey ve diğer insanlar esen Lodos nedeniyle kendini bambaşka yerlerde, hiç yaşamadıkları hayatları yaşıyorken bulur.

Mahalle Sineması isimli hikâye kitabında Kıvırcık isimli bir kız çocuğunun insanlara bakış açısı, önyargıları, hayalleri ve duygularına dair anlatımlar vardır. Hikâye, arkadaşlarıyla birlikte mahallelerinde bir sinema kurma macerası etrafında kurgulanmıştır. Bu sinemanın kurulması esnasında karşılaşılan mahallelilerin düşünce biçimleri, kişilikleri, meslekleri gibi özellikleri ayrıntılı bir biçimde okuyucuya sunulur.

Sekiz kısa öyküden oluşan *Pembe Kuşa Ne Oldu*, çocuk bakışının işlendiği bir eserdir. Eserde, çocukların dünyayı algılama biçimleri, karşılaştıkları olaylara getirdikleri yorumlar samimi bir dille anlatılır. Kitaba ismini veren ilk öyküde çocuk, kendisine haber getirmesi için göğsündeki pembe kuşu gökyüzüne salar ve bütün masumiyetiyle kuşun haber getireceği zamanı bekler. Diğer öykülerde de bunun gibi duygulu anlatımlara yer verilmiştir.

Penguenler Flüt Çalmaz, birbiriyle ilgili olmayan sekiz kısa öyküden oluşan eserde, kahramanlar penguen, serçe, şapka, açelya çiçeği, sardunya çiçeği gibi varlıklardır. Kitaba adını veren ‘Penguenler Flüt Çalmaz’ isimli ilk öyküde diğer penguenlerden farklı bir hayat yaşamak isteyen bir pengüenden bahsedilir. Diğer öykülerde benzer şekilde olağanüstü olaylar yer alır.

Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino romanı, diğer kazlardan farklı yeteneklere sahip, kendini bulma arayışındaki Puf isimindeki bir kazın televizyonda gördüğü bir program sunucusuna aşık olması anlatılır. Aşkı için yaşadığı yeri, arkadaşlarını ve kendisine annelik-babalık eden insanları terk ederek sunucu Bo’nun evine ulaşır. Birkaç gün içinde taklit yeteneği ve güzel sesiyle söylediği şarkılarla Bo’nun dikkatini çeker ve onunla birlikte televizyon programına katılarak izleyenlerin beğenisini toplar. Daha sonra Pufpuf isimli bir erkek kazla tanışır. Kazların Cuf, Cufcuf ve Cino isminde 3 yavruları olur. Bu olaydan sonra Puf’un çalışma hayatının bittiği düşünülse de kaz kendi

yolundan dönmez. Sonuç olarak ailece yeteneklerini sergiledikleri bir çocuk programının vazgeçilmez kahramanları olmuşlardır.

Puldan Taştan Lahanadan romanında, eski eşyaları biriktirmeyi seven Köstebek, annesi tarafından çer-çöpü toplayan hayalperest bir çocuk olarak nitelendirilir. Köstebek'in mahallesine aniden taşınan simetri hastalığı ve cimriliğiyle bilinen Simri isimli adam, mahalleyi baştan sona değiştirmeye karardır. Tam da çocukların sevdiği renkler ve objelerle süslediği mahalle önceleri herkes tarafından sevilir ancak bir süre sonra sokakları kaplayan bu tek düzelik, insanların fikirlerine aldırış etmeden yapılan düzenlemeler yüzünden serzenişler başlar. Üstüne üstlük bir de Simri adamın gözleri bozulunca işler hepten çığırından çıkar. Kasabayı terk eden adam, sadece Köstebekle iletişim kurar ve onun takıntılarında kurtulmasına yardımcı olur.

Saçlarında Soru İşaretleri romanı, Mert isimli çocuğun yaşadığı hayatı sorguladığı kısa bölümlerden oluşan bir eserdir. Eserde genel olarak ailelerin çocukların hayatının sınırlarını çizmesi, özgürlüğünü kısıtlayacak derecedeki davranışlarının çocuğa etkilerinin anlatılır. On bir yaş ve üzeri için kaleme alınmış olan kitap, ergenlik çağındaki çocukların sorguladığı meselelere değinmesi açısından önemlidir.

Sakız Kızın Günleri hikâye kitabında gökten düşen bir meteorun Sakız'ın tabiriyle ay taşının sihirli özellikleri vardır. Çocuk bu taş ile insanların hayallerini gerçekleştirebilmektedir. Ancak bu sihirli güç bazen annesinin zürafaya dönüşerek bahçede yaşaması gibi istenmedik sonuçlar doğurabilmektedir. Çocuk okuyucunun hayal gücünü besleyen eserdeki üç öykü de fantastik olay örgüsüne sahiptir.

Sıcak Çikolatalı Yolculuklar romanında, akademisyen bir anne ile iş adamı bir babanın çocuğu olan Su, çalışkan ve gözde bir çocuk olan kardeşi Arda'nın aksine hayalperest, uçarı ve mutlu bir çocuktur. Bir gün onu çok iyi anlayan, sıra dışı bir şoför olan Harun abi ile yolları kesişince hayal ettiği birçok şeyi yapma şansını yakalar. Mükemmeliyetçi anne babasının hiçbir zaman izin vermeyeceği sokakları keşfeder, sütannesini bulmak için onun yaşadığı köye gider. Bir süre sonra ailesini de köye götürmeyi başaran Su için güne günler kapıdadır. Babası ne kadar büyük bir hata yaptıklarını anlar ve köyden bir ev alır. Canları sıkıldıkça köye giden aile için eski tek düze günler bitmiş, huzur ve mutluluğun hâkim olduğu günler başlamıştır.

Sevim Ak'ın bir diğer romanı olan *Şarkını Denizlere Söyle*, anne babası olmayan ve liseye giden bir gencin çocukken yaşadığı sorunları ele alır. Romanın başkahramanı

olan Tan, çocukluğundan itibaren karnını doyurabilmek için türlü işlerde çalışmak zorunda kalan, yaşlı bir dedesinden başka kimsesi olmayan, yoksulluk içinde büyümüş bir gençtir. Roman, çocuğun bir arkadaşına yaşadıklarını anlatmasıyla oluşturulmuştur. Bir çocuğun yaşayabileceği çocuk işçiliğinden, istismara; yoksulluk ve kimsesizlikten ve altını ıslatmaya kadar birçok soruna ve çocuğun bu sorunlar karşısındaki mücadelesine ve ruh haline yer verilmiştir.

Toto'nun Sınıfı öyküsünde, Toto ve Şemsiyesi isimli eserdeki Toto'nun sınıfta yaşadığı gündelik olaylar anlatılmaktadır. Bir konu bütünlüğünün olmadığı eser farklı konuların ele alındığı dört bölüme oluşur. Yeni Arkadaş isimli birinci bölümde Lumba isimli asosyal ve tuhaf bir arkadaşın Toto'nun sınıfına uyum sağlama süreci anlatılır. İkinci bölüm olan huzurlu günde Toto ve sınıf arkadaşlarının huzurevi ziyaretine gitmeleri konu edilir. Ne proje ama isimli üçüncü bölümde Toto'nun öğretmenin öğrenci merkezli bir eğitimi uygulamasıyla birlikte sınıfta yaşanan maceralar yer alır. Dördüncü ve son bölüm olan Oyun İçinde Oyun'da ise çocukların birbirleriyle oynadıkları ev kurma oyunu anlatılır.

Toto ve Şemsiyesi hikâye kitabında şemsiyesinden ayrılmak istemeyen, gece gündüz onunla gezen Toto'nun annesi, bir gün oğlunun bu takıntısından kurtulmasını istediği için şemsiyeyi kaldırır. Şemsiyesinden ayrılan çocuk büyük bir yalnızlık duygusuyla baş başa kalır ve günlerce süren bir depresyona yakalanır. Şemsiyesinin geri gelmesinden sonra kendine geldiğinde şemsiyesini yanında taşımadan da onunla bir bağ kurabileceğini öğrenmiştir. Artık şemsiyesi onu odasında bekleyen bir arkadaş gibidir ve gündüzleri ondan ayrı kalması Toto'ya daha iyi gelmiş, kendisini bekleyen birinin varlığı ona huzur vermiştir.

Uçurtmam Bulut Şimdi, kısa öykülerden oluşan bir eserdir. Bunlar, çocuğun ilk uçurtmasını kaçırmaması, kitap almak için evdeki çiçekleri satması, yağmurun oluşumunu açıklamaya çalışması, bir buluş yaptığı sanarak yangına yol açması, meyve vermeyen dut ağacını korkutması, herkesin gökyüzünde bir yıldızı olduğunu düşünmesi, yaşlı bir teyzeye yardım etmeye çalışması gibi çocuğun hayatından kesitlerin anlatıldığı öykülerdir. Bu öykülerin tamamında çocuğun dünyayı kendi bakış açısıyla algılaması işlenmiştir.

Vanilya Kokulu Mektuplar romanında anneannesiyle yaşayan Kıymık'ın etrafındaki kişilere gelen gizemli mektupları göndereni bulmak için kendi dedektiflik ve keşif

bürosunu kurması ve mektupların çocuğun hayatını nasıl değiştirdiği anlatılır. Bu mektupları okuyan herkes kendine çeki düzen vermektedir. Çünkü mektuplarda, gönderildiği kişinin hayatındaki sorunlara çözüm olabilecek hatırlatmalar, örnek olaylar ve gizli öğütler yer almaktadır. Bu sırada edindiği bilgiler ve çevresindeki insanlarda meydana gelen değişimler aslında annesi ve babası ayrıldığı için zor günler geçirmekte olan çocuğun bu duruma alışmasına yardımcı olarak giderek daha mutlu olmasını sağlar.

Yıldızlar Nereye isimli öykü kitabında, kendisine hiçbir açıklama yapılmaksızın işten atılan bir adam, antika eşyalar satabileceği bir dükkân açar. Kendisini işten attıran sebeplerden biri olan tahmin yeteneğini kullanmaktan kaçınmak ister. Ancak eski alışkanlıklarından kurtulması o kadar kolay değildir. Önceleri hava tahminleri için kullandığı bu yetenek, daha sonra falcılığa kadar giden bir boyuta ulaşmıştır. Sonuç olarak adam kendini daha yalnız ve özgür olabileceği işlere yönelir.

FATİH ERDOĞAN'IN ESERLERİ

Gençler için kaleme alınmış bir eser olan *Aşkım Çobanyıldızı*'nda konu, birbirine âşık olan Aylin ve Serkan'ın ilişkilerini sorgulamalarıdır. Aylin kendisini değiştirmeye çalışan, belli bir kalıba sokmaya çalışarak kendisi olmasına izin vermeyen Serkan'a kırgındır. Bir süre ayrı kalan çift, birbirlerinin kararlarına, fikirlerine saygı göstermeyi öğrendikleri zaman tekrar bir araya gelerek mutlu olurlar.

Ayşegül'e Ne Oldu'da Ayşegül'ün tercüman olan babasının yolu bir kaçakçılık çetesiyle keşişir. Onlara tercümanlık yapan adamın kendilerini polise şikâyet ettiğini düşünen çete üyeleri Ayşegül'ü kaçıır. Ayşegül'ün dikkatli ve meraklı bir çocuk olan arkadaşı Bulut, Ayşegül'ü bulmakta kararlıdır. Çeşitli ipuçlarını değerlendirerek Ayşegül'ün alıkoyulduğu yeri bulur ve arkadaşını çetenin elinden kurtarır. Polisin günlerdir aradığı çete üyeleri de böylece yakalanmış olur.

Böyle de Kitap mı Olur, öğretmenlerinin kitap yazma ödevi vermesiyle büyük bir sorunla karşı karşıya kalan iki çocuğun yaşadığı serüven anlatılır. Bu kitabı yazabilmek için arkadaşlarından, ailelerinden hatta kitap yazarlarından yardım almak isteyen çocuklar, bir kitap yazarken dikkat etmeleri gereken unsurları öğrenirler. Bu sırada da kitapta bahsettikleri hayaletlerle ilgili birçok macera yaşarlar. Eserde çocukların kitap

yazma serüveninin yanı sıra kitap yazarları, çevre kirliliği gibi konular hakkında eleştirilere yer verilmiştir.

Fa Usta'nın Kemanları'nda yeteneği olmadığı halde zorla keman çalmaya zorlanan kralın oğlunun yaşadığı buhranlar anlatılırken, bir yandan da sırf cinsiyeti erkek olmadığı için keman çalmaktan mahrum bırakılan kralın kızının yaşadığı hayal kırıklığı anlatılır. Eserin sonunda kralın kızı çaldığı kemanla bütün ülkeyi derinden etkiler ve bu uğraşı yapanların kız-erkek şeklinde ayrılmasının yanlışlığını başta kral olan babası olmak üzere bütün ülke halkına gösterir.

Gözü Çok Ama Çok Ağrıyan Adam, Keramettin isimli bir adamın çay içtiği zaman gözü ağrır. Gözündeki ağrının sebebini bulabilmek için birçok doktora gider ancak bir türlü çare bulamaz. Derdine derman bulabilmek için Hindistan'a kadar giden Keramettin'in bir maymunla arkadaş olup kendini sorguladığı roman, eğlenceli bir dille yazılmış, çocukları düşündüren anlatımlarla doludur.

Hamburgere Dönüşen Anne, sabah uyandıklarında anneleri Güler hanımı bir hamburgere dönüşmüş olarak bulan eşi ve çocuklarının yaşadığı bir gün anlatılır. Eserde, annenin yokluğunda çocukların ve eşin büyük bir baskıdan kurtulduklarını düşünerek bu duruma pek de aldırış etmezler. Ancak biraz zaman geçtikten sonra işlerin aksaması, düzenlerinin bozulması nedeniyle hamburgerden bir anneye sahip olmanın hiç de iyi bir şey olmadığını anlarlar. Bir de üstüne karşı komşularının gelip hamburgeri yemesi üzerine akılları başlarından gider. Güler hanımın saklandığı yatağın altından çıkmasıyla derin bir nefes alan aile bireyleri evin annesinin değerini anlamıştır.

İlk Okuma Seti el yazısıyla yazılmış yirmi kitaptan oluşmaktadır. Her bir hikâyede çocukların hayal dünyasını zenginleştiren olay ve anlatımlara yer verilir. Serideki kitaplar ve kitapların konuları şöyledir:

Ablam Bana Dil Çıkardı'da bir abla ile kardeş arasındaki sevgi konu edilir. İki kardeşin birbirlerini yanlış anlaması sonucu kısa bir küslük yaşamalarının ardından ailenin birbirinden uzaklaşması, sonrasında ise tüm aile fertlerinin birbirinden ayrılamayacaklarını anlamasıyla hikâye sonlanır.

Annem Neden Şişmanladı'da annesinin hamilelik nedeniyle şişmanlamış olan çocuğun hamilelik ve doğumla ilgili konular hakkında kendi gözlemlerinden edindiği bilgiler anlatılır. Etrafındaki kuşların yumurtlayarak, kedilerinse doğum yaparak yavruladığını

gören çocuk annesinin yumurtlayarak yavrusu olacağını bu nedenle de kilo aldığını düşünmektedir.

Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor'da bir çocuğun baykuşlarla karşılaşması ve onların yaşamlarını öğrenmeye çalışması anlatılır. Bahçelerindeki ağaçta gördüğü baykuşları çok seven onlara bağlanan çocuğun onlardan ayrıldığında hissettiklerini anlatan eserde, çocuğun hayal gücünün genişliği, nesnelere yüklediği anlamlara da yer verilir.

Beş Beyaz Benekli Baykuşun Dönüşü kitabı *Beş Beyaz Benekli Baykuş Bana Bakıyor*'un devamı niteliğindedir. Yıllar sonra tekrar çıkıp gelen baykuşlarla çocuğun özlem gidermesi anlatılır. Geçen yıllar içinde baykuşların benekleri silinmiştir. Bu nedenle çocuk bir kutu beyaz boya alıp baykuş arkadaşlarının beneklerini belirginleştirmelerine yardımcı olur.

Dedem Bana Düdük Yaptı hikâyesinde, bir çocuğun dedesiyle düdük yapması ve çocuğun düdüğü çalarken Kırmızı Başlıklı Kız masalındaki kız ve kurtla karşılaşması anlatılır. Çocuğun hayal gücüyle bezenmiş olan kitapta dede ve torun arasındaki sevgi anlatılmaktadır.

Dedem Neden Güldü'de dedesinden masal anlatmasını isteyen çocuğun dedesinin neden sürekli güldüğünü anlamaya çalışması anlatılır. Hikâyenin sonunda dedenin kıyafetlerinin içine kurbağa girdiği için gıdıklandığı ve çok güldüğü anlaşılır.

Fili Yuttu Bir Yılan'da çocuğun yılan ile macerası anlatılır. Yılan önce çocuğu yutar, çocuk türlü oyunlarla yılanın midesinde zaman geçirir. Sonunda çocuk yılanın karnından kurtulur ancak bu sefer de yılan bir fili yutar.

Gece Gelen Konuklar çocukların öcü, canavar, hayalet gibi olağanüstü varlıklardan korkularını işleyen bir hikâyedir. Özellikle de geceleri evde veya odalarında yalnız kalan çocukların duyduğu korkular, masalsı bir anlatımla sıradanlaştırılır. Dolayısıyla bu hikâyede, çocuk okurların korkularını yenmelerine yardımcı olma amacı güdülmektedir.

Geçiyordum Uğradım'da dedesiyle hoplayıp zıplayıp çeşitli oyunlar oynayan bir çocuğun günlük hayatından bir kesit anlatılır. Bu oyun sırasında kurbağa ve tavuklarla da karşılaşan çocuk onlarla da oyunlar oynar.

Gırrr isimli öykü, çocukların canavarlardan korkusunu yenmeleri için eğlenceli bir kurguyla anlatılmış olaylardan oluşur. Hikâyeye göre canavar çocuğun evine girer. Önce dedesini, sonra sırasıyla babasını, annesini, ablasını ve kendisini korkutur. Ancak hiç kimse canavardan korkmaz. Korkmadıkları gibi bir de annesi canavara dişlerinin çok pis olduğunu, acilen fırçalaması gerektiğini, aksi takdirde hiç kimseyi korkutamayacağını söyleyerek canavara öğüt verir. Annenin bu sözleri üzerine dişlerini fırçalayan canavar aileye teşekkür ederek çeker gider.

Güzel Bir Sabah'da bir çocuk sabah kalktığında kollarının neden iki yana doğru açık değil de aşağıya doğru sarkık olduğunu merak eder. Bunun üzerine bu olayın sırrını çözebilmek için bir denemeye yapmaya karar verir. Bir gün boyunca kolları açık şekilde yaşayacaktır. Ancak bu şekilde ne kahvaltı yapabilir, ne rahatça servise binebilir, ne de okuldaki sırasında rahat edebilir. Sonuç olarak çocuk 'sıra dışı yaşama'nın yorucu olduğuna karar verir ve doğal haline döner.

Korkunç Korkuluğun Korkusu'nda dedesinin tarlasındaki mısırları kuşlardan koruyabilmek için korkuluk yapması anlatılır. Korkuluğu yapıp tarlaya bıraktıktan sonraki akşam, korkuluğun tek başına tarlada korkabileceğini, mutlaka yanında bir korkuluğun daha olması gerektiğini düşünür. Ertesi gün korkuluğa bir eş yapar. Çocuğa göre korkuluk böylece hem yalnızlıktan hem de korkularından kurtulur.

Kuşumu Kim Kışkışladı kış mevsiminin yaklaşmasıyla göç eden kuşlardan ayrılan bir çocuğun duyduğu hüznün anlatılmaktadır. Kuşların sıcak iklimlere göç etmesi gerektiğini bilmeyen çocuk, bir süre evinde beslediği kuşunun ev ahalisinden biri tarafından kışkışlandığı için gittiğini düşünür. Gitme nedeni ne olursa olsun kuşundan ayrıldığı için çok üzgündür.

Okula Geç Kaldım'da derse geç kalan bir çocuk, sırasıyla tavşan, kaplumbağa, kartal ve balıkla yolculuk ederek okula yetişir. Bu sırada her hayvanla ayrı olaylar yaşar. En son kendini balığın ağzında öğretmen masasının üzerinde bulur.

Pabucumun Bağı Çözüldü'de ayakkabısını bağlamayı bilmeyen bir çocuk etrafındakilerden yardım ister. Ancak yardım istediği kişiler çok meşguldür. Bunun üzerine çocuk hayvanlardan yardım ister. Sonunda kendi kendine ayakkabısını bağlamayı öğrenmek zorunda kalır.

Seni Seviyorum'da kardeşini çok seven ama aynı zamanda kıskanan çocuğun annesine bu durumu açıklaması anlatılır. Çocuk kardeşinin oyuncaklarını kırmak, elbiselerini

kesmek gibi kıskançlıktan kaynaklanan eylemler gerçekleştirir. Ancak annesi her şeye rağmen onu sevdiğini söyleyince rahatlar. Kıskançlığından vazgeçip kardeşine sıkı sıkı sarılır.

Sevgili Arkadaşım iki arkadaşın zevklerinin farklı olabileceği, bunun arkadaşlığa engel bir durum olmadığı anlatılır. Eserde arkadaşlardan biri tereyağlı ballı ekmek severken, diğeri sade tereyağlı ekmek sevmektedir. Bu nedenle birbirlerinden uzaklaşırlar. Ancak ikisi de çok yalnız kalır ve farklı zevklere ve tercihlere rağmen arkadaşlıklarını sürdürmeye devam etme kararı alırlar.

Sınıfta Kaldım Haberim Yok'da okuma yazma bilmeyen Kavalcı Amca ile bilen çocukların macerası anlatılır. Çocuklar Kavalcıya okumayı yazmayı ve saymayı öğretirler. Herkesin okuma yazma bilmesi gerektiği mesajının verildiği eser, çocukların karne almak için okula gitmesiyle son bulur.

Tavan Arasındaki Eski Lamba isimli kitapta bir çocuk evlerinin tavan arasında masal kitaplarında gördüğü ve masalarda dinlediği özellikte bir lamba bulur. Lambayı eline alınca hayal gücü devreye girer ve lambadan bir cin çıkar. Ancak bu cin, hiç de masalarda anlatıldığı gibi dilekleri gerçekleştirmez. Aksine çocuk ve annesinden çeşitli yemekler ister, tembel tembel uyur. Cinin bu halini gören çocuk onu çıktığı yere geri yollar.

Top Ding Dız Dam Çong Cıs Tak öyküsünde pazar günlerini sıkıcı bulan bir çocuğun aile bireylerini hayali olarak eğlendirmesi anlatılır. Çocuğun masaya vurmasıyla evdeki herkesin bu ritme ayak uydurup günü eğlenceli hale getirmeleri konu edilir.

Kakalar Günü'nde Güçlüpınar Kasabası'na gelen görüntüsü oldukça tuhaf olan bir adam gelir ve insanlara sorular sorar. Kasaba sakinleri adamın sorduğu soruların hepsini unutup gider ancak sorulardan biri önce kafalarını kurcalamaya, sonra içlerine dert olmaya, en sonunda da onları sıkıntıdan patlatmaya başlar. Kimse birbiriyle sorunu paylaşmadığı için uzun süre sıkıntı çekerler. Sonunda birbirlerine anlatıp içlerindeki dertten kurtulurlar. Kasabalıların başına gelen bu ilginç olay da tarihe Kakalar Günü olarak geçer.

Kanepeye Dönüşen Baba, bir sabah uyandığında kendisini kanepeye dönüşmüş olarak bulan bir adamın, yaşamına kanepesinin devam ettiği süreçte yaptığı hatalarla yüzleşmesi anlatılır. Daha önceki yaşamında elinde kumandayla televizyonun karşısındaki kanepeden bir an olsun kalkmayan adam, eşini ve çocuklarını ne kadar

ihmal ettiğini anlar. Yaptığı hataları anladıkça yavaş yavaş kanepeden kurtulan adam, artık bambaşka bir eş, bambaşka bir baba olmuştur.

Korsan Kitap Çetesi, korsan kitap satan bir grup çocuğa karşı başka bir grup çocuğun verdiği mücadelenin anlatıldığı hikâyeye kitabıdır. Eserde, korsan kitap basımının ve satışının ne kadar yanlış bir tutum olduğu anlatılırken, çocukların akranlarından gördükleri şiddet ve baskıya da yer verilmiştir.

Onu Seviyorum, Fatih Erdoğan'ın sevgi ve aşk temalı, birbirinden bağımsız yirmi yedi kısa öyküden oluşan eseridir. Hikâyelerde, çocukların karşı cinsten bir çocuğa duyduğu hoşlanma ve arkadaşlarına duyduğu sevgi adeta birer anı gibi anlatılır.

Prensi Olmayan Masal Kitabı, Hüsamettin Bey'e Çilek Dokundu, Şu babaannem!, Pimpirik Amca'nın Öfkesi, Prensi Olmayan Masal Kitabı ve Kuyruk İstiyorum isimli birbirinden bağımsız beş kısa öyküden oluşmaktadır. Eserde genel olarak komşuluk ilişkileri, insanların çeşitli özellikleri ve istekleri anlatılmaktadır. Bir çocuğun hayal dünyasının zenginliği sayesinde etrafında olanları yeniden yorumladığı öykülerle günlük yaşamdan kesitler sunulur.

Erdoğan'ın on bir kitaptan oluşan *Sihirli Dizi*'si, çeşitli tesadüfler sonucu ulaştığı çocuklara olağanüstü birtakım güçler kazandıran nesnelere vasıtasıyla yaşanmış maceraların anlatıldığı seridir. Bu sihirli nesnelere; araba, gözlük, kalem, kaykay, kitap, kutu, küpe, küre, şapka, şemsiye, top olmak üzere on bir tanedir. Bunların her biri bir kitabın ismi olarak karşımıza çıkar.

Sihirli Araba Berke'nin başına palamut düşmeden hemen önceki dileği, bir arabasının olmasıdır. Palamutun etkisiyle Berke'nin kendi kendine gidebilen sihirli arabaya sahip olur. Bu araba ile sınıf arkadaşlarından biri olan Gülay'ı da yanına alarak tehlikeli bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuğun bitiminde palamutu kaybetmesiyle birlikte sihirli arabası da yok olur. Bu yolculuğun Berk'e faydası hayatla ilgili aldığı derslerin yanına kâr kalmasıdır.

Sihirli Gözlük'te Emre isimli çocuk, palamutun etkisiyle sihirli güçler kazanan gözlüğü sayesinde fantastik maceralar yaşar. Sihirli gözlüğü ile baktığı şeyin en iç katmanlarını bile görebilen çocuğun bu yeteneği kötü niyetli hazine avcıları tarafından öğrenilir. Hazinesinin saklı olduğu yeri bilen ancak gömülü olduğu yeri bir türlü bulamayan bu kişiler çocuğu hazineyi bulması için kaçırmışlardır. Bu sırada yaşadığı maceralar Emre ve ailesinin zor günler geçirmesine neden olur.

Sihirli Kalem'de Caner isimli çocuk yazı yazmayı pek sevmez. Öğretmeninin verdiği yazı yazma ödevinden bunaldığı bir gün parkta oynarken yüksek sesle ödevlerini kendi kendine yazabilecek bir sihirli kaleme sahip olmak istediğini söyler. Tam o sırada meşe ağacının altından geçer ve başına ağaçtan bir palamut düşer. Bu palamutu eve götüren çocuk, kaleminin okuduğu her şeyi uçarcasına yazdığını görür. Caner, palamutun sihirli güçleri sayesinde ödev olarak defterine yazdığı hikâyedeki zamana yolculuk eder. Böylelikle kendini tarihte yaşanan birtakım olayların içinde bulur. Eserde çocukların hayal dünyalarının zenginliği tüm doğallığıyla anlatılırken, bazı toplumsal konular da eleştirilerek çocuklara yeni bakış açıları sunulduğu görülür.

Serinin ilk kitabı olan *Sihirli Kaykay*'da Bülent isimli çocuğun başına ağaçtan bir palamut düşmesiyle meydana gelen olağanüstü olaylar anlatılır. Okulda düzenlenen Kaykay yarışmasına katılmak isteyen ancak bir kaykayı dahi olmayan çocuk bu duruma çok üzülmemektedir. Bu da yetmezmiş gibi bir de bu durum arkadaşları arasında alay konusu olur. Bülent onların bu alaylarına çok içerler. Bir kaykayının olmasını o kadar içten ister ki tam o andan altında oturduğu meşe ağacından bir palamut başına düşüverir. Ayaklarının hemen yanında üzerinde Bülent yazılı bir kaykay belirir. Çocuk bu kaykay ile çeşitli maceralar yaşar. En sonunda da yarışmayı kazanır ancak bunu kaykayın sihirli gücüyle değil kendisi çok çalışarak başarır. Eserde vurgulanan nokta kendi emeğiyle kazanılan başarının hazzının benzersiz oluşu, hile veya yalan ile elde edilen başarının huzursuzluk verdiği değerlendirilir.

Sihirli Kitap, Meşe ağacından düşen palamutun etkisiyle sihirli bir hale gelen tarih kitabı, çocukları geçmiş ve gelecekteki bazı tarihlere yolculuğa çıkarır. Fantastik bir anlatımın hâkim olduğu eserde, sihirli kitap sayesinde geçmişe giden çocuklar dinazorlarla, çetin doğa şartlarıyla savaşırlar. Çocuklardan birinin babasının çocuk olduğu tarihe gittiklerinde, babanın “çocukken çok usluydum, ayırt etmeden bütün yemekleri yedim” gibi iddialarının gerçek olmadığını da görürler. Ayrıca geleceğe gidip uzay çağını görürler. En sonunda kendi zamanlarına tekrar dönerler.

Sihirli Kutu, sihirli palamutunu kutunun içine koyan bir çocuğun en büyük dileği ailesini yoksulluktan kurtaracak kadar paradır. Sabah kalkıp kutuyu açtığında kutuyu ağzına kadar parayla dolu olarak bulur. Bu parayla evin bazı ihtiyaçlarını alırlar ama nereden geldiğini bir türlü anlayamayınca büyük bir kısmını harcamazlar. Ancak bu parayla aldıkları eşyalardan bir fayda göremezler. Palamutun çocuğun babası tarafından yakılmasıyla sihirli kutudan çıkan paralar ve bu paralarla alınan eşyalar da kaybolur.

Sihirli Küpe'de palamutun etkisiyle sihirli hale gelen bir küpe sayesinde parmak çocuğa dönüşebilen bir kız çocuğunun yaşadığı serüvenler anlatılır. Bir oyuncak bebek boyutuna gelen çocuk, tesadüfen bir hırsızlık çetesinin yerini öğrenir ve polislerin aylardır aradığı bu çetenin çökertilmesine yardımcı olur.

Sihirli Küre'de olağanüstü özellikler kazanan nesne bir küredir. Sihirli dünya küresi sayesinde parmağını dokunduğu ülkeye seyahat edebilen bir çocuk, Yeni Zelanda'daki anneannesinin yanına gider. Burada tesadüf eseri bir uyuşturucu çetesinin çökertilmesine yardımcı olur. Bu sayede çok ünlü bir çocuk olmuştur. Eserin sonunda küresini kaybeder ama gittiği ülkede edindiği dostlukları bâki kalır.

Sihirli Şapka'da ise, palamutun etkisiyle sihirli özellikler kazanan nesne bir şapkadır. Şapkayı başına takan çocuk görünmezlik özelliği kazanmaktadır. Bu özelliğini arkadaşları tarafından takdir görmek için birkaç kez kullanır ama beklediği gibi bir sonuçla karşılaşmaz aksine arkadaşları ona yaptığı şeyler için kızar. Bir süre sonra sihirli şapkasını, bir kız arkadaşının doğum gününde soyguncu kılığına girmiş bir palyaçonun yakalanması için kullanır. Böylece arkadaşları arasında kahraman ilan edilen çocuk çok mutlu olmuştur.

Sihirli Şemsiye, Nilay isimli çocuğun, başına düşen palamutun sihirli etkisiyle olağanüstü özellikler kazanan bir şemsiye ile yaşadığı serüven anlatılır. Sihirli şemsiyenin açılıp kapanınca hava durumunda meydana getirdiği ani değişimler sayesinde ormanın içinde onlarca ağaç kesilerek yapılan kaçak villanın yapımına engel olur. Böylece ormanda yapılması muhtemel diğer villalar için ağaç kesilmesini de engellemiş olur.

Sihirli Top'ta ise sıra dışı özellikler kazanan nesne futbol topudur. Çok iyi futbol oynamayı ve böylece kız arkadaşı Miray'ı etkilemeyi isteyen Deniz isimli çocuğun, bu dileğini kalben istemesinin ardından kafasına düşen palamut sayesinde evinde sihirli bir top ortaya çıkar. Palamutu cebindeyken bu topla futbol oynayan deniz tecrübeli bir futbolcu gibi oyun oynar. Böylece arkadaşları arasında sevilen çocuğun hayatı oldukça değişmiştir.

Erdoğan'ın 2016 yılında kaleme aldığı *Telefona Dönüşen Kız* romanı, son yıllarda önemli bir sorun haline gelmeye başlayan akıllı telefon bağımlılığına dikkat çeken bir romandır. Romanın fantastik kurgusuna göre akıllı telefonundan bir an bile ayrılamayan bir çocuk, sabah kalktığında kendini akıllı bir telefona dönüşmüş olarak bulur.

Etrafindakilerin olayı anlayamaması nedeniyle başına gelen olaylar, onun hiç bilmediği yaşamları tanınmasını, çeşitli hayat tecrübeleri edinmesini sağlar.

NEZİHE MERİÇ'İN ESERLERİ

Ahmet Adında Bir Çocuk, Ahmet, Mehmet, Serim, Sumru, Gizem ve Umut adında altı çocuğun hayatından kesitlerin anlatıldığı hikâye kitabıdır. Altı öykünün her birinde farklı konular işlenir. Eserde genel olarak kardeş kıskançlığı, ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi konular ele alınmıştır.

Alagün Çocukları, Nezihe Meriç'in çocuklar için kaleme almış olduğu tek romanıdır. Köyden kente göç eden bir çiftin Ali isimli bir çocukları olur. Şehirdeki bir apartmanda kapıcı olarak çalışan aile, maddi- manevi birçok güçlüklerle karşılaşır. Ancak Ali, apartman dairesinde sıkılır, karşılarında görünen bahçeli evlere doğru bir keşfe çıkar. O evlerden birinde yaşayan Nazlı Hanım Ali ve arkadaşlarına çok iyi davranan bilgili, kültürlü bir kadındır. Ali'nin ondan öğreneceği çok şey vardır.

Dur Dünya Çocukları Bekle, Ömer, Selin, Yavuz, Burcu, Yeşim, Murat, Ali ve Mina adındaki sekiz çocuğun yaşamının içinden güzel anların anlatıldığı sekiz kısa öyküden oluşur. Kimi zaman dedektifçilik oyunu oynayan çocuklar yollarını kaybedip bir gecekonduya, kimi zaman Boğaz'daki yalıya kendilerini bulurlar. Çocukların yaşadığı maceralar sayesinde hayatı tanıyan çocuklar, böylece hayata dair yeni bakış açıları kazanırlar.

Nezihe Meriç'in yedi kitaptan oluşan *Küçük Bir Kız Tanıyorum* serisinde Ayşe isimli çocuğun 6 yaşından 12 yaşına kadar her bir yaş döneminde yaşadıkları, duygu ve düşünceleri onun günlük yaşamından kesitler alınarak anlatılır. Maddi yetersizlik sebebiyle anaokuluna veya kreşe gidemeyen Ayşe, annesi babası çalıştığı için evde yalnız başına kalmak zorundadır. Eserlerde onun başının çaresine nasıl baktığı, düşündükleri, oynadığı oyunlar, insanlar hakkındaki fikirleri, duyguları ve düşünceleri bir olay örgüsüne dayanmayan kısa bölümler aracılığıyla okuyucuya sunulur.

Serinin ilk kitabı olan *Küçük Bir Kız Tanıyorum 6 Yaşında*'da Ayşe'nin ailesi, mahallesi ve çevresi tanıtılırken çocuğun bunlar hakkındaki düşünceleri şiirsel bir dille anlatılır. Kitapta genel olarak 6 yaşındaki bir çocuğun evde yalnız kalabilme yeterliliğine sahip

olduğu, çocukların buna göre eğitilirse yalnız kalmayı başarabileceği ana fikri üzerinde durulur.

Küçük Bir Kız Tanıyorum 7 Yaşında'da Ayşe, çeşitli sebeplerle okula başlayamayıp yine evde yalnız kaldığı bir yıl geçirir. Bu bir yılda bebekleriyle hayali oyunlar oynayan, şarkılar söyleyen Ayşe, gazetede resimlere bakarak yeni hikâyeler üretir. Annesi ve babası eve geldikten sonra resimlerle ilgili asıl açıklamaları okuttuğu günlerden birinde aniden okumayı öğrendiğini fark eder. Böylece çocuk, kitaplarla tanışarak yalnız kaldığı zamanları değerlendirecek bir uğraş bulur. Okuduğu kitapların da etkisiyle kelime hazinesi günbegün gelişen Ayşe'nin anlama kapasitesi de gelişir. Bu sebeple sürekli merak eden, soru soran çocuk birçok yeni bilgi öğrenir. Ayşe, yavaş yavaş evdeki iş bölümüne katılan, korkularından kurtulan, karşılaştığı yeni durumlar karşısında olgun tavırlar sergileyen bir çocuk karakter olarak karşımıza çıkar.

Küçük Bir Kız Tanıyorum 8 Yaşında 'da Ayşe, ilkokula başlayarak ilk iki kitaptaki en büyük sorunu olan yalnızlıktan kurtulur. Yeni bir sosyal çevre edinen çocuk bu kitapta yaşça büyüdüğü için etrafında yaşanan olaylara daha farklı bir gözle bakmaya başlamıştır. Artık çeşitli insanlar hakkında fikir sahibi olduğundan toplumun bazı aksayan yönlerini görmeye hatta zaman zaman bu aksaklıkları değerlendirmeye başlar. Ancak bunu daha çok düşüncelerinde gerçekleştirebilmektedir. Çünkü Ayşe'nin içine kapanık ve utangaç bir çocuk olması onun kendisini ifade etmesinin önündeki en büyük engeldir.

Serinin dördüncü kitabı olan *Küçük Bir Kız Tanıyorum 9 Yaşında*'da hızla büyüyen Ayşe ve ailesinin kiracılıktan kurtulup yeni bir ev almaları sürecinde yaşadıkları sorunları, karşılaştıkları zorlukları içerir. Annesinin ev arama sürecinde üzgün, yorgun ve sinirli olması Ayşe'nin de duygusallaşmasına neden olur. Yeni bir evin satın alınmasıyla ortaya çıkan yeni bir mekân, yeni insanlar ve çevre Ayşe'ye birçok yeni deneyim kazandırır.

Küçük Bir Kız Tanıyorum 10 Yaşında 'da ise Ayşe artık iyice büyüüp değişmektedir. Arkadaşlarının ve televizyonun da etkisiyle markalı kıyafetler ister, büyüklerine özenip daha güzel yürümek ve güzel görünmek için çaba sarf eder. Okuldaki arkadaşlarıyla kendini karşılaştırmaya, onların fikirlerine, sözlerine fazlasıyla önem vermeye başlar. Bu eserde konu genel olarak son çocukluk döneminden yavaş yavaş çıkmaya başlayan bir kız çocuğunun yaşadıkları, duygu ve düşünceleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küçük Bir Kız Tanıyorum 11 Yaşında'da serinin önceki kitaplarına göre daha çok toplumsal olaylar irdelenir, çocukların ve toplumun sorunlarına değinilir. Bu sorunların çocuğun dünyasında nasıl yorumlandığına dair anlatımlar söz konusudur. Eserin çocuk kahramanı Ayşe dünyaya artık başka bir gözle bakan bir çocuktur. Etrafındaki olayları, insanları değerlendirerek hayatıyla ilgili kararları kendisi vermek ister. Her geçen gün kafasındaki sorular çoğalır, ülkesindeki toplumsal karışıklıklarla ilgilenir. Konuyla ilgili gazetelerdeki, televizyondaki haberlere ilgi duyar. Ayrıca bir de kardeşi olacağını öğrenen Ayşe'nin kafası iyice karışır. Kafasına takılan bu konularla ilgili zaman zaman annesiyle tartışmaya başlar.

Serinin son kitabı olan *Küçük Bir Kız Tanıyorum 12 Yaşında* artık ergenliğe adım atan Ayşe aracılığıyla çocukların bu döneme özgü sıkıntılarının, düşünce biçimlerinin anlatıldığı bölümlerden oluşur. Ayşe'nin annesine yalan söylemesi, arkadaşında yatılı kalmak istemesi gibi daha önceki yaşlarında görülmemiş davranışları ve talepleri anlatılır. Ayşe yukarıda sayılan bu yaş döneminde yaşanması olağan durumlara rağmen yaşlılarından daha az sorunlu, sorumluluklarını bilen, kendi kararlarını kendisi verebilen bir birey olarak karşımıza çıkar.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Handan ÇELİK
Doğum Yeri: Kırşehir
Doğum Yılı: 1985
Medeni Hali: Evli
e-posta: handancelik@mu.edu.tr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise: Düziçi Anadolu Öğretmen Lisesi (2003)
Lisans: Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü (2013)
Yüksek Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (2017)

YABANCI DİLLER

İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2014- 2017: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi.

YAYINLAR

Bildiri Olarak Sunulan Çalışmalar

FIRAT., H., ÇELİK., H., 2014. La Fontaine'in Fabllarındaki Olumsuz Kişilik Özelliklerine İlişkin Dersler ve Bu Bağlamdaki Türk Atasözleri. 7. Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı

ÇELİK., H., NAZA., C., 2016. Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretim Programlarının Disiplinlerarası Yaklaşımına Göre İncelenmesi. 5. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu

FIRAT., H., ÇELİK., H., 2016. İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Atatürk Teması Metinlerinin İncelenmesi. VII. USOS

Alanında Tanınmış Ulusal Yayınevlerince Yayımlanan Kitaplarda Bölüm Yazarlığı

Coşkun.,V., Açık Önkaş.,N., İpek Eğilmez.,N., Fırat.,H., Fidan.,Ö., Çetin.,D., Turhan Tuna.,S., Sargın.,M., Özkaya.,G., Erdemir.,E., Özşavlı.,G., Çelik.,H., . 2015. Türkçenin Eğitimi Öğretimine Yönelik Çalışmalar. Yayın Evi: Pegem Akademi

Alanında Yurtiçinde Yayımlanan Kitap Editörlüğü

Editörlük Türü: Kitap. 2015. Türkçenin Eğitimi Öğretimine Yönelik Çalışmalar .

Alanında Ulusal Bilimsel Nitelikli Ödül Almak

Kurum Adı: TUBİTAK. Lisansüstü Bursiyerliği . 2014